

# เคสลับเรว 4

มารู้เสียก่อนสาย  
เสียดาบถ้าหากสิ้น  
มาร่วมทวงหวังแผ่นดิน  
และวารินทร์ "เคสลับเรว"



[www.slb-media.psu.ac.th](http://www.slb-media.psu.ac.th)



ร่วมแสดงนิทรรศการร่วมกับ **จิระพงษ์ วัฒนวิวัฒน์**  
 ผู้รับสรรดผลงานภาพถ่ายชนะเลิศกับ **เลสาบเรา**  
 ที่ได้รับพระราชทานรางวัล เมื่อ 29 ธค. 2551  
 จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี  
 จากการประกวดภาพถ่ายอนุรักษ์ธรรมชาติ สัตว์มีค่า ป่ามีคุณ



คลองวัง อำเภอบางบาล  
 เป็นคลองเล็ก ๆ ที่ไหลลงสู่ทะเลสาบสงขลา  
 รากโกงกางที่ดูยุ่งเหยิงเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ต่าง ๆ  
 และช่วยป้องกันกรกัดเซาะชายฝั่ง

ชมผลงานของจิระพงษ์เพิ่มเติมได้ที่ [www.rkufoto.com](http://www.rkufoto.com)





# สารบัญ

## อดีต...ปัจจุบัน

- 1      เก้าก่อน นครศรีฯ
- 35     แพรงเมือง

## ปัญหาลุ่มน้ำ

- 55     ประมงลงเล
- 79     กอบกู้ผู้ตะเภา หยุดน้ำเน่าคลองแม่
- 99     สารเคมีควบคุม และกำจัดศัตรูพืช  
ในแลสาบเรา

## ปัญหาสากล

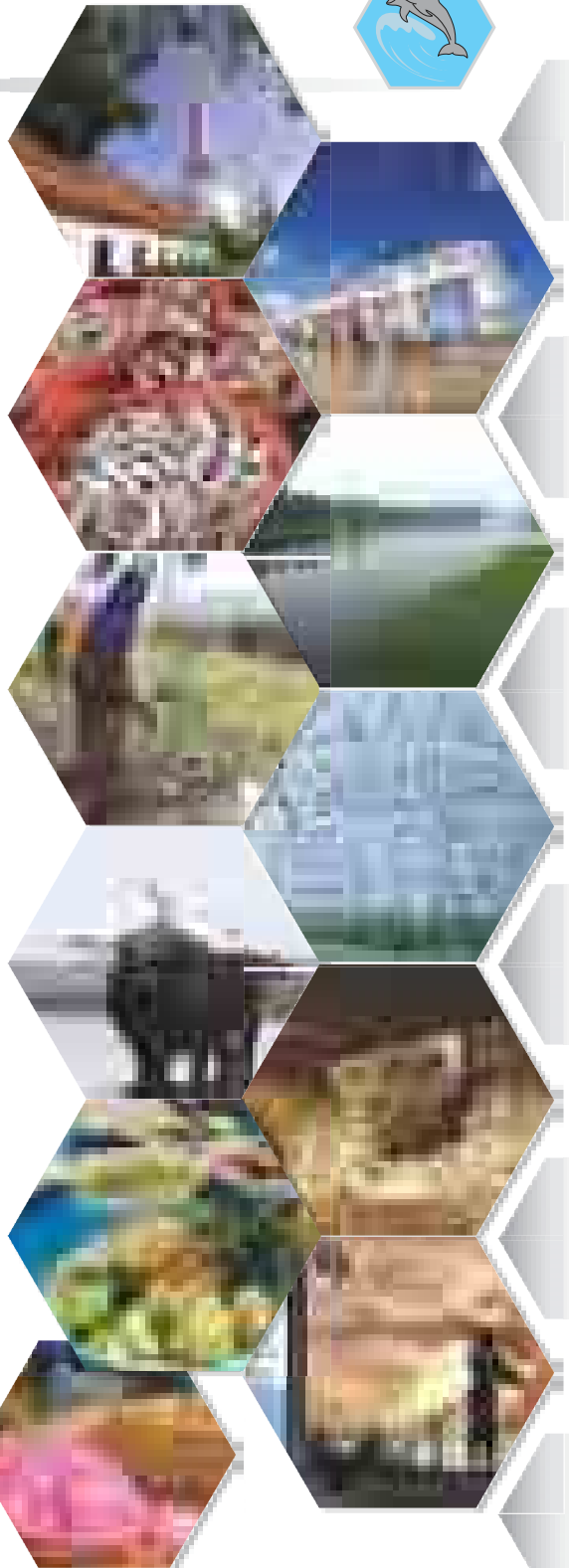
- 109    ทะเลน้อย...บ้านหลังใหญ่ของใคร?

## ศิลปะ / วัฒนธรรม / ท่องเที่ยว

- 123    ควางแห่งทุ่งทะเลน้อยฯ
- 145    เกาะรังนก...บ้านรังนก
- 159    นมจีน นมลา ตอนธานี

## สารคดีลุ่มน้ำ

- 175    เรื่องข่อยฉัตรทัศน์ เลสาบเรา
- 187    เนื้อเพลง เลสาบเรา





# คำนำ



## อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ (Albert Einstein)

นักทฤษฎีฟิสิกส์นามอุโฆษ (พ.ศ. 2422 – 2498) เจ้าของ ทฤษฎีสัมพันธภาพ ทั้ง *Special Theory of Relativity* ที่คลุกเคล้าศาสตร์กลศาสตร์กับแม่เหล็กไฟฟ้า และ *General Theory of Relativity* ที่เป็นกำเนิดของทฤษฎีใหม่เรื่องแรงโน้มถ่วง รวมทั้งสูตร สมดุล มวล-พลังงาน  $E = m c^2$  อันลึกลับซึ่งและน่าจดจำแก่โลก เคยกล่าวไว้ว่า

*Life is like riding a bicycle*

*To keep your balance you have to keep moving*

ซึ่งพอแปลความได้ว่า

ชีวิตนี้เหมือนการขี่จักรยาน

เพื่อรักษาสมดุลจะต้องถีบไปข้างหน้า

**เลสาบเรา** ฉบับนี้ ได้ตีกลับมาเป็นลำดับที่ 4 แล้ว และคงยังต้องตีต่อเนื่องต่อไป

**จาก** เรื่องทั่วไปในฉบับปฐมฤกษ์ที่ครอบคลุมทั้งลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาเน้นที่จังหวัดสงขลา ฉบับที่ 2 ที่เน้นเรื่องเมืองหาดใหญ่ที่มีประชากรมากที่สุดในลุ่มน้ำฯ ฉบับที่ 3 ที่เน้นเรื่องจังหวัดพัทลุง และแล้วเพื่อให้ครบ 3 จังหวัดรอบลุ่มน้ำฯ ฉบับที่ 4 นี้ ส่วนหนึ่งจะมุ่งความสนใจสู่จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่มี อำเภอชะอวด และ อำเภอหัวไทร เป็นส่วนหนึ่งของลุ่มน้ำฯ

**เริ่มต้น**ด้วย เก่าก่อน **นครศรีฯ** นำพาท่านย้อนอดีตหมื่นปีของคนโบราณในแถบนี้ และสองพันปีแห่งประวัติศาสตร์ ที่รุ่งเรืองเฟื่องสุดเมื่อเจ็ดแปดร้อยปีก่อน ราชรอบด้วยเมืองสิบสองนักษัตร สมเป็นเมืองปราชญ์ เมืองพระ และเมืองธรรมชาติ โดยเฉพาะป่าพรุ ส่วน **แพรงเมือง** จะเสริมความรู้ท่านด้วยประวัติศาสตร์ที่เฉพาะเจาะจงในสองอำเภอของชะอวดกับหัวไทร โดยเฉพาะชุมชนโบราณแพรงเมืองที่บริเวณชายฝั่งทะเลของหัวไทร ถึงการก่อตั้งและการล่มสลาย





หนแรกจากน้ำมือโจรสลัด และการก่อตั้งและการ  
สิ้นสลายหนสองจากเจ้ามพระหัตถ์อันยาวไกลของ  
สมเด็จพระนารายณ์มหาราชแห่งกรุงศรีอยุธยา

**ราว** กับว่าปัญหาลุ่มน้ำที่กล่าวถึงใน  
สามฉบับแรกจะยังไม่เพียงพอ ฉบับนี้ อีกสามสี่  
ประเด็นจะได้รับการบอกกล่าวอย่างเจาะจงมากขึ้น  
ถ่าน้ำระฆังหมดปลา ในคงคาขะครำคลัก ในไร่ผัก  
ข่านสารเคมี ด้วยเรื่อง ประมง ลงเล และ กอบกู้  
อุ้ตะเกา หยุดน้ำเน่าคลองแห และ สารเคมี  
ควคุมและกำจัดศัตรูพืชในเลสาบเรา ตามลำดับ  
ส่วนเรื่อง ทะเลน้อย...บ้านหลังใหญ่ของใคร? นั้น  
แรกเริ่มตั้งใจว่าจะให้เป็นปัญหาสาหัสระหว่าง  
ประเทศมากกว่านี้ สากลอย่างไรหรือครับ?  
ก็สากลตรงที่มีนกอพยพไปส่งครับ นอกจากประเทศ  
อื่น ที่มาเยี่ยมเยือนเรายามประเทศเค้าเย็น แล้ว  
เมื่อหมดลำเค็ญก็บินกลับบ้านเช่นเดิม โดยไม่ต้อง  
มีหนังสือเดินทางพาสปอร์ต และไม่ต้องขอวีซ่า  
นะครับ แต่ผลลัพธ์ที่ได้ก็พอมีเค้าความต้องการ  
เดิมบ้าง

## ทะเลน้อยยังมีควาย

**ควาย** แห่งทุ่งทะเลน้อย ผู้แสนซื่อ  
แสนอดทนแสนเสื่องม กำลังถูกรังแกจากรอบทิศ  
ถูกรีดรอนถอนสิทธิ์จนอนาคตอาจหมดหวัง แล้ว  
จะมีหนทางใดหนอที่จะขอคืนสิทธิ์? สัตว์เลี้ยง  
แท้ๆ ยังเกือบหาบ้านให้อยู่ไม่ได้ แต่สัตว์ป่าอย่าง  
นกนางแอ่นกลับจะสามารถได้รับการดูแลขนาด  
ได้อยู่คอนโต เกะรังนก...บ้านรังนก จะพาท่านไป  
ชมรูปแบบการประกอบอาชีพ ที่ให้นักตัวจ้อยมา  
อยู่บ้านใหญ่ เพื่อสร้างบ้านเล็กๆ ของมัน มอบให้  
คืนเป็นการตอบแทน ก็ต้องถ้อยที่ถ้อยอาศัยกันให้  
ดีนะครับงานนี้

**เมื่อ** เริ่มที่เมืองคอน ก็อยากตอบท้ายที่  
เมืองคอน ด้วยการพาท่านไปเที่ยวไปกินกัน  
สักหน่อย **ขนมจีน ขนมลา คอนธานี** คือเรื่องเล่า  
ธรรมดาที่ไม่ธรรมดา มาเชิญลิ้มชิมรสอักษรแบบ  
เด็ก ๆ แบบสนุก ๆ กับนักเขียนวัยใส นะครับ

**ท้าย**สุด ๆ ก็ขอฝากผลงาน **วิถีทัศน์ เรื่อง  
เลสาบเรา** ของผู้กำกับ อาจารย์คาร์ณ คุณะดิลก  
แบบเป็นตัวหนังสือ เพื่อจารึกอีกทางหนึ่ง  
ถึงปัญหาลุ่มน้ำที่ประสบโดย **เชน อูสมาน ขวัญใจ**  
และอีกหลายชีวิต เสริมแบบภาพยนตร์ความยาว  
45 นาทีที่ได้ถ่ายทอดไปก่อนหน้านี้...

ไอน์สไตน์ ยังเคยกล่าวไว้อีกด้วยว่า *Every  
day I remind myself that my inner and outer life  
are based on the labors of others, living and dead,  
and that I must exert myself in order to give in the  
same measure as I have received and am  
still receiving* หรือจับความได้ว่า **ทุก ๆ วัน  
ข้าพเจ้าเตือนตัวเองว่า ชีวิต ทั้งในและนอกของ  
ข้าพเจ้า ตั้งอยู่บนฐานของผลงานของผู้อื่น ทั้งที่  
ยังมีชีวิตอยู่หรือไม่มีแล้ว และข้าพเจ้าจักเพียร  
ดำเนินการตอบแทนสิ่งที่ข้าพเจ้าเคยได้รับ และ  
ยังคงรับอยู่**

**ทีมงานพวกเรา**

**จักเพียรพยายาม**

**ตอบสนองบุญคุณแผ่นดินตลอดไป**

วิวัฒน์ สุทธิวิภากร  
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์





# เก๋าก่อน นครศรีฯ



วัดมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ยามรุ่งอรุณ





อรุณรุ่ง ก่อนเรือรบ

เมืองสิบสองนักษัตร

นครแห่งปราชญ์ นครแห่งลัด

ธรรมราชรัฐ ธรรมชาติเรา

เสสาบเรา





อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช



1. อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช
2. อำเภอพรหมคีรี
3. อำเภอลานสกา
4. อำเภอฉวาง
5. อำเภอพิปูน
6. อำเภอเชียรใหญ่
7. อำเภอชะอวด
8. อำเภอท่าศาลา
9. อำเภอทุ่งสง
10. อำเภอนาบอน
11. อำเภอทุ่งใหญ่
12. อำเภอปากพนัง
13. อำเภอร่อนพิบูลย์
14. อำเภอสิชล
15. อำเภอขนอม
16. อำเภอหัวไทร
17. อำเภอบางขัน
18. อำเภอถ้ำพรพรรณรา
19. อำเภอจุฬาภรณ์
20. อำเภอพระพรหม
21. อำเภอหนบพิตำ
22. อำเภอช้างกลาง
23. อำเภอเฉลิมพระเกียรติ







## นครศรีธรรมราช เป็นจังหวัดเก่าแก่

มีประวัติความเป็นมายาวนานเกือบสองพันปี เป็นจังหวัดที่มีจำนวนประชากรมากเป็นลำดับที่ 8 จาก 76 จังหวัดของประเทศไทย และมีประชากรมากที่สุดใน 14 จังหวัดภาคใต้ ปลายปี พ.ศ. 2551 มีประมาณเกือบ 1.6 ล้านคนใน 23 อำเภอ ในจำนวนนี้มี 2 อำเภอที่อยู่ใต้สุดในจังหวัด ที่นับเป็นส่วนหนึ่งของลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา คือ อำเภอชะอวด และ อำเภอหัวไทร ซึ่งมีประชากรรวมกันประมาณร้อยละ 10 ของจังหวัด (1 แสน 6 หมื่นคน ประกอบด้วย 9 หมื่นคนที่ชะอวด และ 7 หมื่นคนที่หัวไทร โดยประมาณ)

หลังจากที่ได้เล่าถึง **พื้นเพ เลสาบ ใน เลสาบเรา ฉบับปฐมฤกษ์** ถึงภาพรวมของทั้ง 3 จังหวัดรอบลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เน้นที่จังหวัดสงขลา ต่อด้วย **บทบาททางใหญ่ เน้นที่ชุมชนใหญ่สุดของลุ่มน้ำ ใน เลสาบเรา 2** และต่อด้วย **เลาะลัด พัทลุง เน้นจังหวัดหนึ่งเดียวที่มีพื้นที่ทั้งจังหวัดอยู่ในลุ่มน้ำ ใน เลสาบเรา 3** แล้ว ฉบับนี้ จะขึ้นอาสาพาท่านไปทำความรู้จักกับ **เก่าก่อน นครศรีฯ** เพื่อให้ครบ 3 จังหวัดรอบลุ่มน้ำ ให้ครบรอบแรกก่อนได้เสียที

**เรา**จะเริ่มดังที่ได้จำไว้ที่หัวเรื่อง ถึงอดีตอันไกลโพ้นของอาณาจักรแห่งนี้ ใน **อรุณรุ่งก่อนรุ่งเรือง** จากนั้นก็จะไปถึงความเจริญถึงขีดสุดที่มีการเมืองการปกครองแผ่ขยายตั้งแต่ชุมพรจรดเกือบสุดปลายแหลมมลายู ใน **เมืองสิบสองนักษัตร** ต่อด้วยการพิจารณาถึงนครที่มากมีด้วยนักปราชญ์ นักคิด นักพัฒนา และที่เป็นเมืองสำคัญแห่งพุทธศาสนา ที่มีวัดวาอาราม โดยเฉพาะวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ที่เลื่องชื่อเป็นที่เลื่อมใสของพุทธศาสนิกชนทั้งไทยและเทศ ใน **นครแห่งปราชญ์ นครแห่งวัด** และทำสุดมาถึงปัจจุบันและอนาคตของรัฐแห่งการปกครองที่เป็นธรรมโดยพระราชามีธรรมะ และรัฐแห่งธรรมชาติ ทั้งทะเลและป่าเขา และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การที่จะนำพาท่านไปทำความรู้จักกับแหล่งธรรมชาติที่สำคัญใน 2 อำเภอของจังหวัดที่อยู่ในลุ่มน้ำอีกครั้งหนึ่ง กล่าวคือ พรุควนเครี และพรุควนซีเลียน ใน **ธรรมราชรัฐ ธรรมชาติเรา**

## คำขวัญจังหวัด

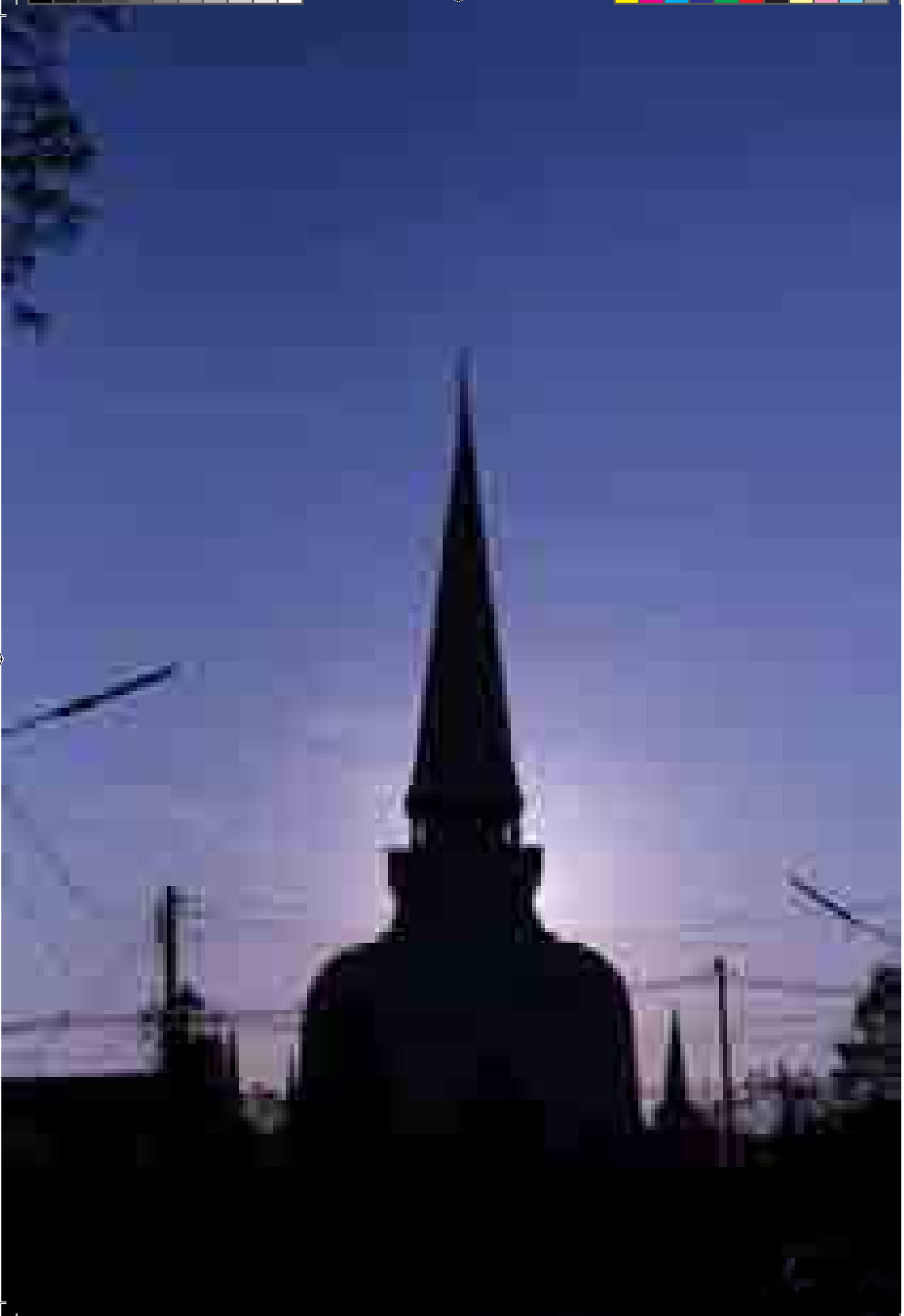
**นครศรีธรรมราช เมืองประวัติศาสตร์ พระธาตุทองคำ ชื่นฉ่ำธรรมชาติ แร่ธาตุอุดม เครื่องถมสามกษัตริย์ มากวัดมากศิลป์ ครบสิ้นกุ้งปู**

นี่คือคำขวัญที่บ่งบอกถึงความภูมิใจและความพึงใจในเรื่องราวของประวัติศาสตร์ในอดีตในพุทธศาสนาที่มีการนับถือมานานโดยมีเจดีย์พระธาตุยอดทองคำเป็นศูนย์รวมใจ ในธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติที่มากล้น (*ถ้ามีการจัดการที่ดีต่อไป*) ในศิลปวัฒนธรรมและผลผลิตเครื่องถมสามกษัตริย์ที่มีชื่อเสียง (ทอง เงิน และนาก) พร้อมทั้งอาหารทะเลที่ยังมีอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์

**ผู้**ที่รู้จัก **เมืองคอน** (ตามที่นิยมเรียกขานอย่างไม่เป็นทางการทั่วไป) ดีกว่านี้ คงจะรู้ถึงความภาคภูมิใจที่ชาวนครฯ ป่าวประกาศก้องร้องบอกชาวจังหวัดอื่นทั้งประเทศอีกอย่างหนึ่งด้วยว่า

**เราชาวนครฯ อยู่เมืองพระ มันอยู่ในสัจจะ ศีลธรรม กอปรกรรมดี มีมานะพากเพียร ไม่เบียดเบียนทำอันตรายผู้ใด**

และนี่คือสิ่งที่ทุกคนที่สนใจใฝ่รู้ น่าจะมาร่วมเรียนรู้ให้ลึกซึ้งมากขึ้นต่อไป ถึงเมืองนครศรีธรรมราชที่ยิ่งใหญ่ ประวัติยืนยาว เรื่องราวมากมี เริ่มต้นที่บทความนี้ สำหรับทั้งผู้ที่ยังใหม่ หรือผู้ที่ต้องการทบทวน





## อรุณรุ่ง ก่อนเรื่องราว

**หลักฐานทางประวัติศาสตร์บ่งบอกว่า แคว้นนครศรีธรรมราช มีกำเนิดมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 5 หรือเมื่อประมาณ 2,000 ปีก่อน แต่หลักฐานโบราณคดีพบว่า สถานที่แห่งนี้ได้เป็นถิ่นที่อยู่ของมนุษย์มาตั้งแต่กว่า 10,000 ปีก่อนแล้ว**

**ที่อำเภอท่าศาลา** มีการค้นพบขวานหินยาว รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ที่หลายคนเรียกว่า ระนาดหินหลายชิ้น ที่คล่องกลาย ตำบลสระแก้ว สันนิษฐานว่าอยู่ในยุคหินกลาง

**ที่อำเภอเมือง และอำเภอฉวาง** มีการค้นพบกลองมโหระทึกสำริด ที่อยู่ในยุคโลหะ

**ที่อำเภอลิขลิ** มีร่องรอยโบราณสถานและวัตถุโบราณเนื่องในศาสนาพราหมณ์ เช่น พระพุทธรูปสำริด ศิลปะแบบอมราวดีของอินเดีย เคียรพระแบบคุปตะ (Gupta) ของอาณาจักรอินเดียชื่อเดียวกันนี้ ที่รุ่งเรืองแถบประเทศอินเดียตอนเหนือและบังคลาเทศ ที่เริ่มต้นเมื่อประมาณ พ.ศ. 800 หรือเมื่อประมาณ 1,750 ปีก่อน

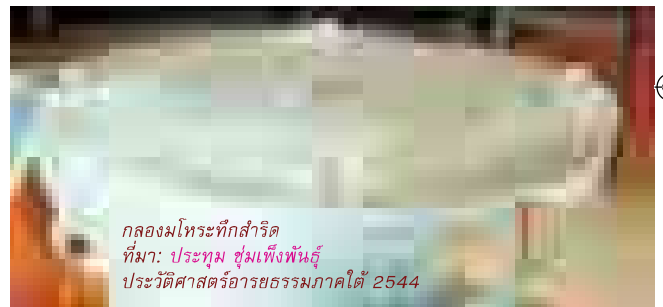
*อิทธิพลศิลปวัฒนธรรมจากอินเดีย (และจากศรีลังกาในเวลาใกล้เคียงกัน) จึงซึมซาบแผ่ซ่าน ทั้งทางด้านศาสนา ความเชื่อ ประเพณี การปกครอง จนกลายเป็นพื้นฐานวัฒนธรรมนครศรีธรรมราช แคว้นโบราณแคว้นหนึ่งในภาคใต้ของประเทศไทย ที่ต่อมาได้ครอบครองครอบคลุมอาณาจักรอันยิ่งใหญ่เมื่อเจ็ดแปดร้อยปีก่อน ดังที่ได้กล่าวถึงในหัวข้อถัดไป ในเรื่องเมือง 12 นคร*

เช่นเดียวกับที่ได้กล่าวไว้ใน **เลาะลัด พัทลุง** โดยเฉพาะส่วนแรกที่บรรยายถึงเรื่อง **บรรพชนคนอยู่ถ้ำ** จากการสำรวจขุดค้นศึกษาวิจัยโดยกรมศิลปากร ชุมชนโบราณแถบเมืองนครศรีธรรมราชก็ตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ป่าเขามาก่อน ก่อนที่จะอพยพโยกย้ายลงมาสู่ที่ราบชายฝั่งทะเลในเวลาต่อมา **รูปแบบเช่นนี้ไม่เคยมีการสงวนลิขสิทธิ์** ในบริเวณถ้ำและเพิงผาซึ่งตั้งอยู่ใกล้ต้นน้ำลำธาร ได้มีการขุดค้นพบโครงกระดูกโบราณของมนุษย์และสัตว์ และเครื่องมือเครื่องใช้ที่ทำด้วยหินลักษณะต่างๆ เช่น ขวาน ครก สาก และโดยมีเศษภาชนะดินเผา ลักษณะถ้วย ชาม หม้อ ไห เช่นที่พบในถ้ำตาหมื่นยม อำเภอช้างกลาง ในถ้ำเขาหลัก ตำบลลิขลิ อำเภอลิขลิ

*ที่มาของรูป: ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์  
ประวัติศาสตร์อารยธรรมภาคใต้ 2544*

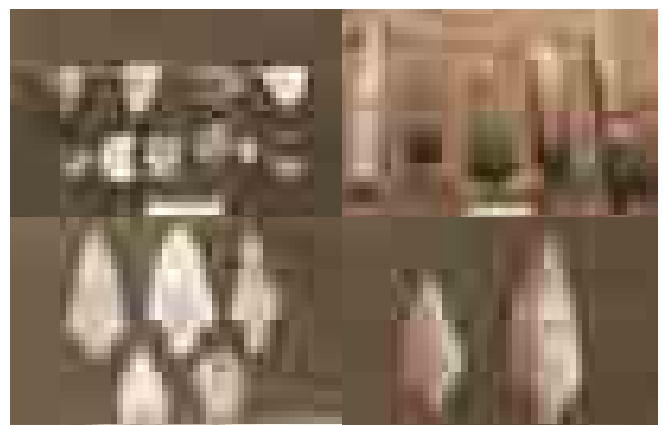
และถ้ำอื่นๆ ที่อำเภออื่นๆ ที่อยู่อิงแอบแนบเขา เช่น ถ้ำพรณรา ตำบลถ้ำพรณรา อำเภอถ้ำพรณรา

**จากยุคหินเก่าสู่ยุคหินใหม่** ร่องรอยของบรรพชนคนอยู่ถ้ำก็ยังคงมีต่อมา ทั้งในถ้ำบนเขาเชิงเขา และที่ราบที่อยู่ชายน้ำหรือริมน้ำ สิ่งที่ได้ขุดค้นพบยังคงเป็นเศษเครื่องมือเครื่องใช้ เช่น ภาชนะดินเผา หม้อสามขา ขวานหินขัด ลูกปัด ฯลฯ ในถ้ำช้าง เขาสำโรง ตำบลนาหลวงเสน และในถ้ำพระหอ ตำบลถ้ำใหญ่ อำเภอทุ่งสง ในถ้ำเทวดางวงช้าง บ้านลานสกา ตำบลลานสกา และถ้ำที่ตำบลกำโลน กับตำบลท่าดี อำเภอลานสกา ในถ้ำเขาหินตก ตำบลเสาดง และในถ้ำเขาปิดโมก ตำบลหินตก อำเภอร่อนพิบูลย์ และในถ้ำเขาแดง อำเภอนบพิตำ เป็นต้น ส่วนริมน้ำชายน้ำก็มีการพบขวานหินขัดขนาดใหญ่ที่อำเภอลานสกา และระนาดหินที่อำเภอท่าศาลา ดังที่ได้กล่าวถึงในช่วงต้น



*กลองมโหระทึกสำริด  
ที่มา: ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์  
ประวัติศาสตร์อารยธรรมภาคใต้ 2544*

**เข้าสู่ยุคโลหะ** หลักฐานที่ขุดค้นพบกระจัดกระจายตัวอยู่ในชุมชนในที่ราบ และแนวสันทรายริมฝั่งทะเล สิ่งที่ขุดค้นพบมีทั้งที่เป็นสำริดและที่เป็นเหล็ก เช่น ขวานเหล็กและส่วนหนึ่งของกลองมโหระทึกขนาดใหญ่ ที่บ้านเกียกกาย ตำบลท่าเรือ อำเภอเมือง นครศรีธรรมราช และกลองมโหระทึกขนาดย่อมกว่าหน่อยที่คลองคูด้วน อำเภอฉวาง เป็นต้น





### เข้าสู่สมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์

พุทธศตวรรษที่ 5 ถึง 12 หลักฐานการตั้งถิ่นฐานแพร่กระจายไปตามที่ราบเชิงเขาที่ราบริมทางน้ำ และแนวสันทรายที่ขนานกับชายฝั่งทะเล หลักฐานส่วนใหญ่บ่งบอกถึงอารยธรรมที่ได้จากศาสนาพราหมณ์ เช่น ชากปรักหักพังเทวาลัย พระวิษณุศิวลึงค์ฐานโยนี แต่บางแห่งก็พบร่องรอยที่ได้รับอิทธิพลทางพระพุทธศาสนาโดยพบพระพุทธรูปและพระพิมพ์ และเชื่อว่ามีอีกมากที่ยังไม่ถูกค้นพบเพราะความกว้างใหญ่ของพื้นที่ถ้ำและชุมชนโบราณหลายแห่งที่ถูกขุดค้นพบมีเช่น

**ที่อำเภอสิชล** มี บ้านเทพราช ชุมชนโบราณบ้านต่อเรือ ตำบลเทพราช และบ้านเขาคา ตำบลเสาเกา บ้านจอมทอง บ้านนาขอม ตำบลสิชล

**ที่อำเภอท่าศาลา** มี ชุมชนโบราณบ้านนูด ตำบลกลาย และวัดมเหยงคณ์ ตำบลสระแก้ว และบ้านโมคลาน ชุมชนโบราณทุ่งน้ำเค็ม ตำบลโมคลาน

**ที่อำเภอร่อนพิบูลย์** มี ชุมชนโบราณบ้านสระเหวียง ตำบลเสาธง

**ที่อำเภอพระพรหม** มี วัดพระพรหม ตำบลนาสาร

**นคร** ศรีธรรมราชยังเข้าสู่สมัยประวัติศาสตร์ด้วยอาณาจักรอันยิ่งใหญ่เมื่อกว่าพันปีก่อนที่มีชื่อเรียกหลายชื่อมาก เช่น ตามพลิงคม (Tambralinga) และ ตะมะลี (ภาษาบาลี) มัทมาลึงคม (ภาษาทมิฬ) ต้นเหมยหลิว (ภาษาจีน) และที่รู้จักกันมากที่สุดคือ ตามพรลิงค์ (ภาษาสันสกฤต) ผู้รู้บันทึกไว้ว่า ชื่อสุดท้ายนี้ได้จากการที่พราหมณ์นั้นนับถือ ศิวลึงค์ และมีการหล่อ ศิวลึงค์ทองแดงซึ่งพราหมณ์เรียกเป็นภาษาสันสกฤตว่า ตามพรลิงค์ กษัตริย์ผู้สั่งให้หล่อ ศิวลึงค์ได้ชื่อว่า พระเจ้าลึงค์ทองแดง แต่ชาวบ้านจะเรียกว่า หัวไข่แดง ปกครองอาณาจักรที่เรียกว่า ตามพรลิงค์



**เริ่ม** จากเมืองท่าเรือ ตำบลท่าเรือ อำเภอเมือง นครศรีธรรมราช ทิศใต้ของ ตัวเมืองปัจจุบัน ที่เคยคึกคักคลาคล่ำ ด้วยเรือสำเภาและการค้าขายเมื่อ ประมาณช่วงพุทธศตวรรษที่ 5-10 และแล้วเมืองท่าเรือก็ถึงคราวแตกสลายเมื่อเกิดเหตุการณ์หลายอย่างประกอบกัน ที่สันนิษฐานมีเช่น การถูกรุกรานโดยโจรสลัด ถูกพวกโจพะจากอินเดียได้และศรีลังการุกราน การระบาดของโรคห่า (อหิวาตกโรค) ทำให้มีการตั้งเมืองใหม่เพียงประมาณ 2 กม. ทางเหนือของสถานที่เดิม ที่เรียกว่า **เมืองพระเวียง** หรือ **เมืองโคกกระหม่อม** ตำบลในเมือง อำเภอเมือง ห่างจากศาลากลางจังหวัดปัจจุบันไม่ถึง 1 กิโลเมตร

ถึงตรงนี้ก็สะกิดใจว่า การเดินทางในอดีตส่วนใหญ่เป็นทางน้ำ ตำนานเมืองและตำนานพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช บ่งบอกว่าเมืองพระเวียงหรือเมืองโคกกระหม่อมนี้สร้างอยู่บนสถานหาดทราย ชายฝั่งทะเล จึงไม่น่าจะห่างไปมากตามคลองท่าเรือ ปัจจุบัน ชายฝั่งทะเลอยู่ห่างจากเมืองไม่น้อยกว่า 10 กม ดังนั้นจึงคิดว่าชายฝั่งน่าจะงอกออกไปในทะเลมากเหมือนกัน ซึ่งก็ดีกว่าชายฝั่งถูกกัดเซาะมาก เพราะเรื่องหลังจะทำให้เดือดร้อนได้

**จาก**จุดนี้ นครศรีธรรมราช ภายใต้การปกครองของราชวงศ์ศรีธรรมโคกราช ก็แยกเป็นอิสระจากอาณาจักรศรีวิชัย และกลับแผ่ขยายอำนาจการปกครองต่อมากลับไปทั่วคาบสมุทรมลายู เลื่องลือในชื่อ **เมือง 12 นักษัตร** สมเป็นนครอันเป็นสง่าแห่งพระราชาผู้ทรงธรรม และเมืองแห่งพุทธธรรมของพระราชาผู้ยิ่งใหญ่



### ปัจจุบัน

ชายฝั่งด้านตะวันออกของนครศรีธรรมราช งอกออกไปจากตัวเมืองที่ตั้งอยู่บนสันทราย และถนนราชดำเนิน ไปถึงกว่า 10 กม.



## เมืองสิบสองนักษัตร



**ตรา**ประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นวงกลม รอบนอกประกอบด้วยสัตว์ 12 ราศี ตั้งแต่ชวด หรือหนู ที่ตำแหน่ง 9 นาฬิกา จากนั้นวนตามเข็มนาฬิกาไปเป็น ฉลู หรือ วัว ที่ 10 นาฬิกา ขาล หรือ เสือ ที่ 11 นาฬิกา ฯลฯ จนไปถึง กุน หรือ หมู ที่ 8 นาฬิกา ส่วนภายในตรงกลางเป็นรูปเจดีย์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ที่เปล่งประกายแสงสว่างคุ้มครองเมืองและพสกนิกรโดยรอบ

ทั้งสองสิ่งที่ปรากฏบนตราประจำจังหวัด ไม่ว่าจะ เป็นสัตว์ 12 ราศี หรือ เจดีย์วัดพระมหาธาตุฯ ต่างก็เป็นมรดกประวัติศาสตร์และศาสนวัฒนธรรมที่จารึกแรกเริ่มเป็นอาณาจักรตามพรลิงค์เมื่อประมาณ 1,700 ปีก่อน กล่าวคือ เจดีย์ที่ถนนราชดำเนิน ตำบลในเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ถูกสร้างขึ้นใน พ.ศ. 854 โดยเชื้อพระวงศ์และนักบวชชาวลังกา ส่วน 12 ราศีนั้น แม้จะมารุ่งเรืองสูงสุดในสมัยพระเจ้าศรีธรรมราชาในพุทธศตวรรษที่ 17 แต่ก็มีรากฐานที่เกิดจากความยิ่งใหญ่ไพศาลของอาณาจักรตามพรลิงค์ ที่เริ่มเมื่อประมาณกว่า 1,700 ปีก่อนเช่นกัน เพียงแต่ 12 ราศีหมายถึงเมืองภายใต้การปกครอง 12 แห่ง ที่เป็นที่รู้จักกันมากในชื่อเมือง 12 นักษัตร ที่แผ่กว้างไกลสองฟากฝั่งทะเลใต้ของแหลมทอง จากเหนือที่ชุมพรลงไปจนถึงปาหัง ซึ่งมีเมืองกวานตัน (Kuantan) ของมาเลเซียเป็นเมืองหลักริมทะเลของรัฐนี้ในปัจจุบัน รัฐนี้ตั้งอยู่ฟากฝั่งตะวันออกของ



มาเลเซีย ที่มีเทือกเขาอันประกอบด้วยสถานที่ท่องเที่ยวที่คนไทยจำนวนมากรู้จักกันดี กล่าวคือ คาเมรอนไฮแลนด์ (Cameron Highland) เฟรเซอร์ฮิลล์ (Fraser's Hill) และเก็นติ้งไฮแลนด์ (Genting Highland) ซึ่งแบ่งคั่นพื้นที่ปกครองออกจากรัฐเปรัก (Perak) และเมืองกัวลาลัมเปอร์ เมืองหลวงของมาเลเซีย



พระเจ้าศรีธรรมโศกราช ยุครุ่งเรืองเมืองลือสองนักษัตริ





**พุทธศตวรรษที่ 17-19** เมืองนครศรีธรรมราชได้รับการพัฒนาและเจริญรุ่งเรืองถึงขีดสุด ช่วงนี้เป็นช่วงภายใต้การปกครองของราชวงศ์ศรีธรรมมาโคกราช ปัจจัยที่ก่อให้เกิดเป็นเช่นนี้ได้คือการได้เป็นสถานีการค้าที่สำคัญของคาบสมุทรไทย เป็นจุดพักถ่ายสินค้า จุดซื้อขายสินค้า โดยเฉพาะกับต่างประเทศ เป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ (แก้วอัฐิ หรือ แก้วกระดุก ของพระพุทธเจ้า) ราชวงศ์ศรีธรรมมาโคกราชสามารถครอบครองและปกครองหัวเมืองเหนือได้รายรอบได้ถึง 12 เมืองนักษัตรนี้

**เลสาบเรา** ได้พยายามทบทวนเอกสารจากหนังสือหลายเล่ม และจากข้อมูลสื่ออินเทอร์เน็ตหลายแหล่ง และพบว่า เมืองทั้งสิบสองมีที่ระบุต่างกันอยู่บ้าง โดยเฉพาะเมืองที่ 9 และที่ 10 โดย **ประชุมพิงพันธ์** ใน **ประวัติศาสตร์และอารยธรรมภาคใต้** ระบุว่าเมืองไชยา (บันไทยสมอ) และท่าทอง (สะอูเลา) ซึ่งจากชื่อไชยาและท่าทอง ทั้งสองเมืองน่าจะอยู่ที่ ไชยา และ กาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ตามลำดับ แต่ **ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม** ใน **ศิลปวัฒนธรรมฉบับพิเศษ อู่อารยธรรมแหลมทองคาบสมุทรไทยและหลายๆ ที่ใน (อินเทอร์เน็ต) เนต** ต่างระบุว่าเมือง บันไทยสมอ หรือ บันทายสมอ ที่อยู่ในจังหวัดกระบี่ และเมือง สงขลา หรือ สะอูเลา และบ่งชี้ไปที่สงขลา โดยเฉพาะที่ระบุในเว็บไซต์ทางการของจังหวัดนครศรีธรรมราช สำหรับ **ถนอม พูนวงศ์** ใน **ประวัติศาสตร์เมืองนครศรีธรรมราช** ก็อ้างถึง **ประชุมพิงพันธ์** ตรงๆ และก็ช่วยอะไรไม่ได้มากเพราะไม่ใช่ข้อมูลใหม่จากแหล่งอ้างอิงอื่น ทำให้สับสนพอสมควร จนต้องนึกถึงคำคมฝรั่งท่อนหนึ่งที่ว่า

*A person with one watch knows what time it is  
A person with two watches is never sure*

หรือแปลความได้ว่า  
ผู้ที่สนาฬิกาเรือนเดียว มั่นใจในเวลาแล้ว  
แต่ผู้ที่มีนาฬิกาสองเรือน ไม่ค่อยจะมั่นใจ  
(เพราะสองเรือนมักบอกเวลาไม่ตรงกัน)



**ที่**จริงตกลงใจว่า จะไปเยี่ยมมือคนที่ห้าคนที่หก มาตัดลิ้นคดีความ แต่เมื่อคิดดีๆ แล้วเรื่องนี้ก็อยู่นอกขอบเขตของเจตนารมณ์ของหนังสือเล่มนี้มากไป เอาเป็นว่าเราจะทำใจเชื่อตามเจ้าเมืองในเว็บไปก่อน ผู้ใดรู้จริงก็ช่วยเล่าแจ้งแฉลงไซ (พร้อมหลักฐานอ้างอิง) ด้วยนะครับ จะเป็นพระคุณต่อเราและผู้อ่านอื่นๆ ต่อๆ ไป







**ที่**รู้ และอัศจรรย์ใจแน่ๆ อย่างยิ่งก็คือ ไอโฮ เจ็ดแปดร้อยปีก่อน ที่ว่าการเดินทางแสนจะยากเข็ญ กว่าปัจจุบันมากนัก (แม้ส่วนใหญ่จะเป็นทางเรือ ก็ตาม) พระเจ้าศรีธรรมมาโคกราชในอดีต กลับสามารถสร้างบารมีตีแผ่การปกครองแผ่นดินกว้างไกล จากเหนือจรดใต้ นับพันกิโลเมตร แถมยังครอบคลุม จากออกถึงตกทั้งสองฟากฝั่งทะเลจากอ่าวไทยไป ถึงทะเลอันดามัน **กลับกันกับสมัยนี้ ที่บ้านเมือง**

**อยากกลับไปแตกเป็นเสี่ยงๆ ภาคไหนภาคมัน เมืองใครเมืองมัน ตัวใครตัวมัน เพราะความคิด ความเห็นของชนในชาติแตกต่างกันมากเข้าไปทุกที่ จนประเทศชาติใกล้จะแตกสลายเพราะแบ่งออกเป็น หลายหลากสีมากเกินไปแล้ว ต่อไปออกจากบ้าน คงต้องใส่เสื้อผ้าสีรุ้งเป็นแน่ ถ้าแก้ไม่ได้**



**กลับ** มาที่เมืองสิบสองนักษัตร **เลสาบเรา** พยายามจะคิดพยายามจะเขียนอะไรสักอย่างให้แตกต่างจากท่านผู้เขียนท่านอื่นๆ ในเรื่องนี้ เพื่อประเทืองปัญญาและความสามารถในการจดจำของท่านผู้อ่านให้ได้ และแล้วก็พบเรื่องที่น่าสนใจ (อย่างน้อยก็ที่น่าสนใจ) คือลำดับเมืองทั้ง 12 ให้เป็นกลอนคล้องจองกัน เพื่อจะมีผู้นำไปใช้ในการเรียนการสอนต่อได้บ้าง (ในกรณีที่ต้องการ) สิ่งที่เราเขียนอาจไม่ถูกรูปแบบการเขียนกลอนที่น่าเคารพนับถือนัก แต่ก็นั่นแหละ เราจะเอาเนื้อความเพื่อลับสมอง (ให้คม ไม่ใช่ให้เป็นความลับไม่ให้รู้) และไม่ใช้เพื่อความถูกต้องของรูปแบบ เป็นอาจารย์วิศวกรรมโยธาแต่หันมาเขียนกลอนก็ได้แค่นี้แหละ

**ลองพิจารณาดูนะครับ ไม่ชอบก็ไม่ว่ากัน เพราะอุตสาห์ออกตัวแล้วออกตัวอีก**

- นักษัตร 1 **ชวด** สายบุรี (ตราหนู)
- ปัตตานี **ฉลู** นก - นักษัตร 2 (ตราวัว)
- กลันตัน **ขาล** 3 ความเคยครอง (ตราเสือ)
- ปาหัง **เถาะ** เจาะจง 4 แผ่นดิน (ตรากระต่าย)
- ไทรบุรี **ปีมะโรง** โยงที่ 5 (ตรางูใหญ่)
- พัทลุง **มะเส็ง** 6 ผงกผิน (ตรางูเล็ก)
- ตรัง **มะเมีย** ม้าเต็ด 7 บุรินทร์ (ตราม้า)
- ชุมพร **ดิน** 8 **มะแม** แม่สุธา (ตราแพะ)
- วอก** 9 **นั้** **บันไทยสมอ** ฤกษ์อะไร ? (ตราลิง)
- ที่ 10 **นี้** **ประกา** ว่า สงขลา ? (ตราไก่)
- กลาง 11 **ตะกั่วป่า** **จอ** พารา (ตราหมา)
- นักษัตร 12 **กุน** มา **กระบี่** (ตราหมู)

อีกทีนะครับ ทั้ง กลันตัน ปาหัง และไทรบุรี หรืออลอสตาร์ในปัจจุบัน (เมืองลำดับที่ 3, 4 และ 5 ข้างต้น) เป็นเมืองในประเทศมาเลเซียในปัจจุบันนี้ ส่วน กระบุรี นั้นหลายท่านคงรู้หรือเดาออกแล้วว่าอยู่ที่จังหวัดระนองฝั่งทะเลอันดามัน มหาสมุทรอินเดีย เช่นเดียวกับเมือง ตะกั่วป่า (พังงา) กลาง (ภูเก็ต) และ บันไทยสมอ (กระบี่)

**หลัง** รุ่งเรืองถึงขีดสุด อาณาจักรตามพรลิงค์ ที่มีเมือง 12 นักษัตรรายรอบเหนือจรดใต้ กลับเสื่อมถอยอำนาจการปกครองลงในพุทธศตวรรษที่

19 ในขณะที่อาณาจักรสุโขทัยเริ่มรุ่งเรือง ถึงตอนนั้น นครศรีธรรมราชก็ถูกขึ้นรายการเป็น **เมืองประเทศราช** ภายใต้การปกครองของอาณาจักรสุโขทัยแล้ว และก็เป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทยสมัยต่อมาตลอดการเปลี่ยนแปลงมาสู่การปกครองสมัยกรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ จวบถึงปัจจุบัน แม้จะมีช่วงของการไม่ยินยอมขัดขึ้นอยู่บ้าง กล่าวคือ ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี เมืองนครศรีธรรมราช มีฐานะเป็นหัวเมืองชั้นเอก มีขุนนางระดับเจ้าพระยาเป็นเจ้าของ ครั้นถึงสมัยกรุงธนบุรี เจ้านครฯ ได้มีการประกาศแยกตัวเป็นอิสระบ้างอย่างย่นย่อเนื่องจากถือว่าการปกครองโดยกรุงศรีอยุธยาได้สิ้นสุด อย่างไรก็ตาม ชุมมุนนครศรีธรรมราชก็ถูกสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ใจมดีด้วยตนเองและผนวกกลับเข้าเป็นปึกแผ่นอีกครั้งหนึ่งภายในเวลา 2-3 ปี และเป็นอยู่เช่นนี้สืบมาตลอดสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

สำหรับสาเหตุของการเสื่อมถอย และการถูกปกครองในฐานะประเทศราช โดยกรุงสุโขทัยที่อยู่ไกลโพ้นไปทางทิศเหนือเมื่อก่อนเจ้าเมืองก่อนหน้านั้น **เลสาบเรา** ก็ยังไม่ทราบแน่ชัดในตอนนั้น เพราะประวัติศาสตร์ที่ค้นหาและอ่านพบส่วนใหญ่ก็รวบรวรด่วนกันในช่วงนี้เหมือนกัน ส่วนตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราชจะกล่าวถึงการที่นครศรีธรรมราชต้องเป็นเมืองร้างอยู่นานก่อนจะไปเข้ากับกรุงสุโขทัย **แต่ก็ไม่แน่ชัดว่าแล้วเหตุใดจึงร้างรู้แต่ว่าถึงสมัยนั้น ชาวต่างชาติที่เดินทางผ่านไปมาค้าขาย โดยเฉพาะชาวฝรั่ง จะรู้จักเมืองนี้ในชื่อ ลิกอร์ (Ligor) ก่อนที่จะมาเรียกเป็นเมืองนครศรีฯ และรู้แต่ว่า รู้สึกแปลกใจมาก ที่ควั่นอันยิ่งใหญ่อยู่ๆ ก็กลับกลายเป็นเมืองประเทศราชอย่างไม่มีรายละเอียดให้อ่านมากนัก** เอาเป็นว่าอาจจะเป็นเพราะว่าเราเองก็ค้นหาไม่เก่งเพราะไม่ได้เป็นนักประวัติศาสตร์จึงยังค้นหาไม่เจอ และเมื่อประวัติศาสตร์เขารวบรวรดมา เราก็จำเป็นต้องรวบรวรดไป และต้องขอภัยด้วยถ้าทำให้ท่านรู้สึกค้างคังค้างคังที่ร้อนลงจอดไม่สนิท เล่มต่อๆ ไปเมื่อมีความรู้มากขึ้นก็จะเขียนบอกต่อเพิ่มเติม ร่วมกับการบรรยายถึงเรื่องราวในรายละเอียดส่วนที่ต่อจากนี้จนถึงปัจจุบันมากขึ้นนะครับ



เมือง 12 นักษัตร เมื่อเจ็ดแปดร้อยปีก่อน

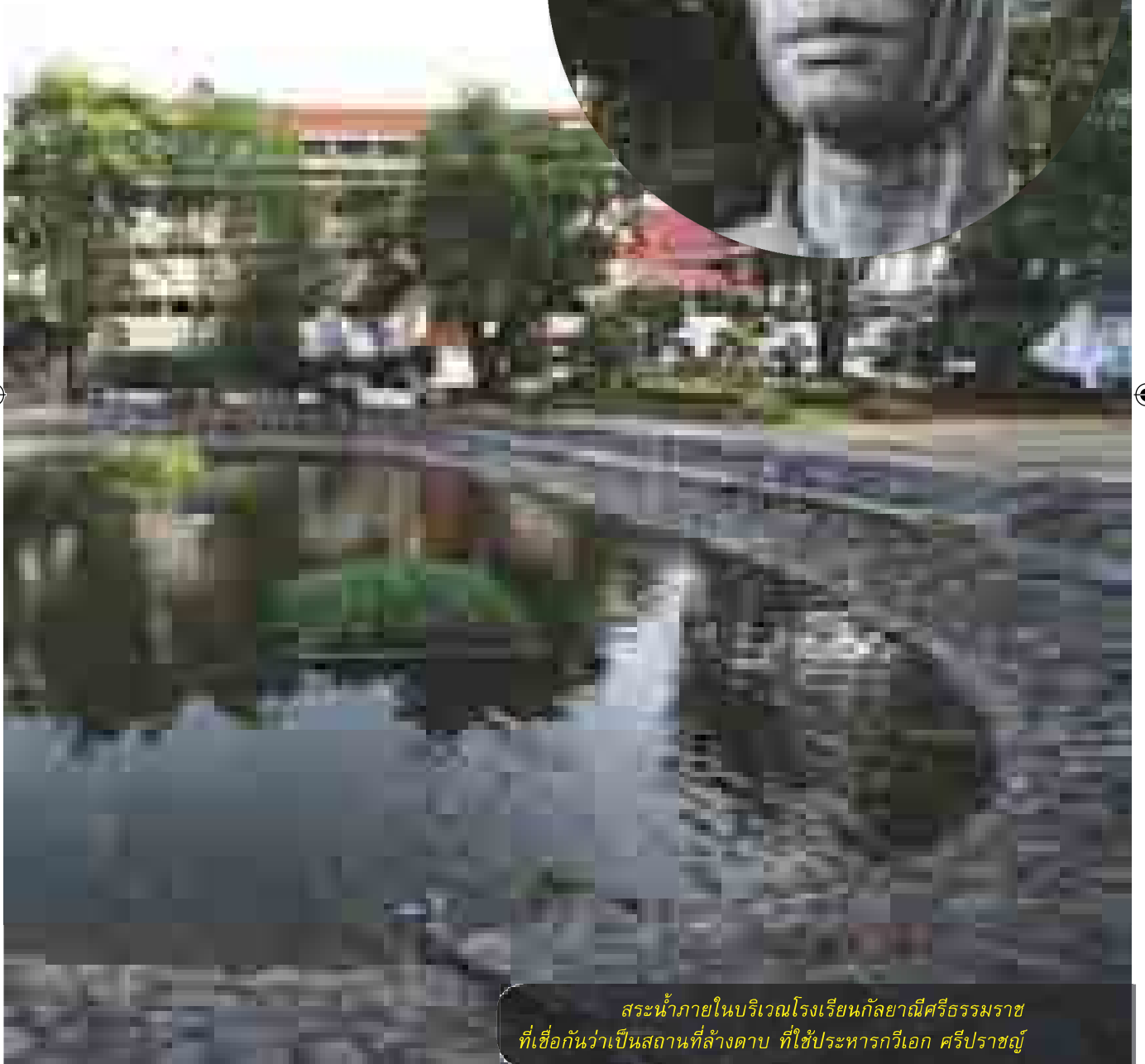
## นครแห่งปราชญ์ นครแห่งวัด

เว็บไซต์ พิพิธภัณฑ์เมืองนครศรีธรรมราช [www.nakhonmuseum.com](http://www.nakhonmuseum.com) ได้กล่าวอ้างความสัมพันธ์ระหว่างความเจริญรุ่งเรืองในพระพุทธศาสนา ที่ราชวงศ์ศรีธรรมโคกราชได้เริ่มจากการบูรณะปฏิสังขรณ์พระบรมธาตุเจดีย์ ซึ่งส่งผลต่อบารมีการปกครองและวรรณกรรมไปพร้อมกัน จนนครนี้ได้รับสมญานามอีกอย่างหนึ่งว่าเป็น **เมืองนักปราชญ์ชาติกวี** แม้แต่ศิลาจารึกหลักที่ 1 ด้านที่ 2 บรรทัดที่ 25-31 เมื่อครั้งกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีเมื่อ 700 กว่าปีก่อนโน้น ก็ยังมีเนื้อความที่ขีดเขียนที่แปลความได้ว่า **ปราชญ์ชั้นครูล้วนแล้วแต่มาจากเมืองนครศรีธรรมราชทั้งนั้น** ดังนั้น หัวข้อที่ชื่อ **นครแห่งปราชญ์ นครแห่งวัด** นี้ จึงไม่เป็นการกล่าวอ้างที่เกินเลยเกินไปอย่างแน่นอน

**เมื่อ** นครศรีธรรมราชถือเป็นเมืองแห่งปราชญ์ ก็มีปราชญ์ที่มีชื่อเสียงโด่งดังมากที่สุดผู้หนึ่งแห่งกรุงศรีอยุธยาสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ซึ่งมีผู้เชื่อมากมายว่า มารุ่งเรืองต่อ และจบชีวิต ณ ที่แห่งนี้

แม้ว่าปัจจุบัน นักวิชาการทางภาษาหลายคน เช่น หม่อมเจ้าจันทร์จรัญ รัชสี (พ.ณ. ประมวลมารค) จิตร ภูมิศักดิ์ สุจิตต์ วงษ์เทศ และ มานิต วัลลิโกดม เป็นต้น จะเชื่อว่า ศรีปราชญ์ไม่มีตัวตนจริง เป็นเพียงนิทาน และไม่ได้เป็นผู้แต่ง กำสรวลศรีปราชญ์ เพราะคิดว่า บทประพันธ์นี้น่าจะเป็นบทกลอนที่แต่งตั้งแต่ยุคสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น หรือยุคก่อนหน้าสมเด็จพระนารายณ์มหาราช รวมทั้งเส้นทางเดินเรือในการพรรณนาความทุกข์ยากในกำสรวลศรีปราชญ์ก็เป็นเส้นทางที่เก่ากว่าที่ใช้เดินทางในยุคสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (ศิลปวัฒนธรรม ฉบับพิเศษ) แต่เราก็กังเฝ้าถึงความเชื่อของอีกหลายคนที่คิดว่าเรื่องนี้มีอยู่จริง เพราะเป็นที่น่าประหลาดใจว่า เรื่องของเมื่อเพียงไม่กี่ร้อยปีก่อน จะสับสนว่าจริงหรือไม่จริงกันได้ถึงเพียงนี้ และหากไม่จริง ใครเล่าที่เก่งกล้าสามารถแต่งโคลงกลอนโดยไม่ออกหน้า เพื่อยกย่องกวีที่ไม่มีตัวตนคนหนึ่ง ในยุคหลังจากนั้นนับร้อยปี





สระน้ำภายในบริเวณโรงเรียนกัลยาณีศรีธรรมราช  
ที่เชื่อกันว่าเป็นสถานที่ล้างดาบ ที่ใช้ประหารกวีเอก ศรีปราชญ์





**ศรีปราชญ์** กวีโคลงกลอน ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. 2199- 2231) สันนิษฐานว่าเกิดเมื่อปี พ.ศ. 2196 หรือสามปีก่อนที่สมเด็จพระนารายณ์มหาราชจะขึ้นครองราชย์เป็นบุตรพระโหราธิบดี มีดวงอันดับหนึ่งด้านโหราศาสตร์และการแต่งโคลงกลอนในราชสำนักเมื่อเจ้า **ศรี** อายุได้ยังไม่ครบ 10 ขวบ ก็สามารถตอบทกลอนสี่สุภาพที่พระนารายณ์ฯ ประพันธ์ไม่จบกล่าวคือพระนารายณ์ฯ ได้ประพันธ์ขึ้น 2 บาทแรก (1 บท มี 4 บาท) จากนั้นได้ส่งให้พระโหราธิบดีนำกลับบ้านไปแต่งต่อ บุตรชายน้อยๆ ที่อยู่บ้านเห็นเข้าจึงแต่งต่อจนจบ 2 บาทสุดท้ายได้อย่างสวยงามเป็นที่พอพระราชหฤทัยยิ่งนักเมื่อพระองค์ทรงทราบเมื่ออายุได้ 15 ปีก็เข้ารับราชการ ได้เป็นที่โปรดปรานจนได้รับการแต่งตั้งให้เป็น **ศรีปราชญ์** แต่ด้วยความเป็นคนฝิปากกล้า ไปแต่งโคลงย้อพระสนมเอกเข้า จึงถูกลงโทษจอบจำแล้วถูกกั้นแกลั้งและถูกเนรเทศไปยังเมืองนครศรีธรรมราช ไปเป็นที่ขึ้นชอบของเจ้าพระยาานครฯ แทน กระทั่งถูกกล่าวหาว่าได้ไปมีสัมพันธ์ฉันทูสวกับภรรยาของท่านเจ้าเมือง จึงถูกท่านเจ้าเมืองนำไปประหารชีวิตขณะศรีปราชญ์มีอายุอาณามไม่ครบ 35 ปี สถานที่ซึ่งเป็นที่ประหารชีวิตนั้นผู้คนส่วนใหญ่เชื่อกันว่าอยู่บริเวณสระล้างดาบ

ซึ่งเป็นสระน้ำเก่าแก่ภายในบริเวณโรงเรียนกัลยาณีศรีธรรมราชในปัจจุบัน และมีบ้างที่เชื่อว่าอยู่บริเวณหลังจวนเจ้าเมืองเก่า ส่วนเจ้าพระยาานครฯ ผู้สั่งประหารศรีปราชญ์ ก็ถูกสมเด็จพระนารายณ์มหาราชรับสั่งให้ประหารเนื่องเพราะทำไปโดยปราศจากความเห็นชอบของพระองค์ และเป็นกรปิดฉากโคลงบทสุดท้ายของศรีปราชญ์ก่อนจะถูกประหาร ที่ได้ขอให้ **ดาบนี้ คินสนอง**

**เรื่องย่อของ ศรีปราชญ์** ช่างต้น เป็นเพียงตัวอย่างหนึ่งของปราชญ์ในช่วงกรุงศรีอยุธยาตอนกลางเมื่อ 300 กว่าปีก่อน ที่ชาวบ้านชาวเมืองจังหวัดนครศรีธรรมราช นับถือ เชื่อถือ จนนำไปตั้งชื่อเป็นถนนศรีปราชญ์ ตำบลคลัง ในตัวเมือง และอื่นๆ อีกหลายอย่าง **แต่ถ้าจะมีผู้ถกเถียง** นอกเหนือจากที่ว่า เป็นเรื่องจริงหรือเป็นเรื่องไม่จริงแล้ว ว่า **ศรีปราชญ์ เป็นปราชญ์แห่งกรุงศรีอยุธยาที่มามีบ้านปลายชีวิตที่นครศรีธรรมราชเท่านั้น และไม่ใช่ปราชญ์ชาวนครฯ** ก็จะมีตัวอย่างกลับกันว่า **มีนักปราชญ์ที่เกิดที่นครฯ ไปศึกษาเล่าเรียนและเจริญเติบโตที่อื่น แล้วกลับมาพัฒนาเมืองนครศรีธรรมราชหลายท่านเช่นกัน** โดยจะขออนุญาตยกตัวอย่างเพียงท่านหนึ่ง ณ ที่นี้ คือ **ท่านเจ้าคุณรัตนธัชมนี (ม่วง)**





ท่านเจ้าคุณรัตนธัมมณี (ม่วง) ผู้ก่อตั้งโรงเรียนเบญจมราชูทิศ นครศรีธรรมราช และอีกไม่ต่ำกว่า 20 โรงเรียน ในนครศรีธรรมราชและจังหวัดใกล้เคียง

**ท่านเจ้าคุณรัตนธัมมณี (ม่วง)** เกิดปีเดียวกันกับรัชกาลที่ 5 เป็นผู้มีบทบาทสำคัญยิ่งในการจัดการศึกษาแบบใหม่ที่นี่ ท่านได้บวชในพระพุทธศาสนา และใน ร.ศ. 107 (พ.ศ. 2432) พระอธิการม่วง รตนธโช ได้ไปศึกษาต่อที่วัดมกุฏกษัตริยาราม กรุงเทพมหานคร ร.ศ. 117 (พ.ศ. 2441) พระมหาม่วง ได้เข้าเฝ้ารัชกาลที่ 5 คราเสด็จประพาสเมืองนครศรีธรรมราช และได้พระราชทานสมณศักดิ์เป็น **พระศิริธรรมมณี** ท่านเป็นผู้ก่อตั้ง**โรงเรียนวัดท่าโพธิ์** ตำบลโพธิ์เสด็จ ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น **โรงเรียนสุขุมภีบาลวิทยา** (เพราะมีพระยาสุขุมนัยวินิจ - ปัน สุขุม - เป็นผู้อุปถัมภ์) ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่ออีกครั้งหนึ่งเป็น **โรงเรียน**

**เบญจมราชูทิศ** (เพื่อเป็นการบูชาพระเดชพระคุณแต่รัชกาลที่ 5) และที่สำคัญกว่านั้นคือโรงเรียนกว่า 20 แห่ง ที่ท่านมีส่วนจัดตั้งทั้งหมด ทั้งในตัวเมือง และที่อำเภอต่างๆ ในจังหวัด รวมทั้งในจังหวัดภายใต้การกำกับดูแลของนครศรีธรรมราชโดยรอบ ตั้งแต่ สีชล ท่าศาลา ปากพนัง หัวไทร ร่อนพิบูลย์ ทุ่งสง ฉวาง ฯลฯ จนถึงโรงเรียนหลายแห่งในจังหวัดสุราษฎร์ธานี พัทลุง ปัตตานี รวมทั้งสงขลา (แม้กระทั่งโรงเรียนมหาวิทยาลัย ที่ก่อตั้งขึ้นในรัชกาลที่ 6) **ดังนั้น จึงถือได้ว่าท่านเจ้าคุณฯ ได้เป็นปราชญ์ทางการศึกษาสมัยใหม่ที่สำคัญของจังหวัดและท้องถิ่นแถบนี้ อย่างเต็มภาคภูมิ**





**ส่วน** ผู้ที่อยู่ในแวดวงวัฒนธรรมการแสดง คงต้องรู้จัก **ปาน ชีขำ** หรือที่รู้จักเรียกขานกันว่า **ปาน บอด** ปราชาญ ผู้เป็นศิลปินพื้นเมือง ชาวนครศรีธรรมราช ลูกชาวบ้านดอน ชาวตำบล เขาพังไกร อำเภอหัวไทร ผู้มีความเป็นเลิศทางเพลงบอก และหนังตะลุง **หนังปานบอด** ตาบอดทั้งสองข้างมาตั้งแต่ กำเนิด แต่มีความตั้งใจและสามารถเรียนรู้เรื่องราว จากที่ผู้อื่นเล่าให้ฟัง และการไปฟังพระเทศน์ที่วัด อัจฉริยะด้านเพลงบอกของหนังปานบอดมีมาตั้งแต่ ยังเยาว์ สามารถว่ากลอนต้น สดๆ โดยใช้ปฏิภาณไหวพริบ เป็นเรื่องเป็นราวได้ตั้งแต่อายุยังไม่ครบ 10 ขวบ (เทียบได้กับศรีปราชาญในเรื่องนี้ ยกเว้นว่า **ปาน ชีขำ** อายุยืนยาวกว่าเกือบสองเท่า) ท่านเสียชีวิตเมื่อ ปี พ.ศ. 2499 (ปีเดียวกับที่อินทพาลครองเมือง **กวม** ครั้งก่อนสุดท้าย) ขณะอายุได้ 66 ปี หลังเจ็บไข้ ไม่สบายจากการเดินทางไปได้เพลงบอกที่วัดประดู่ จังหวัดปัตตานี ปัจจุบัน อนุสรณ์ของท่านอยู่ในห้องสมุด โรงเรียนวัดบูรณาวาส หมู่ที่ 1 ตำบลเขาพังไกร

**ความพิการทางสายตา** ที่ไม่ได้ทำให้ **ปาน ชีขำ บอดปัญญา** ทำให้ผู้เขียน ในฐานะวิศวกรทางหลวง อดนึกไม่ได้ถึง Blind Jack of Knaresborough หรือ John Metcalf (พ.ศ. 2260 - 2353) ชาวอังกฤษ ผู้ตาบอดตั้งแต่ตอน 6 ขวบ ที่ได้สร้างตำนานไว้หลาย เรื่องทั้งศาสตร์ทั้งศิลป์ ทั้งด้านดนตรีและด้านแนวคิด การออกแบบทางหลวงสมัยใหม่ ตั้งแต่ครั้งเมื่อหลายๆ คนที่มีชื่อเสียงในโลกในด้านการออกแบบถนนสมัยใหม่ อย่างเช่น Thomas Telford (พ.ศ. 2300 - 2377) ยังเป็นเพียงเด็กน้อย และเมื่อ John Macadam (พ.ศ. 2370 - 2408) ยังไม่ทันเกิด คนตาดีๆ หลายคน ที่โชคได้ได้นั่งอ่านหนังสืออยู่ตรงนี้ คงจะรู้สึก ึ่งเหมือน **เลสาบเรว** ในความมานะพากเพียรและความชาญฉลาดของท่านเหล่านี้ และคงจะบอกตนเอง และบอกต่อเพื่อนสนิทมิตรสหาย ให้มูมานะอดสาหะ ไม่มองมืองอเท้า ลืมตาขึ้น ลูกขึ้นทำประโยชน์เท่าที่ ทำได้ ให้แก่ตัวเอง แก่ครอบครัว แก่สังคม และแก่โลก (ถ้าไปถึง) หาไม่คงต้อง **อายบอด** อย่างแน่นอน

**และ** ที่ไม่ได้ทำให้จังหวัดนครศรีธรรมราช อาย หากแต่กลับทำให้ผู้คนในจังหวัดและชนร่วมชาติ ภาคภูมิใจอย่างยิ่งกับปราชาญชาวนครฯ คนล่าสุดก็คือ ท่าน **ประยงค์ รณรงค์** ปราชาญชาวบ้านรางวัลแมกไซไซ

ปี พ.ศ. 2547 ผู้นำชุมชนในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง แห่งตำบลไม้เรียง อำเภอฉวาง ซึ่งต้องขออนุญาตไม่ลง รายละเอียด ณ ที่นี้ หากแต่ผู้ที่สนใจสามารถสืบค้น ประวัติและผลงานของท่านได้จากหลายแหล่ง หรือ จาก Google หรือ Blackle (เวอร์ชันประหยัดพลังงาน แสง ด้วยการทำให้จอตัวอักษรไม่ดำ แทนจอขาว ตัวอักษรไม่ขาวของ Google ปกติ)



**เพลงบอก** คือเพลงที่ใช้บอกข่าวสาร และใช้ประชันกัน

โดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวกับกิจกรรม และเทศกาล เช่น ผลการทำนายสงกรานต์

**ปาน ชีขำ** (พ.ศ. 2433- 2499)

เป็นชาวตำบลเขาพังไกร อำเภอหัวไทร

ที่เป็นเลิศ

ด้านเพลงบอกนี้







ดังที่กล่าวก่อนหน้านี้ว่า **นครแห่งปราชณีย์** น้อยู่เคียงคู่กับ **นครแห่งวัด** และเป็นการไม่กล่าวเกินเลยแม้แต่นิดหนึ่งนั้น ยืนยันได้ด้วยวัดที่ไม่มีพุทธศาสนิกชนคนไทยคนไหนที่ยังไม่รู้จัก นั่นก็คือ **วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร** ที่มีเจดีย์เด่นเป็นสง่าอย่างมีเอกลักษณ์ ริมถนนราชดำเนิน ตำบลในเมืองกลางชุมชนอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช

สร้างเมื่อประมาณ 1,700 ปีก่อน โดยเจ้าชายทนต์กุมารและพระนางเหมชาลา และทำพิธีโดยนักบวชในพระพุทธศาสนาจากศรีลังกา **วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร** (เดิมชื่อวัดพระบรมธาตุ) จึงนับเป็นวัดที่เก่าแก่มากที่สุดวัดหนึ่งในประเทศไทย และได้รับการปรับปรุงและบูรณะปฏิสังขรณ์มาตลอด ปัจจุบันวัดนี้ถือเป็นพระอารามหลวงชั้นเอก **ประเภทวรมหาวิหาร** มีเจดีย์แบบลังกา ทรงระฆังคว่ำ ปล้องไฉน 52 ปล้อง สูงจากฐานถึงยอดปลี 37 วา 2 คอก (75 เมตร สูงเทียบได้ประมาณเท่ากับตึก 25 ชั้น สมัยนั้นคงต้องถือว่าสูงเสียดฟ้า

เทียมเมฆ) ที่สำคัญสำหรับท่านที่ชอบคิดเลขคือ ยอดปลีของปล้องไฉนหุ้มด้วยทองคำตีแผ่เป็นแผ่นหนา กรวยสูง 12.5 เมตร ว่ากันว่ามึ่น้ำหนักทองคำที่หุ้มอยู่ถึง 800 ชั่ง (เท่าที่ีมีความรู้มา 1 ชั่งเท่ากับ 6 ชีด หรือ 0.6 กิโลกรัม และถ้าเช่นนั้นจริงก็แปลว่ามีทองคำหนัก 480 กก. และเมื่อทองคำหนัก 1 บาทมีน้ำหนักประมาณ 15 กรัมนิดๆ ก็แปลว่ามีทองคำหนักประมาณ 32,000 บาท คิดทองคำบาทละ 15,000 เท่ากับว่ามีทองคำราคาประมาณ 480 ล้านบาทอยู่บนยอดปลีของเจดีย์ และหากจะคิดแบบบางคนที่ว่า 4 บาทเป็น 1 ตำลึง โดย 1 บาทหนักประมาณ 15 กรัม ก็จะได้ว่า 1 ตำลึงหนักเท่ากับ 60 กรัม และในเมื่อ 20 ตำลึงก็เป็น 1 ชั่ง ก็จะได้ว่า 1 ชั่งเท่ากับ 1,200 กรัม หรือ 1.2 กก. หรือหนักเป็น 2 เท่าจากที่คิดข้างต้น 0.6 กก. ดังนั้น ราคาทองบนยอดปลีก็จะเป็น 2 เท่าของ 480 ล้านบาท หรือเกือบๆ หนึ่งพันล้านบาท อันไหนจริงอันไหนเท็จ หรือเท็จไปทั้งหมด ก็คงต้องไปสืบค้นและยืนยันกันเองนะครับ)





เจดีย์ยักษ์ บนถนนราชดำเนิน ช้างสำนักงานเทศบาลนครศรีธรรมราช  
เป็นเจดีย์ขนาดใหญ่ เป็นที่สงรองจากเจดีย์วัดพระธาตุรวมหารวิหาร





วัดท้าวโคตร ตำบลนา อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช

**นอก** จากความสำคัญทางศาสนาและจิตวิญญาณแล้ว กรมศิลปากรยังได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 53 ตอนที่ 34 วันที่ 27 กันยายน พ.ศ. 2479 ให้วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเป็นโบราณสถานที่สำคัญอีกด้วย

**รอบ ๆ** วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ยังมีวัดรายรอบทั้งเหนือใต้ ออกตก เรียกว่า กาเดิม การาม กาแก้ว และกาชาด ตามลำดับ

**กาเดิม** ทิศเหนือ มี วัดพระเดิม วัดมิ่งคุณ และวัดโรงช้าง

**การาม** ทิศใต้ มี วัดหน้าพระลาน วัดโคกธาตุ วัดท้าวโคตร วัดศพ วัดไฟไหม้ และวัดชายนา

**กาแก้ว** ทิศตะวันออก มี วัดดึ่งดง วัดธาวาวดี วัดสิงห์ วัดสระเรียง วัดหน้าพระบรมธาตุ และวัดหน้าราหู

**กาชาด** ทิศตะวันตก มี วัดพระนคร วัดแม่ชี และวัดชลเฉนียน

**จาก** ที่กล่าวถึงข้างต้น เฉพาะวัดที่นี้ในเมือง ที่อยู่รายรอบวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารก็มีจำนวน มากโขแล้ว หากจะต้องไปขึ้นบัญชีวัดทั้งหมดในจังหวัดทั้ง 23 อำเภอ ก็คงต้องเปลืองหน้ากระดาษทั้งเล่ม หรือแม้จะทำรายการเฉพาะวัดที่มีอายุมากกว่า 500 ปี ก็คงยังจะยาวอยู่

**เอาเป็นว่า กรุณาเชื่อ เลสาบเรา เกิดนะครับว่า นครศรีธรรมราช เป็นนครแห่งวัดจริง ๆ**

ส่วนท่านที่ไม่แน่ใจนักก็สามารถไปสืบค้นและลิสต์ขึ้นเองได้

แล้วก็อย่าลืมแบ่งปันความรู้กับเราด้วยนะครับ



## ธรรมราชรัฐ ธรรมชาติเรา

เรากำลังก้าวล่วงเข้าสู่ส่วนสุดท้ายของบทความนี้แล้ว จากที่ได้กล่าวมา ท่านคงได้เห็นถึงอดีตที่ย้อนไปไกลนับหมื่นปี ของพัฒนาการการตั้งรกรากถิ่นฐานในจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้ทราบถึงการรวบรวมอำนาจการปกครองที่ครั้งหนึ่งแคว้นนี้ เคยแผ่กว้างไกลไปตลอดคาบสมุทร จากนั้นก็กลายเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรที่ปกครองจากภาคเหนือและภาคกลาง ได้ทราบถึงการเป็นเมืองแห่งปราชญ์ผู้มีความรู้ความสามารถ เมืองแห่งศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งศาสนาพุทธ ภายใต้การปกครองของพระราชาและเจ้าครองนครที่ส่วนใหญ่เป็นธรรมและมีธรรมะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว บนผืนแผ่นดินผืนใหญ่นี้เกือบตลอดมา กระทั่งบัดนี้ที่เป็นแผ่นดินที่มีประชากรมากที่สุดในจังหวัดภาคใต้

ถึงตรงนี้ ท่านผู้อ่านที่ช่างสังเกต อาจพอจะรู้สึกเหมือนที่เลสาบเรา รู้สึก ว่า การตั้งรกรากถิ่นฐานของชนโบราณกิติ ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมอันยิ่งใหญ่ตลอดคาบสมุทรกิติ ปราชญ์ กิติ วัดกิติ ที่สำคัญส่วนใหญ่อยู่ที่อำเภอทั้งหลายของจังหวัดนครศรีธรรมราช ยกเว้นที่อำเภอชะอวดกับอำเภอหัวไทร ที่เป็นสองอำเภอของจังหวัดที่อยู่ในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาอันกำลังเป็นที่สนใจของหนังสือนี้

ทะเลอันดามัน





อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ที่ว่าการประจักษ์



อำเภอพรหมพิบูลย์

วัดกลางสามเณย์

ทางหลวงสายเอเชีย

ที่ว่าการประจักษ์





แหลมตะลุมพุก

ที่มา: สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ (องค์การมหาชน)

อำเภอปากพนัง

คลองปากพนัง

คลองหัวไทร

คลองชะอวด

พยุควนเคือง

อำเภอหัวไทร

แพรกเมือง

อำเภอชะอวด

ควนชิง

ควนยาว

ควนเคือง

ควนทะเลมอง

ควนชะลิ๊ก

ทะเลน้อย

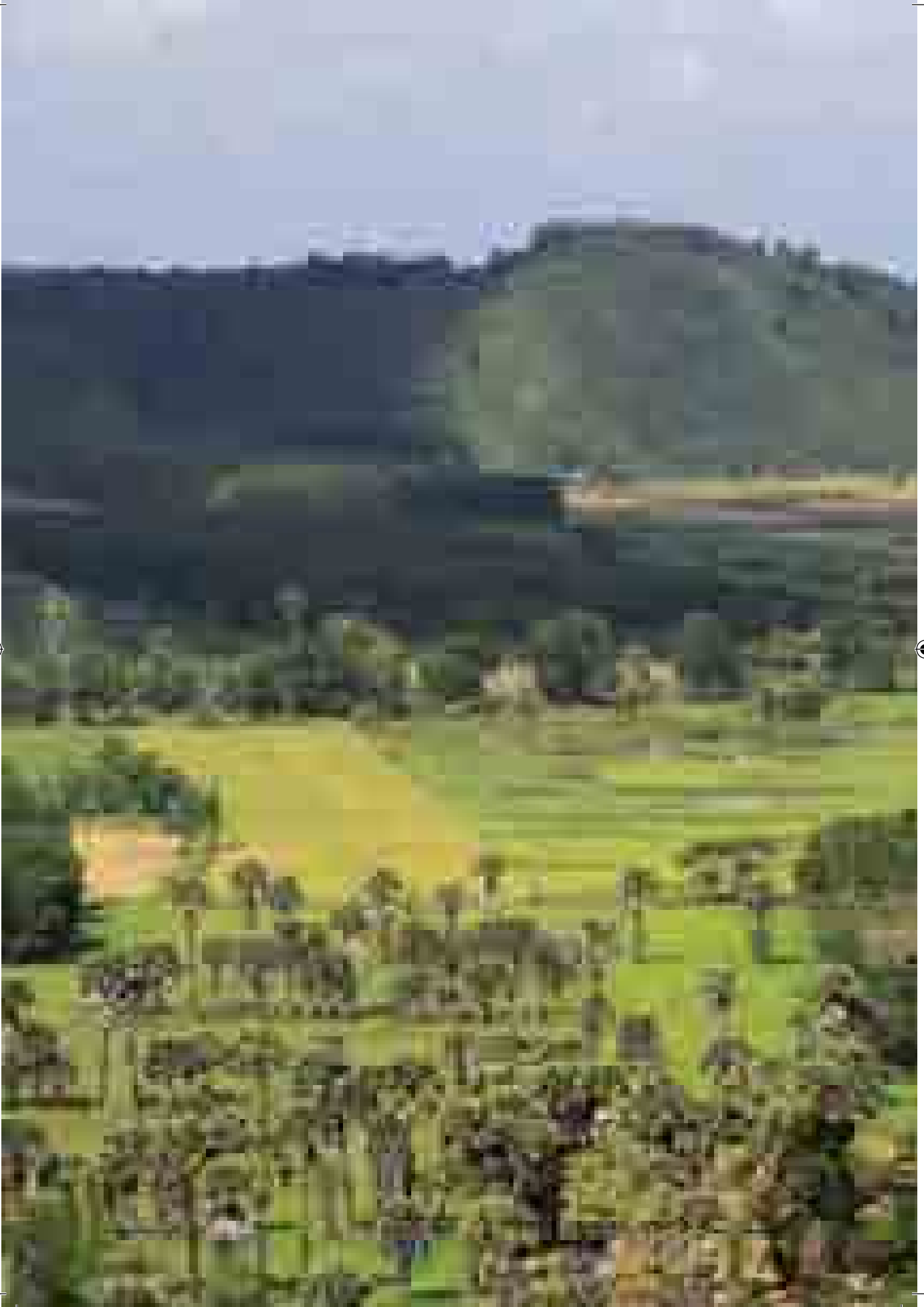
อ่าวไทย

ทะเลสาบตอนบน



ດວນທະເລມອບ ມຸມມອບຈາກດວນບະລິກ











พรุควนเคว็งแลสะสภภวแวดลัอม  
มุุมมองจกภนุยดบัฟไฟป้า ควนเคว็ง





**ท่าน**รู้สึกไม่ผิดหวังครับ ชะวอด กับ หัวไทร เป็นเพียงส่วนน้อยของจังหวัด ส่วนใหญ่เป็นที่ที่อยู่ นอกเส้นทางการยาตราทัพ ของการเผยแพร่ศาสนา ของการชุมนุมของนักปราชญ์ แต่ก็หาใช่ว่าจะไร้ซึ่ง **สิ่งเหล่านี้** บันทึกและหลักฐานการตั้งถิ่นฐานตามแนว คลองชะวอดและคลองหัวไทร รวมทั้งคลองสาขา และการตั้งรกรากถิ่นฐานตามชายฝั่งอำเภอหัวไทร ก็เป็นเรื่องที่ต้องรับรู้ว่ามีมากเช่นกัน หากแต่ว่าที่ไม่ เป็นที่กล่าวถึงมากก็อาจเป็นเพราะว่าชุมชนริมทะเล บ่อยครั้งก็เป็นกลุ่มชนคนมุสลิม (**โปรดอ่านเรื่อง แพรกเมือง**) ส่วนผู้มีความรู้จนเป็นที่นับหน้าถือตาว่า เป็น ปราชญ์ ก็มีตัวอย่างแล้วที่เขาพึงใคร อำเภอ หัวไทร ในชื่อกองวังการหนังตะลุงและเพลงบอก คือ ท่าน **หนังปานบอด ชีช้าง**

ในทางกลับกัน สองอำเภอของนครศรีธรรมราช ในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลานั้น มีสิ่งที่อำเภออื่นๆ ใน จังหวัดนครศรีธรรมราชไม่มี **ซึ่งความไม่มีนี้** อาจถือ เป็นจุดอ่อนของพื้นที่นี้มาก่อน กล่าวคือ ที่แห่งนี้เคยมี พื้นที่ชุ่มน้ำขนาดกว้างใหญ่ไพศาลถึงกว่าสองแสนไร่ หรือกว่าสามร้อยตารางกิโลเมตร เมื่อพิจารณาว่า พื้นที่อำเภอชะวอดมีเพียงแปดร้อยกว่า ตร.กม. และ อำเภอหัวไทรมีเพียงสี่ร้อยกว่า ตร.กม. หรือมีรวมกัน เพียงกว่าหนึ่งพันสองร้อย ตร.กม. พื้นที่ชุ่มน้ำที่ ตั้งรกรากถิ่นฐานลำบากหรือไม่ได้เลยก็เคยมีถึง ประมาณ 1 ใน 4 ของพื้นที่ทั้งหมด จึงไม่แปลกเลยที่ การพัฒนาไปถึงช้าสุด และนี่ก็คือจุดแข็งสุดที่พระเจ้า ประทานให้ธรรมชาติ

**ความ**ดีงามจากการพัฒนาช้าสุดนั้นก็มีความ สุดด้วย เพราะนั่นหมายถึงธรรมชาติที่ถูกทำลายช้าลง แต่ที่น่าเสียดายอย่างยิ่ง ที่ปัจจุบันธรรมชาติของพื้นที่ กำลังเริ่มจะสูญสิ้น ป่าพรุควนเคร็งที่เคยยิ่งใหญ่ ในอดีต กำลังเสื่อมโทรมและถูกรุกล้ำเข้าไปทุกที่ ทั้งจากธรรมชาติที่ก่อเกิดพายุและพระเพลิงในบางครั้ง บางคราว แต่ที่สำคัญคือที่เกิดจากความต้องการที่ไม่ ล้นสุดของมนุษย์ จาก 300+ ตร.กม. ปัจจุบันเหลือ ป่าพรุ 100+ ตร.กม. หรือเหลือเพียงประมาณ 1 ใน 3 ของที่เคยมีอยู่ และที่กำลังน้อยลงๆ ทุกปี ทุกที่ และ เหลือพรุที่สมบูรณ์ทางใต้ที่ชื่อว่า **พรุควนขี้เสียน** ขนาดประมาณสามพันไร่เพียงแห่งเดียว



ป่าพรุควนเคร็ง ส่วนที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์  
แต่..จะยังคงเป็นเช่นนี้ได้อีกนานเท่าใด





### สำหรับ

ความดีความงามของ  
ป่าพรุเป็นเช่นไรหลายท่านคงรู้แล้ว แต่ถ้า  
ไม่รู้ หรือยังไม่รู้ชัดเจน ก็ขอแนะนำให้ไป  
อ่านหนังสือ **เสสาบเรา** เล่มก่อนๆ โดยเฉพาะในฉบับปฐมฤกษ์ หรือไม่กี่ไปถาม  
ปราชญ์ชาวบ้านในชุมชนของท่าน

**เสสาบเรา** เคยตักน้ำจากตุ่ม เวลา  
น้ำค่อนข้างเต็มตุ่ม เมื่อตักน้ำออก 1 ชั้น  
ก็ยังพอเห็นน้ำเต็มตุ่ม และไม่ค่อยรู้สึก  
รู้สึอะไรเวลาใช้น้ำชั้นนั้น แต่เวลาน้ำ  
เหลือก้นตุ่ม แล้วรู้ว่าฝนยังไม่ตก หรือ  
จะไม่มีน้ำไปเติมตุ่มในเวลาอันใกล้ ก็  
จะรู้สึก ว่า น้ำ 1 ชั้นที่กำลังตักออกมา มี  
คุณค่าอย่างยิ่ง จนต้องระมัดระวังการใช้  
อย่างเต็มที่ ธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ก็  
เจดงเช่นดั่งน้ำเต็มตุ่ม แต่ขณะนี้หลายที่หลาย  
แห่งกำลังจะถึงก้นตุ่มแล้ว **เสสาบเรา** ก็  
เลยขอใช้โอกาสนี้ **เผยแพร่ภาพพรุแห่ง**  
**นี้ในส่วนที่ยังคงมีเหลืออยู่** ให้ท่านได้  
ชื่นชม และก็ได้แต่หวังว่า นี่จะยังไม่ใช่  
เป็นภาพสุดท้ายของความสมบูรณ์ ภาพ  
พรุควนเค็งที่ลูกหลานเหลนอาจจะไม่ได้  
เห็นของจริงอีกต่อไป สาธุ...

นอกจากป่าพรุควนเค็งและพรุ  
ควนซีเสียนในสองอำเภอล่างสุดนี้แล้ว  
จังหวัดนครศรีธรรมราช ยังมีธรรมชาติที่  
น่าชื่นชมเหลืออยู่อีกหลายส่วน คงแทบ  
ไม่มีใครในภาคใต้แถบนี้ที่ไม่รู้จัก  
เขาหลวง ที่ครอบคลุมท้องที่บางส่วนของ  
หลายอำเภอในจังหวัด เช่น พรหมคีรี  
ลานสกา พิปูน ฉวาง และแม่แตงท่าศาลา  
และอำเภอเมือง หรือที่ไม่เคยได้ยินชื่อ  
กรุงชิง ที่อำเภอนบพิตำ ผืนป่ารกชัฏที่ยัง  
คงความหลากหลายทางชีวภาพของทั้งพืช  
และสัตว์ เป็นสิ่งที่น่ารู้จัก น่ารู้จัก และ  
น่าหวงแหน ไม่ต่างกับน้ำชั้นท้ายๆ  
ในโอ่งใบไม้ใหญ่โตมานี้ ของจังหวัด  
นครศรีธรรมราชเลย





ปัจจุบัน และอนาคต ของที่แห่งนี้  
ขึ้นอยู่กับทิศทางที่ชาวพรุ  
จะมุ่งขับเคลื่อนต่อไป





**เสียดาย** ขออนุญาตจบท้ายบทความนี้ในหัวข้อนี้ว่า **หากธรรมชาตินั้นจะถือเป็น**  
**เรื่องของรัฐ ธรรมชาตินั้นก็ควรต้องถือเป็นเรื่องของเรา** เพราะไม่ว่ารัฐจะช่วยดูแลดี  
อย่างไร หาก เรา ไม่ลงมือช่วยกันแล้ว ต่อไปก็คงเหลือไว้แต่ความทรงจำ ที่ขมขื่น

**พร้อมทั้งคำถามค้างคาใจว่า**

**ทำไมธรรมชาตินี้ ถึงต้องมาสิ้นสุดที่ เรา !**

# แพรงเคเมือง

อารี รังสิโยภุคณู

## เกริ่นนำจาก เลสาบเรา

เป็นที่ทราบกันอย่างกว้างขวางมากแล้วว่า ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลามีอาณาบริเวณครอบคลุมพื้นที่ในเขตของ 3 จังหวัด คือ จังหวัดสงขลา พัทลุง และนครศรีธรรมราช กล่าวคือ 12 อำเภอในพื้นที่เขตจังหวัดสงขลาที่มีทั้งหมด 16 อำเภอ ทั้ง 11 อำเภอในเขตพื้นที่จังหวัดพัทลุง และ 2 อำเภอในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราชที่มีทั้งหมด 23 อำเภอ

สองอำเภอในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราชนี้ คือ อำเภอชะอวด และ อำเภอหัวไทร

ก็คงมีอยู่บ้างเหมือนกัน ที่อาจจะนึกแปลกใจว่า สองอำเภอของจังหวัดนครศรีธรรมราชนี้จะอยู่ในเขตลุ่มน้ำปากพนัง ทางตอนเหนือของลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลามากกว่าหรือไม่ สาเหตุก็เนื่องจากลำน้ำหลักในพื้นที่นี้สองสาย คือ คลองชะอวด และ คลองหัวไทร ต่างก็ไหลไปรวมกันเป็นคลองปากพนัง หรือ แม่น้ำปากพนัง ออกสู่อ่าวไทยที่อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช





ปากคลองชะอวด-แพรกเมือง ตำบลหน้าสตน อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช





**แต่**สาเหตุสำคัญที่สองอำเภอนี้ถูกจัดว่าอยู่ในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาทางกายภาพก็เนื่องจากส่วนหนึ่งของสองอำเภอนี้ คาบเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ชุ่มน้ำทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง และมีความสำคัญยิ่งจากการเป็นพื้นที่ป่าพรุ กล่าวคือ **พรุควนเคร็ง** และ **พรุควนขี้เสียน** ที่เป็นพื้นที่รับน้ำที่ไหลซึมลงสู่ทะเลน้อยส่วนหนึ่ง และไหลซึมลงสู่คลองชะอวด คลองหัวไทร อีกส่วนหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งคลองชะอวดที่ไหลผ่านพรุควนเคร็งที่กว้างใหญ่

ในอดีต (ครอบคลุมพื้นที่ถึงกว่า 300 ตร.กม.) แต่ลดลงเนื่องจากความเสื่อมโทรมและการถูกบุกรุกทำลาย จนเหลือขนาดเพียงประมาณ 137 ตร.กม. ในปัจจุบัน รวมทั้งการถูกคันโดยเส้นทางถนนซึ่งประกอบด้วยทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4151 ที่แยกออกจากทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 41 (ถนนสายเอเชีย) ที่บ้านควนหนองหงส์ อำเภอชะอวด ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4165 ที่ตัดผ่านบ้านตุล ไปเชื่อมต่อกับทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4094

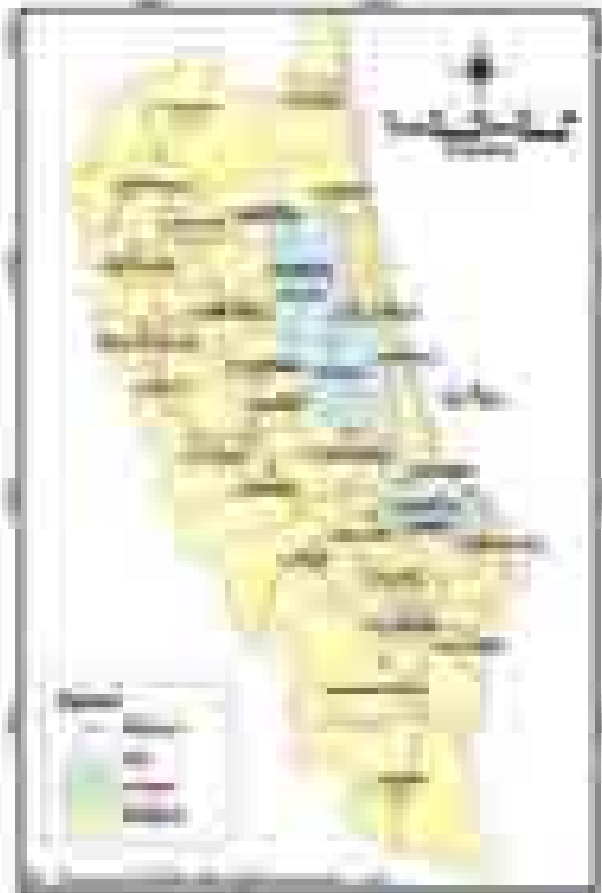




ที่บ้านบ่อล้อย ที่มุ่งไปสู่อำเภอเข็รใหญ่ แนวเส้นทางหลวงส่วนใหญ่อยู่ในแนวตะวันตก-ตะวันออก และแบ่งแยกพรุควนเครื่องออกเป็นพรุส่วนด้านทิศเหนือและพรุส่วนด้านทิศใต้ของถนน และโครงสร้างถนนส่วนหนึ่งก็กลายเป็นสันปันน้ำไปโดยปริยาย จึงเป็นการไม่แปลก ที่ท่านอาจจะพบเห็นแผนที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา 2 แบบ (ภาพหน้าถัดไป) คือ แบบที่ครอบคลุมพื้นที่ทั้งสองอำเภอ ทั้งหมดตามเขตการปกครอง และแบบที่ครอบคลุม

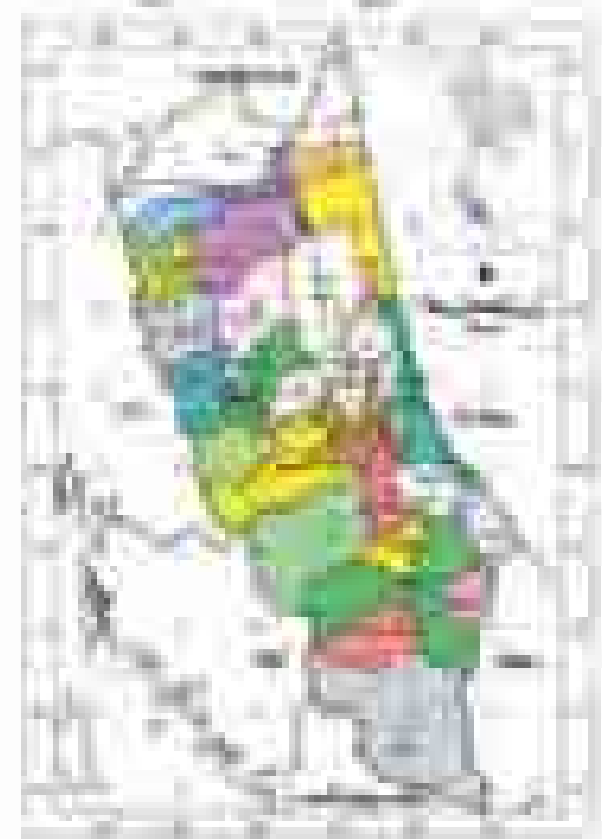
เพียงส่วนใต้ของเส้นทางถนนที่ตัดผ่านอำเภอชะอวด และอำเภอหัวไทรเท่านั้น

**สำหรับ *เสาบเรา*** เรายินดีที่มีการถือว่า ทั้งสองอำเภอของจังหวัดนครศรีธรรมราชนี้ อยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ส่วนที่ว่าทั้งสองอำเภอนี้ จะได้รับการดูแลด้านงบประมาณและด้านอื่นๆ จากลุ่มน้ำปากพนังอีกทางหนึ่งด้วย *เสาบเรา* ก็ต้องขอแสดงความยินดีด้วยอีกทางหนึ่ง



**นอก** จากทางน้ำหลักสองสาย คือคลองชะวอดและคลองหัวไทรดังกล่าวข้างต้นแล้ว บริเวณนี้ยังมีคลองขุดตามโครงการในพระราชดำริที่โดดเด่นอีกหนึ่งสายคือ **คลองชะวอด-แพรกเมือง** ที่ขุดเชื่อมระหว่าง **บ้านท้ายทะเล อำเภอลำลูกกา** กับ **บ้านแพรกเมือง อำเภอบางบาล** โดยมีประตูประบายน้ำอยู่ที่ หมู่ที่ 2 บ้านทะเลปึง ตำบลหัวไทร อำเภอบางบาล (ปตร. โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษากลุ่มน้ำปากพนังตอนบน ขนาด 5 ช่องๆ ละ 12.50 ม. สูง 8 ม. สามารถระบายน้ำสูงสุด 540 ลบ.ม. ต่อวินาที) คลองนี้มีความยาวถึงเกือบ 27 กม. (26.982 กม.) กั้นคลองกว้าง 150 ม. ลึก 5 ม. ลาดข้างคลอง 1 ต่อ 3 สามารถเห็นได้ชัดจากภาพถ่ายดาวเทียม รายละเอียดประตูประบายน้ำจากเว็บไซต์กรมชลประทาน: [http://irrigation.rid.go.th/rid15/cad/General/cha-ud%20prag\\_channel.htm](http://irrigation.rid.go.th/rid15/cad/General/cha-ud%20prag_channel.htm)

จากข้อมูลที่เป็นตัวเลข **เสสาบเรา** ประมาณได้ว่า คลองชะวอด-แพรกเมือง สามารถจุน้ำได้ถึงกว่า 22 ล้าน ลบ.ม. และสามารถระบายน้ำทั้งหมดออกได้ภายในเวลาไม่เกิน 12 ชม. (ถ้าต้องการ) คลองนี้มีประโยชน์อย่างยิ่งในการระบายน้ำออกสู่อ่าวไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเกิดมีน้ำท่วมเกิดขึ้นในพื้นที่สองอำเภอนี้ และบนพื้นที่โครงการกว่า 2 แสนไร่ หรือกว่า 300 ตร.กม. จะมีน้ำใช้สำหรับพื้นที่ชลประทานถึง 8 หมื่นไร่ **อย่างไรก็ตาม หากมีการจัดการประตูประบายน้ำที่ไม่เหมาะสมเกิดขึ้น คลองนี้ก็อาจจะทำให้น้ำในพยุควนเคิ่งไหลลงสู่คลองมากเกินไปเนื่องจากระดับสันธรณีประตูประบายน้ำอยู่ต่ำกว่าระดับทะเลปานกลาง (รทก) ถึง 5 ม. และอยู่ต่ำกว่าพื้นที่พยุ น้ำในพยุส่วนหนึ่งจึงไหลลงสู่คลองและอาจทำให้พยุ (ซึ่งควรชุ่มน้ำ)แห้งเกินไป เกิดไฟป่าไหม้พยุได้ง่าย การประมงในพยุขาดแหล่งน้ำ และป่าพยุเสื่อมโทรมลงเนื่องจากขาดน้ำได้** ทั้งหมดนี้เป็นสิ่งที่ **เสสาบเรา** ได้รับข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) จากชาวบ้าน โดยที่บางท่านเป็นถึงระดับประธานอาสาสมัครพิทักษ์ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ที่เกิด เต็บโต และทำงาน อยู่ในพื้นที่มาตลอดทั้งชีวิต และได้แสดงความเป็นห่วงอย่างยิ่งเกี่ยวกับเรื่องนี้





**และ**นี่คือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับน้ำและแหล่งน้ำ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญสำหรับชีวิต เพราะ **น้ำคือชีวิต** และถ้าได้พิจารณาถึงเรื่องอื่นๆ เช่น ประวัติความเป็นมาของการตั้งถิ่นฐาน จนเกิดการพัฒนารวมชนบริเวณนี้บ้างอีกด้วย นอกเหนือจากปทุมหลังเก่าที่น้ำรู้แล้วก็จะทราบถึงความสัมพันธ์ของน้ำและแหล่งน้ำกับสถานที่และแนวทางในการตั้งถิ่นฐานมากยิ่งขึ้น

### ย้อนรอยการตั้งถิ่นฐาน-แพรงเมือง

**เสสบบเร 4** ฉบับนี้ ท่านผู้ช่วยศาสตราจารย์ อารี รังสิโยภักดิ์ ข้าราชการบำนาญ อดีตอาจารย์ด้าน ภูมิศาสตร์-ประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา จะนำพาท่านทวนอดีตย้อนทวนทวนกลับไป เพื่อทราบความเป็นมาของการตั้งถิ่นฐานในอดีตของชนลุ่มน้ำในพื้นที่แห่งนี้ โดยเฉพาะที่บ้านแพรงเมือง อำเภอหัวไทร ว่ามีความน่าสนใจอย่างไร และเกี่ยวข้องอย่างไรกับการตั้งถิ่นฐานของชุมชนหัวเขาแดงปลายคาบสมุทรสทิงพระ ทั้งนี้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องกล่าวถึงชุมชนโบราณลุ่มน้ำปากพนังทั้งหมดเสียก่อนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (คล้ายที่ได้เกริ่นนำไว้ในเรื่องการแบ่งแยกพื้นที่ที่ สืบสนว่าสองอำเภอนี้ของจังหวัดนครศรีธรรมราชควรอยู่ในลุ่มน้ำใดไว้ตั้งแต่แรก) จากนั้นจึงจะมุ่งไปสู่ชุมชนโบราณบ้านแพรงเมือง อันเป็นชุมชนหนึ่งใน 14 ชุมชนโบราณของลุ่มน้ำปากพนัง ทั้งยุคที่ 1 และยุคที่ 2 พร้อมทั้งร่องรอยและหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนแห่งนี้

**เสสบบเร** เชื่อมันว่า ประวัติศาสตร์ และการรู้ที่มากที่ไปมากขึ้น จะเป็นสิ่งที่จะทำให้มีผู้รู้ที่ตรัสรู้มากขึ้น โดยเฉพาะผู้รู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่นั้นๆ ให้ความรักความเข้าใจ และตระหนักถึงความเป็นมาในอดีต เพื่อที่จะสานต่อความเป็นไปในปัจจุบัน และในอนาคต ดังที่ทีมงานได้เคยกล่าวไว้ใน **เสสบบเร 3** ฉบับที่แล้วว่า **...คนที่ไม่รู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตนเองบ้าง ก็ไม่ต่างอะไรไปจากต้นไม้ที่ไร้ราก...**

### ชุมชนโบราณบริเวณลุ่มน้ำปากพนัง

**ดังที่ได้กล่าวถึงบางส่วนมาแล้วข้างต้น สภาพภูมิประเทศบริเวณลุ่มน้ำปากพนัง ประกอบด้วยคลองหลัก 2 สาย คือ คลองชะอวด**

**และคลองหัวไทร** ที่ไหลมาบรรจบกันที่บ้านปากแพรก กลายมาเป็น **คลองปากพนัง** หรือ **แม่น้ำปากพนัง** ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นที่ราบลุ่ม เป็นที่ลุ่มหรือพื้นที่ชุ่มน้ำ พื้นที่ทางตะวันออกเป็นทะเลอ่าวไทย มีแนวสันทรายซึ่งวางตัวในแนวเหนือใต้หลายแนวเชื่อมต่อเนื่องกัน และบางแนวก็ซ้อนกัน แนวสันทรายริ้วใหญ่เริ่มต้นในเขตสทิงพระ ทอดผ่านอำเภอรโนด อำเภอหัวไทร อำเภอปากพนัง และไปสุดที่ปลายแหลมตะลุมพุก ตลอดแนวของสันทรายมีความยาวเป็นระยะทางถึง 90 กม. ส่วนพื้นที่บริเวณตอนกลางของคลองปากพนังจะมีคลองย่อยๆ หลายสาย จึงมีการทับถมของตะกอนจากคลองต่างๆ ประกอบกับได้รับความชุ่มชื้นจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือที่พัดผ่านทะเลจีนใต้และทะเลอ่าวไทย จึงมีผลทำให้พื้นที่นี้มีความอุดมสมบูรณ์มากกว่าบริเวณอื่น นอกจากนี้ ภูมิประเทศบางส่วนที่เป็นหย่อมเนินเตี้ยๆ ซึ่งเป็นสันทรายโบราณมีลักษณะเป็นแหลมยื่นไปในทะเล เช่น หาดทรายแก้ว สันทรายเชียรใหญ่ เป็นต้น

**ปกติ** การเคลื่อนย้ายตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มักมีการเลือกชัยภูมิหรือบริเวณที่ดีที่สุด กล่าวคือ **อุดมสมบูรณ์ ปลอดภัย และสะดวกในการเดินทางติดต่อไปมาหาสู่กัน** โดยทั่วไป ลักษณะภูมิประเทศที่เหมาะสมที่สุด คือลักษณะภูมิประเทศที่เป็นที่ราบและอยู่ใกล้กับแหล่งน้ำ หลักฐานทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ชี้ชัดว่าแหล่งชุมชนโบราณบริเวณลุ่มน้ำปากพนัง อันได้แก่ชุมชนโบราณตามชายคลองปากพนัง คลองหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช และเชื่อมไปถึงคลองระโนด จังหวัดสงขลา เป็นชุมชนเกษตรกรรมที่อยู่ในพื้นที่ลักษณะเช่นนี้

**จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์** กลุ่มชนในระยะแรกเข้ามาตั้งถิ่นฐานตามแนวริมคลอง ตั้งแต่คลองระโนด คลองหัวไทร และคลองปากพนัง และพบว่าได้มีการสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณี มาจากกลุ่มชนจากเมืองนครศรีธรรมราช **อายุการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชนบนพื้นที่ราบลุ่มน้ำจนถึงปัจจุบันนับได้ไม่น้อยกว่าพันปีแล้ว** ช่วงแรกๆ ของการรวมตัวกันจะเป็นกลุ่มเล็กๆ กระจัดกระจายตลอดแนวสันทรายแล้วมีการขยายลงตามพื้นที่ราบที่เป็นสันดอนและป่าชายเลน และต่อมาก็มีการติดต่อกับสังคมภายนอกโดยตรงกับชาวพื้นทะเล





ประตูระบายน้ำ โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาสุ่มน้ำปากพนังตอนบน อยู่ที่หมู่ที่ 2 บ้านทะเลปึง ตำบลหัวไทร อำเภอหัวไทร เป็น ปตร. ขนาด 5 ช่องๆ ละ 12.50 ม. สูง 8 ม. สามารถระบายน้ำ สูงสุด 540 ลบ.ม. ต่อวินาที คลองนี้มีความยาว 26.982 กม. กั้นคลองกว้าง 150 ม. ลึก 5 ม. ลาดข้างคลอง 1 ต่อ 3 สามารถเห็นได้ชัดจากภาพถ่ายดาวเทียม





**หลังการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพอง มีความมั่นคงพอสมควร ก็เริ่มมีการสร้างศาสนสถาน อันได้แก่ วัดวาอาราม มัสยิด และบาหลี** ขึ้นตามแนวคลอง (บาหลี หรือ นาซ๊ะ เป็นคำที่ชาวมุสลิมใช้เรียกสถานที่เพื่อปฏิบัติศาสนกิจของชาวมุสลิม ซึ่งสร้างขึ้นบนพื้นที่ใช้ประโยชน์ร่วมกัน โดยมากจะสร้างที่ไกลไปจากมัสยิดซึ่งเป็นที่ชุมนุมชน หรือจะสร้างในบริเวณมัสยิดในกรณีที่ดินที่เดิมไม่พอรับการทำการกิจกรรมร่วมของชุมชน ลักษณะแล้วแต่ผู้สร้างจะออกแบบ ส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนหรืออาคารแบบเปิด ใช้ทำการกิจกรรมทางศาสนา เช่น ละหมาด เป็นที่สอนที่เรียนด้านศาสนา เป็นต้น) ซึ่งตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ตลอดแนวคลองในเขตอำเภอปากพอง หัวไทร และเชียรใหญ่ มีวัดวามากมาย ทั้งที่ร้างไปแล้ว และทั้งที่ยังคงมีพระสงฆ์จำพรรษาในปัจจุบัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่า เมื่อครั้งอดีตบริเวณนี้เคยเป็นที่ตั้งของชุมชนโบราณอยู่มาก และมีอย่างน้อยถึง 14 แห่ง ส่วนใหญ่อยู่ติดกับทะเลอ่าวไทย ดังนี้

**1. ชุมชนโบราณบ้านหน้าโกฏี (ร้าง)**

บริเวณชายฝั่งทะเลด้านอ่าวไทยในอำเภอปากพอง เป็นสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับตำนานพระนางเลือดขาว แม่เจ้าอยู่หัวและหลวงปู่ทวด (บ้านหน้าโกฏี เป็นบ้านหมู่ที่ 10 ตำบลขนานนาก อำเภอปากพอง)

**2. ชุมชนโบราณบ้านท่าทอง (ท่าซอม)**

เคยเป็นชุมชนที่หนาแน่นมาก่อน ต่อมาร้างจึงเรียกว่าท่าซอม (คงมาจากคำว่า ซอมซ่อ) ในสมัยท่านเจ้าคุณรัตนธัมมณี (ม่วง) เมื่อปี พ.ศ. 2463 ให้เป็นชื่อเป็นท่าเสริม (บ้านท่าเสริม เป็นบ้านหมู่ที่ 2 ตำบลท่าซอม อำเภอหัวไทร)

**3. ชุมชนโบราณพัทธสีมา** มีประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับ ท้าวโคตรมิลิตี ผลิ์มุย และหลวงปู่ทวด ซึ่งเคยเดินทางมาที่วัดนี้ระหว่างปี พ.ศ. 2148 - 2163 (บ้านพัทธสีมา เป็นบ้านหมู่ที่ 4 ตำบลท่าซอม อำเภอหัวไทร)

**4. ชุมชนโบราณบ้านบางพุด** บริเวณนี้มีวัดร้าง 3 วัด คือ วัดศพ (เป็นวัดที่พระนางเลือดขาวแม่เจ้าอยู่หัวเป็นผู้สร้าง) วัดโคกอิฐ และวัดบางพุด ทั้งสามวัดถูกเผาทำลายโดยโจรสลัด (บ้านบางพุด เป็นบ้านหมู่ที่ 6 ตำบลท่าซอม อำเภอหัวไทร)

**5. ชุมชนโบราณบ้านด่าน (ด่านระโงะ)** ซึ่งเคยเป็นค่ายด่าน และเป็นที่สำคัญเก็บภาษีอากรจากเรือสินค้าที่ผ่านเข้าออกบริเวณนี้ในสมัยก่อน (บ้านด่าน เป็นบ้านหมู่ที่ 5 ตำบลท่าซอม อำเภอหัวไทร)

**6. ชุมชนโบราณยานสามหลัก (ร้าง)** ซึ่งเคยเป็นท่ายานจอดเรือสำเภาสามหลัก (เรือใบแบบมีสามเสาใบ) บริเวณนี้มีวัดร้างอยู่หนึ่งวัด คือ วัดอุฎา (ร้าง) (เลสาบเรฯ เชื่อว่าอยู่ใกล้วัดบ้านด่าน หมู่ที่ 5 ตำบลท่าซอม อำเภอหัวไทร)

**7. ชุมชนโบราณบ้านไชยราม (รามธานี)** บริเวณนี้มีวัดร้าง 3 วัดเช่นกัน คือ วัดสระน้ำขาว วัดนางชี และวัดไชยราม วัดทั้งสามถูกเผาทำลายโดยโจรสลัดเช่นกัน (บ้านไชยราม เป็นบ้านหมู่ที่ 2 ตำบลเกาะเพชร อำเภอหัวไทร)

**8. ชุมชนโบราณบ้านปากพรุ** ซึ่งเป็นที่ตั้งถิ่นฐานของชาวจีน โดยเฉพาะกลุ่มสกุลหยาง (บ้านปากพรุ เป็นบ้านหมู่ที่ 5 ตำบลบางนบ อำเภอหัวไทร)

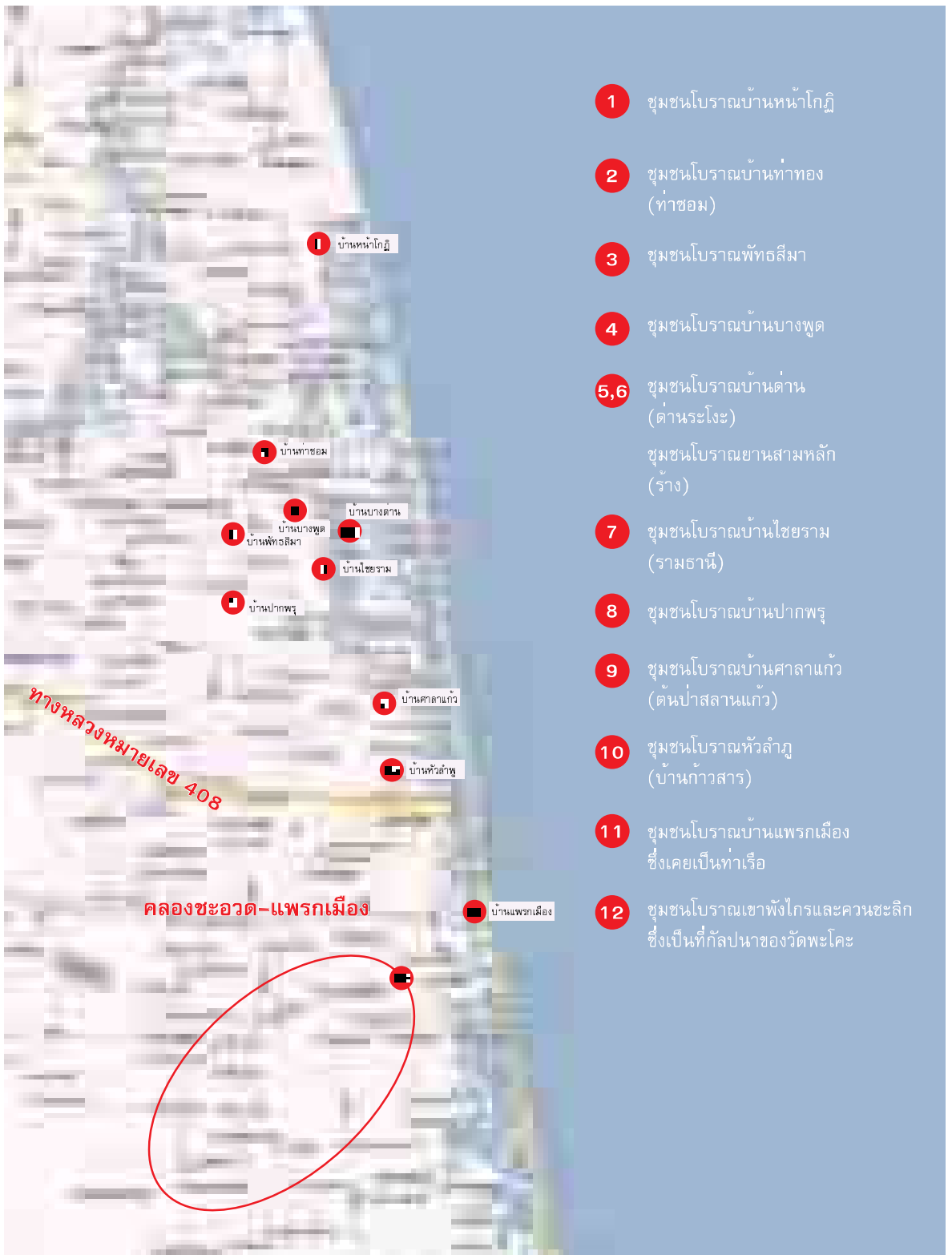
**9. ชุมชนโบราณบ้านศาลาแก้ว (ต้นป่าศาลาแก้ว)** ซึ่งเคยเป็นที่ตั้งอำเภอศาลาแก้ว มาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา (บ้านศาลาแก้ว เป็นบ้านหมู่ที่ 3 ตำบลหัวไทร อำเภอหัวไทร)

**10. ชุมชนโบราณหัวลำภู (บ้านก้าวสาร)** หลวงปู่ทวดเคยเดินทางผ่านมาทางนี้ และแสดงธรรมให้กับชาวบ้าน (บ้านหัวลำภู เป็นบ้านหมู่ที่ 4 ตำบลหัวไทร อำเภอหัวไทร)

**11. ชุมชนโบราณบ้านแพรกเมือง** ซึ่งเคยเป็นท่าเรือ และเกี่ยวข้องกับโปรตุเกสและเมืองสงขลา (เลสาบเรฯ จะเฉลยว่าอยู่ที่ใด และเกี่ยวข้องอย่างไร ในหัวข้อต่อไป)

**12. ชุมชนโบราณเขาพังไกรและควนชะลิก** ซึ่งเป็นที่กัลปนาของวัดพะโคะ (ทั้งตำบลเขาพังไกร และตำบลควนชะลิก อยู่ในอำเภอหัวไทร)





1 ชุมชนโบราณบ้านหน้าโกฏิ

2 ชุมชนโบราณบ้านท่าทอง (ท่าซอม)

3 ชุมชนโบราณพ้อสีมา

4 ชุมชนโบราณบ้านบางตาด

5,6 ชุมชนโบราณบ้านตาด (ตาดระโงะ)  
ชุมชนโบราณยานสามหลัก (ร้าง)

7 ชุมชนโบราณบ้านไชยราม (รามธานี)

8 ชุมชนโบราณบ้านปากพรุ

9 ชุมชนโบราณบ้านศาลาแก้ว (ต้นป่าสาลแก้ว)

10 ชุมชนโบราณหัวลำพู (บ้านแก้วสาร)

11 ชุมชนโบราณบ้านแพรกเมือง ซึ่งเคยเป็นท่าเรือ

12 ชุมชนโบราณเขาพังไกรและควนชะลิก ซึ่งเป็นที่กัลปนาของวัดพะโคะ

13. ชุมชนโบราณวัดลาด (ร้าง) ซึ่งมีการพบวัตถุโบราณสมัยสุโขทัย ตามตำนาน วัดนี้ถูกเผาทำลายโดยพวกโจรสลัด (เสียบเร) ไม่ทราบแน่ชัดว่าปัจจุบันวัดนี้อยู่ที่ใด)

14. ชุมชนโบราณระโนด (ที่ถ้ำระวาง) ซึ่งอยู่สุดคลองปากพรั่งสาขาคลองหัวไทรที่ทะเลสาบสงขลา อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา และทำให้เห็นถึงความเชื่อมต่อ ของการตั้งถิ่นฐานในลุ่มน้ำที่ติดต่อกันทั้งสอง



## ชุมชนโบราณบ้านแพรงเมือง

**ชุมชนโบราณบ้านแพรงเมือง เป็นชุมชนโบราณชุมชนหนึ่งของลุ่มน้ำปากพนังในอดีต** กล่าวคือ มีการตั้งถิ่นฐานบริเวณพื้นที่ราบริมคลองหัวไทร และที่ที่ติดกับชายฝั่งทะเลด้านตะวันออก คือทะเลอ่าวไทย ซึ่งเป็นการรวมตัวของกลุ่มชนตามแนวแม่น้ำหรือลำคลอง หรืออาจเรียกว่าเป็น ชุมชนแม่น้ำมาเป็นเวลายาวนาน หลักฐานทางประวัติศาสตร์ระบุอย่างน้อยก็นับตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 17 เป็นต้นมา ปัจจุบันจะพบว่า ชื่อบ้านนามเมืองในอำเภอหัวไทร และบริเวณใกล้เคียง ยังปรากฏชื่อที่เกี่ยวข้องกับทะเลเป็นส่วนมาก เช่น ทะเลปึง ทรายขาว ท่าขอม เป็นต้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่า **ในอดีตนานนับพันปี ได้มีการก่อตัวของชุมชนริมฝั่งแม่น้ำปากพนัง โดยเฉพาะสาขาคลองหัวไทร ที่ไหลผ่านไปถึงทะเลสาบสงขลาที่อำเภอระโนด** จากทะเลสาบสงขลา ก็สามารถแล่นเรือต่อไปยังทะเลน้อย และพรุควนเคืองได้ และโดยมีสายน้ำที่สามารถเชื่อมต่อกับทะเลอ่าวไทย เช่น **คลองระโนด คลองแดน คลองบางตะพาน คลองหัวไทร และคลองแพรงเมือง** โดยที่ตั้งของชุมชนหนาแน่นมักจะอยู่บริเวณปากทางน้ำที่ไหลออกสู่ทะเล

**ชุมชนโบราณบ้านแพรงเมือง ก็เป็นชุมชนหนาแน่นชุมชนหนึ่งบริเวณปากทางน้ำที่ไหลออกสู่ทะเล** ตั้งอยู่ที่ระแพรงเมือง มีคลองแพรงเมืองไหลออกสู่ทะเลอ่าวไทย คลองเหล่านี้ถูกปิดไปเมื่อประมาณ 60-80 ปีที่ผ่านมา (ก่อนที่จะมีการขุดคลองขึ้นมาใหม่ตามโครงการในพระราชดำริ โดยเฉพาะคลองชะอวด-แพรงเมือง) นอกจากนี้ บริเวณที่ตั้งของชุมชนบ้านแพรงเมืองยังเป็นเส้นทางผ่านของชุมชนที่อยู่ลึกเข้าไปในแผ่นดิน ตลอดถึงทะเลสาบสงขลา และพรุควนเคือง ดังนั้น บริเวณชุมชนโบราณบ้านแพรงเมือง จึงได้รับอิทธิพลจากทั้งสองบริเวณคือ ทะเลอ่าวไทย และทะเลสาบสงขลา

**จาก**ตำนานและคำบอกเล่าของชาวบ้านในชุมชนแพรงเมือง ที่อยู่อาศัยสืบทอดติดต่อกันมาตั้งแต่ครั้งอดีตมาจนถึงปัจจุบัน เมืองโบราณบ้านแพรงเมืองมีเจ้าเมืองปกครองมาก่อน เจ้าเมืองที่รู้จักกันมากที่สุดนามว่า **พระยาปาหัง** แต่ผู้คนทั่วไปเรียกว่า **ญาปาหัง** และคนส่วนใหญ่เข้าใจว่าเมืองนี้เคยเป็น



**เมืองแขกมาก่อนเมื่อครั้งอดีต** ชาวบ้านโดยทั่วไปมีความเชื่อกันอย่างนั้นมาก เพราะสภาพพื้นที่และหลักฐานที่ค้นพบ รวมทั้งองค์ประกอบอื่นๆ เป็นตัวชี้ให้เห็นหลายอย่าง และโบราณวัตถุหลายอย่างก็บ่งบอกถึงวิถีชีวิตของคนในสมัยนั้นได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้ ยังปรากฏหลักฐานชื่อเจ้าเมืองที่มีนามว่า **พระยาปาหัง** ซึ่งตรงกับหลักฐานของ โทเม ปิเรส (Tome Pires) ชาวโปรตุเกส ที่เดินทางมาที่มะละกาและละแวกเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในช่วงปี พ.ศ. 2055 - 2058 หรือเมื่อประมาณ 500 ปีก่อน





ที่ได้บันทึกเอาไว้ตรงกันกับเรื่องเล่าในท้องถิ่น คาดกันว่าเมืองนี้แต่เดิมขึ้นตรงกับเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งได้ส่งเจ้าเมืองหรือบุคคลในเครือญาติซึ่งมีตำแหน่งเป็นพระยา เข้ามาปกครองในฐานะหัวเมืองท่าเรือชายฝั่งทะเลทางตะวันออก อย่างไรก็ตาม เมืองนี้ไม่ได้เป็นเมืองใหญ่มากนัก แต่เป็นเพียงเมืองท่าเรือขนถ่ายสินค้า

**เมือง**โบราณบ้านแพรกเมืองเจริญถึงขีดสุดในยุคสมัยที่มีการทำการค้ากับโปรตุเกสระหว่างปี พ.ศ. 2054-2100

ปี พ.ศ. 2100 เมืองโบราณบ้านแพรกเมืองถูกปล้นสะดมและทำลายโดยกลุ่มโจรสลัดมลายูที่นับถือศาสนาอิสลาม ที่รู้จักกันมากในชื่อ **อุซงคตนะ** บ้านเมืองถูกเผาทำลาย และประชากรชาวแพรกเมืองถูกกวาดต้อนไปเป็นเชลยจำนวนมาก นับเป็นการสิ้นสุดของชุมชนโบราณบ้านแพรกเมืองยุคที่ 1

อนึ่ง **อุซงคตนะ** เป็นภาษามลายู มาจากคำว่า **อุยงคตนะ** แปลว่า ปลายสุดแผ่นดิน ซึ่งก็คือแผ่นดินปลายสุดของคาบสมุทรมลายู **ปัจจุบันคือ รัฐยะโฮร์** ของประเทศมาเลเซีย



ซากโครงกระดูกมนุษย์  
บริเวณคลองหน้าหวด  
โคกทวดมุดา ตำบลหน้าสตน อำเภอกำแพงแสน





## ชุมชนโบราณบ้านแพรงเมือง ยุคที่ 2

หลังจากที่ชุมชนโบราณบ้านแพรงเมือง ต้องล่มสลายในปี พ.ศ. 2100 จากการรุกรานของข้าศึกโจรสลัดมลายู **อุซงคตนะ** ที่เข้าปล้นสะดม เผาทำลายบ้านเมือง และกวาดต้อนเอาผู้คนไปเป็นเชลย ชาวเมืองที่ยังคงเหลืออยู่ก็หนีกระจัดกระจายเพื่อเอาตัวรอด **บ้านแพรงเมืองก็กลายเป็นบ้านร้างเมืองร้าง** ไร้ผู้คนอาศัย เช่นเดียวกับเมืองอื่นรอบลุ่มน้ำอีกหลายๆ เมืองที่ถูกรุกรานจากโจรสลัดมลายูเหล่านี้ เมืองโบราณบ้านแพรงเมืองจึงปรากฏร่องรอย และการกล่าวขานถึงสงครามและการทำลายล้าง ไม่ว่าจะในตำนานเมืองพัทลุง ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช หรือเรื่องเล่าภายในท้องถิ่น ที่ต่างก็กล่าวในทำนองเดียวกันว่า เคยมีการทำศึกสงครามกับโจรสลัดมลายู หรือ พวกอุซงคตนะ

ต่อมา **ตะโต๊ะ โมกอลล์** ชาวเปอร์เซีย (อิหร่าน) ที่เคยตั้งถิ่นฐานอยู่ที่เกาะชวา (ประเทศอินโดนีเซียในปัจจุบัน) และแล่นเรือย้ายหลักแหล่งมาตั้งหลักปักฐานอยู่บนคาบสมุทรมหานคร ได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งจากสมเด็จพระเอกาทศรถ แห่งกรุงศรีอยุธยา (พ.ศ. 2148- 2153) ให้เป็นข้าหลวงใหญ่ ว่าราชการเมืองพัทลุงที่หัวเขาแดง แขวงเมืองสงขลา **ตะโต๊ะ โมกอลล์** ได้พัฒนาเมืองสงขลาหัวเขาแดง เขาค่ายม่วง เขาน้อย และหัวเมืองต่างๆ ที่อยู่ในเขตการปกครอง รวมทั้งบริเวณคาบสมุทรมหานครทั้งหมด โดยเฉพาะเมืองสงขลาหัวเขาแดง และต่อมา บุตรตะโต๊ะ โมกอลล์ ชื่อ **สุลต่านสุลัยมาน** และบุตรสุลต่านสุลัยมาน ชื่อ **มูस्ताฟา** ได้พยายามที่จะล้มล้างความเป็นศูนย์กลางทางการเมืองของนครศรีธรรมราช และของกรุงศรีอยุธยา โดยการปรับดุลยภาพทางอำนาจ และการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่สำคัญ ให้กับเมืองสงขลาหัวเขาแดง ระหว่างปี พ.ศ. 2162-2223 **เป็นเวลายาวนานถึง 60 ปี เมืองสงขลาหัวเขาแดงได้เจริญและขยายตัวเป็นเมืองสำคัญ ซึ่งรู้จักกันในนามเมืองสงขลา โดยเป็นเมืองค้าขายที่มีท่าเรือน้ำลึกปานกลางหลายแห่ง และมีการขยายตัวทางการค้ากับชาวต่างประเทศบริเวณปลายแหลมมลายู และหมู่เกาะต่างๆ ในแถบนั้น**

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2162 เมืองโบราณบ้านแพรงเมืองก็อยู่ในการปกครองของเมืองสงขลา มีเจ้าเมืองเป็นแขกเชื้อสายอาหรับนับถือศาสนาอิสลาม ระหว่างปี พ.ศ. 2167 - 2223 มีการอพยพชาวมลายูเข้าไปตั้งถิ่นฐานที่เมืองร้างบ้านแพรงเมือง และมีการก่อตั้งกลับเป็นชุมชนเมืองขึ้นใหม่ โดยมีชาวมุสลิมเข้าไปปกครอง **เจ้าเมืองชุมชนแพรงเมืองที่สุลต่านสุลัยมานได้ส่งไปปกครองคนแรกคือ ราชายมูตา อุปราชแห่งเมืองสงขลา**

ครั้งที่ชุมชนโบราณบ้านแพรงเมืองมีความเจริญรุ่งเรือง ปรากฏหลักฐานชัดเจนว่า สภาพเศรษฐกิจของแพรงเมืองเป็นชุมชนค้าขาย เป็นเมืองท่าที่สำคัญแห่งหนึ่งของบริเวณทะเลอ่าวไทย เป็นเมืองขนถ่ายสินค้าและติดต่อค้าขายกับต่างชาติ เช่น โปรตุเกส และจีน ทั้งนี้เป็นเพราะว่า

1. **พื้นที่แถบนี้มีทรัพยากรธรรมชาติและพืชพรรณธรรมชาติอุดมสมบูรณ์**มากมายและเป็นที่ต้องการของต่างประเทศอย่างมากในสมัยนั้น เช่น ไม้หอม เครื่องเทศ พริกไทย ยางไม้ สมุนไพร เขาสัตว์ งาช้าง นอแรด น้ำมันป่า และแร่ดีบุก (ทรัพยากรธรรมชาติหลายอย่างถูกขายไปจนหมดสิ้น โดยเฉพาะ งาช้าง และนอแรด ซึ่งแปลได้ว่า เมื่อครั้งอดีต พื้นที่แถบนี้เคยมีสัตว์ป่าชนิดเหล่านี้อาศัยอยู่ชุกชุม แต่เพื่อนมนุษย์ได้ขายเพื่อนสัตว์โลกไปจนสิ้นหมด ไม่มีหลงเหลือให้พบเห็นในปัจจุบันเลย)

2. **สภาพภูมิศาสตร์**ของชุมชนโบราณบ้านแพรงเมืองเมื่อครั้งอดีต เป็นชุมชนริมน้ำ มีเส้นทางติดต่อคมนาคมทางน้ำที่สะดวก ทั้งภายในพื้นที่และภายนอกพื้นที่กับต่างประเทศ กล่าวคือ จากทะเลอ่าวไทย เข้าอ่าวแพรงเมือง หรืออ่าวแพรงเมือง ผ่านคลองแพรงเมือง คลองหัวไทร คลองบางตะพาน ผ่านบ้านท่าจิก ตลาดดอนคลองแหลม บ้านหัวถนน บ้านท่าเตียน บ้านนอก ควนชิง คลองบางน้อย เชื่อมกับคลองชะอวดและเมืองปราณบุรี (ท่าเสม็ด) ได้ อีกด้านหนึ่งจากคลองหัวไทรไปเชื่อมกับคลองระโนด และออกสู่ทะเลสาบสงขลาได้ และจากหัวไทรไปทางทิศเหนือเชื่อมกับคลองชะอวดและแม่น้ำปากพองได้





**อย่างไรก็ตาม** ในที่สุดแล้ว ชุมชนโบราณ  
แพรกเมืองยุคที่ 2 ก็ถูกปราบปรามโดยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (ครองราชย์ช่วง พ.ศ. 2199-  
2231) พร้อมๆ กับเมืองสงขลาที่หัวเขาแดงในปี  
พ.ศ. 2223 รายละเอียดของการล่มสลายของชุมชน  
โบราณแพรกเมืองมีอยู่ในหัวข้อถัดไปในเรื่องร่องรอย  
และหลักฐานทางประวัติศาสตร์

**โดยสรุป** ชุมชนโบราณบ้านแพรกเมือง  
มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และสามารถสรุป  
สาระสำคัญๆ ได้ 5 ประการ ดังนี้

1. เริ่มแรกปกครองโดยพระยาปาหัง
2. เคยเป็นเมืองท่ามาก่อน
3. เคยเป็นเมืองแขกมาก่อน
4. เคยเป็นเมืองหน้าด่านของเมืองสงขลา
5. เคยเป็นชุมชนทางน้ำในอดีต

**ปัจจุบันบ้านแพรกเมือง ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 9**  
**ตำบลหน้าสตน อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัด**  
**นครศรีธรรมราช**

ใครที่เคยได้อ่านเรื่อง **ลต.โลกร้อน ด้วยลมแล**  
ในหนังสือ **เสสบบเร 3** อาจจะคุ้นๆ กับชื่อ **ตำบล**  
**หน้าสตน** ถ้ายังไม่เคยอ่าน หรืออ่านแล้วจำไม่ได้แล้ว  
ก็จะขอบอกซ้ำ หรือขอบอกอีกครั้งในที่นี้ว่า ก็คือตำบล  
ที่มีลมทะเลดี ๆ จนมีการสร้างกังหันลมขนาด 80 kW  
และ 250 kW และกำลังมีการสร้างกังหันลมตัว  
ใหญ่ขึ้นอีกหนึ่งตัวขนาดกำลังการผลิตกระแสไฟฟ้า  
1.5 MW โดยหน่วยงานของรัฐ ใจละครับ

**ปัจจุบัน บ้านแพรกเมือง ของชนลุ่มน้ำ**  
**ขยับจากชุมชนโบราณ**  
**เข้าสู่ยุคการขับเคลื่อน**  
**ด้วยเทคโนโลยีสะอาดแล้ว!**







## ร่องรอยและหลักฐานทางประวัติศาสตร์

ช่วงเวลาที่ผ่านมาพันปีที่ผ่านมา เมืองโบราณบ้านแพรงเมืองได้รับการพัฒนาขึ้นและถูกทิ้งร้างพัฒนาขึ้นอีกแล้วก็ถูกทิ้งร้างอีก รวม 2 ครั้งใหญ่

**ครั้งที่ 1** อยู่ในยุคที่เป็นชุมชนโบราณชุมชนหนึ่งบริเวณคลองหัวไทรและฝั่งทะเลด้านอ่าวไทยในบรรดาชุมชนโบราณลึบกว่าแห่งที่ก่อเกิดในบริเวณลุ่มน้ำปากพองนี้เมื่อกว่าพันปีก่อน ชุมชนเหล่านี้ถูกรุกรานและถูกปล้นสะดมเผาบ้านเผาเมือง ชาวบ้านถูกกวาดต้อนโดยโจรสลัดมลายู ส่วนที่เหลือหนีกระจัดกระจายเอาตัวรอด ทำให้ชุมชนโบราณเหล่านี้ร้างไปในที่สุด รวมทั้งชุมชนโบราณบ้านแพรงเมืองในปี พ.ศ. 2100 ด้วย

**ครั้งที่ 2** เริ่มต้นเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2153 นับตั้งแต่ **ตะโต๊ะ โมกอลล์** ได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งจากกรุงศรีอยุธยาให้เป็นข้าหลวงใหญ่ ว่าราชการเมืองพัทลุงที่หัวเขาแดงแขวงเมืองสงขลา **ตะโต๊ะ โมกอลล์** ถึงแก่กรรมเมื่อปี พ.ศ. 2162 **สุลัยมาน บุตรชายคนโต** ได้เป็นเจ้าเมืองสืบต่อ ต่อมา**สุลัยมาน** ได้ประกาศเอกราช ไม่ยอมขึ้นต่อกรุงศรีอยุธยา และแต่งตั้งตนเองเป็น **พระเจ้าสงขลาที่ 1** หรือ **สุลต่านสุลัยมาน ซาห์** เมื่อสุลต่านสุลัยมานถึงแก่กรรมในปี พ.ศ. 2211 มุสตาฟา บุตรชายก็ขึ้นครองเมืองต่อไป แต่ถูกปราบปรามอย่างราบคาบโดยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชแห่งกรุงศรีอยุธยาในปี พ.ศ. 2223

ระหว่างปี พ.ศ. 2185-2223 เมืองแพรงเมืองยุคที่ 2 ได้เป็นเมืองหน้าด่านของเมืองสงขลา และกลายเป็นพื้นที่แผ่กระจายและขยายตัวของชุมชนชาวมลายูและอาหรับที่เข้าไปตั้งถิ่นฐาน โดยมี **รายามูดา** ทายาทของเจ้าเมืองสงขลา ไปเป็นเจ้าเมืองปกครองเมืองแพรงเมือง หลังจากเมืองสงขลาที่หัวเขาแดงกลับคืนสู่การปกครองของกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้โปรดเกล้าฯ รับสั่งให้ **พระยารามเดโช** หรือ **ออกญารามเดโช** เชื้อสายเปอร์เซีย เจ้าเมืองนครศรีธรรมราช พ.ศ. 2205-2231 กวาดต้อนผู้คนจากเมืองสงขลาหัวเขาแดง รวมทั้งแพรงเมืองด้วย โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มหนึ่งที่เป็นคนหนุ่มสาว ให้กวาดต้อนขึ้นไปอยู่ที่

กรุงศรีอยุธยา กลุ่มที่สอง ที่เป็นกลุ่มเจ้าเมือง คนชรา และเด็ก ให้กวาดต้อนไปที่อยู่ที่เมืองไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี พร้อมแต่งตั้งให้ มุสตาฟา เป็นเจ้าเมืองไชยาต่อไป และแพรงเมืองก็ถูกปล่อยให้ร้างเป็นค้ำบสอง

**ปี พ.ศ. 2310** หลังกรุงศรีอยุธยาแตกเป็นครั้งที่สองให้แก่พม่า พม่าได้ยกทัพมาตีเมืองไชยา เจ้าเมืองไชยาได้อพยพครอบครัวและพลเมืองบางส่วนกลับไปตั้งถิ่นฐานที่แพรงเมืองอีกครั้งหนึ่ง และนี่ก็อาจจะถือว่าเป็นยุคที่ 3 ก็ได้ และมีการลือทอดลูกหลานให้เป็นชุมชนมุสลิม เชื้อสายอาหรับ (เปอร์เซีย) กันต่อไปจวบกระทั่งถึงปัจจุบัน

**แม้**ว่าชุมชนโบราณบ้านแพรงเมือง จะถูกปล่อยให้ร้างไปค้ำบ 1 ในสมัยที่ยังเป็นหนึ่งในชุมชนโบราณในลุ่มน้ำปากพองนี้ เพราะถูกรุกรานและถูกปล้นสะดมโดยโจรสลัดมลายูพวกของคณะ พร้อมๆ กับเมืองนครศรีธรรมราช และเมืองพัทลุง เมื่อประมาณ 450 ปีก่อน และถูกปล่อยให้ร้างเป็นค้ำบ 2 อีกครั้งหนึ่ง หลังจากทีสมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้ทำการปราบปรามเมืองสงขลาหัวเขาแดงและเมืองบริวารได้อย่างราบคาบเมื่อปี พ.ศ. 2223 หรือเมื่อประมาณ 300 กว่าปีก่อน แต่ก็ยังปรากฏร่องรอยประวัติศาสตร์ในหลายพื้นที่

เท่าที่สืบค้น ผนวกกับคำบอกเล่าต่อกันของคนในพื้นที่ **ร่องรอยเหล่านี้ได้แก่**

1. **โคกทวดมูดา** หรือ **ที่บนทวด/บ้านหน้าทวด** ปัจจุบันอยู่ที่หมู่ที่ 6 บ้านหน้าทวด (ฉิมหลา) ตำบลหน้าสตน อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช
2. **ที่ในเมือง** (ร้าง) ปัจจุบันอยู่ที่หมู่ที่ 9 บ้านแพรงเมือง ตำบลหน้าสตน อำเภอหัวไทร
3. **สุสานกูโบร์** (ร้าง) ปัจจุบันอยู่ที่หมู่ที่ 9 บ้านแพรงเมือง ตำบลหน้าสตน อำเภอหัวไทร
4. **ที่บ้านแขก** (ร้าง) **ที่สวนแขก** (ร้าง) และ**ที่ไร่แขก** (บ้านชานาญ) (ร้าง) ปัจจุบันอยู่ที่หมู่ที่ 6 บ้านหน้าทวด ตำบลหน้าสตน อำเภอหัวไทร





ปืนใหญ่โบราณ หน้าพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ จังหวัดนครศรีธรรมราช

5. **บ้านทะเลปั่ง** ปัจจุบันอยู่ที่หมู่ที่ 2 ตำบลหัวไทร อำเภอหัวไทร (ที่ตั้งของประตูระบายน้ำคลองชะวด-แพรกเมือง)

6. **อ่าวแพรกเมือง** หรือ **ระแพรกเมือง** ซึ่งอดีตมีลักษณะภูมิประเทศเป็นอ่าวเว้าเข้าในแผ่นดินบริเวณบ้านแพรกเมือง แต่ต่อมาเกิดการทับถมของทราย

นอกจากนี้ ยังมีร่องรอยและหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของเมืองแพรกเมืองในอดีต ที่เป็นประเภทวัตถุ สิ่งของ เช่น

1. ปืนใหญ่โบราณสมัยโปรตุเกส 2 กระบอก เดิมเก็บไว้ที่สถานีตำรวจอำเภอหัวไทร แต่ต่อมาถูกย้ายไปเก็บไว้ที่กองกำกับการตำรวจภูธรภาค 8 จังหวัดนครศรีธรรมราช

2. กระเบื้องเคลือบ และกระเบื้องดินเผาลายเชือกทาบ ซึ่งจะเป็นหลักฐานวัตถุที่พบเป็นส่วนใหญ่

3. หลักฐานวัตถุที่พบอื่นๆ เช่น ขวดมีหูไม้เคลือบกริช ลูกปัด ลูกประคำ ถ้วยชามเซิง ถ้วยจานลายดอก (สมัยราชวงศ์หมิง) ถ้วยดินเผาไม้เคลือบสีเหลือง ถ้วยเคลือบสีน้ำตาลแก่ ตุ่มหูแบบตะขอก้อย ไหสีหูสีน้ำตาล และสีเขียว และเศษกระเบื้อง ที่กระจัดกระจายอยู่ทั่วบริเวณในเมือง

**ท่าน**ที่ได้อ่านสาระเรื่องนี้มาถึงตรงนี้ อาจเริ่มเข้าใจแล้วว่า แม้ว่า บ้านแพรกเมือง ตำบลหน้าสตน อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช จะเป็นเพียงหมู่บ้านเล็กๆ แห่งหนึ่งริมชายฝั่งทะเลอ่าวไทย แต่ก็มีประวัติความเป็นมาที่น่าทึ่งที่น่าสนใจ ที่น่าค้นคว้าเพิ่มเติมเป็นอย่างยิ่ง **น้อยคนนักที่จะรู้ถึงปุมหลังของที่นี่อย่างที่ควรรู้** แม้แต่ผู้คนที่ในพื้นที่ในลุ่มน้ำทั้งสอง ไม่ว่าจะเป็น **ลุ่มน้ำปากพนังหรือลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา** ก็ตาม เรามักจะเรียนรู้เรื่องไกลตัว แต่เรื่องใกล้ตัวกลับไม่รู้ที่สำคัญคือบางคนอาจไม่ยอมรับด้วยซ้ำไป ซึ่งหากเป็นเช่นนั้นก็น่าเศร้าใจยิ่งนัก





## แพรงเมืองสอนให้รู้ว่า เมื่อมีเกิดก็มีดับ

แพรงเมืองดับมาแล้วสองครั้ง แล้วก็พลิกฟื้นคืนกลับมาได้ทั้งสองครั้ง แต่ถ้าหากจะต้องดับเป็นครั้งที่สาม ก็คงจะดับภายใต้ฝ่ามือของคนในที่นี่ ของชนลุ่มน้ำ และมีไขโดยโจรสลัดมลายูหรือโดยกองทัพจากพระนครอย่างแน่นอน

แพรงเมืองมา มีชื่อติดปากอีกครั้งหนึ่ง เพราะคลองขุดตามโครงการในพระราชดำริ ชะอวด-แพรงเมือง จากปากอ่าว หรือ วะ ที่เป็นทางน้ำทะเลเข้าสู่แผ่นดิน กลับกลายเป็นปากทางระบายน้ำในพยุในแผ่นดินให้ไหลออกสู่ทะเล บทบาทที่กลับกันเช่นนี้จะลงท้ายเช่นไร ก็คงต้องขบคิดกันหรือรอดูกันต่อไป

ที่แน่ๆ คือ ชนลุ่มน้ำฯ จำต้องพยายามรำลึกถึง ปุ่มหลัง และพยายามใช้สิ่งนี้รักษาสิ่งอื่นที่ยังคงหลงเหลืออยู่ต่อไป **อย่าให้เป็นคนไร้ราก อย่าให้ต้องสูญเสียทรัพย์สินหรือชีวิตอันมีค่าไปอย่างไม่วันหนวนกลับอีก** ดังเช่นเรื่องข้างและเรื่องแสด ที่ถูกเข่นฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ถูกเอาน้ำไปขายชาวต่างชาติ จนหมดสิ้น แต่ครั้งนี้ น่าจะลองหาหนทางขายอดีตให้กับชาวไทยจากที่อื่นและชาวต่างชาติ เช่น จำลองประวัติศาสตร์ขึ้นมาตั้งขาย ให้คนจากที่อื่นมาเที่ยวชม แถมแะดูเทคโนโลยีสะอาดจากกังหันลมผลิตกระแสไฟฟ้าที่อยู่ใกล้เคียงได้อีกด้วย

ผู้ที่ยัง 'อิน' อยู่กับเรื่องประวัติศาสตร์ของแพรงเมือง และเรื่องเมืองอื่นๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับแพรงเมือง สามารถค้นคว้าหาอ่านเพิ่มเติมได้ที่

1. โสภณ มุสิกธีรกุล และรัช ทวีชนม์: รายงานการศึกษาวิจัยเรื่องคลองชะอวด-แพรงเมือง: ภูฏานประวัติศาสตร์ไขปริศนาเมืองโบราณบ้านแพรงเมือง 500 หน้า
2. ศรีสมร ศรีบุญจพลางกูร ประวัติศาสตร์เมืองสงขลา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา สงขลา, 2544, 279 หน้า
3. สถาบันทักษิณคดีศึกษา สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 3, 4, 6, 7, 8, 9 และ 10



# ประมงทะเล

อดีตอุตสาหกรรม

ปัจจุบันเฟื่องฟูอีกครั้ง

แนวคิดเชิงวิทยาศาสตร์

อาแว มะแส

**การ**ประมงเป็นปัจจัยการดำรงชีพที่สำคัญอย่างหนึ่งของชนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา มาตั้งแต่อดีต แหล่งน้ำมากมายหลายประเภทกระจายอยู่ทั่วลุ่มน้ำ บวกกับความพิเศษของทะเลสาบหนึ่งเดียวของประเทศไทย ทำให้มีสัตว์น้ำหลายชนิดหลากพันธุ์ การจับสัตว์น้ำเพื่อบริโภคในครัวเรือนเพื่อแลกเปลี่ยนกับสินค้าอื่น และเพื่อนำไปขายหารายได้สำหรับการดำรงชีพ จึงพบเห็นได้ทั่วไปในชุมชนที่อาศัยอยู่ใกล้แหล่งน้ำ ทั้งผู้ที่ตั้งหลักแหล่งอยู่บริเวณชายฝั่งทะเลสาบ ในพรุ และตามริมสายน้ำที่เชื่อมต่อกับทะเลสาบ แต่สภาพการทำประมงได้เปลี่ยนแปลงอย่างมากจากอดีตที่อุดมสมบูรณ์มาถึงปัจจุบันที่เสื่อมโทรม จนอาจถือได้ว่าเข้าสู่ขั้นวิกฤติแล้ว โดยเฉพาะถ้าหากยังไม่มีการฟื้นฟูอย่างถูกที่ถูกต้องทางรูปแบบ





ทะเลสาบสงขลา บริเวณระหว่างสะพานติณสูลานนท์กับบ้านหัวเขา จังหวัดสงขลา

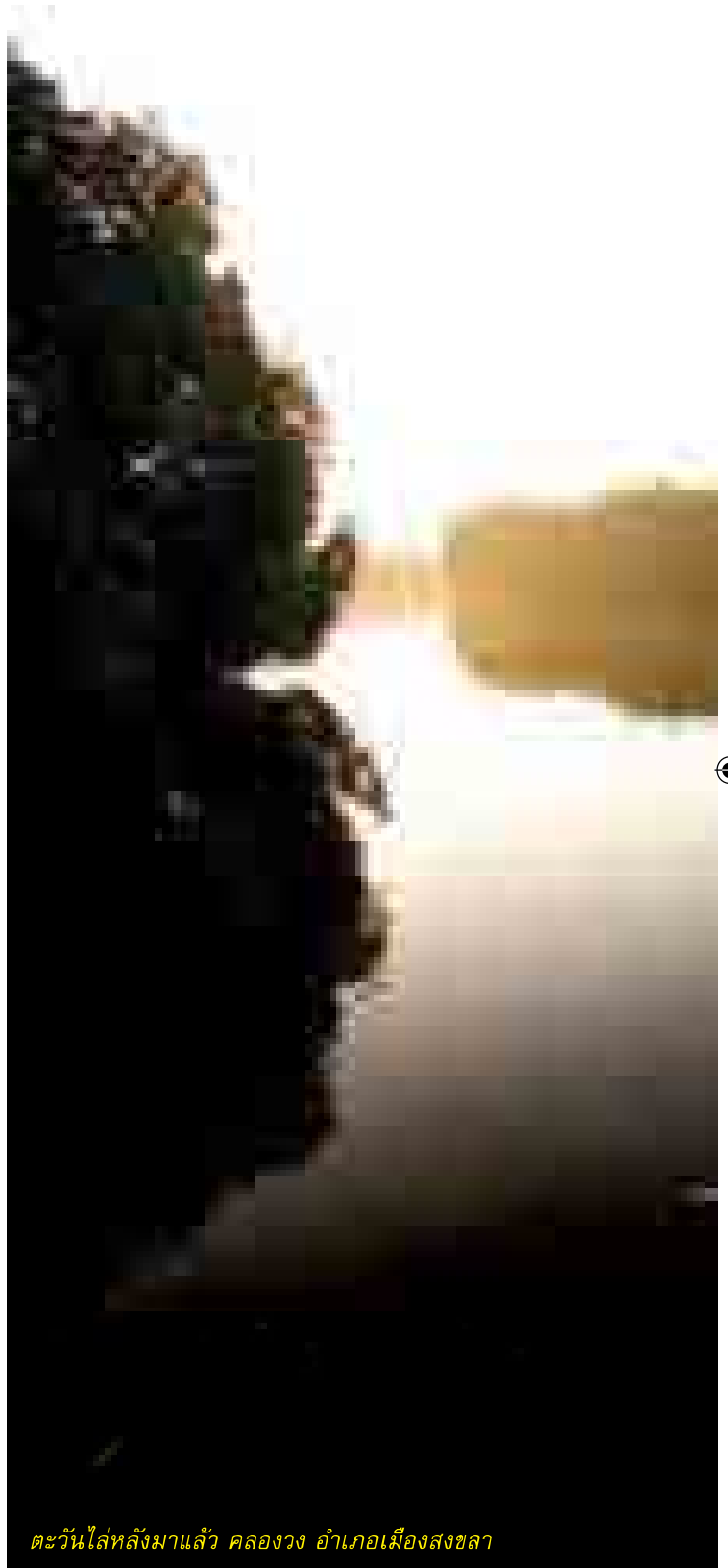




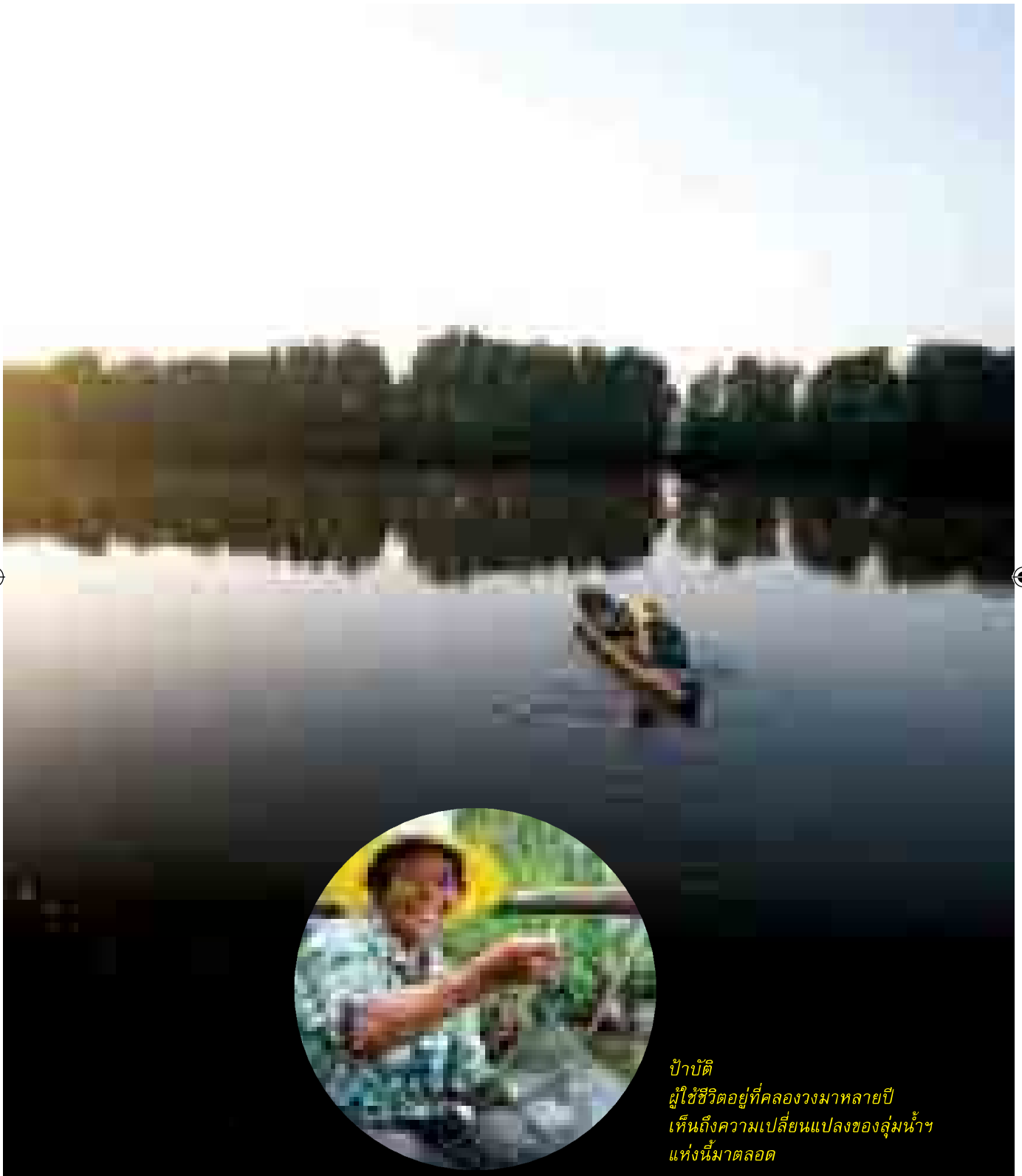
## อดีตอุดมอนันต์

ความอุดมสมบูรณ์ของสัตว์น้ำในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาในอดีตเป็นที่กล่าวขานกันอย่างมาก ความอุดมสมบูรณ์มีมากจนถึงขนาดที่เรียกได้ว่า **เหลือเฟือ** และตอนนั้นอาจมีผู้คิดว่ามีมากจนไม่จำกัดตลอดไป หรือมีอนันต์ จากคำบอกเล่าของผู้อาวุโสในท้องถิ่น หากย้อนกลับไปเมื่อประมาณ 50-60 ปีที่ผ่านมา ปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้แต่ละครั้ง มีมากเกินพอที่จะหล่อเลี้ยงชีวิตของชาวประมงและสังคมชนลุ่มน้ำ การออกเรือหางยาวพายไปจับปลาครั้งหนึ่งๆ โดยใช้เครื่องมือประมงพื้นบ้านอย่างง่าย ๆ เช่น **กัต** หรือ **อวนลอย** ก็สามารถได้ปลามาเกือบเต็มลำเรือ หากมีงานบุญ อาหารส่วนหนึ่งที่นำมาเลี้ยงแขกผู้มาร่วมงาน ก็มักจะปรุงจากสัตว์น้ำที่ชาวประมงไม่กี่คนช่วยกันออกไปจับมาเพื่อนำมา **ทำบุญช่วยงาน**

ชุมชนหลายแห่งที่ตั้งอยู่ริมฝั่งทะเลสาบเป็นที่รู้จักในฐานะชุมชนประมงที่มีชื่อเสียงในอดีต เช่น **ชุมชนทะเลน้อย** **ชุมชนปากประ** **ชุมชนลำปำ** **ชุมชนคูขุด** **ชุมชนเกาะหมาก** และ **ชุมชนหัวเขา** คนในชุมชนเหล่านี้ส่วนใหญ่ล้วนเคยพึ่งพาทรัพยากรสัตว์น้ำที่อุดมสมบูรณ์ในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาในการดำรงชีพ นอกจากนี้ปริมาณสัตว์น้ำที่มีมากมายแล้ว ยังมีพันธุ์สัตว์น้ำหลายหลากชนิด โดยเคยมีรายงานการพบสัตว์น้ำถึงกว่า 440 ชนิด รวมทั้ง **ชนิดที่หายาก** มาก เช่น **ปลาพรหม** **ปลาตุ๊กลาพัน** **ปลาตุ้ม** **ปลาคันหลาว** **ปลากระทิงไฟ** และ **ปลาตะลุมพุก** ปัจจุบันเชื่อว่าบางชนิดได้สูญพันธุ์ไปจากลุ่มน้ำนี้ไปแล้ว ในขณะที่บางชนิดพบได้น้อยมากและเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ในเวลาอีกไม่ช้า เคยมีรายงานวิชาการเมื่อปี พ.ศ. 2517 ว่า ปลามีหมวดหลายชนิดที่มีค่าทางเศรษฐกิจในทะเลสาบสงขลา เช่น ปลาตุ๊กลา และปลากัดชนิดต่างๆ มีจำนวนน้อยมาก จนเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ อย่างไรก็ตาม ได้มีการนำมาผสมเทียมและเพาะเลี้ยงจนช่วยให้ยังคงมีอยู่ตราบถึงทุกวันนี้



ตะวันไล่หลังมาแล้ว คลองวง อำเภอเมืองสงขลา



ป่าบัติ  
ผู้ใช้ชีวิตอยู่ที่คลองวงมาหลายปี  
เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของกลุ่มน้ำ  
แห่งนี้มาตลอด





เกาะยอ ยามเย็น

**ลักษณะพิเศษ**ของทะเลสาบสงขลาที่เป็นทะเลสาบเปิด ซึ่งเรียกในภาษาอังกฤษว่า ลากูน (Lagoon) ที่เชื่อมต่อกับทะเลฝั่งอ่าวไทยทางตอนล่าง อีกทั้งยังเชื่อมต่อกับพื้นที่พรุควนเคร็งทางตอนบน ทำให้ทะเลสาบแห่งนี้มีทั้งส่วนที่เป็นน้ำจืด น้ำกร่อย และน้ำเค็ม จนได้รับการขนานนามว่า ทะเลสามน้ำ ทั้งนี้ ยังไม่ได้อธิบายถึงบริเวณของลุ่มน้ำที่เป็นพรุ ที่น้ำมีลักษณะเปรี้ยวหรือเป็นกรด ความพิเศษดังกล่าวส่งผลให้ชนิดของสัตว์น้ำที่พบในลุ่มน้ำ มีความหลากหลายสูง ผันแปรไปตามคุณสมบัติของน้ำ ตอนบนของลุ่มน้ำบริเวณพรุควนเคร็งและทะเลน้อย ซึ่งมีน้ำเปรี้ยวและน้ำจืด

ปลาน้ำจืดที่พบมีเช่น ปลาสลาด ปลาเนื้ออ่อน ปลาหมอ ปลาดุกอุย ฯลฯ ถัดลงมาบริเวณทะเลสาบตอนบนและทะเลสาบตอนกลางซึ่งน้ำมีความกร่อยเล็กน้อย จะพบปลาที่สามารถปรับตัวได้ดีกับสภาพน้ำนี้ เช่น ปลากระตี่ ปลาตะกรับ (ชาวลุ่มน้ำเรียกปลาตะกรับว่า ปลาชี่ดั่ง) ในขณะที่บริเวณทะเลสาบตอนล่างซึ่งเป็นน้ำกร่อยที่มีความเค็มสูงในหน้าแล้ง ชนิดของสัตว์น้ำที่พบจึงมีทั้งปลาน้ำกร่อยและปลาทะเลบางชนิดที่ปรับตัวอยู่ในน้ำกร่อย-เค็มได้ดี เช่น ปลากระบอก ปลากระพงขาว ปลาช่อนทราย และกุ้งทะเลชนิดต่างๆ

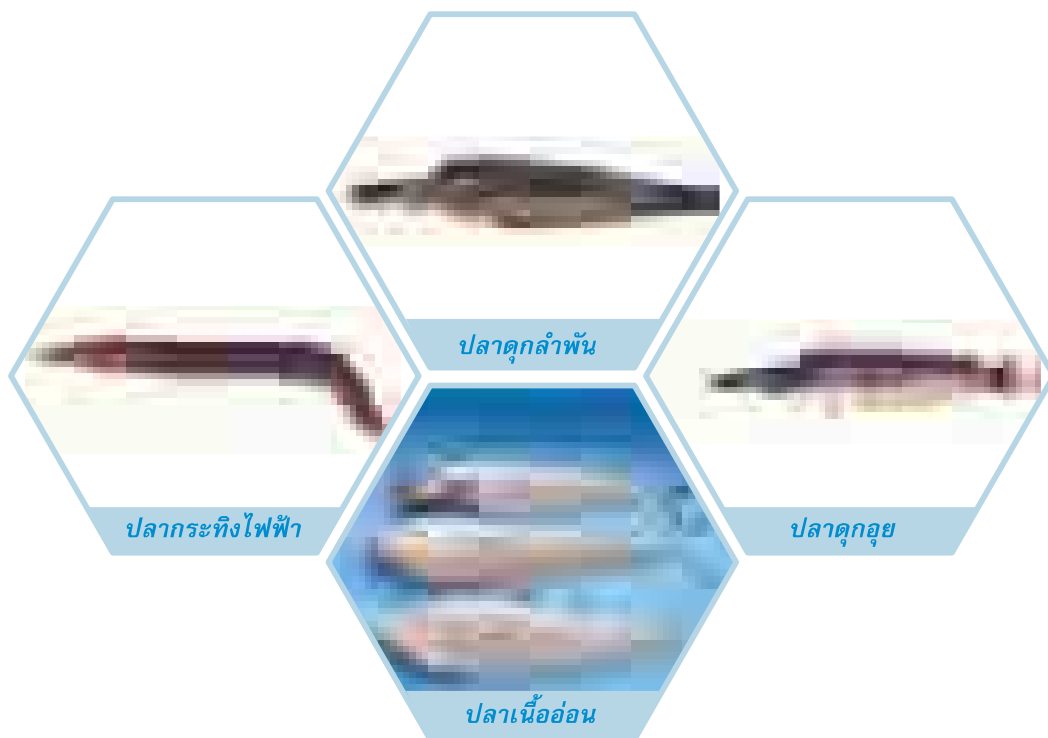




## ตัวอย่างชนิดของสัตว์น้ำในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

บริเวณ	ชนิดเด่น	ชนิดรอง
พรุควนเคือง	ปลาฉลาด ปลาเนื้ออ่อน ปลาไหล ปลาหมอบ ปลาดุกอูย ปลากระดี่หม้อ กุ้งน้ำจืด	ปลาชะโด ปลาแขยง ปลาไส้ลม
ทะเลน้อย	ปลาฉลาด ปลาตะกรับ ปลาแขยง ปลาเนื้ออ่อน กุ้งน้ำจืด	ปลาปู้จาก ปลาช่อน
ทะเลสาบตอนบน	ปลากดทะเล ปลามะลิ ปลาตะกรับ (ปลาชี่ตั้ง)	ปลาตะเพียน
ทะเลสาบตอนกลาง	ปลากดทะเล ปลาแป้น ปลาโคป ปลาดุก ทะเล กุ้งตะกาด กุ้งหัวมัน	ปลากะตักน้ำจืด ปลาตะกรับ (ปลาชี่ตั้ง)
ทะเลสาบตอนล่าง	ปลากระบอก ปลาแป้น ปลากระพงขาว ปลาช่อนทราย กุ้งหัวมัน กุ้งทะเลชนิดต่างๆ	ปลากระพงข้างปาน ปลาอีคุด ปลาสิ่กุน

ที่มา: ดัดแปลงจาก อาแว มะแส และ กังวาลย์ จันทรโชติ (2547)





กระชังเลี้ยงปลา บ้านหัวเขา อำเภอสิงหนคร

## ปัจจุบันฝ่าฟันวิกฤติ

### ความเปลี่ยนแปลงในการทำประมง และสาเหตุ

การทำประมงในอดีต ก่อนที่จะมีการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย เป็นลักษณะของการทำเพื่อ **ยังชีพ และไม่ใช้เพื่อการค้า** ชาวประมงมักจะใช้เรือหางยาวแบบพายไปจับสัตว์น้ำด้วยเครื่องมือง่าย ๆ ที่มักจะผลิตขึ้นเองโดยใช้วัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น เช่น ไม้ ไม้ไผ่ เถาวัลย์ และด้าย มาประกอบเป็นเครื่องมือประมงพื้นบ้าน เช่น ลั่นปลาไหล ไซปลา

ไซตักกุ้ง เขือกหรือซั้ง อวนประเภทต่างๆ ยอ โป๊ะ ฯลฯ ชาวประมงแต่ละคนใช้เครื่องมือแต่ละชนิดในปริมาณไม่มาก เนื่องจากไม่สามารถผลิตได้ง่ายและรวดเร็วจึงทำให้การลงแรงการประมงทำได้จำกัดและไม่ได้เพิ่มขึ้นเร็ว การเปลี่ยนแปลงในการประมงในช่วงนี้จึงเกิดขึ้นอย่างช้า ๆ และเห็นได้ไม่ชัด





เรือโดยสารจากท่าเรือฝั่งสงขลาสู่บ้านหัวเขา ผู้คนที่นี้ยังนิยมนั่งเรือไปตัวเมืองสงขลาโดยวิธีนี้เสมอ แม้จะมีแพขนานยนต์ข้ามไปฝั่งสงขลาแล้ว ณ บ้านหัวเขา ตำบลหัวเขา อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา

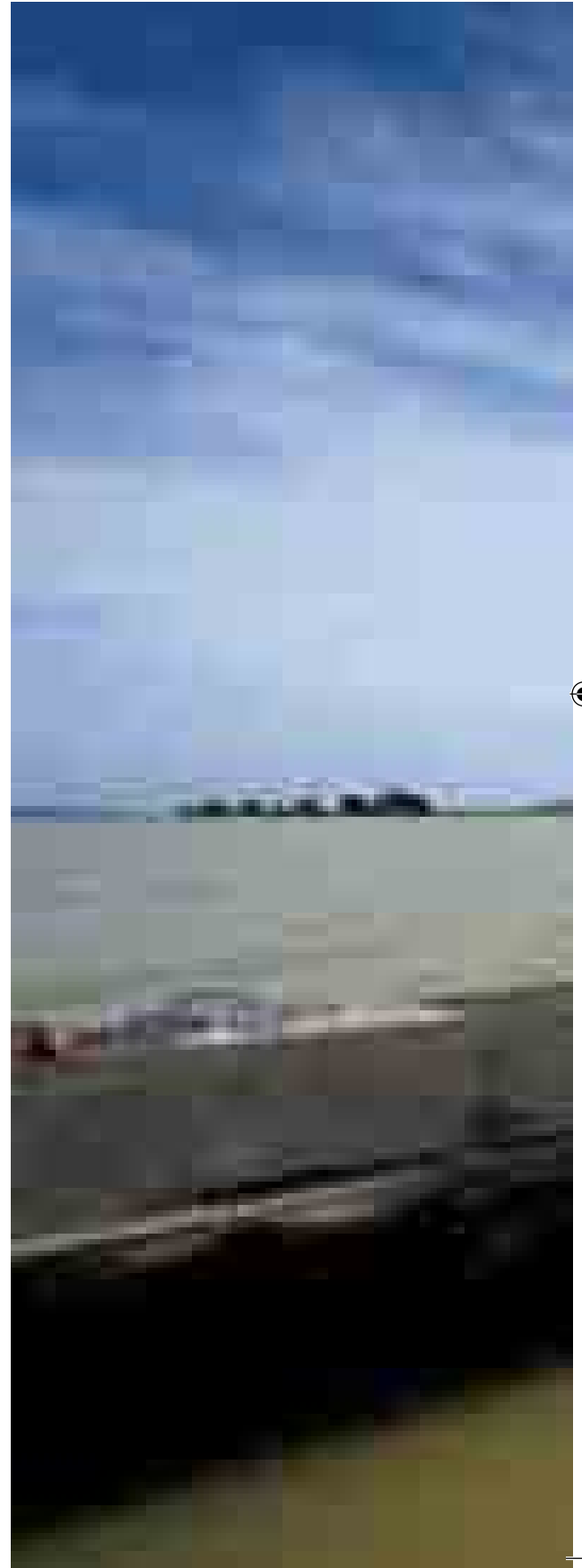
**การ**เปลี่ยนแปลงในการประมงเริ่มปรากฏชัดในช่วงประมาณ 40-50 ปีที่ผ่านมา ควบคู่กับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจโดยรวมของประชากรในพื้นที่นี้ การเปลี่ยนแปลงนี้ส่วนหนึ่งเป็นผลจากการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัยตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ได้เริ่มใช้เมื่อปี พ.ศ. 2504 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานโดยเฉพาะถนนที่กระจายไปยังชุมชนต่างๆ มีส่วนให้การติดต่อระหว่างชุมชนกับตลาด และกับเมืองสะดวกมากขึ้น ความเชื่อมโยงนี้ ควบคู่กับการขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมไปสู่ความทันสมัย ได้กระตุ้น

ให้เกิดการเปลี่ยนวิถีการดำรงชีพของชาวประมงให้ต้องพึ่งพารายได้ที่เป็นตัวเงินมากขึ้น **มีความ**กดดันให้พยายามจับสัตว์น้ำให้ได้ปริมาณมากขึ้น **ด้วยการปรับเปลี่ยนไปใช้เรือที่มีเครื่องยนต์ และการใช้เครื่องมือที่มีประสิทธิภาพสูงขึ้น** ซึ่งสามารถพัฒนาขึ้นโดยใช้วัสดุสมัยใหม่ รวมทั้งเครื่องมือสำเร็จรูปที่หาซื้อได้ง่ายจากท้องตลาด **อีกทั้งยังมีการเพิ่มปริมาณการใช้เครื่องมือแต่ละชนิดให้มากขึ้น** การปรับเปลี่ยนดังกล่าวเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่งผลต่อการลดลงของสัตว์น้ำอย่างมากในเวลาต่อมา ก่อให้เกิดผลเสียอย่างยิ่งต่อการทำประมงหลังจากนั้น





ปี พ.ศ. 2539 อังสุณี และคณะ ได้รายงานเปรียบเทียบ **ผลผลิตสัตว์น้ำ** จากการสำรวจการใช้เครื่องมือประมง 15 ชนิดในบริเวณต่างๆ ของทะเลสาบสงขลาในช่วงปี พ.ศ. 2527-2529 เปรียบเทียบกับในช่วงปี พ.ศ. 2537-2538 ว่า **ลดลงโดยรวมประมาณร้อยละ 22 (ภายในระยะเวลา 10 ปี ผลผลิตลดลงกว่าร้อยละ 20) และปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้ต่อครัวเรือนลดลงอย่างเห็นได้ชัด** ในบริเวณทะเลน้อย ในขณะที่บริเวณทะเลสาบตอนบนและทะเลสาบตอนกลางลดลงเล็กน้อย ในปี พ.ศ. 2546 กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งมีรายงานการศึกษาว่า **มีการใช้เครื่องมือประมงบางชนิด โดยเฉพาะ ไซนั้ง อวนลอย และโพงพาง มากขึ้น และสัตว์น้ำที่จับได้แต่ละครั้งต่อหน่วยเครื่องมือมีปริมาณลดลง หรือสัตว์น้ำที่จับได้มีขนาดเล็กลง รายงานหลายชิ้นระบุถึงการลดลงอย่างน่าเป็นห่วงของปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้แต่ละครั้ง จนทำให้อาชีพประมงในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาประสบภาวะลำบากมาก เช่น** ปริมาณกุ้งที่ชาวประมงแต่ละรายเคยจับได้ถึงคินละประมาณ 200 กิโลกรัมในช่วงที่ทะเลสาบยังสมบูรณ์อยู่ บัดนี้จับได้เพียงคินละ 2-3 กิโลกรัมเท่านั้น (เฮือกสุดท้าย ทะเลสาบ, กรุงเทพธุรกิจ 3 กรกฎาคม 2546) สมบูรณ์ และคณะ ในปี พ.ศ. 2545 รายงานผลการศึกษาในบริเวณพรวนเครื่องจากการบอกเล่าของคนในพื้นที่ว่า **ในช่วง 10 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 ถึงปี พ.ศ. 2544 ผลผลิตจากการใช้อวนลอยลดลงกว่าร้อยละ 80 จากการใช้ล้นปลาไหลลดลงกว่าร้อยละ 70 และจากการใช้เบ็ดธงลดลงกว่าร้อยละ 85** ปี พ.ศ. 2545 เบญจวรรณ และ สุพรรณิ รายงานว่า ชาวประมงในชุมชนคูซูดส่วนใหญ่มีรายได้นะประมาณ 50-150 บาทเท่านั้น ในขณะที่ชาวประมงในบริเวณอื่นๆ ของทะเลสาบมีรายได้จากการประมงก่อนหักค่าใช้จ่ายครั้งละ 200-500 บาท แล้วแต่ทำเลการประมง และเครื่องมือที่ใช้ (สมบูรณ์ และคณะ, 2545; กรุงเทพธุรกิจ 3 กรกฎาคม 2546) ซึ่งไม่ใช่รายได้ที่สูงเลยสำหรับครอบครัวที่มีสมาชิกเฉลี่ยประมาณ 5 คน และมักจะมีรายได้จากแหล่งอื่นน้อยมาก จึงไม่แปลกที่รายได้จากการประมงมักจะไม่พอกับค่าใช้จ่ายของครัวเรือนที่นับวันจะสูงขึ้น เมื่อเป็นเช่นนี้ **ชาวประมงที่ไม่มีทางเลือกอื่น จึงต้องใช้ความพยายามอย่างมากเพื่อให้สามารถจับปลาได้ปริมาณเพียงพอต่อการดำรงชีพ** (ซึ่งก็ยิ่งเป็นการเร่งการลดลงของทรัพยากรสัตว์น้ำ และนำพาอาชีพให้เข้าสู่มุมอับมากขึ้นเรื่อยๆ) ในขณะที่บางส่วนหันไปประกอบอาชีพรับจ้างเป็นครั้งคราวเพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัว





ประมงพื้นบ้าน เกาะโคบ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดพัทลุง





ร่องโพงพาง ระหว่างสะพานดินสุสานนทกับบ้านหัวเขา  
ที่มีกว่า 2,000 ปาก ในทะเลสาบตอนล่าง

**การลดลงทั้งในด้าน ปริมาณ ขนาด และ ชนิด ของสัตว์น้ำที่จับได้ เกิดจากสาเหตุหลายประการ เช่น**

- การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชาชนคนลุ่มน้ำ จากประมาณ 4 แสนคนเมื่อต้นพุทธศตวรรษนี้ จนจะมีถึง 2 ล้านคนในอีกไม่กี่ปีข้างหน้าแล้ว
- การจับสัตว์น้ำเพิ่มขึ้นอย่างมากของคนบางกลุ่มโดยไม่คำนึงถึงผลเสียที่จะตามมา หรืออาจจะโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ก็ตาม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การใช้เครื่องมือ และวิธีการประมง ที่มีศักยภาพทำลายล้าง ไม่ว่าจะเป็น การช้อนปลาด้วยไฟฟ้า การใช้ยาเบื่อปลา การใช้จวนรุน จวนลอยตาถี่ และโพงพาง (ซึ่งปัจจุบันมีกว่า 2 พันปาก โดยเฉพาะในบริเวณทะเลสาบตอนล่าง)
- การใช้เครื่องมือและวิธีการประมงบางชนิด มากเกินไปและไม่เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด เช่น ไซหนัง (ซึ่งปัจจุบันมีมากกว่า 3 หมื่นลูก)
- ความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมโดยรวมของทะเลสาบและพื้นที่โดยรอบ ไม่ว่าจะเป็นการลดลง

ของป่าไม้ ทั้งป่าบก ป่าพรุ และป่าชายเลน ที่ถูกทำลายอย่างต่อเนื่องจนเหลือน้อยมากในปัจจุบัน

- การลดลงของแหล่งน้ำถาวรที่มีอยู่ในธรรมชาติ รวมทั้งการมีเขื่อนอนุรักษ์สัตว์น้ำที่ไม่มากพออีกทั้งบางพื้นที่ก็ไม่ได้ดำเนินการจริงจังในทางปฏิบัติ
- ความเสื่อมโทรมของแหล่งน้ำต่างๆ จากการตื้นเขิน และจากน้ำเสีย

**สิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่ เป็นปัญหาที่มีความเชื่อมโยงกัน และส่งผลต่อการลดลงของสัตว์น้ำ ทั้งทางตรงและทางอ้อม**





ชนาง



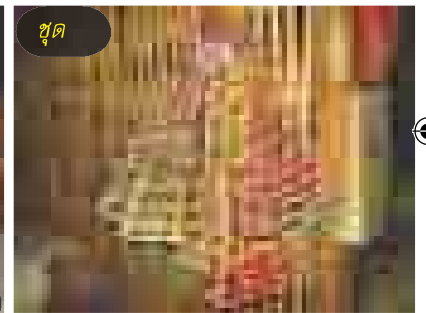
ชนลุ่มน้ำผู้พอเพียง  
กับเครื่องมือประมงพื้นบ้าน



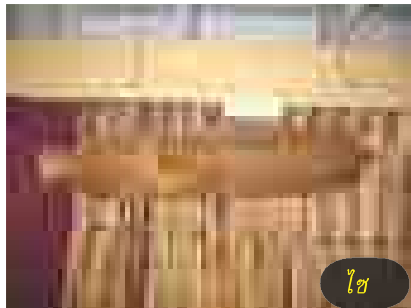
ลุ่ม



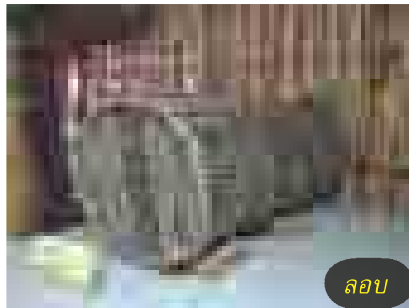
ช่อม



ชุด



ไซ



ลอบ



ไซหนัง  
ที่มีกว่า  
30,000 ลูก  
ในทะเลสาบ  
ตอนล่าง



ล้นปลาไหล



กรบ

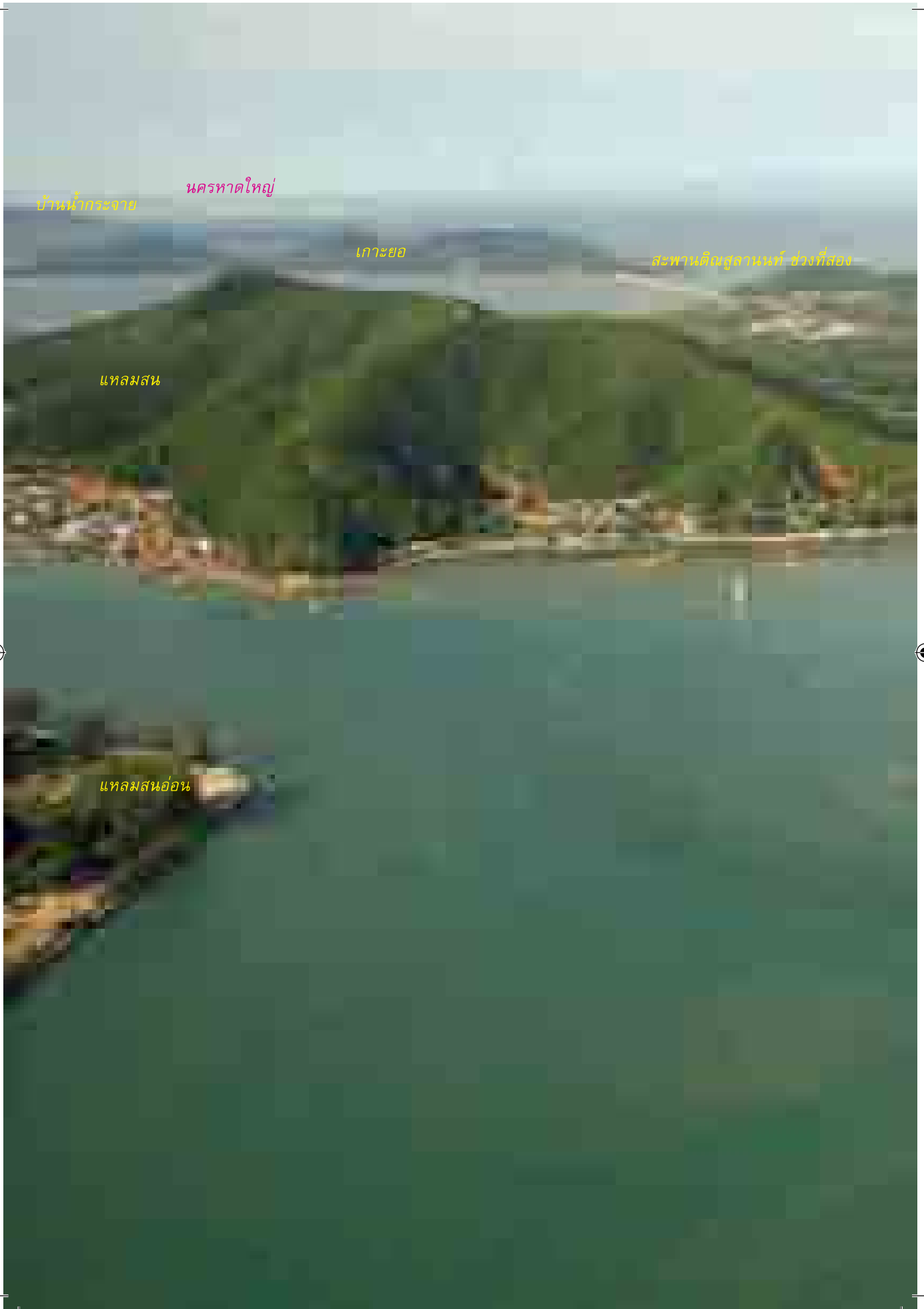




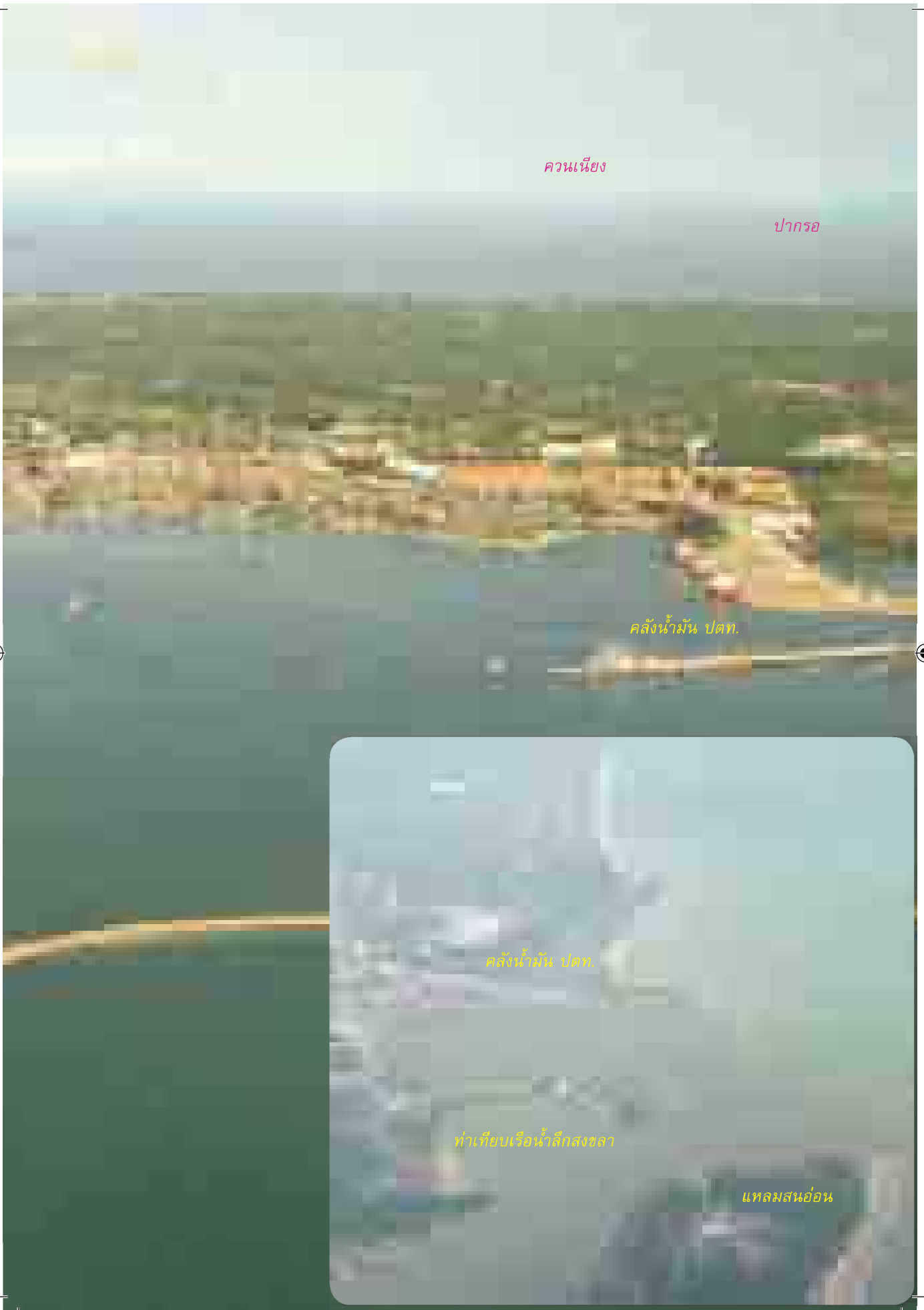




**อ** อย่างไรก็ตาม ในอีกแง่มุมหนึ่ง ผู้ประกอบการประมงในทะเลสาบจำนวนมาก ชี้แจงว่า การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่ปากทางเข้าออกทะเลสาบที่หัวเขาแดง อำเภอสิงหนคร-แหลมสนอ่อน อำเภอเมืองสงขลา ต้องเป็นอีกหนึ่งสาเหตุหลักของความเสื่อมโทรมของทรัพยากรประมงในทะเลสาบเป็นแน่แท้ **โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทำเทียบเรือน้ำลึก ซึ่งปัจจุบันมีการปิดกั้นทางน้ำไหลด้านล่างของโครงสร้าง** ผนวกกับการก่อสร้างเขื่อนกันคลื่นกันทรายที่บริเวณเดียวกันนี้ ทั้งนี้ด้วยเหตุผลประกอบว่า โครงสร้างเหล่านี้ทำให้น้ำเค็มจากอ่าวไทยสามารถไหลเข้าได้ น้อยลง และช่วงระยะเวลาการไหลเข้าออกได้ ก็สั้นลง กล่าวคือ น้ำในทะเลสาบจืดนานขึ้น ทำให้ปริมาณสัตว์น้ำกร่อยลดลงอย่างเห็นได้ชัด ทั้งนี้ทั้งนั้น ยังไม่รวมความถึงผลกระทบของโครงสร้างเหล่านี้ต่อการระบายน้ำท่วมออกจากทะเลสาบ ต่อปริมาณการตกตะกอนท้องน้ำ และต่อความรุนแรงของการกัดเซาะชายฝั่ง โดยเฉพาะบริเวณหาดทรายแก้วที่อยู่ทางทิศเหนือของทำเทียบเรือด้านอ่าวไทย **ความเชื่อดังกล่าวมีมากถึงขนาดว่า ชาวประมงต้องการให้มีการรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างเหล่านี้ออกไปโดยเร็ว** อย่างไรก็ตาม **เรื่องนี้หน่วยงานรัฐที่ดูแลและหน่วยงานเอกชนที่ดำเนินการคงไม่ยอมให้เกิดขึ้นโดยง่ายเป็นแน่** และอย่างน้อยก็คงต้องมีการพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ และหรือทางวิศวกรรมศาสตร์ให้รู้อย่างถ่องแท้แน่ชัดกันเสียก่อน ว่าสาเหตุเป็นเช่นที่มีการตั้งข้อสงสัยเกิดขึ้นจริงๆ ในระดับไหนเพียงไร **แจกเช่นเดียวกับการที่ชาวประมงก็ คงจะไม่ยอมให้มีการรื้อถอนโพงพางและไซหนึ่งโดยง่าย** ก่อนที่จะได้มีการพิสูจน์ว่าจะมีโครงการขุดลอกร่องน้ำในทะเลสาบเพื่อการคมนาคมที่ผ่านเครื่องมือประมงเหล่านี้ของ ตนจริงๆ ทั้งนี้เพื่อแลกเปลี่ยนกับประโยชน์ที่ คาดว่าจะได้รับในทางประมงเมื่อทะเลสาบ ส่วนหนึ่งกลับมีความลึกมากขึ้น มีถิ่นที่อยู่ของ สัตว์น้ำมากขึ้น เป็นต้น







ควนเนียง

ปากรอ

คลังน้ำมัน ปตท.

คลังน้ำมัน ปตท.

ท่าเทียบเรือน้ำลึกสงขลา

แหลมสนอ่อน







**ยี่**งนานวันเข้า ปัญหาการลดลงของปริมาณสัตว์  
น้ำในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ก็ยิ่งทวีความรุนแรงขึ้น จน  
ใกล้สูญวิกฤติเข้าทุกขณะ ซึ่งสร้างความลำบากอย่างมาก  
ต่อการดำรงชีพของชาวประมงในพื้นที่ โดยเฉพาะผู้ที่ทำ  
ประมงเป็นอาชีพหลัก เนื่องจากคนเหล่านี้มีข้อจำกัดใน  
การเข้าถึงทรัพยากรการผลิตอื่นๆ และมีทางเลือกอื่นๆ  
ในการดำรงชีพน้อย จนในบางชุมชนที่เคยมีชื่อเสียงด้าน  
การประมง เช่น ชุมชนทะเลน้อย ในวันนี้มีผู้ที่ทำประมง  
จริงจังเพื่อการเลี้ยงชีพจำนวนน้อยมาก ในขณะที่อาชีพ  
อื่นที่ทำได้ก็มักหนีไม่พ้นการรับจ้าง ที่มีรายได้ต่ำเป็นส่วน  
ใหญ่ ทั้งนี้เพราะสาเหตุของปัญหาดังที่ได้กล่าวข้างต้นยังไม่  
ได้รับการแก้ไขอย่างเหมาะสม





## แนวคิดเหยี่ยวอนาคต

**ความพยายามในการแก้ปัญหาที่ผ่าน ๆ มา ทั้งที่ดำเนินการโดยรัฐ โดยองค์กรเอกชน และ โดยองค์กรชาวบ้าน ยังได้ผลน้อยอยู่**

**แนวทางหลัก ๆ ที่ได้เคยมีการดำเนินการคือ**

- การรณรงค์ไม่ให้ใช้เครื่องมือและวิธีการประมงที่มีลักษณะทำลายล้าง
- การดำเนินการร่วมกันในการขยายและจัดการเขตอนุรักษ์สัตว์น้ำ
- การเพิ่มแหล่งน้ำถาวรในพื้นที่พรุ
- การปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำลงในแหล่งน้ำต่างๆ อย่างต่อเนื่อง

**แม้**ว่าความพยายามเหล่านี้จะได้ผลบ้างในบางชุมชน แต่ก็ยังเป็นสัดส่วนที่น้อยมากเมื่อเทียบกับทั้งหมด อีกทั้งความสำเร็จในบางเรื่อง เช่น การเลิกทำประมงด้วยอวนรุน ยังไม่สามารถยืนยันได้ว่ามีการเลิกอย่างถาวร เพราะยังมีการแอบทำกันอยู่ หลังการประกาศยกเลิก ในขณะที่การห้ามการใช้เครื่องมือและวิธีการประมงแบบทำลายล้างอีกหลายชนิดยังได้ผลน้อยมาก ไม่ว่าจะเป็น **การซื้อตปลา การใช้ยาเบื่อปลา การใช้วนลอยตาถี่** ซึ่งยากต่อการติดตามควบคุม ส่วนเรื่องการใช้เครื่องมือประมงประจำที่จำพวก **ไซนั่ง และโพงพาง** ก็มีความซับซ้อนในระบบการจัดสรรที่ทำการประมง การถือครองเครื่องมือ และที่ไปที่มาของปัญหาที่ต้องใช้เวลาในการศึกษาเจาะจงและหาทางออกร่วมกันอย่างจริงจังกับคนในพื้นที่ สำหรับการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำลงในแหล่งน้ำต่างๆ มักจะได้ผลเพียงเป็นการบรรเทาความเดือดร้อนของชาวประมงในระยะสั้น หากไม่ได้มีการบูรณาการกับการดำเนินการด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกัน ทั้งนี้เพราะสัตว์น้ำที่ปล่อยนอกจากบ่อยครั้งจะไม่ใช่ที่ทราบชัดว่ามีอัตราการรอดชีวิตเท่าไรแล้ว ยังมักถูกจับขึ้นมาอีกอย่างรวดเร็วจนเหลือรอดเพื่อการขยายพันธุ์ได้น้อยมาก

การแก้ไข้ปัญหาและการฟื้นฟูการทำประมงให้สามารถดำรงอยู่ และเพียงพอต่อการเลี้ยงชีพยากที่จะได้ผลหากไม่มีการดำเนินการอย่างบูรณาการ โดยคำนึงถึงปัจจัยที่เป็นเงื่อนไขทั้งระบบลุ่มน้ำ และการผสมผสานกิจกรรมหลายๆ กิจกรรมที่เกื้อกูลกันในการดำเนินโครงการในระดับท้องถิ่น

การพัฒนาให้มีแหล่งน้ำถาวรมากขึ้นในพื้นที่พรุและบริเวณโดยรอบทะเลสาบสงขลา ควบคู่กับการขยายพื้นที่อนุรักษ์หรือเขตรักษาพันธุ์สัตว์น้ำในทะเลสาบและแหล่งน้ำต่างๆ ที่เชื่อมโยงกัน เป็นเงื่อนไขที่สำคัญมากต่อการฟื้นฟูทรัพยากรสัตว์น้ำในพื้นที่ทั้งลุ่มน้ำ โดยไม่ได้จำกัดเฉพาะในบริเวณทะเลสาบเท่านั้น ทั้งนี้ เพราะระบบการดำรงอยู่และการขยายพันธุ์ของสัตว์น้ำ มีความเชื่อมโยงกันระหว่างแหล่งน้ำต่างๆ อีกทั้งการมีแหล่งน้ำถาวรในหลายๆ ที่ ซึ่งมีคุณสมบัติน้ำต่างกัน ก็จะช่วยรักษาความหลากหลายในชนิดของสัตว์น้ำทั้งระบบด้วย

**ความ**พยายามยกเลิกการใช้เครื่องมือ และวิธีการประมงแบบทำลายล้าง ควรดำเนินการควบคู่กับการรณรงค์ทำความเข้าใจถึงอันตรายและผลเสียทั้งในระยะสั้นและระยะยาวของการกระทำดังกล่าวนี้ และควรดำเนินการควบคู่กับการส่งเสริมการปรับเปลี่ยนเครื่องมือ การปราบปรามโดยเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ทั้งในแหล่งประมงและในชุมชน ตลอดจนการตรวจสอบและปราบปรามแหล่งจำหน่ายเครื่องมือประมงประเภททำลายล้าง อีกทั้งควรกระตุ้นให้มีการสร้างความกดดันทางสังคมภายในชุมชนต่อผู้กระทำผิดด้วยกลไกขององค์กรชุมชนและจารีตประเพณีในท้องถิ่น ในขณะที่เครื่องมือประมงประจำที่บางชนิด ที่มีระบบการจัดสรรที่วางเครื่องมือ และการครอบครองที่ซับซ้อน ควรให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องหาทางสานเสวนากับผู้นำท้องถิ่น และตัวแทนชาวประมงที่ใช้เครื่องมือดังกล่าว เพื่อแสวงหาทางออกร่วมกันอย่างเป็นขั้นตอน และเพื่อให้ได้ประโยชน์ที่รวมขอมกันได้กับทุกฝ่ายและกับสิ่งแวดล้อม





**นอก** จากนี้ ยังควรมีการปรับยุทธวิธีในการอนุรักษ์สัตว์น้ำ ด้วยการบูรณาการการขยายพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์น้ำ ควบคู่กับการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำที่ผ่านการอนุบาลอย่างเหมาะสม และการจัดให้ชุมชนมีส่วนร่วมตลอดกระบวนการ ตั้งแต่การกำหนดพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์น้ำ ซึ่งอาจพิจารณาให้อยู่ในเขตอภัยทานของวัดให้มากที่สุดก็ได้ การอนุบาลสัตว์น้ำในชุมชน การกำหนดกฎเกณฑ์ในการจัดการเขตอนุรักษ์และการจับสัตว์น้ำในบริเวณใกล้เคียง ยุทธวิธีลักษณะนี้ได้มีการทดลองดำเนินการได้ผลมาแล้วในบางพื้นที่ ภายใต้ชื่อ **ฟาร์มทะเล** โดยการริเริ่มและสนับสนุนของสถาบันวิจัยการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง กรมประมง (National Institute of Coastal Aquaculture; NICA, <http://www.nicaonline.com>) อย่างไรก็ตาม พันธุ์สัตว์น้ำที่เหมาะสมในการทำฟาร์มทะเลยังจำกัดมาก

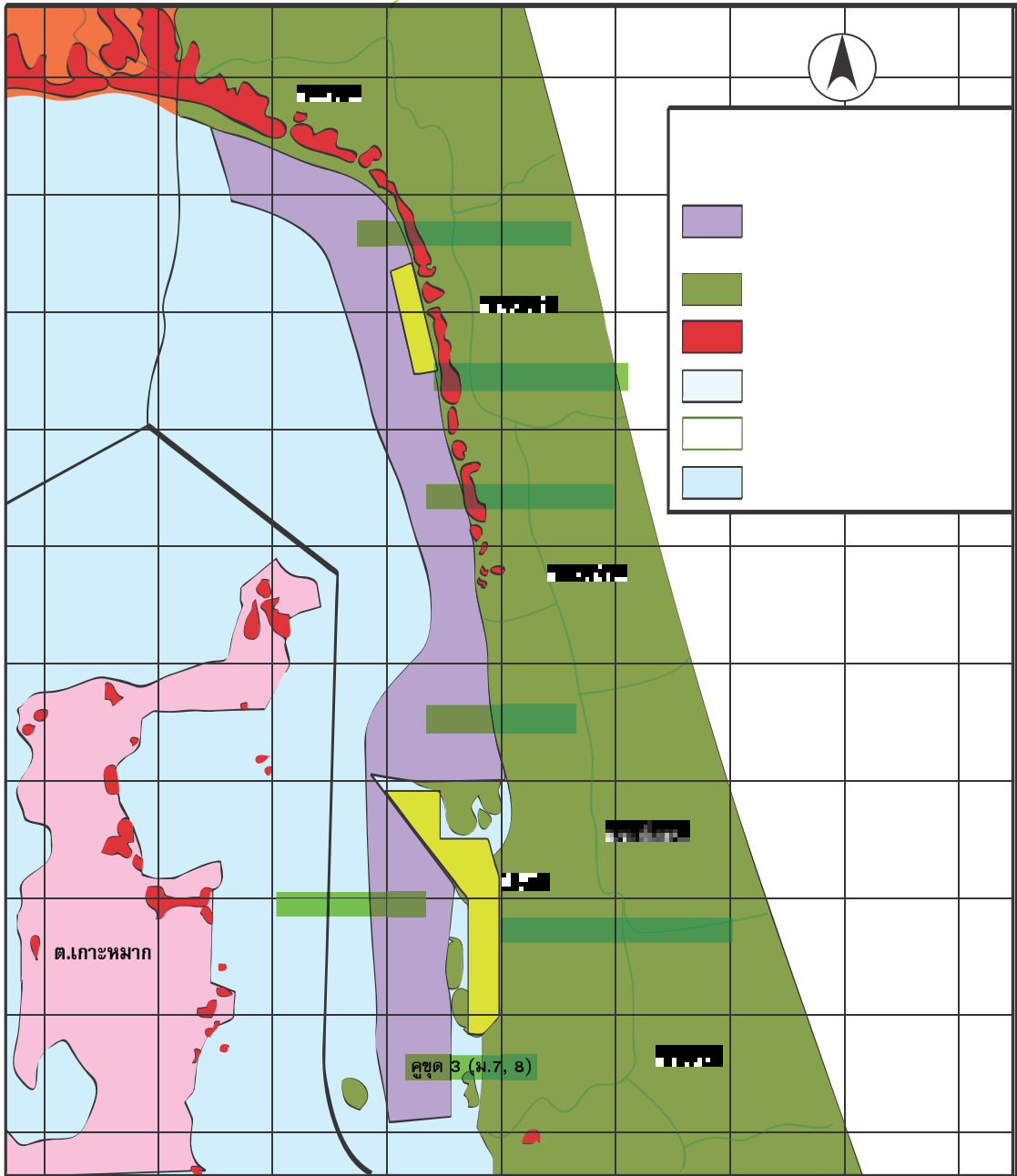
**ฟาร์มทะเล** คือการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในทะเล และไม่ใช่การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในกระชัง การทำฟาร์มทะเลต้องมีการสำรวจหาพื้นที่ที่เหมาะสม เช่น สภาพแวดล้อมทางน้ำ อาหารธรรมชาติในน้ำ และต้องหาพันธุ์สัตว์น้ำที่เหมาะสม มีราคา ไม่อพยพย้ายถิ่นฐานไปไกล อย่างเช่น กุ้งกุลาดำ กุ้งก้ามกราม เป็นต้น ปี พ.ศ. 2546 สถาบันวิจัยการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง ได้เริ่มทดลอง ฟาร์มทะเลโดยชุมชน ที่ชุมชนบ้านศรีไชย ตำบลคูซูด อำเภอสังขละบุรี จังหวัดสงขลา เนื่องจากเป็นบริเวณที่มีอาหารธรรมชาติของกุ้งอุดมสมบูรณ์ มีสัตว์หน้าดินขนาดเล็ก และมีสาหร่ายน้ำ ซึ่งเป็นทั้งแหล่งหลบภัยและอาหารธรรมชาติของลูกกุ้ง ผลการทดลองปล่อยกุ้งกุลาดำ ขนาด P15 จำนวนประมาณสามแสนตัวภายในสามเดือน ลูกกุ้งเติบโตขึ้นอย่างมากโดยไม่ต้องมีการจัดการเรื่องอาหาร น้ำ และยารักษาโรค โดยสามารถได้กุ้งขนาด 30 ตัวต่อกิโลกรัม ดังนั้นหากมีการปล่อยลูกกุ้งทุก 3 เดือนต่อๆ ไป ชุมชนก็จะสามารถจับกุ้งได้เป็นช่วงตลอดทั้งปี อย่างไรก็ตาม การจับกุ้งโดยชุมชนควรต้องมีข้อกำหนดกติกา จะให้ดีแล้วชุมชนต้องเป็นผู้กำหนดและควบคุมกันเองด้วย เช่น ขนาดตาอวนลอย 3 ชั้น ต้องไม่เล็กกว่า 5 ซม. เพื่อให้กุ้งตัวเล็กสามารถหลุดรอดไปได้ และผู้กระทำผิดกติกาข้อกำหนดจะต้องได้

รับโทษหากมีการฝ่าฝืน จากความสำเร็จของการทดลอง อปท. (องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น) อบจ. (องค์การบริหารส่วนจังหวัด) และ อบต. (องค์การบริหารส่วนตำบล) หลายแห่ง ได้เริ่มจัดสรรงบประมาณให้ในการจัดซื้อพันธุ์ลูกกุ้ง

**ปัจจุบัน** ทะเลสาบสงขลาที่มีพื้นที่ทำฟาร์มทะเลโดยชุมชนเกือบหมื่นไร่ ส่วนใหญ่อยู่ในเขตอำเภอสังขละบุรี จังหวัดสงขลา และอำเภอปากพะยูนจังหวัดพัทลุง ปี พ.ศ. 2550 สามารถจับกุ้งกุลาดำได้กว่า 25 ตัน และกุ้งก้ามกรามกว่า 30 ตัน ซึ่งทางสถาบันวิจัยฯ ได้ปล่อยกุ้งลงตามโครงการเป็นระยะๆ ครั้งละหลายสิบล้านตัว ผลการประเมินโดยคณะกรรมการชุมชนพบว่า มีความสำเร็จ มีความพึงพอใจ และมีความคาดหวังในความยั่งยืนของโครงการระดับสูง โดยที่ผลผลิตสัตว์น้ำจากการประมงได้เพิ่มขึ้นกว่าร้อยละ 10 รายได้ชาวประมงเพิ่มขึ้นจากประมาณ 8,000 บาทต่อเดือน เป็นกว่า 10,000 บาทต่อเดือน หรือเพิ่มขึ้นกว่าร้อยละ 20







เขตฟาร์มทะเลชุมชน ตำบลคลองรี และ ตำบลคูขุด อำเภอสังขละบุรี จังหวัดสงขลา



นอกจากนี้ เดือนเมษายน ปี พ.ศ. 2551 สถาบันวิจัยการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง ยังได้ปล่อยพันธุ์ปลาตะกรับจุด (ปลาซีตัง) ตามโครงการ **ซีตังคืนถิ่น** ลงในทะเลสาบสงขลาจำนวนหลายแสนตัว ต้นปี พ.ศ. 2552 ได้มีการติดตามผลและพบว่า ชาวบ้านสามารถจับปลาซีตังขนาด 10-20 ตัวต่อกิโลกรัม ซึ่งนับว่ายังค่อนข้างเล็กอยู่ จึงต้องขอให้ชาวบ้าน คัดเลือกเฉพาะตัวโตและปล่อยตัวเล็กไป และต้องรู้จักตัดใจรอวันหน้า รอให้ปลาโตขึ้นกว่านี้ก่อน ซึ่งสิ่งนี้ต้องการทั้งวินัยของปัจเจกชนคนลุ่มน้ำ และกฎระเบียบของสังคมของชุมชน ที่ต้องมีมาก ๆ ไว้ เพื่ออนาคตที่ยั่งยืนมากขึ้นร่วมกัน

**สําหรับปัญหาสิ่งแวดล้อม ที่ร่วมเป็นสาเหตุของความเสื่อมโทรมของแหล่งน้ำและทรัพยากรสัตว์น้ำ ควรพยายามแก้ปัญหาในภาพรวม เช่น**

- การเพิ่ม หรือ รักษาพื้นที่ป่าไม้ทุกประเภท
- การอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ
- การลดปัญหาน้ำเสีย
- ทั้งจาก โรงงาน และ ชุมชน เป็นต้น

การแก้ปัญหาเหล่านี้ หากดำเนินการจริงจัง จะได้ประโยชน์หลายด้าน รวมทั้งด้านการประมงด้วย



จดหมายข่าว โครงการฟื้นฟูทรัพยากรประมงในทะเลสาบสงขลา ปีที่ 4 ฉบับที่ 5/51 เดือน พฤศจิกายน พ.ศ. 2551 กรมประมง (สถาบันวิจัยการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา)





#### เอกสารอ้างอิง

กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. 2546. การจัดระเบียบเครื่องมือประมงในทะเลสาบสงขลา. ศูนย์วิจัยทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งอ่าวไทยตอนล่าง.

ธิดา วีระสกุล. 2517. การศึกษาปลาในจำพวกปลาหมึกชนิดที่พบในทะเลสาบสงขลา. รายงานผลการปฏิบัติงานประจำปี 2516-2517. สถานีประมงจังหวัดสงขลา.

เบญจวรรณ เหิงหนู และ สุพรรณิ ชนะชัย. 2545. การอนุรักษ์พื้นที่ทะเลสาบสงขลาของชาวประมงบ้านคูขุด. ใน การจัดการทรัพยากรโดยชุมชน กรณีศึกษาจากชุมชนชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้. โครงการจัดการทรัพยากรชายฝั่งภาคใต้.

ปาริชาติ แก้วมิ่งศักดิ์. มปพ. การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม: กรณีศึกษาเรื่องปัญหารายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่ายของชาวประมงทะเลสาบ หมู่ที่ 2 ต.สทิงหม้อ อ.สิงหนคร จ.สงขลา. โครงการจัดการทรัพยากรชายฝั่งภาคใต้.

สมบูรณ์ เจริญจิระตระกูล อาแว มะแส ปราโมทย์ แก้ววงศ์ศรี และ ปรีญา บัณฑิตโต. 2545. การวางแผนเพื่อการจัดการ

ทรัพยากรในพรุควนเคร็ง: การวิเคราะห์ความต้องการฝึกอบรมเพื่อการจัดการทรัพยากรที่ยั่งยืน. Wetlands International - Thailand Program.

สถาบันวิจัยการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง. 2546. ฟาร์มทะเลในทะเลสาบสงขลา: การฟื้นฟูทรัพยากรสัตว์น้ำโดยชุมชน. เหมการพิมพ์.

สถาบันวิจัยการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง. 2552. จดหมายข่าว โครงการฟื้นฟูทรัพยากรประมงในทะเลสาบสงขลา. ปีที่ 5 ฉบับที่ 1/52 มกราคม 2552.

อังสนีย์ สุนทรปาน จุฬารัตน์ รัตนไชย และ อารณีย์ มีชูพันธ์. 2539. ประเมินผลการจับสัตว์น้ำจากทะเลสาบสงขลา ปี 2537-2538. เอกสารวิชาการฉบับที่ 4/2539. สถาบันวิจัยการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง.

อาแว มะแส และ กังวาลย์ จันทร์โชติ. 2547. ประมงและการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ. รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาหลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เล่มที่ 3 (ทรัพยากรประมง-การใช้ที่ดิน). มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.





# กอบกู้คู่อู่ตะเภา นฤมิตน้ำเน่าคล่องแฉะ

**ลุ่มน้ำคลองคู่อู่ตะเภา** เป็นลุ่มน้ำย่อยที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในบรรดาลุ่มน้ำย่อยทั้ง 12 ของลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา กล่าวคือ มีขนาดเกือบ 2,400 ตร.กม. ในพื้นที่ลุ่มน้ำย่อยทั้งหมดที่มีขนาดประมาณ 7,000 ตร.กม. หรือกล่าวอีกได้ว่า เนื่องจากลุ่มน้ำย่อยแห่งนี้ มีขนาดพื้นที่รับน้ำประมาณกว่า 1 ใน 3 ของพื้นที่รับน้ำ ของลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

ไม่เพียงแต่ขนาดทางกายภาพที่เป็นลุ่มน้ำย่อยที่ใหญ่ที่สุดเท่านั้น ขนาดของปัญหา ทั้งทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และ สังคม ก็มีขนาดยิ่งใหญ่ด้วย อำเภอหาดใหญ่ ชุมชนเมืองที่ใหญ่ที่สุดในภาคใต้ตั้งอยู่ที่นี้ มีประชากรอาศัยอยู่สามสี่แสนคน หรือคิดเป็นประมาณเกือบ 1 ใน 4 ของประชากรลุ่มน้ำฯ ทั้งหมด และหากนับรวมเทศบาลนครสงขลา เข้าไปด้วย ในอีกไม่ช้าไม่นานของอนาคตอันใกล้ ก็คงจะมีถึงเกือบครึ่งหนึ่งของประชากรในลุ่มน้ำฯ

## คลองคู่อู่ตะเภา

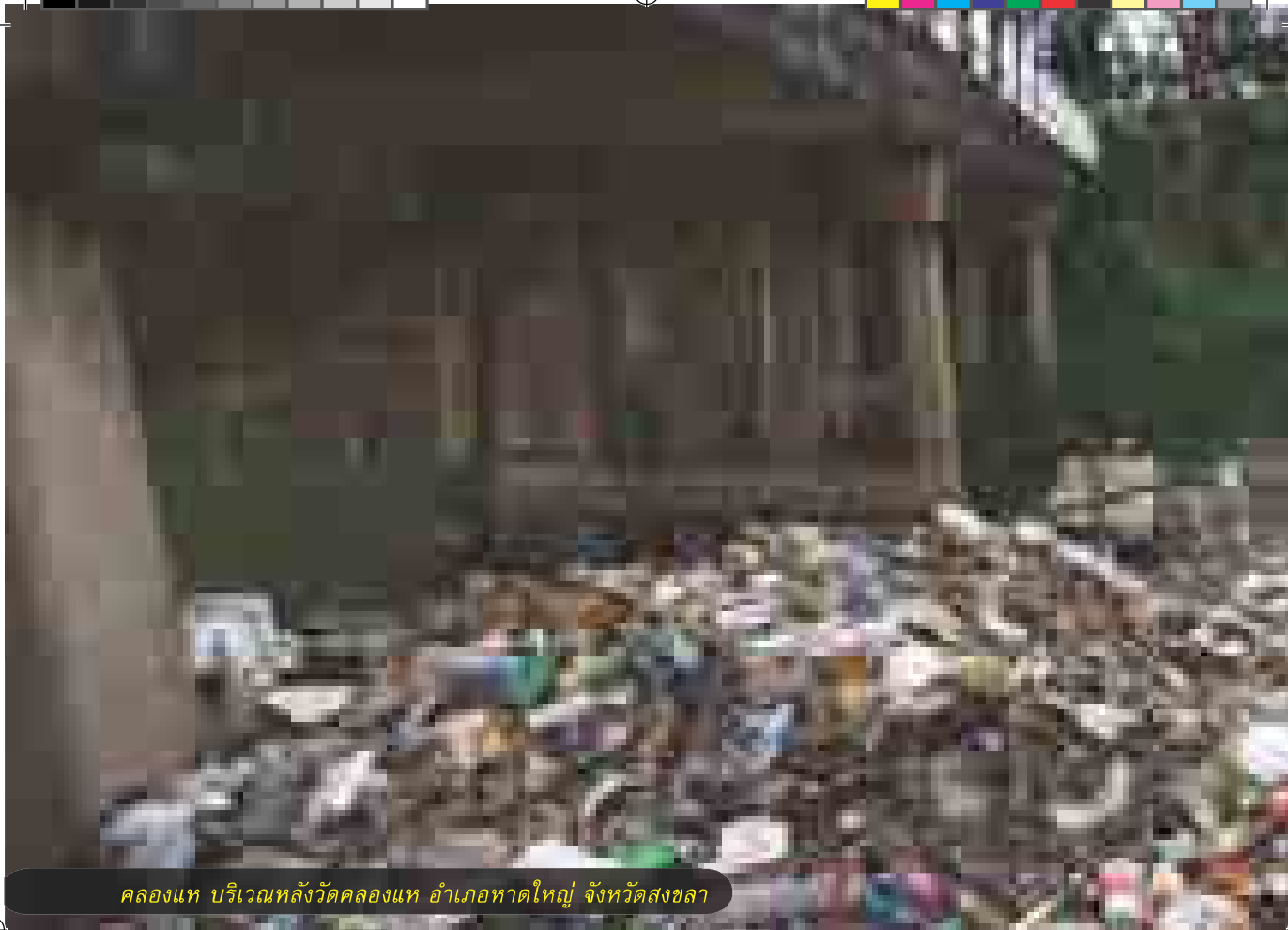
ลำน้ำสายหลักเชื่อมต่อกันของลุ่มน้ำย่อยนี้ ไหลจากทางทิศใต้ ณ พรหมแดนไทย มาเลเซียที่อำเภอสะเตงา ซึ่งเหนือสุดคือเขื่อนลือรสัดตติพานชุมชนหมากมุย ผ่านตัวเมืองนครหาดใหญ่ทางด้านทิศตะวันตก ไปลงสู่ทะเลสาบสงขลาตอนล่างที่บ้านแหลมโพธิ์ ตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ รวมความยาวทั้งสิ้นเกือบ 100 กม. ตลอดเส้นทาง ทางน้ำสายนี้เป็นทั้งสายเลือดหล่อเลี้ยงเศรษฐกิจของลุ่มน้ำจากชุมชนและโรงงานอุตสาหกรรมที่ผุดขึ้นมากมายทั้งที่บริษัทย่อยกว่าร้อยโรง ส่งผลให้ปริมาณน้ำเสียในลุ่มน้ำมีมากถึงประมาณเกือบ 45,000 ลบ.ม. ต่อวัน ด้วยค่า **BOD (Biological Oxygen Demand หรืออุปสงค์ออกซิเจนสำหรับชีวภาพ หรือพูดง่าย ๆ ว่า ค่าความสกปรก)** สูงถึงเกือบ 3,500 กก. ต่อวัน น้ำเน่าในลุ่มน้ำย่อยนี้ฯ อย่างชนิดไม่เห็นฝุ่น (หรือน้ำจะเขียวหนัก อย่างชนิดไม่สิ้นกลิ่นสาบเลย)





คลองอู่ตะเภา หน้าวัดบางหมี อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา





คลองแห บริเวณหลังวัดคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

ปริมาณน้ำเสีย และ ค่าความสกปรก (BOD) ใน 12 ลุ่มน้ำย่อยของลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

ลุ่มน้ำย่อย	น้ำเสีย (ลบ.ม. ต่อวัน)	BOD (กก. ต่อวัน)
1. คลองป่าพะยอม	4,000	320
2. คลองท่าแนะ	2,100	170
3. คลองนาท่อม	10,650	850
4. คลองท่าชีด	4,100	325
5. คลองป่าบอน	1,900	155
6. คลองพรุพ้อ	3,600	290
7. คลองรัตภูมิ	4,000	320
<b>8. คลองอู่ตะเภา</b>	<b>43,150</b>	<b>3,450</b>
9. ตะวันออก 1	5,920	475
10. ตะวันออก 2	3,100	250
11. ตะวันออก 3	6,670	535
12. ตะวันออก 4	16,300	1,300

ที่มา: แผนแม่บทการพัฒนาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา 2547



**ไม่**เพียงแต่น้ำเสียเท่านั้นที่เป็นปัญหา ปริมาณขยะก็เป็นปัญหาที่ล้นปัญหาในหลายพื้นที่ หากคิดว่ ประชากรในลุ่มน้ำฯ มีเพียง 1.6 ล้านคน และประเมินปริมาณขยะจากค่า 0.6 กก./คน/วัน (กรมควบคุมมลพิษระบุว่า ชุมชนเมืองมีอัตราการผลิตขยะ 1.0 กก./คน/วัน ส่วนชุมชนชนบทผลิตขยะ 0.4-0.6 กก./คน/วัน) ก็จะได้ว่า พื้นที่ลุ่มน้ำฯ มีขยะเกิดขึ้นประมาณ 1,000 ตันต่อวัน ในจำนวนนี้ 1 ใน 4 เกิดในเทศบาลนครหาดใหญ่ซึ่งอยู่ในลุ่มน้ำย่อย คลองอู่ตะเภา

**ใน**ส่วนของน้ำเสีย ทั้งเทศบาลนครหาดใหญ่ และเทศบาลนครสงขลาต่างก็อาจคุยได้ว่า ได้มีโรงบำบัดน้ำเสียเทศบาลละโรงก่อนที่จะระบายลงสู่ทะเลสาบ ในส่วนของขยะ ทั้งสองเทศบาลก็อาจคุยได้อีกว่า ได้มีสถานที่กำจัดขยะในทั้งสองเมือง แต่กระนั้น ก็ยังไม่มีทางเพียงพอเพราะไม่ได้มีไว้สำหรับรองรับปัญหาทั้งลุ่มน้ำฯ โดยพื้นที่นอกเขตเทศบาลมีมากกว่าพื้นที่ในเขตเทศบาลทั้งสองนี้หลายสิบเท่า

**ของ** เสียทั้งสองรูปแบบนี้มาทั้งจากอุตสาหกรรมและจากชุมชน และแม้ว่าอุตสาหกรรมจะมีส่วนอย่างมากต่อความเสี่ยงโทรมของลุ่มน้ำ เพราะของเสียที่ถูกปล่อยออกมาจะมีความเข้มข้นมาก ปล่อยออกมาเป็นจุดๆ และในเวลาสั้นๆ (บ่อยครั้งจึงรุนแรง) แต่ที่เป็นปัญหาใหญ่มากกว่าคือที่มาจากชุมชน ที่อยู่กระจัดกระจายทั่วไปจนดูคล้ายจะไม่เป็นปัญหา (แต่แท้จริงแล้วเป็นภัยร้ายเมื่อนำมารวมกัน คล้ายเชื้อโรคที่กระจายอยู่ทั่วร่างกายที่ค่อยเวลาร่วมกันโจมตี) นอกจากพื้นที่ส่วนมากจะไม่ได้รับการเหลียวแลจากหน่วยงานในท้องถิ่นเพราะบ่อยครั้งอยู่นอกเขตความรับผิดชอบแล้ว ชุมชนและบ้านแต่ละหลังคาเรือนก็มักยังมีได้มีจิตสำนึกมากเท่าที่ควร ว่ากำลังทำร้ายทำลายตนเอง ทั้งจาก ความมั่งง่าย ความจำเป็น ที่**จำใจทิ้งเจ้าเจทิ้งทำ จำทนจำนนไม่เห็นหนทาง** พร้อมผลภักระไปให้กับธรรมชาติให้ต้องไปเยียวยารักษาบาดแผลตามมีตามเกิดเอาเองเท่าที่พระเจ้าจะช่วยให้ได้ ฟังพาสั่งที่อาจเรียกโก้ๆ เป็นภาษาอังกฤษว่า Natural Reclamation หรือ Self Rehabilitation



**ต้อง** ยอมรับว่า ยังมีกลุ่มผู้ที่มีจิตสำนึกสาธารณะที่ดั่งาม อย่างเช่น ภาคีเครือข่ายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำอุ้มตะโกฯ ซึ่งประกอบด้วยฐานเครือข่ายหลักอันได้แก่ **เครือข่ายโรงเรียนรักษ์คลองอุ้มตะโก** ที่มีโรงเรียนสะเดาบรรดาศักดิ์ชัยกัมพลานนท์-อนุสรณ์ และโรงเรียนบ้านปริก เป็นกำลังสำคัญสำหรับพื้นที่หรือโซนต้นน้ำ ที่มีโรงเรียนพะตง-ประธานศิริวัฒน์ โรงเรียนวัดโคกสมานคุณ โรงเรียนเทศบาล 5 (วัดหาดใหญ่ใน) โรงเรียนเทศบาล 4 (วัดคลองเรียน) โรงเรียนเครือข่ายส่องแสงฯ โรงเรียนหาดใหญ่วิทยาลัย 2 โรงเรียนหาดใหญ่วิทยาลัยสมบูรณ์กุลกันยา โรงเรียนบ้านไร่ โรงเรียนพลวิทยา และโรงเรียน ม.อ.วิทยานุสรณ์ ฯลฯ ที่เข้มแข็งสำหรับโซนกลางน้ำ และโรงเรียนคูเต่าวิทยา โรงเรียนวัดนารังนก โรงเรียนวัดคลองแห โรงเรียน

*ส่งเสริมวิทยามุสลิม โรงเรียนวัดชลธารประสิทธิ์ และโรงเรียนในเทศบาลนครสงขลา 40 โรงเรียนที่เป็นทัพหลังสำหรับโซนปลายน้ำ* ที่ต่างก็รักธรรมชาติและต้องการช่วยรักษาธรรมชาติ ด้วยการพยายามร่วมกันรวบรวมข้อมูลและเสนอแนะแนวทางข้อเสนอเชิงนโยบายในการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแห่งนี้ โดยได้รับความสนับสนุนและอนุเคราะห์ด้านงบประมาณจากหลายหน่วยงาน อาทิเช่น สหกรณ์ออมทรัพย์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มูลนิธิโคคาโคล่าผ่านมูลนิธิชุมชนไท องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลาผ่านแผนสุขภาพจังหวัดสงขลา และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพผ่านเครือข่ายสร้างสุขภาพจังหวัดสงขลา สถาบันวิจัยระบบสุขภาพภาคใต้ เป็นต้น





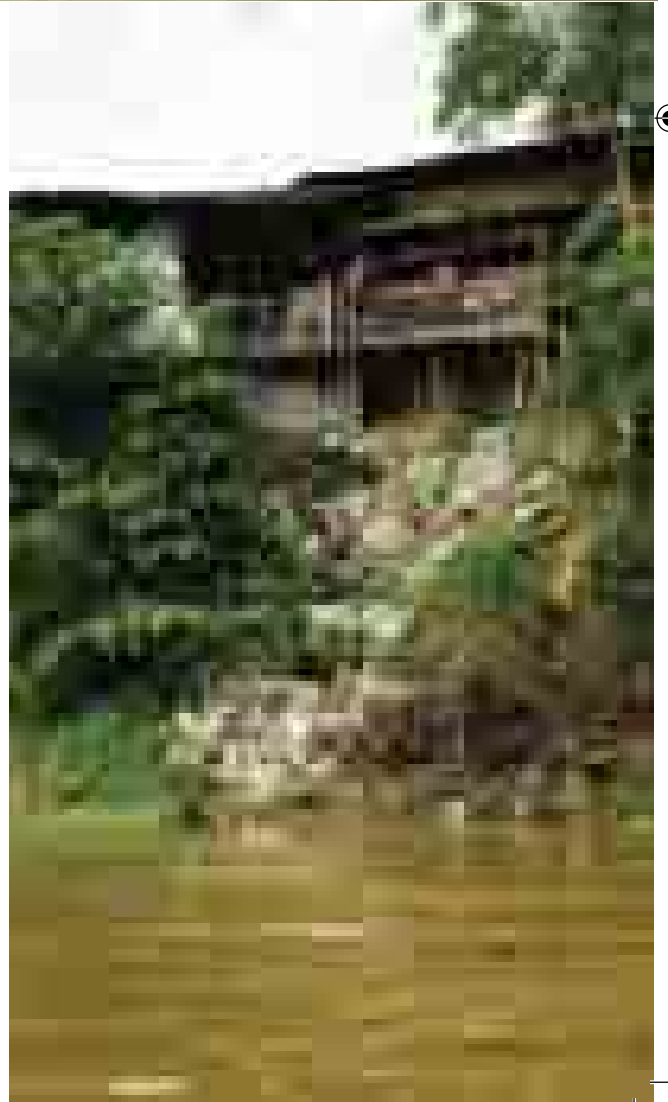


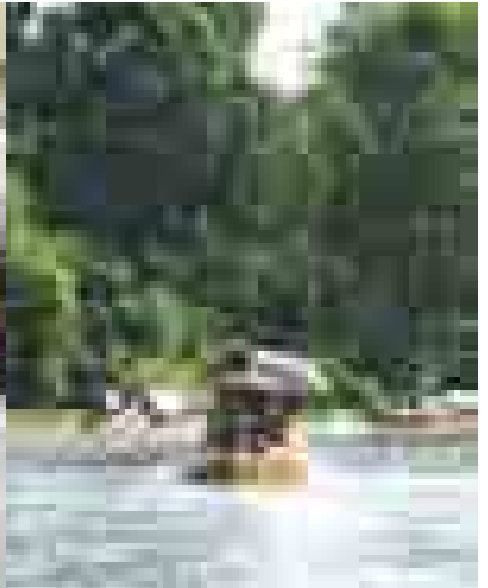
ผู้สนใจในกิจกรรมของเครือข่ายสามารถติดต่อได้ที่โรงเรียนและสถานศึกษาที่ได้ระบุมา (และขอภัยถ้าระบุได้ไม่หมด) โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนพระตงประธานศรีวิวัฒน์ ที่ได้ทำหน้าที่เป็นแกนหลักหรือทัพหน้ามาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2541

อย่างไรก็ตาม **เสสาบเรา** ได้ให้ทีมงานลองลงลองเรือเมื่อไม่นานมานี้ เริ่มจาก วัดมหาดใหญ่ (วัดหาดใหญ่ใน) ไปจนถึง วัดคูเต่า ที่ปากทางออกสู่ทะเลสาบสงขลาตอนล่าง เพื่อเก็บภาพความเสื่อมโทรมมาฝากให้ชมฝากให้ขบคิด ว่าน่าจะมีการดำเนินการอย่างไรต่อไปทั้งทางกายภาพและทางชีวภาพ ให้เป็นชุมชนน่าอยู่ที่ถูกสุขลักษณะได้มากกว่านี้ เร็วกว่านี้ เพราะถึงแม้มีการรณรงค์ดำเนินการโดยเครือข่ายมานานสิบปีแล้ว ก็ยังมีภาพที่แสดงถึงโอกาสที่จะได้รับการ **กอบกู้** หรือ **พัฒนา** ให้เป็นชุมชน ที่เจริญ ได้อีกมาก (ถ้าไม่ทอดถอนหรือทอดถอนไปเสียก่อน)



ขยะหลังบ้าน ที่ล้นลงสู่คลองอยู่ตะเภา  
ไม่ว่าจะเป็นบ้านแบบใด





งานกอบกู้ดวงนี้  
 ดงต้องทิ้งพระ  
 และทิ้งพระธรรม  
 มากขึ้น  
 บ่อยขึ้น ?  
 ...สาธุ...

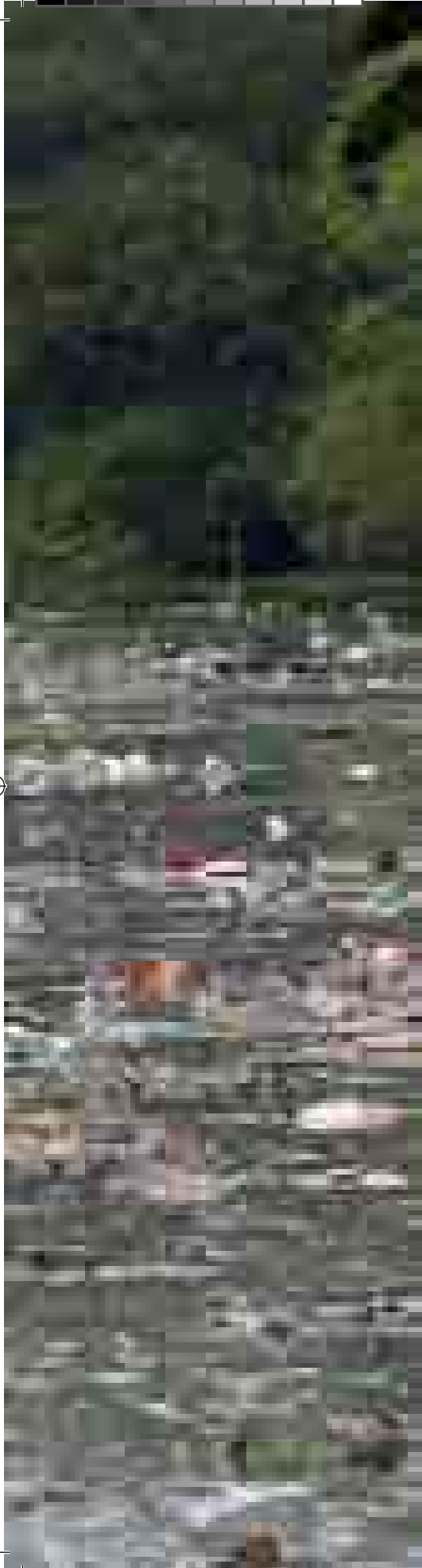






คลองแห บริเวณหลังวัดคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา





## คลองแม่

**เสสาบเรา** ยอมรับว่า ขณะนี้ยังไม่แน่ใจว่าคลองแม่เป็นลำน้ำสาขาของคลองอู่ตะเภาอีกที หรือจะเป็นส่วนหนึ่งของคลองอู่ตะเภาที่ไหลผ่านตำบลคลองแม่ช่วงหนึ่ง ทั้งนี้ก็แล้วแต่ผู้คนในท้องถิ่นนี้จะพิจารณาและเรียกขานกันไป

เทศบาลเมืองคลองแม่ตั้งอยู่ทางด้านเหนือของเทศบาลนครหาดใหญ่ และเทศบาลเมืองคอหงส์ **เส้นทางน้ำบริเวณนี้ค่อนข้างจะยุ่งเหยิง เพราะมีหลายสายย่อยและมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นมากในปัจจุบัน เมื่อเทียบกับในอดีต** และโดยที่การพัฒนาบ้านเมืองคงมีส่วนที่ทำให้เป็นเช่นนั้นมาก มีการเล่าขานกันมาว่า หลายร้อยปีมาแล้ว มีคลองเล็กๆ สายหนึ่งทางทิศตะวันตกของวัดคลองแม่ในปัจจุบัน ชื่อว่า **คลองลาน** กับคลองเล็กๆ อีกสายหนึ่งจากทางทิศใต้ ชื่อว่า **คลองเตย** ไหลมาบรรจบกันตรงบริเวณเนินดินและป่ากรดมู่มที่ชาวบ้านเรียกว่า **โคกนกคุ้ม** ก่อเกิดเป็นลำคลองสายใหญ่ขึ้น ชื่อว่า **คลองแม่** ทั้งนี้ คลองเตย ก็เป็นคลองสาขาของคลองอู่ตะเภาที่แยกตัวออกจากคลองอู่ตะเภาทางทิศใต้ของตัวเมืองหาดใหญ่ และในขณะที่คลองอู่ตะเภาไหลไปทางทิศตะวันตกของเมืองนั้น คลองเตยก็ไหลแยกไปทางทิศตะวันออกของเมืองและคดเคี้ยวผ่านตัวเมือง ขณะเดียวกันก็มีสายน้ำย่อยจากคลองหะ คลองเรียน และคลองเปลที่ไหลมาจากเขาคอหงส์ทางทิศตะวันออกของเมืองหาดใหญ่ ไหลลงไปร่วมด้วยอีกที จากนั้นคลองเตยก็ไหลไปบรรจบคลองอู่ตะเภาอีกครั้งหนึ่งทางทิศเหนือของเมืองหาดใหญ่ ที่บริเวณตำบลคลองแม่ที่นี้คลองแม่อยู่ก่อนถึงคลองอู่ตะเภา หรือเป็นส่วนหนึ่งของคลองอู่ตะเภา **เสสาบเรา** ไม่แน่ใจดังที่ได้ออกตัวไว้ข้างต้น

**แต่**การเดินทางโดย **เสสาบเรา** จากวัดหาดใหญ่ใน ไปวัดคูเต่า ไม่นานก่อนที่จะมีการเปิดตลาดน้ำคลองแม่แห่งนี้ ทางน้ำที่ไหลผ่านข้างวัดคลองแม่มีสีคล้ำ บางที่มีฟองและส่งกลิ่นไม่ค่อยดีเอาเสียเลย และแม้ในวันเปิด ตลาดน้ำคลองแม่ วัฒนธรรมศิลป์ถิ่นใต้ เมื่อวันที่ 22 สิงหาคม 2551 กลิ่นและสีดังกล่าวก็ยังคงไม่ดีขึ้น อย่างไรก็ตาม หลังจากนั้น ผิวน้ำบริเวณดังกล่าว เริ่มค่อยๆ มีสีดีขึ้น และกลิ่นที่ไม่พึงประสงค์ต่างๆ ก็ลดลงๆ และดูดีขึ้นมากในปัจจุบัน นับได้ว่ากิจกรรมบนผิวน้ำและกิจกรรมบนบกมีน้ำ ณ ที่แห่งนี้ ได้ก่อให้เกิดผลกระทบในแง่บวกแก่สภาพแวดล้อมและสิ่งแวดล้อมอย่างมาก นอกเหนือไปจากการได้ปลูกเร้ววัฒนธรรมศิลป์ และการค้าขายริมน้ำที่มีส่วนส่งเสริมการท่องเที่ยวอีกทางหนึ่งอย่างชัดเจน จึงต้องขอร่วมชื่นชมผลงานของท่าน **นายกอภิชาติ สังขชาติ** นายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองคลองแม่ ที่รู้จักกันดีในท้องถิ่นนี้ในชื่อ **นายกหัวมัน** ด้วย



## ตลาดน้ำ และตลาดน้ำคลองแห

และเพื่อเป็นความรู้ในส่วนของการฟื้นฟูเอาตลาดน้ำ ที่ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมที่มีมากในภาคกลาง มาเป็นกิจกรรมแห่งแรกในภาคใต้ ที่มงาน **เลสาบเรา** ได้รวบรวมเรื่องเกี่ยวกับตลาดน้ำ มาฝากให้ท่านได้ร่วมรับรู้ในครั้งนี้ด้วย เพื่อให้เห็นว่า รูปแบบที่ถูกนำมาใช้เป็นแห่งแรกในภาคใต้ และประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี ทั้งกับการท่องเที่ยว และกับสิ่งแวดล้อม มีความเป็นมาเช่นไร

รูปแบบการมาพบปะชุมนุมเพื่อการแลกเปลี่ยนค้าขายสินค้า ชาวของเครื่องใช้กันนั้น คือ **ตลาด** การค้าขายของไทยสมัยก่อนนั้น เน้นทางน้ำเป็นหลัก เพราะการคมนาคมทางน้ำเป็นการคมนาคมหลัก

ของคนไทยในอดีต ตลาดในอดีตส่วนใหญ่จึงเป็น **ตลาดน้ำ**

**ตลาดน้ำ** คือ ตลาดที่พ่อค้าแม่ขายพายเรือบรรทุกสินค้ามาขายในย่านที่มีการเดินเรือพลุกพล่าน เช่น บริเวณปากคลอง หรือบริเวณชุมชนที่อาศัยอยู่ริมน้ำ **ในอดีต โดยเฉพาะในบริเวณภาคกลาง มีตลาดน้ำมากมายหลายแห่ง** เนื่องจากภูมิประเทศอุดมด้วยแม่น้ำลำคลอง ทั้งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ และที่ขุดขึ้นเพื่อใช้เป็นเส้นทางคมนาคมขนส่งและขยายพื้นที่เพาะปลูก และย่านชุมชนก็มักอาศัยอยู่ริมน้ำเป็นส่วนใหญ่ ตลาดน้ำจึงมักจะอยู่คู่กับชุมชนเหล่านั้นด้วย



กลิ่นคลองที่ไม่โลภ ทำให้ต้องปิดนาสาฝาคลื่น  
งานนี้คงต้องใช้ทั้งโทรศัพท์และโทรโข่ง  
เพื่อบอกให้ทุกคนช่วยกันรักษาสิ่งแวดล้อม

**ครั้น**ถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ก็ยังคงมีการขุดคลองเพื่อการคมนาคมหรือเพื่อยุทธศาสตร์การป้องกันบ้านเมือง ในสมัยรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 มีการขุดคลองเพิ่มขึ้นหลายสาย กระทั่งมี **กรมคลอง** เพื่อดูแลการคมนาคมขนส่งสินค้าให้เป็นไปโดยสะดวกรวดเร็วทั่วถึง รวมทั้งเพื่อเปิดพื้นที่การเพาะปลูกในบริเวณที่คลองขุดไปถึงด้วย (ส่วนที่ดูแลรับผิดชอบทางบก แยกไปเป็น กรมรถไฟหลวง และกรมทางหลวง ในเวลาต่อมา ส่วนที่ดูแลรับผิดชอบทางน้ำ แยกไปเป็น กรมทตน้ำ ซึ่งเปลี่ยนชื่อมาเป็น กรมชลประทาน ในเวลาต่อมา) ขณะเดียวกันเมืองหรือชุมชนก็ขยายตัวตามไปด้วย จึงทำให้เกิดตลาดน้ำสำคัญหลายแห่ง

ตลาดน้ำที่สำคัญแห่งแรกในประเทศไทยสมัยกรุงรัตนโกสินทร์น่าจะเป็น ปากคลองตลาด เมื่อบ้านเมืองพัฒนาขึ้น ตลาดที่เคยเป็นตลาดน้ำมาก่อนก็กลายเป็นตลาดบกและเป็นตลาดขายส่งสินค้าเกษตรที่สำคัญมากจนถึงปัจจุบัน **ตลาดน้ำที่อื่นๆ** ที่เกิดขึ้นมีเช่น ตลาดน้ำบางกอกน้อย ตลาดน้ำคลองบางหลวง ตลาดน้ำวัดทอง ตลาดน้ำวัดไทร ตลาดน้ำวัดคลองดาวคะนอง ตลาดน้ำคลองมหาเนา ตลาดน้ำคลองคูพระนครเดิม ตลาดน้ำคลองดำเนินสะดวก ตลาดน้ำคลองโพหัก ตลาดน้ำอัมพวา ตลาดน้ำท่าคา ตลาดน้ำบ้านกระแซง ตลาดน้ำดอนหวาย ตลาดน้ำลำพญา เป็นต้น



ย่านน้ำหน้าเสียว

### สุนทรภู่

ผู้แต่ง นิราศพระปฐม ในสมัยรัชกาลที่ 3 ได้บรรยายในบทประพันธ์ให้เห็นวิถีชีวิตของคนในยุคหนึ่งที่ค้าขายกันในเรือแพอย่างคึกคักว่า บรรดาผู้พายเรือค้าขายในตลาดน้ำในอดีตส่วนใหญ่เป็นหญิงไทยและชาวจีน เนื่องจากชายไทยต้องถูกเกณฑ์เข้ารับราชการ ส่วนชาวจีนได้สิทธิในการเดินทางค้าขายได้ทั่วพระราชอาณาจักร เพราะไม่ต้องเข้าเวรรับราชการเหมือนอย่างชายไทย ชาวจีนจึงมีบทบาทสำคัญในการขยายตลาดการค้าภายในให้กว้างขวางขึ้น สินค้าที่แม่ค้าคนไทยนำมาขายส่วนมากเป็นผลผลิตทางการเกษตร เช่น ผลไม้ ปลาแห้ง เกลือ น้ำมันมะพร้าว ผ้าฝ้าย สีย้อมผ้า ส่วนพ่อค้าชาวจีนนอกจากนำสินค้าอุปโภคบริโภคทั่วไปมาขายแล้ว ยังนิยมนำสินค้าจากต่างประเทศหรือสินค้าประเภทฟุ่มเฟือยซึ่งนำเข้ามาจากจีน เช่น ไขขา พัด ร่ม กระดาษ รูป ผ้าไหม ผ้าแพร เครื่องถ้วยชาม ผลไม้แห้ง มาขายด้วย นอกจากนี้ยังมีเรือแพที่ขายสินค้าเฉพาะอย่าง ดังที่เห็นได้จากจดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 ว่า มีแพขายแพรไหม แพขายถ้วยชาม แพขายแก้ว ตุ๊กตา เสื่อป่าน เรือขายแดง เรือขายมะเขือ เรือขายมะม่วง เรือขายน้อยหน้า เรือขายปูน เรือขายขนมจีน เรือขายน้ำมันมะพร้าว เรือขาย

หมากพลู เรือขายปลาแห้ง เรือขายปลาสด เรือขายผ้าเทศ เรือขายของชำ เรือขายขนมเบื้อง เรือขายเครื่องเซียม เรือขายทุเรียน เรือขายมังคุด เรือขายหอย เรือขายแมงดา เรือขายเหล้า เรือขายกะปิ เรือขายจาก เรือขายถ่านไม้ เรือขายตุ้มขยาอ่าง

ปัจจุบัน ตลาดน้ำลดความคึกคักจางลงไป เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม การคมนาคมทางบกสะดวกและรวดเร็วกว่าการคมนาคมทางน้ำ และทำให้เกิดการถมคลองเพื่อสร้างถนน ทำให้วิถีชีวิตการทำมาหากินของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรก็ตาม การค้าขายในรูปแบบตลาดน้ำยังคงได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานท้องถิ่นตามนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐบาล เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ผู้ที่มีบ้านเรือนและเรือกสวนไร่นาตามริมแม่น้ำลำคลอง ได้นำผลผลิตทางการเกษตร ตลอดจนงานหัตถกรรมพื้นบ้านออกมาจำหน่ายเป็นการช่วยเพิ่มพูนรายได้ให้แก่ประชาชนอีกทางหนึ่ง ตลาดน้ำปัจจุบันที่ยังคงมีอยู่ และเป็นที่ยังคงได้แก่ ตลาดน้ำคลองเตา เนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ตลาดน้ำอัมพวา (ตลาดน้ำยามเย็น) จังหวัดสมุทรสงคราม ตลาดน้ำวัดไทร และตลาดน้ำตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร เป็นต้น





**จาก**ที่กล่าวมา ตลาดน้ำล้นอยู่ในภาคกลาง ทั้งสิ้น แต่ชุมชนที่อยู่ริมแม่น้ำลำคลองในประเทศไทย นั้นมีได้มีเพียงในบริเวณภาคกลางเท่านั้น แต่ภาคอื่นๆ ของประเทศไทยโดยเฉพาะภาคใต้ก็มีชุมชนริมลำคลองเช่นกัน

**สำ**หรับคนลุ่มน้ำฯ มีลำคลองหลายสายที่ไหลรวมลงสู่ทะเลสาบสงขลา หนึ่งในนั้นคือคลองที่กำลังเป็นที่รู้จักของคนโดยทั่วไปทั้งในเขตลุ่มน้ำฯ และคนในพื้นที่อื่น ๆ ซึ่งก็คือคลองที่มีชื่อว่า **คลองแห** ที่ได้กล่าวถึงตั้งแต่ต้น

ผู้เฒ่าผู้แก่ในตำบลคลองแหเล่าสืบต่อกันมาว่า ครั้นที่มีการสร้างเจดีย์เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุที่เมือง ตะมะลิง หรือ เมืองตามพรลิงค์ (จังหวัดนครศรีธรรมราชในปัจจุบัน) นั้น เมืองตะมะลิงได้ป่าวร้องประกาศให้พุทธศาสนิกชนที่เลื่อมใสให้ไปร่วมเฉลิมฉลองในพิธีบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ชาวเมืองกลันตันซึ่งอยู่ห่างไกลก็ได้ออกเดินทางมุ่งสู่เมืองตะมะลิงด้วย ค่ำมืด ณ สถานที่ใดก็พักแรมที่นั่น ครั้นมาถึงสถานที่ซึ่งเรียกว่า **คลองแห**

ในปัจจุบัน เห็นว่าเป็นสถานที่สบาย **คั้งคลองน้ำสะอาดใส** พื้นที่ริมคลองเป็นเนินสูง มีต้นไม้ใหญ่ปกคลุม เมื่อพักแรมหนึ่งคืนแล้ววันรุ่งขึ้นก็เตรียมการเดินทางต่อไป ขณะจะเดินทางต่อไปนั้น มีคนจำนวนมากเดินทางมาจากทิศเหนือบ่ายหน้าลงใต้ผ่านมา สอบถามได้ความว่าเดินทางกลับจากงานที่เมืองตะมะลิงเมื่อทราบว่างานได้เสร็จสิ้นแล้ว ชาวเมืองกลันตันก็คิดเดินทางกลับ แต่สิ่งของต่างๆ ที่เตรียมมาเพื่อจะนำไปเป็นพุทธบูชา เช่น แก้วแหวนเงินทอง ไหวนุ่ ก็ตั้งใจจะนำมาถวายอยู่แล้ว จึงขอไม่นำกลับไป แล้วอธิษฐานและขุดหลุมฝังไว้ตรงพื้นที่สามเหลี่ยมที่คลองสองสายมาบรรจบกัน สถานที่ดังกล่าวปัจจุบันปรากฏเป็นเนินสูงมีน้ำล้อมรอบ ชาวบ้านเรียกว่า **โคกนกคุ้ม** (สันนิษฐานว่าบริเวณนั้นเคยมีนกคุ้มอยู่มาก) ส่วนเครื่องประโคมโหมแห่ต่างๆ ที่มาในขบวน เช่น ฆ้องกลอง ฉิ่ง ฉาบ ที่ถูกนำมากองไว้ก็จมลงในคลอง ชาวบ้านจึงเรียกคลองช่วงนี้ว่า **คลองฆ้องแห่** แต่คนใต้ไม่นิยมพูดคำที่มีหลายพยางค์ คำว่า ฆ้อง จึงหดหายไป เหลือเป็น **คลองแห่** แต่เมื่อพูดเป็นสำเนียงถิ่นใต้แล้วเสียงวรรณยุกต์เอกไม่มีคำว่าแห่ จึงพูดเป็นแห และเรียก **คลองแห** มาจนทุกวันนี้





ภาพความเสื่อมโทรมก่อนจะเกิดตลาดน้ำคลองแห

จากตำนานที่น่าสนใจ นายอภิชาติ สังขชาติ (นายกหัวม้น) นายกเทศมนตรี เมืองคลองแห จึงเกิดแนวคิดในการต้องการ พัฒนาสายน้ำแห่งนี้ให้เป็นจุดศูนย์กลางของ การพบปะประชาชน และเชื่อมโยงไปสู่การ อหุรักษ์สิ่งแวดล้อม รวมทั้งเป็นศูนย์กลาง ของการจัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ของท้องถิ่น ด้วยการพัฒนาให้เป็น **ตลาดน้ำคลองแห** ข้อมูลต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้อง บ่งบอกว่า พื้นที่นี้เป็นแหล่งแลกเปลี่ยนสินค้า เป็น แหล่งพบปะของเรือสำเภาจากต่างถิ่น จึงได้ ประสานความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งในพื้นที่ จากส่วนกลาง ทั้งภาครัฐและ ภาคเอกชน เช่น กรมโยธาธิการและ ผังเมือง กรมชลประทาน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เป็นต้น แต่เนื่องจากสภาพ ลำคลองก่อนการพัฒนา นั้นแทบจะไม่เอื้อ ต่อการดำเนินการใดๆ ทั้งสิ้นขึ้นด้วยขยะ และด้วยโคลนตม อีกทั้งน้ำยังเน่าเสียจึง ทำให้มีเสียงวิจารณ์ถึงความเป็นไปได้ของ ตลาดน้ำแห่งนี้เป็นอย่างมาก (เหมือนดังที่ทีม งาน **เสสาบเรา** ได้พบเห็นและสูดกลิ่นด้วย ตนเอง พร้อมถ่ายรูปมายืนยัน) แต่หลังจาก การได้รับการพัฒนาโดยความร่วมมือจาก หลายๆ ฝ่าย โดยเฉพาะชาวบ้านในชุมชน ซึ่งหันกลับมาอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะ แม่น้ำลำคลอง ที่สามารถเป็นแหล่งสร้าง งานสร้างอาชีพให้ท้องถิ่นได้ และยังเป็น ศูนย์รวมของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้น บ้านอีกด้วย จึงทำให้ตลาดน้ำคลองแหเริ่ม เปิดดำเนินการได้ในที่สุด พร้อมทั้งเกิดสิ่งดี งามกับสภาพแวดล้อม จากการขุดรื้อกอง ขยะและโคลนตมโดยตรง และโดยอ้อมจาก การเติมออกซิเจนลงในน้ำจากการเล่นเรือ หางยาวเข้าออก



**ตลาด**น้ำคลองแห เมื่อแรกเปิดดำเนินการเป็นการเฉพาะกิจ ซึ่งก็เป็นไปได้ด้วยดี ส่งผลให้บรรดาพ่อค้าแม่ขายขอให้มีการเปิดตลาดน้ำอย่างจริงจัง จึงเป็นจุดสำคัญของการเปิดดำเนินการเรื่อยมาในทุกเย็นวันศุกร์-วันอาทิตย์ โดยมีเรือจำหน่ายสินค้าเริ่มต้น จำนวน 40 ลำ ปัจจุบัน เทศบาลเมืองคลองแห ได้จัดทำระเบียบร้านค้าบนบกขึ้นด้วย โดยเน้นความเป็นตลาดโบราณ จัดแบ่งพื้นที่ค้าขายให้เป็นระเบียบ สวยงาม ทำเป็นซุ้มที่ใช้ชื่อเรียกขานด้วยภาษาท้องถิ่นดั้งเดิม เช่น ลังกาสูกะ ตามพรลิงค์ พ้องแห่ มหาตใหญ่ เป็นต้น การก่อสร้างซุ้มใช้วัสดุธรรมชาติ สร้างเป็นรูปแบบง่ายๆ แต่ดูสวยงาม ปัจจุบัน เรือจำหน่ายสินค้าของตลาดน้ำคลองแห ได้เพิ่มมากขึ้นเป็นเกือบ 100 ลำ และร้านค้าของตลาดโบราณมีจำนวนมากถึง 200 กว่าร้าน สินค้าส่วนใหญ่เน้นที่อาหารคาว-หวาน ซึ่งเป็นอาหาร

พื้นบ้าน เช่น เต้าคั่ว ขนมจีน ข้าวยาปักซี่ได้ ก้วยจับพลก ขนมมด ขนมด้วง ขนมโค ต้มยำง และขนมไทยนานาชนิด เสน่ห์ของตลาดน้ำคลองแหยังอยู่ที่ความพยายามในการใช้วัสดุและภาชนะที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยงดใช้ภาชนะโฟมและพลาสติก อีกทั้งพ่อค้าแม่ขายต่างก็ร่วมกันแต่งกายด้วยชุดไทยพื้นบ้านเพื่อสร้างบรรยากาศของวัฒนธรรมไทยตามนิยามตลาดน้ำคลองแห คือ **วัฒนธรรมศิลป์ภาคใต้**

**ส**ำหรับผู้ที่ต้องการเปลี่ยนแปลงบรรยากาศการรับประทานอาหาร ที่นี่ก็มีบริการสองเรือชมบรรยากาศสองฝั่งคลองนำไปสู่แหลมโพธิ์ เพื่อรับประทานอาหาร หรือถ้าไม่ต้องการรับประทานอาหารเพราะอ้อมอ้อยไปเรียบร้อยแล้ว สามารถนั่งเรือชมบรรยากาศอย่างเดียวได้ สนนราคาค่าโดยสารแตกต่างกันไปตามความเหมาะสม



ตลาดน้ำคลองแหยามเย็น







ร้านค้าบนบกในบริเวณตลาดน้ำคลองแห

**ใน**อนาคตอันใกล้ยังมีโครงการพัฒนาและเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวกับตลาดน้ำคลองแห อาทิ เช่น การปรับปรุงทัศนียภาพโดยรอบตลาดน้ำเพื่อเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ และพัฒนาเป็นแหล่งการเรียนรู้สำหรับเด็กและเยาวชน อีกทั้งสามารถให้ผู้สูงอายุได้ใช้เป็นสถานที่ออกกำลังกายและพบปะสังสรรค์กัน นอกจากนี้ยังมีโครงการสร้างอนุสรณ์สถานตามตำนานประวัติศาสตร์โคกนกคุ้มอีกด้วย แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญในบริเวณใกล้เคียงได้แก่ วัดนารังนก วัดคูเต่า ซึ่งเป็นวัดในสมัยกรุงศรีอยุธยา และมีกิจกรรมผจญภัยที่ดึงดูดใจ และยังสามารถชมหมู่บ้านชาวประมงและศึกษาวัฒนธรรมของพี่น้องชาวมุสลิม โดยเยี่ยมชมมัสยิดกลางจังหวัดสงขลา ซึ่งตลาดน้ำคลองแหแห่งนี้จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งใหม่ของชาวลุ่มน้ำ

การเดินทางของกาลเวลาจากอดีตถึงปัจจุบัน ทำให้ผู้คนได้เรียนรู้ถึงการเปลี่ยนแปลงและพัฒนา

ไปสู่สิ่งที่เรียกว่าความทันสมัย แต่ในความรู้สึกลึกๆ แล้ว อีกหลายๆ คนยังคงเรียกร้องและหลงใหลในความงามของวิถีชีวิตในแบบโบราณอยู่ ซึ่งเห็นได้จากตลาดน้ำคลองแหแห่งนี้ที่มีผู้คนให้ความสนใจมาค้นหาความเป็นอดีต และวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ดังนั้น การพัฒนาเพื่อความเจริญของชุมชนนั้นควรจะต้องคำนึงถึงการรักษาไว้ซึ่งความสมดุลของวิถีชีวิตที่มีมาแต่ช้านาน

**ที่สำคัญ** การพัฒนาตลาดน้ำคลองแหเป็นการจุดประกายให้ท้องถิ่นรู้ อนุรักษ์พัฒนาสิ่งแวดล้อม ให้นำน้ำหายไปจากคลอง ซึ่งปกติแล้วเป็นตรงกันข้าม กล่าวคือ การพัฒนากิจกรรมของมนุษย์ มักทำให้สิ่งแวดล้อมเสียหาย ขยะเต็มบ้านเต็มเมือง และน้ำในคลองเน่าเสีย





ก็ได้นั่นแหละว่า ฆฎจักรที่ชั่วร้าย จะไม่หนีดินเผา

ตลาดน้ำเมื่อเริ่มเล็กๆ สามารถนำการพัฒนาที่ดีมาสู่คลองแม่ได้

ตลาดน้ำเมื่อเติบโตใหญ่ จะยังคงสามารถนำการพัฒนาที่ดีมาสู่คลองแม่ได้นั้นหรือไม่?

ขอให้ได้ช่วยกันกอบกู้รัฐตะเภา

และขอให้แม่น้ำเนือง่านวนดินคลองแม่ ☺







# สารเคมีควบคุม และกำจัดศัตรูพืช ในเลสาบเรา

ปาริชาติ วิสุทธิสมาจาร

**ประเทศไทย** มีการนำเข้าสารเคมีควบคุมศัตรูพืช โดยไม่มีการจัดเก็บภาษีตามความรุนแรงของสารเคมี แม้จะมีการจัดเก็บตามปริมาณการนำเข้าก็ตาม

สะท้อนให้เห็นถึงการอุดหนุนการใช้สารเคมีควบคุมศัตรูพืช โดยไม่จำกัดชนิด

อีกทั้งยังขาดความเป็นเอกภาพในมาตรการควบคุมกำกับ และขาดความโปร่งใสทางการตลาด

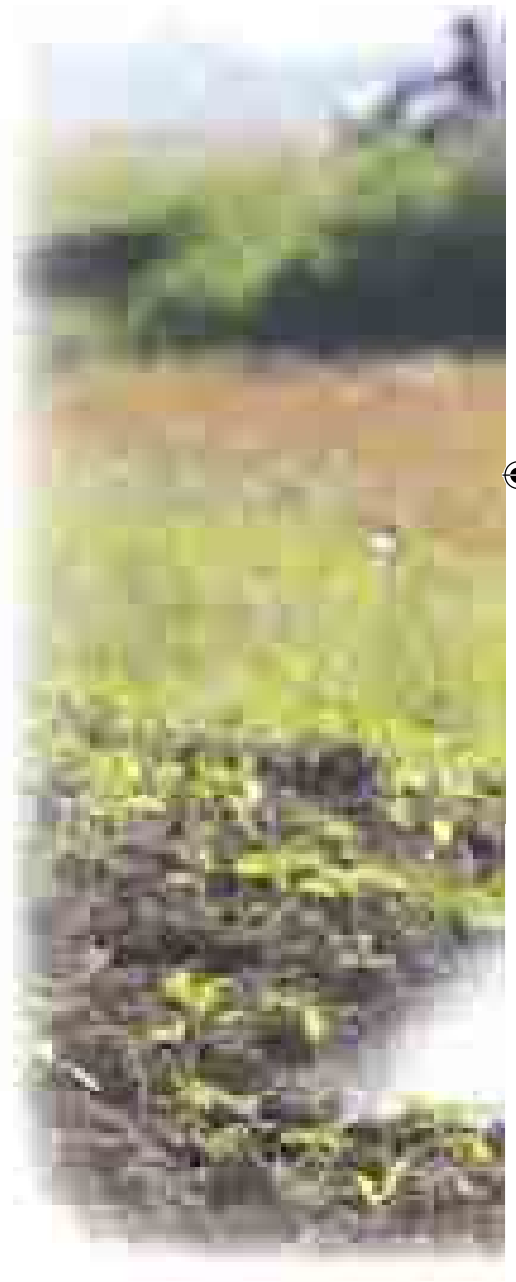
ส่งผลให้เกิดปัญหาภัยคุกคามต่อสุขภาพของประชาชน และส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของประเทศ อย่างไม่สามารถประเมินมูลค่าได้ และพื้นที่ในเลสาบเราก็มิได้รับการยกเว้น

**ท่านทราบหรือไม่ว่า**

คนไทยเสียชีวิตถึงปีละ 45,000 คน

จากการบริโภคอาหารที่มีสารเคมีควบคุมศัตรูพืชตกค้าง?

**นโยบาย** การพัฒนาประเทศที่มุ่งเน้นการสร้างรายได้ของชาติ จากการส่งออกพืชผลทางการเกษตร ทำให้มีการขยายพื้นที่ทำการเกษตรออกไปเป็นจำนวนมาก โดยเน้นการปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพื่อการค้า การเกษตรเชิงธุรกิจ ทำให้มีการนำเข้าสารเคมีควบคุมศัตรูพืชมาใช้ อย่างกว้างขวางในทุกพื้นที่ **รวมถึงลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ซึ่งมีแหล่งปลูกผักใหญ่ที่สุดอยู่ที่ ตำบลบางเหรียง อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา** ที่นับเป็นแหล่งปลูกผักที่ใหญ่ที่สุดในพื้นที่ภาคใต้ตอนล่าง ซึ่งมีเนื้อที่เพาะปลูกมากกว่า 2,000 ไร่ ผลิตผักได้มากกว่า 6,000 ตันต่อปี คิดเป็นมูลค่าประมาณปีละ 40 ล้านบาท ผักที่นิยมปลูกมากในตำบลนี้ ได้แก่ คะน้า ผักกวางตุ้ง ผักกาดขาว ผักกาดหอม ผักบุ้ง ผักชี โหระพา พริก บร็อคโคลี่ ผักไต้หวัน มะเขือกลม ถั่วฝักยาว กะเพราแดง ผักชีฝรั่ง และตะไคร้ โดยปลูกได้เกือบตลอดทั้งปี ยกเว้นในช่วงเดือนกันยายนถึงเดือนพฤศจิกายนซึ่งเป็นฤดูฝน









**ผัก** จากที่มีตลาดรับซื้อขายทั้งในท้องถิ่น และส่งขายไปยังมาเลเซียและสิงคโปร์ สร้างรายได้หลักให้กับครอบครัวเกษตรกรในพื้นที่ และแนวโน้มในอนาคตยังมีโอกาสขยายพื้นที่ปลูกได้อีกเนื่องจากตลาดยังมีความต้องการอีกมาก อย่างไรก็ตาม การปลูกผัก เป็นระบบการปลูกพืชที่ต้องมีการเอาใจใส่ดูแลค่อนข้างมาก นอกจากการต้องใช้น้ำ (บาดาล) จำนวนมากแล้วเพื่อรดพืชผักแล้ว ยังมีการใช้สารเคมีในการป้องกันกำจัดศัตรูพืชมากตามมาด้วยการใช้สารเคมีควบคุมศัตรูพืชต่างๆ เหล่านี้ หากไม่มีความระมัดระวังและใช้อย่างถูกวิธี ย่อมส่งผลกระทบต่อผู้ใช้ ผู้บริโภค และสิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างมาก

**แต่** ละเอียดปี ประเทศไทยมีการนำเข้าสารเคมีควบคุมศัตรูพืชสูงถึงประมาณเกือบ 100,000 ตัน คิดเป็นมูลค่ากว่า 10,000 ล้านบาท (คิดเฉลี่ยได้ กิโลกรัมละประมาณ 100 บาท) และมีปริมาณการนำเข้าเพิ่มขึ้นในอัตราเฉลี่ยร้อยละ 5.6 ต่อปี

**สาร** เคมีที่นำเข้า 20 อันดับแรกเป็นสารในกลุ่ม 1a (ร้ายแรงมาก) 3 ชนิด ได้แก่ พาราไธออน - เมทิล (Parathion-Methyl), อีพีเอ็น (Ethyl p-nitrophenyl thionobenzenephosphonate; EPN), และฟ্ল็อกคูมาเฟน (Flocoumafen) เป็นสารพิษกลุ่ม 1b (ร้ายแรง) 11 ชนิด ที่เหลือเป็นกลุ่มสารพิษปานกลาง ขณะที่ผลผลิตพืชเศรษฐกิจต่อไร่เพิ่มขึ้นร้อยละ 2.5 ต่อปี อัตราการใช้สารกำจัดศัตรูพืชกลับเพิ่มขึ้นร้อยละ 13.2 ต่อปี หมวดยอดผลิตทางการเกษตรที่มีการใช้สารเคมีควบคุมศัตรูพืชมากที่สุดคิดเป็นพื้นที่ ได้แก่ ส้ม (ซึ่งมากกว่าข้าวที่เคยเป็นพืชหลักที่มีการใช้สารเคมีควบคุมศัตรูพืชมากที่สุดเนื่องจากมีพื้นที่ปลูกมาก) และรองลงมา ก็คือ ผัก สารเคมีควบคุมศัตรูพืชที่มีการนำเข้ามากที่สุดคือ ไกลโฟเสท (Glyphosate isopropyl ammonium) สารเคมีกำจัดวัชพืชนี้มีชื่อทางการค้าถึง กว่า 200 ชื่อ และเอนโดซัลแฟน (Endosulfan) ซึ่งเป็นสารเคมีควบคุมศัตรูพืชกลุ่มออร์กาโนคลอรีน (Organochlorines) ที่มีชื่อทางการค้าถึงกว่า 100 ชื่อ



**การ**ที่สารเหล่านี้มีชื่อทางการค้ามากเป็นร้อยๆ ชื่อ ทำให้เกษตรกรสับสน และซื้อสารตัวเดียวกันมาใช้ซ้ำในเวลาเดียวกันมากกว่า 1 ชื่อการค้า จึงเกิดปรากฏการณ์การใช้สารเคมีที่มากเกินไป

ใช้ซ้ำซ้อน และด้วยความไม่รู้ของเกษตรกรบางคน บางกลุ่ม จึงก่อให้เกิดการผสมสารเคมีหลายๆ ยี่ห้อเข้าด้วยกันเป็น **สูตรคอกเทล**



ตำบลบางเหรียง อำเภอกวนเนียง จังหวัดสงขลา



การปลูกผักแบบสวนหลังบ้าน ในพื้นที่ตำบลบางเหริยง อำเภอกวนเคียง จังหวัดสงขลา

**ใน**พื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา สารเคมี การเกษตรที่พบว่ามีการใช้ มีทั้งความหลากหลายชนิด และปริมาณขนาดสารเคมีที่ใช้งาน อย่างไรก็ตาม ในกลุ่มปลูกผักแบบสวนหลังบ้านในพื้นที่บางเหริยง พบว่าการมีความเป็นพิษยังไม่รุนแรงเพราะมีการใช้ในปริมาณต่ำ ในขณะที่ในกลุ่มปลูกผักเชิงธุรกิจ สารเคมีส่วนใหญ่ที่ใช้ ได้แก่ พาราควอตคลอไรด์ เฟนวาเลอเรต แลம்பิดาไซฮาโลทริน แมนโคแซบ ไกลโฟเสท เอ็นโดซัลเฟน เมวินฟอส เมทามิโดฟอส และอะบาเม็กติน ตามลำดับ ซึ่งเป็นสารที่จัดอยู่ในระดับมีความเป็นพิษปานกลางถึงรุนแรงมาก และการใช้สารเคมีในบริเวณดังกล่าวมีการใช้ในปริมาณที่สูง

จากการที่มีจำนวนครั้งของการปลูกผักในรอบปีที่สูง และธรรมชาติพืชผักที่ปลูกมีแมลงศัตรูมาก และเพื่อให้ได้ผลผลิตสูง มีความสวยงามตามความต้องการของตลาด จึงมีการใช้สารเคมีในการกำจัดวัชพืชทุกครั้งหลังจากการเก็บเกี่ยวผลผลิตเพื่อจะได้เตรียมดินสำหรับปลูกผักรุ่นต่อไปได้เร็วขึ้น หากคาดว่าราคาผักที่ปลูกจะมีราคาตกต่ำลงในช่วงที่มีการเก็บเกี่ยว ก็จะทำการฉีดยาปราบวัชพืชเพื่อกำจัดผักที่ปลูกเพื่อที่สามารถเตรียมดินได้สะดวกและทำการปลูกผักชนิดใหม่ที่คาดว่าจะมีราคาดีในช่วงที่มีการเก็บเกี่ยวต่อไป ส่วนสารเคมีกำจัดโรค แมลง และเชื้อรา ในช่วงที่ไม่มีการระบาดของโรคและแมลง จะทำการฉีดเป็นระยะๆ เพื่อเป็นการป้องกัน ส่วนในช่วงที่มีการระบาดของโรคและแมลงก็จะมีฉีดสารเคมีในปริมาณและความถี่มากขึ้น ชนิดของสารเคมีที่ใช้ก็จะมีระดับความเป็นพิษรุนแรงขึ้นด้วย

**นอกจากนี้ ยังมีลักษณะการใช้สารเคมีเกษตรในลักษณะที่ไม่ถูกต้อง เช่น**

1. ผสมสารเคมีหลายชนิด เพื่อให้มีฤทธิ์ยาที่รุนแรงมากขึ้น
2. ไม่มีการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชอย่างเฉพาะเจาะจงกับกลุ่มศัตรูพืชเป้าหมาย ทำให้แมลงบางชนิดที่มีประโยชน์ตายไปด้วย เมื่อมีการระบาดของโรคแมลงจึงมีความรุนแรงมากขึ้น
3. ไม่มีการเว้นระยะเวลาการฉีดสารเคมีตามกำหนดก่อนเก็บผลผลิต



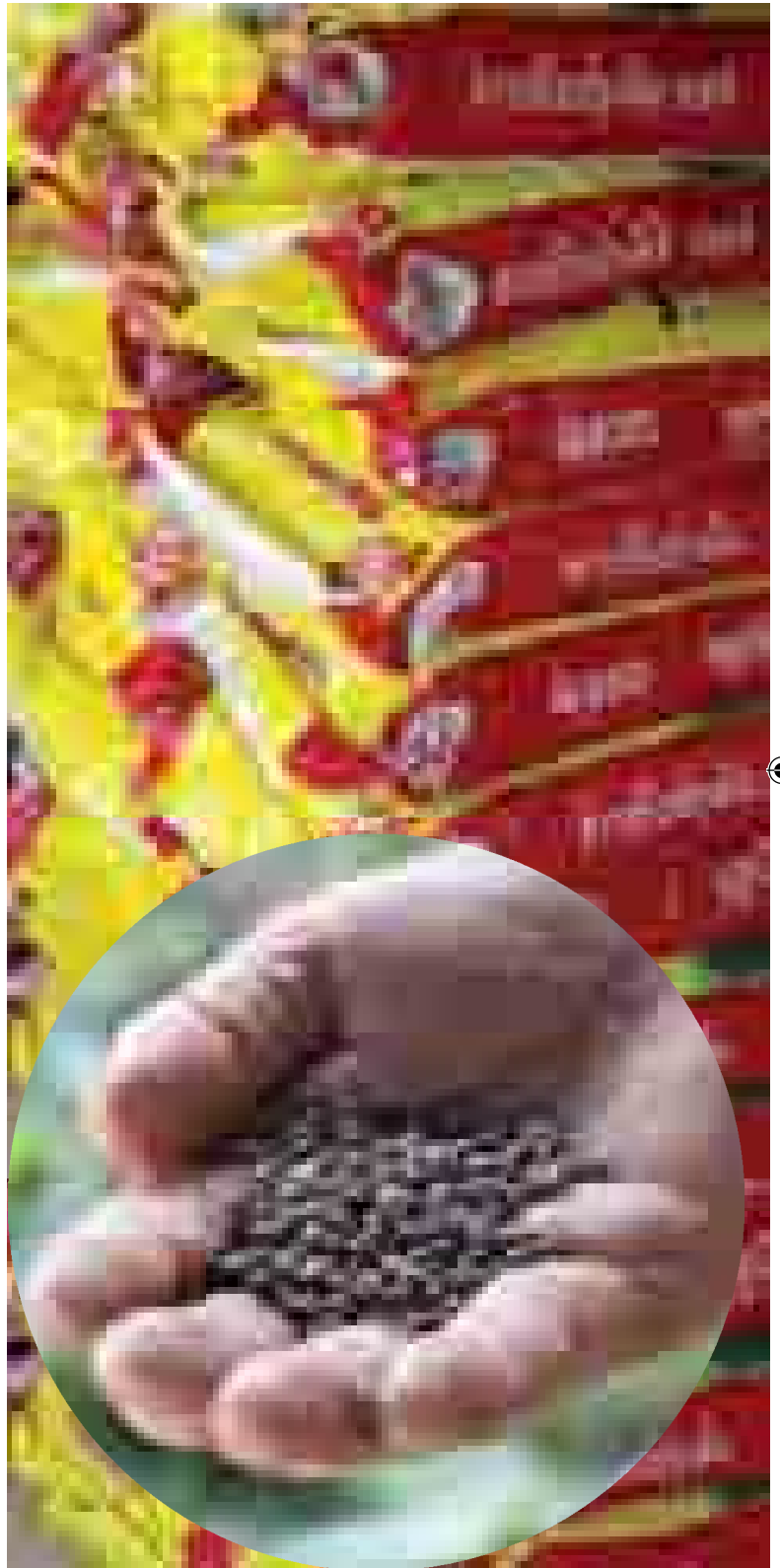


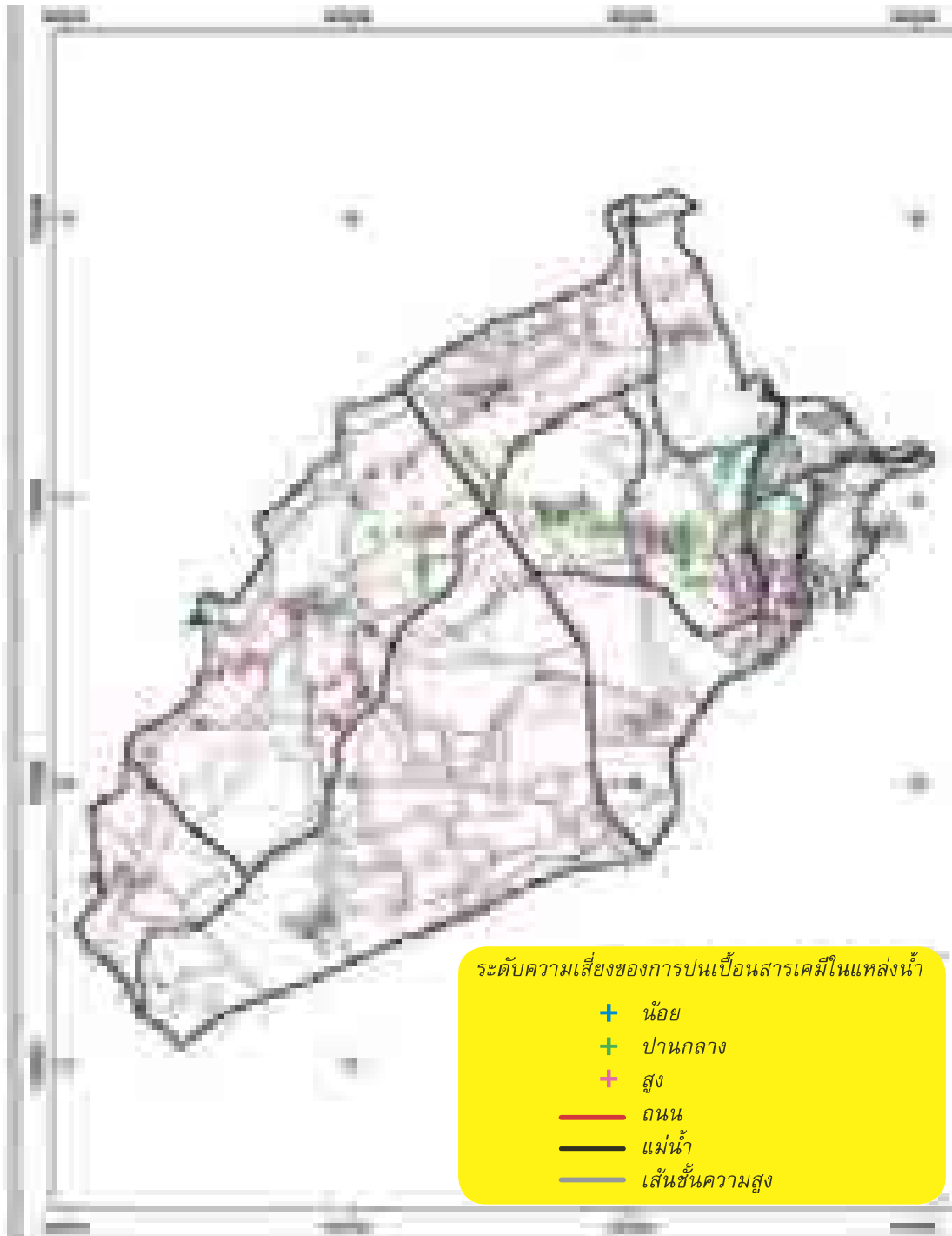
4. มีการรดปุ๋ยยูเรีย ก่อนเก็บเกี่ยวเพื่อให้ผักสวยงามตามความต้องการของตลาด

5. ไม่มีการจัดเก็บภาชนะบรรจุสารเคมีที่ถูกสุขลักษณะ และทิ้งภาชนะบรรจุในไร่นา เกิดความเสี่ยงต่อการปนเปื้อนของแหล่งน้ำและความปลอดภัยด้านสุขภาพ

**การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชและสัตว์ ปุ๋ยเคมี และสารเคมีเกษตรอื่นๆ เป็นการรบกวนสมดุลของธรรมชาติและระบบนิเวศ (Ecosystem) เช่น ก่อให้เกิดผลกระทบต่อแมลงศัตรูธรรมชาติ ซึ่งเป็นแมลงที่มีประโยชน์ในการควบคุมแมลงศัตรูพืช ไม่ให้มีปริมาณสูงถึงขั้นที่จะระบาดและทำความเสียหายต่อผลผลิตทางการเกษตร เมื่อสารดังกล่าวมีการตกค้างในดิน ก็จะทำให้ดินเกิดความเป็นกรด หรือมีความเป็นพิษมากขึ้น ทำร้ายไส้เดือนดิน จุลินทรีย์ หรือสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ที่ทำหน้าที่ย่อยสลายตามธรรมชาติ ทำให้ดินมีคุณภาพลดลง ไม่เหมาะสมกับการเพาะปลูก และเมื่อสารเคมีดังกล่าวมีการแพร่กระจายลงสู่แหล่งน้ำผิวดิน ก็จะทำให้สิ่งมีชีวิตต่างๆ ที่อาศัยอยู่ในแหล่งน้ำดังกล่าว เกิดการสะสมในปลา หอย และสัตว์น้ำอื่นๆ ในห่วงโซ่อาหาร และหากแพร่กระจายลงสู่แหล่งน้ำใต้ดิน ก็ทำอันตรายต่อผู้บริโภคน้ำนั้นโดยตรง**

**ทั้งนี้ทั้งนั้น ยังไม่รวมถึงอันตรายที่สะสมในกลุ่มผู้ฉีดพ่นสารเคมีโดยตรง ซึ่งอาจมากกว่าผู้กินพืชผักผลไม้อย่างแน่นอนหากไม่ได้มีการดำเนินการป้องกันและลดปัญหาอย่างถูกวิธี**







## สถานการณ์การปนเปื้อนของสารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชและสัตว์ ในเลสาบเรา

ข้อมูลที่ทันสมัยล่าสุด หาได้ไม่ง่ายเลยจริงๆ อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนได้พยายามรวบรวมองค์ความรู้ที่มีการสร้างขึ้น โดยคณาจารย์และนักศึกษามหาบัณฑิต คณะการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ที่ได้มีการดำเนินการในทศวรรษที่ผ่านมา 2-3 หัวข้อ ให้พอเป็นเค้ามูลให้ท่านที่สนใจได้ไปติดตามค้นคว้าหาอ่านกันต่อไป

ปี พ.ศ. 2540 บุญเสริม แซ่ล่าย ได้ศึกษาสารป้องกันและกำจัดศัตรูพืชและสัตว์กลุ่มออร์กาโนคลอรีนที่ตกค้างในน้ำและตะกอนดิน บริเวณทะเลสาบสงขลา โดยทำการเก็บตัวอย่างน้ำและตะกอนดินจาก 13 บริเวณทั่วทะเลสาบสงขลา ตอนล่าง ระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2538 - เมษายน 2539 และพบที่มีการตกค้างในน้ำประมาณ 8 - 15 นาโนกรัมต่อลิตร และในตะกอนดินระหว่าง 4 - 82 ไมโครกรัมต่อกิโลกรัมดิน (อนึ่ง 1 กรัมเท่ากับ 1 ล้าน ไมโครกรัม และเท่ากับ 1 พันล้าน นาโนกรัม) โดยที่สารตกค้างในตะกอนดินในฤดูแล้งจะสูงกว่าในฤดูฝน และที่ตกค้างในดินจะสูงกว่าที่ตกค้างในน้ำที่มาจากแหล่งเดียวกัน 500 - 2,000 เท่า **โดยมีปริมาณการตกค้างในดินตะกอนสูงสุดอยู่ที่บริเวณคลองบางกล่ำ**

ปี พ.ศ. 2546 พิชรี รัตนจินดา ได้ศึกษาความเสี่ยงต่อการได้รับสารกำจัดศัตรูพืชและสัตว์กลุ่มออร์กาโนฟอสเฟตและคาร์บาเมท ในเกษตรกรปลูกพืชตำบลบางเหรียง อำเภอกวนเจียง จังหวัดสงขลา และพบว่าเกษตรกร **เพศหญิง** ที่ใช้วิธีการผสมสารในการควบคุมศัตรูพืชและสัตว์ มีความเสี่ยงจากการได้รับสารเคมีทางการเกษตรกลุ่มนี้ในระดับต่ำ และไม่แตกต่างกับกลุ่มควบคุมซึ่งไม่ได้ประกอบอาชีพเกษตรกร

อย่างไรก็ตาม ในปีเดียวกันนั้น วีริศ จิรไชยภาส ได้ศึกษาการใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชในภาคใต้ และพบว่าเกษตรกรที่ปลูกผักในเชิงธุรกิจนั้น มีการสัมผัสสารเคมีทางการเกษตรมากกว่ากลุ่มปลูกผักแบบสวนหลังบ้าน และเมื่อเทียบกับมาตรฐานที่ยอมรับได้นั้น จะมีค่าประมาณร้อยละ 1 - 280 ของค่ามาตรฐาน และชี้ว่า **เกษตรกรทั้ง 2 กลุ่ม ต่างก็มีความเสี่ยงต่อสุขภาพจากการได้รับอันตรายจากสารเคมีที่ฉีดพ่นกำจัดศัตรูพืชและสัตว์ โดยเกษตรกรกลุ่มที่ปลูกผักในเชิงธุรกิจจะมีความเสี่ยงมากกว่ากลุ่มปลูกผักแบบสวนหลังบ้าน**

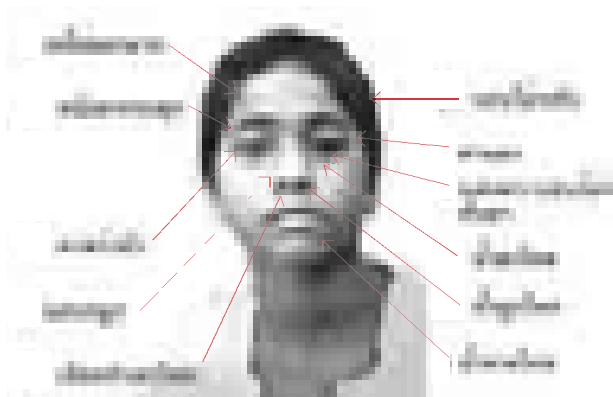




ตลาดเคลื่อนท้องที่

มากมีเยื่อ

พิษพอทำร้าย



**ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการขยายตัวของ**  
**การใช้สารเคมีควบคุมศัตรูพืช ได้แก่ การโฆษณา**  
**และการส่งเสริมการขายทุกรูปแบบ** ก่อให้เกิด  
 ผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนทั้งในระยะสั้น  
 เช่น ปวดท้อง คลื่นไส้ อาเจียน ท้องเดิน อ่อนเพลีย  
 ปวดศีรษะ น้ำตาไหล แ่น้ำหน้าอก น้ำลายไหล  
 ม่านตาหรือลง หน้าเขียว กล้ามเนื้อกระตุก ชัก ถึงขั้น  
 อาจหยุดหายใจและเสียชีวิตได้ และในระยะยาวคือ  
 ก่อให้เกิดมะเร็งตับ มะเร็งเม็ดเลือดขาว มะเร็งเต้านม  
 เป็นต้น นอกจากนี้ยังรวมไปถึงการก่อความกลายพันธุ์  
 การทำให้ทารกพิการแต่กำเนิดได้ จากรายงานผู้ป่วย  
 ตามภาคต่างๆ ในช่วงปี 2541-2545 พบว่า ภาคเหนือ  
 เป็นภาคที่มีรายงานที่ได้รับพิษจากสารเคมีควบคุม  
 ศัตรูพืชสูงกว่าภาคอื่นๆ โดยมีอัตราป่วยเฉลี่ย 16.2  
 ต่อประชากรแสนคน จังหวัดที่มีรายงานการได้รับ  
 พิษสูงสุดคือ พิจิตร กำแพงเพชร อุทัยธานี สุโขทัย  
 เพชรบูรณ์ นครสวรรค์ จากข้อมูลการเฝ้าระวังความ  
 เสี่ยงของเกษตรกรต่อการได้รับสัมผัสสารเคมี  
 ควบคุมศัตรูพืชตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 - 2545 พบว่า  
 จำนวนเกษตรกรที่มีความเสี่ยงและไม่ปลอดภัยต่อ  
 การสัมผัสสารเคมีควบคุมศัตรูพืชมีแนวโน้มสูงขึ้น  
 โดยในปี พ.ศ. 2545 สูงถึงเกือบร้อยละ 30  
 นอกจากนี้ยังสร้างความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม  
 ของประเทศ

**การตกค้างของสารเคมีควบคุมศัตรูพืช**  
**นอกจากจะตกค้างสูงสุดในดิน และในน้ำแล้ว**  
**ยังตกค้างใน ผัก และผลไม้อย่างหลีกเลี่ยงได้ยาก**  
 ทั้งนี้เพราะผักและผลไม้ต่างก็ประกอบส่วนใหญ่มา  
 จากน้ำ สถานการณ์โรคและภัยคุกคามสุขภาพจึงมี  
 แนวโน้มที่จะเปลี่ยนจากการคุกคามของโรคติดเชื้อ  
 เป็นภัยคุกคามของโรคไม่ติดเชื้อมากขึ้น การบริโภค  
 อาหารที่ไม่สะอาดปลอดภัย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง  
 อาหารที่ปนเปื้อนสารเคมีควบคุมและกำจัดศัตรูพืช  
 นับเป็นสาเหตุสำคัญที่กำลังเป็นภัยคุกคามที่สำคัญ  
 อย่างหนึ่งของคนไทยในวันนี้ ไม่เว้นแม้แต่ในลุ่มน้ำ  
 เลสาบเรา

**เลสาบเรา** ขอถามทิ้งท้ายบทความนี้เพื่อให้  
 ช่วยกันขบคิดว่า แล้วปัญหานี้จะแก้ไขให้ทุเลาได้  
 เช่นไร





**คำตอบ** ง่ายๆ สั้นๆ ในช่วงแรกนี้ก็คงไม่  
พันการหลีกเลี่ยงรูปแบบและวิธีการที่ไม่เหมาะสม 5  
ข้อ ที่ผู้เขียนได้ระบุไว้ข้างต้น (ถ้าท่านยังจำได้)  
กล่าวคือ

1. หลีกเลี่ยงการผสมสารเคมีหลายชนิด
2. ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชอย่างเฉพาะ  
เจาะจงกับกลุ่มศัตรูพืชเป้าหมาย
3. เว้นระยะเวลาการฉีดสารเคมีตามกำหนด  
ก่อนเก็บผลผลิต
4. ไม่ราดปุ๋ยยูเรียมากเกินไปก่อนเก็บเกี่ยว
5. ใช้ จัดเก็บ และทิ้งภาชนะบรรจุสารเคมี  
ให้ถูกสุขลักษณะ

และถ้าจะให้ดีกว่านี้ ก็คงต้องค้นคว้า  
หาหนทาง และส่งเสริมการปลูกพืชผักแบบใช้  
ปุ๋ยเคมีและสารกำจัดศัตรูพืช**ที่น้อยที่สุด** เพื่อที่  
เลสบาเราจะได้เป็นเลสบาที่น่าอยู่ มีสุขภาพอนามัย  
ที่ดี ร่วมกับองค์ประกอบที่ดีอื่นๆ ต่อไป

**ทั้งนี้ ก็คงต้องร่วมกันปลุกเร้า  
ให้ตื่นในเรื่องที่ส่งเสริมการใช้สารเคมี  
กันจนเกินควร**

**และก็อย่าลืมช่วยเหลือตนเอง  
ด้วยการล้างผักผลไม้ให้สะอาด  
ก่อนรับประทานด้วย**



# ทะเลน้อย...

## บ้านแลงใหญ่ของใคร?

นาคิน แก้วบุญส่ง

เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย

**ทะเลน้อย**เป็นส่วนหนึ่งของทะเลสาบสงขลา ตั้งอยู่ทางตอนใต้ของพรุควนขี้เสียน และพรุควนเคร็ง ซึ่งเชื่อมต่อกับลุ่มน้ำปากพองทางตอนเหนือ และลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาส่วนอื่นๆ ทางตอนใต้ ความเชื่อมโยงด้วยระบบนิเวศ รวมถึงความเป็นที่เป็นห้องของลุ่มน้ำสองลุ่มน้ำนี้ มีมาตลอดตั้งแต่อดีตกาลโดยใช้คลองเครื่องเป็นเส้นทางสัญจร และโดยมีคลองนางเรียม คลองบ้านกลาง และคลองยวน เชื่อมต่อจากทะเลน้อยสู่ทะเลหลวง (ทะเลสาบตอนบน) ทะเลสาบตอนกลาง และทะเลสาบตอนล่าง เรื่อยลงไปจนถึงอ่าวไทย

**และนี่คือความสัมพันธ์  
ของสายน้ำแห่งชีวิต**

**ของสรรพสัตว์ทั้งหลาย  
ประจำถิ่น**

**และยังมีความสำคัญ  
กับการอพยพย้ายถิ่นของนกน้ำ**



ฝูงนกเปิดแดง ทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง





เทือกเขาบรรทัด

เขาสัจบุรี

พื้นที่ชุ่มน้ำแห่งความอุดมสมบูรณ์ ที่ทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง





**ทะเลน้อย และ**  
**พรุรอบๆ ทะเลน้อย** จากการ  
**บอกเล่า** แม้เพียง 50 ปี  
**ที่ผ่านมา** ว่าขณะนั้นยังมี  
**ความอุดมสมบูรณ์ของ**  
**ทรัพยากรธรรมชาติที่**  
**หลากหลาย** มีสัตว์ป่าขนาด  
 ใหญ่อย่างเช่น ช้างป่า รวมถึง  
 ช้างแคระ มีนกนานาชนิด  
 มีสัตว์น้ำชุกชุม ขณะนั้นผู้คน  
 ที่อยู่รอบๆ ทะเลน้อยและพรุมี  
 จำนวนน้อย และมีข้อจำกัดใน  
 การเก็บหาของป่า การล่าสัตว์  
 การจับสัตว์น้ำ **ผู้คนมีความ**  
**ผูกพันกับทรัพยากรธรรมชาติ**  
**อย่างมาก**

**ทะเลน้อย**

มีพื้นที่ผืนน้ำ 28 ตร.กม.  
 ทิศเหนือ มีพื้นที่ชุ่มน้ำ

**พรุควนเครีง**

ขนาดกว่าร้อย ตร.กม.  
 ครอบคลุม พรุควนซีเสียน  
 ขนาดประมาณห้า ตร.กม.

พื้นที่แห่งนี้  
 เป็นบ้านหลังใหญ่  
 ของสรรพสิ่ง  
 ที่ควรแบ่งปันกันอย่างสมดุล





ป่าเสม็ด ในพรุควนเคร็ง

**ต่อ** มา พรุรอบๆ ทะเลน้อยที่สมบูรณ์ ได้หดหายไปและล่มสลายหลายแห่งจากไฟป่าที่เผาไหม้ลึกลงไปจนถึงชั้นใต้ดินอินทรีย์ที่เกิดจากการทับถมของซากพืชและซากสัตว์ ต้นไม้ขนาดใหญ่ล้มตาย เหลือเพียงร่องรอยและซากให้พบเห็นบ้าง บางที่ต้นไม้ล้มไปในทิศทางเดียวกัน สันนิษฐานว่าคงเป็นผลจากการเกิดพายุรุนแรงด้วย จากนั้นทรัพยากรธรรมชาติส่วนที่ไม่ถูกรบกวนมากนักก็ค่อยๆ กลับฟื้นตัว พรรณไม้ที่ปรับตัวและฟื้นตัวได้ดีที่สุดในสภาพดังกล่าวคือ **ไม้เสม็ด** ส่วนสัตว์ป่าก็จะเป็นประเภทนก สำหรับสัตว์น้ำก็ไปอาศัยยังทะเลน้อย

เป็นส่วนใหญ่เนื่องจากน้ำในพรุจะเปรี้ยวและเป็นกรดอ่อนๆ จากสารอินทรีย์ที่ทับถมและจากการชะน้ำ (น้ำยิ่งไหลแรง ความเป็นกรดก็ยิ่งมากขึ้น) ต่อมา การจับปลาและสัตว์น้ำในทะเลน้อยเริ่มมีมากขึ้น และมีการพัฒนาเครื่องมือขึ้นมามากขึ้นตามลำดับ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า ในอดีต ทะเลน้อยและพรุรอบๆ ทะเลน้อย ได้เคยเป็นบ้านหลังใหญ่ของทรัพยากรธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นพืช สัตว์ และมนุษย์ ที่คอยเอื้อประโยชน์ต่อกันและกันเพื่อสืบสานเผ่าพันธุ์ของตนเอง...ตราบเท่าที่ฝ่ายมนุษย์ยังไม่ได้รุกรานฝ่ายอื่นๆ มากจนเกินไป





**สภาพ**ธรรมชาติในบริเวณนี้ สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ **ป่าพรุ** และ **บึงน้ำจืด** โดยพื้นที่ส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นป่าพรุเสม็ดขาว และชนิดพรรณไม้ที่ขึ้นอยู่ปะปนได้แก่ จิกน้ำ หวานา ก้านเหลือง แคน้ำ ผาด ชุมแสง กุ่มน้ำ ลำเจียก ปอทะเล โพธิ์ทะเล เป็นต้น ไม้ชั้นล่างได้แก่ หญ้าหวาย หญ้าปล้อง กกนา กกสามเหลี่ยม กกเหลี่ยม ฯลฯ

ทะเลน้อยซึ่งมีน้ำขังตลอดปี มีพืชน้ำน่านาชนิด แยกออกได้ดังนี้

- พืชใต้น้ำ** ได้แก่ สาหร่ายหางกระรอก สาหร่ายพวงชะโด ฯลฯ
- พืชใต้อ่างน้ำ** ได้แก่ บัวสาย บัวหลวง บัวผัน ฯลฯ
- พืชลอยน้ำ** ได้แก่ ผักตบชวา จอกหูหนู ผักกะเจด แพงพวย หญ้าพองลม ฯลฯ
- พืชชายน้ำ** ได้แก่ กก อ้อ ธูปฤๅษี กก หญ้า หวาย ฯลฯ



ภาพจาก: สถานีพัฒนาและส่งเสริมการอนุรักษ์สัตว์ป่าทะเลน้อย ([www.dnp.go.th](http://www.dnp.go.th))



ภาพจาก: สถานีพัฒนาและส่งเสริมการอนุรักษ์สัตว์ป่าทะเลน้อย ([www.dnp.go.th](http://www.dnp.go.th))

สำหรับสัตว์ป่า ที่มีหลายหลากชนิด แบ่งออกได้เป็น 4 กลุ่ม คือ

1. **กลุ่มสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก** ได้แก่ เขียดจิกสีน้ำตาล เขียดเขียว เขียดหนอง เขียดตะปาด กบนา คางคกบ้าน อึ่งอ่างเต่า เป็นต้น

2. **กลุ่มสัตว์เลื้อยคลาน** ได้แก่ เต่านา เต่าดำ ตะพาบน้ำ เหี้ย งูปลิง งูสิงบ้าน งูเห่าหม้อ งูเขียว ดอกหมาก งูสายม่านพระอินทร์ เป็นต้น

3. **กลุ่มนก** จำแนกตามลักษณะอาศัยและการหากิน เป็น 4 กลุ่ม

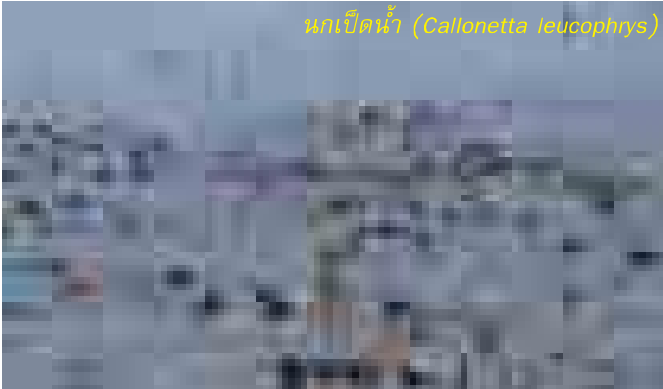
**ก. กลุ่มนกที่อาศัยหรือใช้พืชน้ำเป็นที่หากิน** ประกอบด้วย ชนิดที่ว่ายน้ำและดำน้ำหากิน ได้แก่ นกเป็ดผีเล็ก นกกาน้ำเล็ก นกเป็ดคับแค นกเป็ดลาย ชนิดที่เดินหากินอยู่ในที่ชุ่มน้ำหรือกอพืชน้ำ แต่ว่ายน้ำได้ดี ได้แก่ นกเป็ดแดง นกอีล้า นกพริก นกอีแจว ชนิดที่บินอยู่ในอากาศเพื่อมองหาสัตว์น้ำที่ลอยตัวอยู่ บนผิวน้ำ





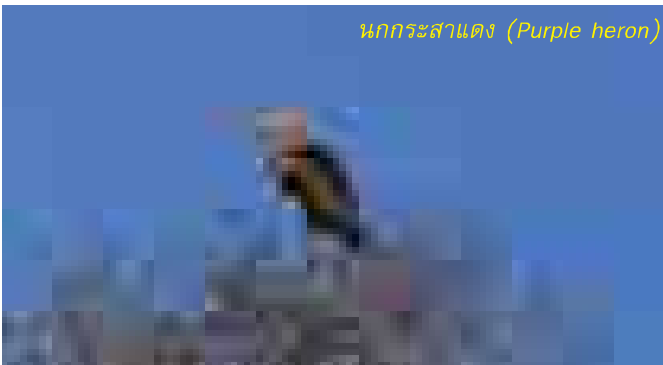


ได้แก่ เหยี่ยวแดง นกนางนวลกลบดำปีกขาว นกนางนวลกลบเคราขาว ชนิดที่เกาะอยู่บนต้นไม้หรือเสาหลักข้างแหล่งน้ำเพื่อมองหาสัตว์น้ำ ได้แก่ นกกระเต็นนอกขาว นกกระเต็นน้อยธรรมดา นกแซงแซวหางปลา เป็นต้น



นกเป็ดน้ำ (Callonetta leucophys)

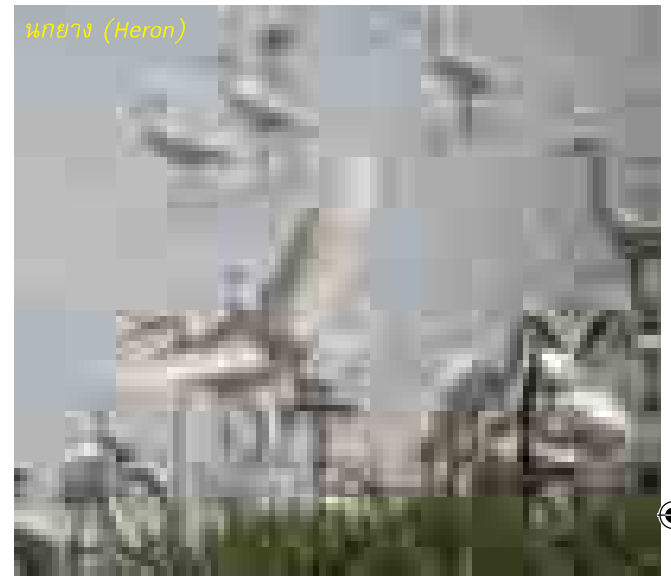
**ข. กลุ่มนกที่อาศัยหรือเดินทางกินอยู่บริเวณชายน้ำหรือบนกอพืชน้ำ** ประกอบด้วย ชนิดที่เดินท่องน้ำหรือบนพื้นดินข้างเคียงแหล่งน้ำเพื่อหาสัตว์น้ำหรือสัตว์หน้าดิน ได้แก่ นกยางเปีย นกยางโทนน้อย นกยางดำ นกยางเขียว นกกระสาแดง นกหัวโต จุดหลังสีทอง นกเต่าดิน นกเต่าลมเหลือง นกตีนเทียน นกชายเลนน้ำจืด ชนิดที่เดินอยู่บนพื้นดินหรือบนกอพืชและกินอาหารทั้งพืชและสัตว์ ได้แก่ นกอีลุ้ม นกอีโก้ นกอัญชันคิ้วขาว นกพริก นกกวัก เป็นต้น



นกกระสาแดง (Purple heron)

**ค. กลุ่มนกที่อาศัยและหากินอยู่บนบกและใช้พื้นที่ลักษณะต่าง ๆ กันเป็นที่อาศัยและหากิน** ประกอบด้วย ชนิดที่หากินในที่โล่งของทุ่งหญ้าหรือนาข้าว ได้แก่ นกยางควาย นกกระแตแต้แว๊ด นกเขาใหญ่ นกตะขาบทุ่ง ชนิดที่หากินในพุ่มไม้หรือบนเรือนยอดของต้นไม้ที่กระจายไม่เป็นกลุ่มต่อเนื่อง

ได้แก่ นกกาเหว่า นกกะปูดใหญ่ นกตีทอง นกปรอด หน้านวล นกกางเขนบ้าน นกอีแพรดแถบออกดำ นกกินปลือกเหลือง นกสีชมพูสวน ชนิดที่หากินในพุ่มไม้หรือบนเรือนยอดของต้นไม้ที่กระจายและมีเป็นกลุ่มต่อเนื่อง ได้แก่ นกเป่าคอสีม่วง นกบั้งรอกใหญ่ นกโพระดกสวน นกจับแมลงจุดดำ เป็นต้น



นกยาง (Heron)

**ง. กลุ่มนกที่หากินด้วยการบินในอากาศ** ประกอบด้วย ชนิดที่กินเหยื่อซึ่งบินอยู่ในอากาศ ได้แก่ นกจาบคาหัวเขียว นกแอ่นบ้าน นกแอ่นแปซิฟิก นกแอ่นทุ่งใหญ่ นกตบยุงหางลาย ชนิดที่จับเหยื่อที่อยู่บนพื้นดินหรือบนต้นไม้หรือในอากาศ ได้แก่ เหยี่ยวขาว เหยี่ยวรุ้ง เหยี่ยวต่างสี เป็นต้น



นกแอ่น (Swallow)



ภาพจาก: สถานีพัฒนาและส่งเสริมการอนุรักษ์สัตว์ป่าทะเลน้อย (www.dnp.go.th)

### ทะเลน้อย

เป็นแหล่งรวมนกน้ำนับหมื่นตัว  
เป็นนกประจำถิ่นกว่า 180 ชนิด  
และนกอพยพอีกกว่า 30 ชนิด  
ในจำนวนนี้  
เป็นนกใกล้สูญพันธุ์ 13 ชนิด

### ที่มา:

แผนแม่บทการพัฒนาลุ่มน้ำ  
ทะเลสาบสงขลา 2547



ภาพจาก: สถานีพัฒนาและส่งเสริมการอนุรักษ์สัตว์ป่าทะเลน้อย (www.dnp.go.th)



นากเล็กเล็บสั้น (*Aonyx cinerea*)

#### 4. กลุ่มสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม จำแนกได้ 2 กลุ่ม

ก. กลุ่มดำรงชีวิตแบบสะเทินน้ำสะเทินบก ได้แก่ นากเล็กเล็บสั้น เป็นต้น

ข. กลุ่มดำรงชีวิตเป็นสัตว์บก ประกอบด้วย ชนิดที่อาศัยและหากินบนพื้นดิน ได้แก่ พังพอนเล็ก ชนิดที่อาศัยและหากินบนต้นไม้ ได้แก่ กระรอกข้างลายทองแดง ชนิดที่อาศัยและหากินบนดินและบนต้นไม้ ได้แก่ หนูพุกใหญ่ หนูทองขาว และชนิดที่อาศัยในป่าเสม็ด ได้แก่ ชะมดเขียด เป็นต้น



วิถีชีวิตชาวบ้านทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง

### จากที่กล่าวมา ยังคงขาดรายละเอียดสัตว์ ไปอีกหนึ่งชนิดหนึ่ง คือ **มนุษย์**

ปัจจุบัน ทะเลน้อยเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สำคัญของจังหวัดพัทลุง ผู้คนจากภายในจังหวัด จากต่างจังหวัด จากทั่วประเทศ และจากต่างประเทศ ต่างถือโอกาสมาสัมผัสธรรมชาติ ทำให้ชุมชนมีรายได้ แต่การพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อรายได้เป็นการแลกเปลี่ยนนี้ ทำให้ชุมชนและพื้นที่รอบๆ ทะเลน้อยที่มีสภาพเป็นพื้นที่พรุและพื้นที่ชุ่มน้ำ ถูกรบกวนมากขึ้นจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ด้วยมลพิษนานาชนิด ไม่ว่าจะเป็นเสียง (จากเรือหางยาว) ฝุ่น ควัน และการสิ้นสะท้อน มีการขยายตัวของปริมาณขยะ น้ำเสียจากชุมชนและจากกิจกรรมการเลี้ยงสัตว์และการเกษตรและ

อุตสาหกรรม นอกจากนี้ พื้นที่พรุบางส่วนยังถูกแปรเปลี่ยนสภาพเป็นสวนปาล์ม และเป็นพื้นที่ชุมชน ด้วยการรุกล้ำเข้าไปเรื่อยๆ ทั้งอย่างถูกกฎหมายและอย่างไม่ถูกกฎหมาย สัตว์ป่าทั้งหลายถูกมนุษย์รบกวนด้วยการเข้าไปจับจองที่อยู่ ถูกแย่งที่อยู่ ถูกมนุษย์เข้าไปทำลายธรรมชาติที่เคยบริสุทธิ์เข้าไปแก่งแย่งแหล่งอาหาร บ้างถูกล่าไปเป็นอาหาร บ้างถูกฆ่าเพราะเห็นว่าน่าจะเป็นอันตราย หรือเพราะน่าสนุก



ฝูงนกเป็ดน้ำ ทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง

## การที่ต้องประกาศเป็นเขตห้ามล่าฯ ก็เพราะมีการล่ามาก ๆ มาก่อนนั่นเอง

ป่าไม้สามารถฟื้นตัวโดยธรรมชาติได้ สัตว์ป่าสามารถเอาตัวรอดในธรรมชาติได้ แต่ทั้งสองอย่างอยู่ไม่ได้ หรือไม่อยากมาอยู่อีกแล้ว เพราะการเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่และการถูกรบกวนเกินขีดจำกัด ที่สามารถเห็นได้ชัดคือ การอพยพย้ายถิ่นของนกในช่วงฤดูหนาว ที่เห็นหนาวตามฤดูกาลในแต่ละปี จากสภาพพื้นที่เดิมที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการดำรงชีวิตอย่างดีมีสุข ที่อยู่อาศัยและแหล่งอาหารถูกปกคลุมไปด้วยน้ำแข็ง จึงต้องหาหนทางเพียรพยายามอพยพโยกย้ายถิ่นชั่วคราวเป็นหมู่คณะเพื่อหาพื้นที่ที่อบอุ่นกว่า มีอาหารมากกว่า ทะเลน้อยเป็นที่หนึ่งที่มีนกอพยพมามากมายในช่วงฤดูหนาวของซีกโลกเหนือ

แต่ปัจจุบัน ชนิด และปริมาณการอพยพเริ่มมีน้อยลงๆ ในแต่ละปีจนน่าเป็นห่วง

**คำถามคือ หากพื้นที่นี้เกิดการเปลี่ยนแปลงถาวร อนาคตทะเลน้อย และพื้นที่ พรุรอบๆ ทะเลน้อย บ้านหลังใหญ่แห่งชีวิตนี้ จะเป็นบ้านหลังใหญ่ของใคร?**





**ถ้า**กลายเป็นบ้านใหญ่ของมนุษย์ และไม่ใช้บ้านหลังใหญ่ของสรรพชีวิตอื่นๆ ที่เคยร่วมทุกข์ร่วมสุข (หรืออยู่มาก่อนมนุษย์เนิ่นนานเสียด้วยซ้ำ) เช่นนั้นแล้วสถานที่แห่งนี้ ก็คงเป็นเพียงชุมชนเมืองที่ขาดมนต์เสน่ห์แห่งธรรมชาติที่ผู้มาเที่ยวผู้มาเยือนต้องการมาพบ ต้องการมาเห็น ต้องการมารู้สึก ต้องการมาสัมผัส **เช่นนั้นแล้ว สถานที่แห่งนี้ก็จะมิใช่แหล่งท่องเที่ยวอันทรงคุณค่าอีกต่อไป**

**เราท่านในลุ่มน้ำฯ**  
**ต้องการเก็บเกี่ยวผลประโยชน์ในวันนี้**  
**อย่างเต็มที่**

**โดยไม่คำนึงถึงชนลุ่มน้ำรุ่นต่อ ๆ ไปหรือ?**

**เราท่านต้องการให้เป็นเช่นนั้นจริงหรือ?**

**มีผู้กล่าวว่า**

**สัตว์ต่อสู้...**

**เพื่อหาผู้นำสืบสานเผ่าพันธุ์**

**และปกป้องบวราร**

**มนุษย์ต่อสู้...**

**เพื่อหาบวรารมาปกป้องผู้นำ**

จริงอยู่ คำคมดังกล่าวชี้ให้เห็นธาตุแท้ของมนุษย์และสัตว์ที่ไม่ใช่มนุษย์อย่างค่อนข้างชัดเจน แต่เราจะเริ่มคิดต่อสู้เพื่ออย่างอื่น อย่างเช่น เพื่อปกป้องรักษาทรัพยากรธรรมชาติ **เพื่อรักษาบ้านหลังใหญ่ของทะเลน้อยนี้** เหมือนดังคำคมอีกประโยคหนึ่งทำยนี้ได้หรือไม่

**ในประเทศกำลังพัฒนา**

**ปัญหา คือ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ**

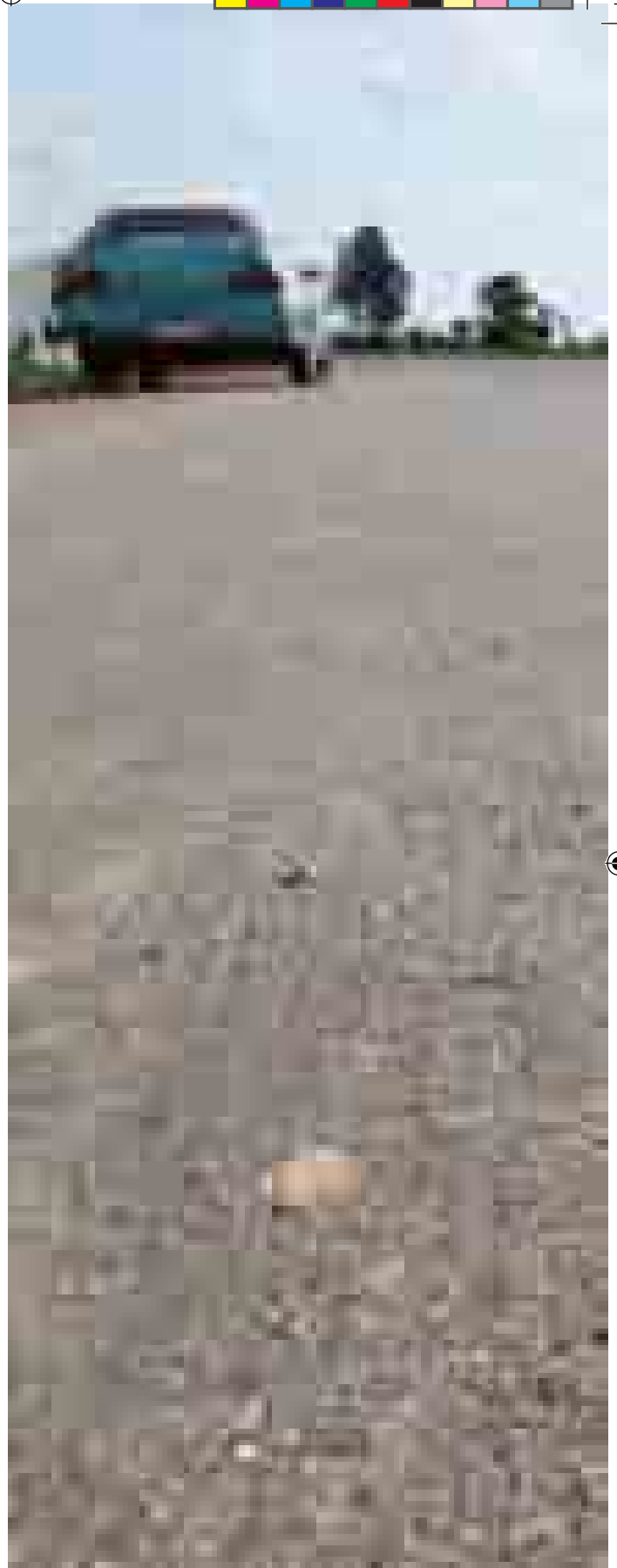
**เพื่อประโยชน์ของมนุษย์**

**ในประเทศพัฒนาแล้ว**

**ปัญหา คือ การจัดการมนุษย์**

**เพื่อประโยชน์ของทรัพยากรธรรมชาติ**

**ขณะนี้ เราอยู่ในช่วงใด? 🐼**





หนึ่งชีวิตที่ตัวดินกลางถนน บริเวณบ้านหัวป่า อำเภอรอนดง จังหวัดสงขลา



# ควายแห่งทุ่งทะเลน้อย

## ควายฝูงใหญ่ที่สุดในภาคใต้

### ที่กำลังเผชิญความท้าทาย

### เพื่อความอยู่รอด

ปราโมทย์ จุฑาพร



**ควาย...**เป็นคำที่ไม่มีมนุษย์คนใดอยากถูกเรียกด้วยคำๆ นี้ ทั้งๆ ที่คนส่วนมากก็ยอมรับว่าควายเป็นสัตว์ที่รับใช้และผูกพันกับคนไทยมาช้านาน แถมยังขยันช่วยทำงานหนักโดยไม่เคยปริปากบ่นให้เจ้าของต้องรำคาญ ควายยังซื่อสัตย์ไม่น้อยกว่าหมา แต่ก็ไม่เคยทำร้ายคนหรือใครๆ อย่างหมา

“...ฮีนมองควายข้า น้ำตาไหลปรี่  
หลายปีอยู่มา เป็นเพื่อนคู่หนาหน้าฝนทนต์  
แดดร้อน ไม่อาทรร้องกู่  
ข้าเองก็นึกเอ็นดู ไม่รู้จะทำอย่างไร...”







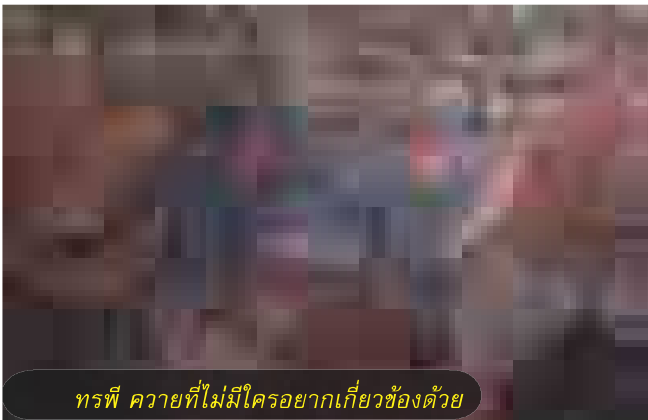
นอนเคี้ยวหญ้าที่ทุ่งนางเรียงอย่างอารมณ์ดี





**ข้อความ**ข้างต้นเป็นท่อนแรกของเนื้อเพลง **ขายควายช่วยแม่** ของ มนต์สิทธิ์ คำสร้อย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความผูกพันระหว่างคนไทยกับควายได้เป็นอย่างดี เข้าใจว่าเพลงไทยเกี่ยวกับควายและเจ้าทูนน่าจะมีความหมายหลายสิบล้านเพลง นอกจากนี้ ยังมีตำนานและนิทานพื้นบ้านที่กล่าวถึงคนกับควายอีกมากมาย นับแต่ควายที่ชื่อ **ทรพี** ในเรื่องรามเกียรติ์ จนถึงเรื่อง **นกเอี้ยงเลี้ยงควายเต่า** ที่เรารู้จักกันดี ทั้งหมดนี้บอกย้ำว่าสังคมไทยมีความผูกพันกับสัตว์ชนิดนี้มาจริงๆ **ทว่า...ถึงแม้ว่าคำกล่าวข้างต้นจะเป็นความจริง แต่สำหรับคนรุ่นใหม่ที่เกิดโตมาในเมืองใหญ่แล้ว กลับไม่ใช่นักที่พวกเขาได้เห็นควายตัวเป็น ๆ ทั้งนี้เพราะควายในเมืองไทยกำลังมีจำนวนลดลงอย่างรวดเร็วจนน่าใจหาย**

ชนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา โดยเฉพาะชาวพัทลุงและสงขลา คงรู้ว่า ควายเป็นสัตว์เลี้ยงที่มีความผูกพันเป็นอย่างมากกับชุมชน เนื่องจากว่าพื้นที่รอบ ๆ บริเวณทะเลน้อยซึ่งเป็นพื้นที่ในสองจังหวัดนี้ นับเป็นแหล่งเลี้ยงควายที่ใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งของเมืองไทยมาอย่างยาวนาน



**ทรพี** ควายที่ไม่มีใครอยากเกี่ยวข้องกับควาย

**ทว่า... บัดนี้** ควายจำนวนหลายพันตัวแห่งทะเลน้อย กำลังเผชิญกับชะตากรรมที่มาเยือนพร้อมกับความเปลี่ยนแปลง ชะตากรรมที่นับเป็นความท้าทายของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และของผู้ที่อยากเห็นควายเหล่านี้อยู่รอดต่อไปคู่กับชุมชนรอบทะเลน้อย เพราะมีเขื่อนนั้นแล้ว ควายซึ่งนับวันจะมีจำนวนลดลงในสังคมไทย ก็คงจะหายไปจากทุ่งทะเลน้อยเป็นแน่แท้

**แต่**ก่อนที่จะพูดถึงปัญหาที่ควายเหล่านี้และที่คนเลี้ยงควายกำลังเผชิญอยู่ รวมทั้งทางออกของปัญหา เราควรได้ทำความรู้จักกับลักษณะและธรรมชาติของควายกันสักหน่อยก่อนนะครับ

## ควายหรือกระบือ

**ควาย** หรือ **กระบือ** (ลิมคำฯ นี้กันไปแล้วหรือยังเอ่ย? เพราะใครๆ ก็เรียกสัตว์ชนิดนี้กันว่าควาย จนแทบจะไม่ได้ยินคำว่ากระบือเอาเสียเลย) เป็นสัตว์เผ่า Bovini หรือ Bovine ซึ่งหมายรวมถึง ยัค (Yak), ไบซอน (Bison หรือ American buffalo), ควายถ้ำแอฟริกา (African cape buffalo), และ วัว หรือควายป่า (Wild cattle) ชนิดอื่นๆ แต่ที่เราเรียกกันว่าควายในเมืองไทยนั้นเป็นที่รู้จักกันในทางสากลว่า **ควายน้ำ (Water buffalo)** หรือ ควายบ้านเอเชีย (Asian domestic water buffalo) **ที่มักเรียกกันว่า ควายน้ำ ก็เพราะมันมีนิสัยชอบนอนแช่น้ำ หรือแชโคลนแฉะๆ มิใช่เพราะมันชอบว่ายน้ำ หรือว่ายน้ำเก่งแต่อย่างใด เพราะควายว่ายน้ำไม่เก่ง** ขณะที่ควายป่าจัดเป็นสัตว์สงวนที่ใกล้สูญพันธุ์ แต่ควายน้ำหรือควายบ้านเอเชียยังคงมีอาศัยอยู่ในโลกใบนี้จำนวนมากถึง 158 ล้านตัว โดยที่ร้อยละ 97 หรือเกือบทั้งหมด อาศัยอยู่ในเอเชีย [ข้อมูลจากการประมาณการขององค์การอาหารและเกษตรกรรมแห่งสหประชาชาติ (Food and Agriculture Organization; FAO) ในปี ค.ศ. 2000]

**ควาย** เป็นสัตว์มีแกนสันหลัง ในตระกูลสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม และเป็นสัตว์กินพืชเป็นอาหาร นับเป็นสัตว์เลี้ยงที่ใกล้ชิดกับงานเกษตรกรรมของประเทศทางเอเชียมากที่สุด เพราะนิยมเลี้ยงไว้เป็นแรงงานเพื่อทำไร่ไถนา บ้างก็ใช้ควายเป็นพาหนะในประวัติศาสตร์ชาติไทย **นายทองเหม็น** แห่งหมู่บ้านบางระจัน ก็ใช้ควายเพื่อชื้อออกไปรบกับพม่า นอกจากนี้ ยังมีการเลี้ยงควายเพื่อเอานมและเนื้อมาเป็นอาหาร ควายจึงมีประโยชน์ต่อมนุษย์หลากหลายประการ ปัจจุบัน มีการใช้แรงงานควายน้อยลง เพราะคนหันไปนิยมใช้รถไถเครื่องยนต์แทน (ไม่ชอบกว่ายี่ห้ออะไร เพราะไม่ได้ค่าโฆษณา) แต่ในยุคที่น้ำมันมีราคาสูงขึ้นมาก ผู้คนจำนวนหนึ่งก็หันกลับไปสนใจใช้แรงงานควายในการทำเกษตรกรรมกันอีก



ให้ดูหน้าว่าหล่อแค่ไหน ...ไม่ใช่ให้ดูหน้าลายยี่ด



**ควาย** มีสีขา มีผิวสีเทาถึงดำ บางตัวเป็นส่วนน้อยมีสีชมพู (ซึ่งเรียกว่าควายเผือก) มีขนาดตัวใกล้เคียงกับวัวตัวโตๆ เท้าเป็นกีบ กีบค่อนข้างนุ่ม และแผ่ออกกว้างเพื่อช่วยพยุงตัวไม่ให้จมลงในโคลนได้ง่ายเกินไป ควายโตเต็มวัยเมื่ออายุระหว่าง 5-8 ปี ตัวผู้จะตัวใหญ่กว่าตัวเมีย ตัวผู้โตเต็มวัยจะมีน้ำหนักโดยเฉลี่ย 520-560 กก. ตัวเมียเฉลี่ยประมาณ 360-440 กก.

ควายโตเต็มวัยมีเส้นรอบอกเฉลี่ยระหว่าง 170-210 ซม. ลำตัวยาวเฉลี่ย 130-147 ซม. และสูงเฉลี่ยระหว่าง 120-138 ซม. ส่วนใหญ่รูปร่างอ้วนเตี้ย ฟันซี่สั้น ท้องกางกลม แข็งขาสั้น เขากางยาว มีเขาเป็นลักษณะเด่นเฉพาะตัวปลายเขาโค้งเป็นวงคล้ายพระจันทร์เสี้ยว ควายมีฟันล่าง 20 ซี่ ส่วนฟันบนมีเฉพาะกราม 12 ซี่ และไม่มีฟันหน้า

**ควายเป็นสัตว์ที่อยู่เป็นฝูง** ฝูงหนึ่งมีประมาณ 30-40 ตัว ปกติควายเป็นสัตว์ที่เชื่อง รักพวกพ้อง มีระเบียบ สุภาพกับเจ้าของหรือสิ่งที

คุ้นเคย แต่จะไม่ไว้วางใจในสิ่งแปลกหน้า นิสัยขี้ตื่นตกใจ และจะมีปฏิกิริยาทุกครั้งที่ทำให้หนีเหลืองหรือสีแดง โดยอาจวิ่งหนีหรือวิ่งไล่ ไม่ชอบอากาศร้อน ชอบนอนแช่ปลัก ถ้าปล่อยไว้จะไปอยู่รวมกันเป็นฝูง มีจำฝูงหรือแม่ฝูง โดยตัวที่อาวุโสที่สุดจะเป็นจำฝูง ซึ่งมักจะเป็นตัวเมียที่มีอายุมาก

ควายเป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม แม่ควายจะตั้งท้องราว 9-11 เดือน และออกลูกราวปีเว้นปี ลูกควายจะกินนมแม่จนอายุประมาณ 18 เดือน และจะอยู่ในฝูงเดียวกับแม่จนถึงอายุประมาณ 3 ปี หรือนานกว่านั้น ควายจะเจริญเติบโตจนใช้แรงงานได้ระหว่างอายุ 2 ½ - 3 ปี ช่วงที่ใช้งานได้ดีเต็มที่คือระหว่างอายุ 5-8 ปี อายุควายเฉลี่ยโดยทั่วไปประมาณ 25 ปี แต่ควายแต่ละตัวจะใช้งานได้นานอายุย่างเข้า 20 ขวบเท่านั้น หลังจากหมดอายุใช้งาน ควายมักจะถูกนำไปขายโรงฆ่าสัตว์เพื่อนำไปเป็นอาหารของมนุษย์ **ความจริงข้อนี้นับเป็นเรื่องเศร้าที่เล่ากันมาไม่รู้จัก และไม่ค่อยมีคนอยากพูดถึง และเป็นที่มาของบทเพลง ชายควายช่วยแม่ ของ มนต์สิทธิ์ คำสร้อย ที่กล่าวถึงในตอนต้น**





ฝูงควายบริเวณบ้านหัวป่าเขียว จังหวัดพัทลุง

**ควายน้ำ** หรือควายบ้านเอเชีย เป็นควายที่มีสายพันธุ์มาจากควายป่าที่ถูกนำมาเลี้ยงนานกว่า 5,000 ปีแล้ว ในประเทศฟิลิปปินส์เรียกกันว่า *คาราบาว (Carabao)* ซึ่งเป็นคำที่คนไทยรู้จักกันดี เพราะชื่อนี้ถูกนำไปตั้งเป็นชื่อวงดนตรีเพื่อชีวิตอันโด่งดังในเมืองไทย ควายน้ำยังแบ่งได้เป็น 2 ชนิดคือ *ควายปลัก (Swamp buffalo)* และ *ควายแม่น้ำ (River buffalo)* ทั้งสองชนิดจัดอยู่ใน Family และ Genus เดียวกันคือ *Bubalus bubalis* แต่ก็มีความแตกต่างกันทางรูปร่างอย่างเห็นได้ชัด การศึกษาทางด้านชีวโมเลกุลระบุว่า ควายปลักมีจำนวนโครโมโซม 24 คู่ ส่วนควายแม่น้ำจะมีจำนวนโครโมโซม 25 คู่ การผสมข้ามพันธุ์ระหว่างควายทั้งสองชนิดนี้แม้จะทำได้ แต่ก็ไม่สามารถทำได้อย่างนัก

*ควายปลัก* เลี้ยงกันในประเทศไทย ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย อินโดนีเซีย เวียดนาม พม่า กัมพูชา และลาว เลี้ยงเพื่อใช้แรงงานในไร่นา เพื่อปลูกข้าวและทำไร่ และเมื่ออายุมากขึ้นก็จะส่งเข้าโรงฆ่าเพื่อใช้เนื้อเป็นอาหาร ชอบนอนแช่ปลัก มีรูปร่างลำตัวสั้น ผิวหนังมีสีเทาเข้มเกือบดำ อาจมีสีขาวเผือก มีขนเล็กน้อย ลำตัวหนาหนัก ท้องใหญ่ หัวยาวแคบ เขามีลักษณะแบบโค้งไปข้างหลัง หน้าสั้น หน้าผากแบนราบ ตาฉูดเด่นชัด ช่วงระหว่างรูจมูกทั้งสองข้างกว้าง คอยาวและบริเวณใต้คอกจะมีขนขาวเป็นรูปตัววี (Chevron-shaped) หัวไหล่และอกนูนเห็นชัด

*ควายแม่น้ำ* พบในประเทศอินเดีย ปากีสถาน อียิปต์ ประเทศในยุโรปตอนใต้และยุโรปตะวันออก



ชวานากับควายจึงมีประวัติศาสตร์ความผูกพันที่ยาวนาน จนแทบจะกล่าวได้ว่าควายนั้นมีความสนิทสนมใกล้ชิดกับชวานาเกินกว่าที่เรียกว่าสัตว์เลี้ยงได้ ในอดีต ควายถูกนำมาใช้แรงงานในภาคการเกษตร คือทำไร่ ทำนา อันเป็นภาพที่เราจินตนาการเมื่อยามที่มองออกไปตามท้องทุ่งนา แต่ในระยะหลังเมื่อการทำนาได้เปลี่ยนจากการใช้ควายมาไถนาเป็นการใช้เครื่องจักรแทน ควายจากที่เคยเดินอยู่ตามท้องไร่ท้องนา กลับกลายเป็นสัตว์ที่ถูกคนมองข้าม จนในระยะหลังบทบาทของควายแทบจะไม่ปรากฏอยู่ในภาคการเกษตรของชวานาอีกเลย

**เมื่อควายเกิดการว่างงานขึ้นจึงทำให้ควายจำนวนไม่น้อยได้ผันชีวิตจากท้องไร่ท้องนา ไปสู่โรงฆ่าสัตว์ (เศร้า!)**

บางประเทศ เช่น อินเดีย นิยมเลี้ยงควายไว้ให้นมเพื่อนำมาบริโภค แม้ว่าคนไทยยังไม่นิยมดื่มนมควายกันมากนัก แต่ก็เริ่มเลี้ยงควายนมกันบ้างแล้ว เช่นในจังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งมีการเลี้ยงกันจนถึงกับจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้เลี้ยงควายนม **นมควายมีราคาแพงกว่านมวัว เพราะได้รับการยอมรับว่ามีคุณภาพดีกว่านมวัว คือมีโปรตีนสูงกว่าและแถมยังมีคอเลสเตอรอลน้อยกว่าอีกด้วย**

**เดอรอลน้อยกว่าอีกด้วย**

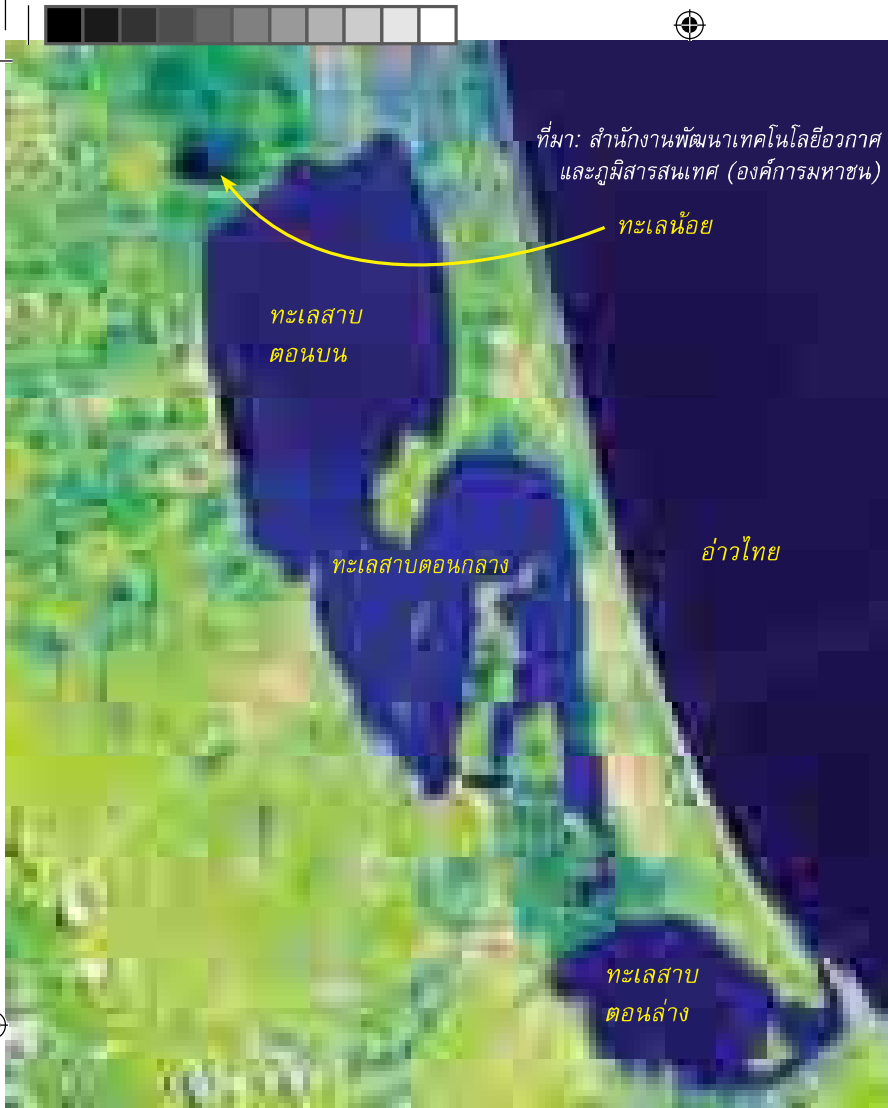
**ปัจจุบัน เริ่มมีความวิตกกังว่า ควายอาจจะหมดไปจากสังคมไทย จากสถิติของกรมปศุสัตว์ในช่วงปี พ.ศ. 2531 จนถึง 2540 จำนวนควายในประเทศไทยลดลงจาก 5.3 ล้านตัว เป็น 2.3 ล้านตัว โดยมีอัตราการลดจำนวนลงเกือบร้อยละ 3 ต่อปี สาเหตุของการลดจำนวนควายอย่างรวดเร็วทำให้ไทยต้องสั่งซื้อควายมาจากประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ลาว พม่า เขมร เป็นต้น ทั้งนี้เพราะว่าความนิยมบริโภคเนื้อควายของคนมีเพิ่มมากขึ้น ผนวกกับควายที่มีอยู่ไม่เพียงพอต่อความต้องการ ปัญหาดังกล่าวนี้ไม่ได้เพิ่งเกิดขึ้นกับวิถีชีวิตของควาย แต่ได้เกิดขึ้นมานานแล้ว แต่นับวันจะทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น**

ไม่ชอบลงแช่โคลน แต่จะชอบน้ำสะอาด ให้นมมาก จึงมักถูกเลี้ยงไว้เพื่อรีดนม มีหลายสายพันธุ์ย่อย เช่น พันธุ์มูร่าห์ นิลิ ราวี เมชานี เซอติ และเมติเตอร์เรเนียน เป็นต้น ควายประเภทนี้จะมีขนาดใหญ่ รูปร่างแข็งแรง ลักษณะทั่วไปจะมีผิวหนังสีดำ หัวสั้น หน้าผากนูน เขาสั้นและบิดม้วนงอ ส่วนลำตัวจะเล็กมาก มีขนาดเต้านมใหญ่

**ควายทะเลน้อย นั้น ถือเป็น ควายน้ำ ชนิดควายปลัก นะครับ**

**มี**หลักฐานทางโบราณคดีที่บ้านเชียง อำเภอนองหาน จังหวัดอุดรธานี ที่บอกไว้ว่า ชวานานำควายมาเลี้ยงตั้งแต่เมื่อประมาณ 5,000 กว่าปีมาแล้ว





**คลองนางเรียม** เป็นสายน้ำเก่าแก่ดั้งเดิมของชาวบ้านทะเลน้อยที่ได้ใช้เป็นเส้นทางเดินเรือสัญจรไปมาและขนส่งสินค้า เช่น ข้าว ผลไม้ เป็นต้น จากเมืองลุง (เมืองพัทลุง) ไปขายยัง **ท่าออก** (ตำบลตะเครียะ อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา) หรือขนส่งสินค้าจาก ท่าออก เช่นเกลือ น้ำตาลโตนด ปลาแห้ง ปลาเค็ม เป็นต้น ขายที่เมืองลุง ปัจจุบัน การเดินทางทางเรือในเส้นทางสายนี้แทบไม่มีบทบาทเลยเมื่อเทียบกับในสมัยก่อน เนื่องจากถูกแทนที่ด้วยการคมนาคมทางบก เพราะมีการตัดถนนใหม่หลายสายที่ช่วยให้การสัญจรทางบกสะดวกและรวดเร็วมากขึ้น โดยเฉพาะถนนสายใหม่คือ สายควนขนุน-ทะเลน้อย-ระโนด (ถนนไส

## ทะเลน้อย

คงเป็นการดีถ้าจะได้อธิบายบ้างถึงบริเวณหรือ **บ้าน** ของควายส่วนใหญ่ที่ทะเลน้อยดังที่ได้เกริ่นไว้ตั้งแต่ต้น **ทะเลน้อย** อยู่ตรงรอยต่อของอำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง กับ อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา ทะเลน้อยเป็นส่วนที่เล็กที่สุดและอยู่ทางตอนบนสุดของทะเลสาบสงขลา มีพื้นที่ประมาณ 28 ตร.กม. ล้อมรอบด้วยพื้นที่ลุ่มซึ่งประกอบด้วยที่ราบน้ำท่วมขังและป่าพรุ ทะเลน้อยเป็นเพียงส่วนหนึ่งของพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีขนาดประมาณ 430 ตร.กม. แต่ถือเป็นหัวใจสำคัญของพื้นที่ชุ่มน้ำแห่งนี้ ทะเลน้อยมีความลึกเฉลี่ยเพียงประมาณ 1.5 ม. เป็นทะเลสาบน้ำจืดที่แยกส่วนค่อนข้างชัดเจนกับทะเลสาบส่วนอื่นๆ โดยมี **คลองนางเรียม คลองบ้านกลาง และคลองยวน** เชื่อมต่อระหว่างทะเลน้อยกับทะเลสาบสงขลาตอนบน (ที่มักเรียกกันอีกชื่อหนึ่งว่า ทะเลหลวง)

กลิ้ง-หัวป่า) ซึ่งมีบางส่วนของถนนเป็นทางยกระดับ ถนนเส้นนี้ได้ช่วยย่นระยะทางและเวลาการเดินทางระหว่างจังหวัดพัทลุงและจังหวัดสงขลาลงเป็นอย่างมากทีเดียว

**ทะเลน้อย** มีนิเวศเป็นที่ราบลุ่มน้ำจืด น้ำท่วมขังตลอดปี พื้นที่โดยรอบนอกจากจะมีท้องน้ำกว้างใหญ่แล้ว ยังประกอบไปด้วย ห้วย หนอง คลอง บึงทุ่งหญ้า ดงเสม็ดขาว ดงกระจูด ฯลฯ และป่าดิบชื้นจากชายฝั่งออกไปจะพบบัวสายที่ผลิดอกบานแดงอมชมพูสุดสายตา และบัวหลวงที่มีสีนวลเย็นตา เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายของถิ่นอาศัยที่มีศักยภาพรองรับสิ่งมีชีวิตหลายสายพันธุ์

นักท่องเที่ยวมักรู้จักทะเลน้อยในฐานะ **อุทยานนกน้ำ** เพราะมีนกน้ำที่สำรวจพบมากกว่า 180 ชนิด มีทะเลบัวที่ออกดอกสีชมพูสดใสบาน สะพรั่งรับแสงอรุณในยามเช้า ราวกับเชื้อเชิญผู้มาเยือน



พื้นผิวหน้าที่ถือเป็นป่าพรุน้ำจืดนั้น มีพืชพรรณนานาชนิด ขึ้นเจริญงอกงาม และเคยอุดมสมบูรณ์มาก

**ทะเลน้อย**เป็นแหล่งน้ำจืดขนาดใหญ่ที่น้ำเกือบจืดสนิท อุดมไปด้วยพืชน้ำ ทุ่งหญ้า ป่าไม้ และพันธุ์สัตว์น้ำจำพวก กุ้ง หอย ปู ปลา มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมแก่การดำรงชีพของนก เพราะมีอาหารมากมายที่ดึงดูดและล่อใจให้นกน้ำนานาพันธุ์ มาอยู่อาศัยและหากิน

ทะเลน้อยจึงกลายเป็นแหล่งรวมของนกน้ำจำนวนมากนับหมื่นตัวในเกือบทุกฤดูกาล ในจำนวนนี้มีนกประจำถิ่นถึงกว่า 120 ชนิด ที่เหลือเป็นนกที่อพยพมาจากอาศัยอยู่ในบางฤดูกาล

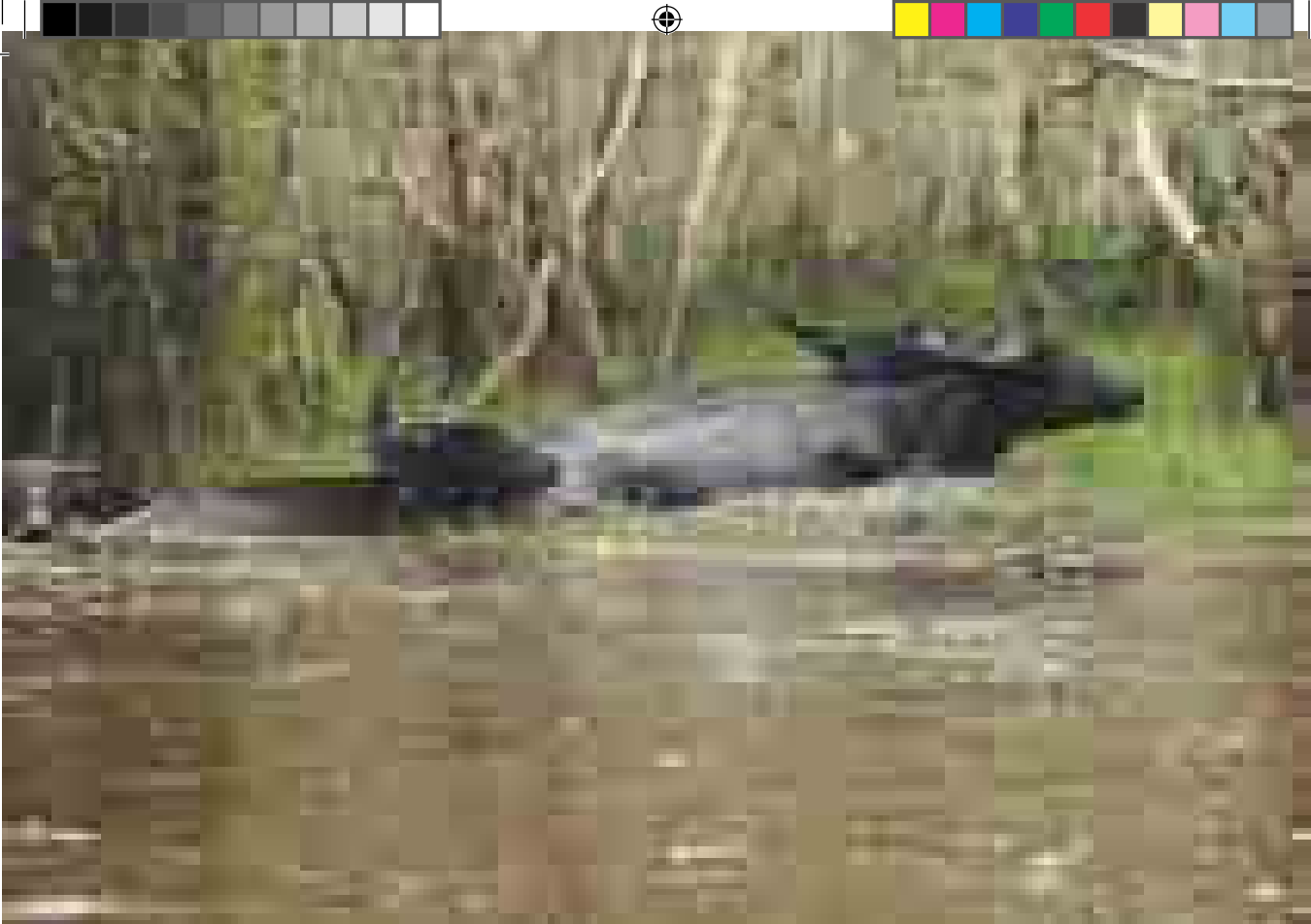
นกที่พบเห็นได้ทั่วๆ ไปในบริเวณนี้ได้แก่ นกเป็ดแดง นกอีโก้ง (ชื่อพื้นบ้านคือ “**นกพริก**”) นกอีล้ำ นกกุลาขาว นกกระสาแดง นกเป็ดคับแค นกเด้าดิน นกนางแอ่นบ้าน และเหยี่ยวแดง เป็นต้น

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เห็นความสำคัญของทะเลน้อย และได้ประกาศให้ พื้นที่ชุ่มน้ำ (ซึ่งหมายถึง พื้นที่ลุ่ม พื้นที่ราบ พื้นที่ลุ่มชื้นแฉะ มีน้ำท่วมน้ำขัง พื้นที่พรุ และพื้นที่แหล่งน้ำ ทั้งที่เป็น

แหล่งน้ำนิ่งและน้ำไหล ทั้งที่เป็นน้ำจืด น้ำกร่อย และน้ำเค็ม รวมไปถึงพื้นที่ชายฝั่งทะเล และพื้นที่ของทะเล ในบริเวณซึ่งเมื่อน้ำลดลงต่ำสุดมีความลึกของระดับน้ำไม่เกิน 6 ม.) ในบริเวณทะเลน้อย ในอาณาเขตประมาณ 50 ตร.กม. **เป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่าแห่งแรกของประเทศไทย เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2518**

**ความ**สำคัญอีกประการหนึ่งของพื้นที่รอบทะเลน้อย คือ การที่ **พรุควนซีเลียน** ซึ่งมีเนื้อที่ประมาณ 3,000 ไร่ ได้รับการประกาศเป็น **แรมซาร์ไซด์ (Ramsar site) แห่งแรกของประเทศไทย**

Ramsar site เกิดขึ้นเนื่องจากตัวแทนของประเทศต่างๆ ได้จัดให้มีการประชุมขึ้นที่เมืองแรมซาร์ ประเทศอิหร่าน เมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2514 (ค.ศ. 1971) เพื่อรองรับอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ โดยเฉพาะพื้นที่ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของนกน้ำหลากชนิด อนุสัญญานี้เป็นข้อตกลงระหว่างรัฐบาลกว่า 130 ประเทศ ซึ่งกำหนดกรอบความร่วมมือเพื่อการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการอนุรักษ์และยับยั้งการสูญหายของพื้นที่ชุ่มน้ำโลก ซึ่งจะต้องจัดการใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาดและยั่งยืน



ควายว่ายน้ำ เอ๊ย... ลุยน้ำออกไปหากิน

## ควายทะเลน้อย

ก่อนอื่นคงต้องบอกเสียก่อนว่า คำว่า ควายทะเลน้อย ในที่นี้ มิได้หมายถึง ควายทะเล ตัวน้อยๆ ดอกนะ แต่หมายถึงควายแห่งทุ่งทะเลน้อย ซึ่งก็เป็นควายธรรมดาหรือควายน้ำที่เรารู้จักกันดีนั่นเอง

มีหลักฐานบ่งบอกว่า พื้นที่โดยรอบทะเลน้อย ได้มีการเลี้ยงควายมานานนับร้อยปี หรืออย่างน้อย 3-4 ชั่วอายุคน เนื่องจากพื้นที่แถบนี้เดิมเป็นพื้นที่ราบลุ่ม มีน้ำท่วมขังปีละหลายเดือน เหมาะแก่การทำกรเกษตร โดยเฉพาะการทำนา ประชากรแถบนี้จึงยึดถืออาชีพทำนาเป็นอาชีพหลักมานาน ในการทำนาก็จำเป็นต้องใช้แรงงานสัตว์ และควายก็เป็นสัตว์ที่ได้รับความนิยมนำมาเลี้ยงเช่นเดียวกับในภูมิภาคอื่นๆ ของประเทศไทย เนื่องจากควายชอบพื้นที่แฉะ เลี้ยงง่าย อดทน และจากคำบอกเล่าของคนทีใกล้เคียงกับควาย ทุกคนให้ข้อมูลยืนยันตรงกันว่า **ควายเป็นสัตว์ฉลาด มิได้โง่อย่างที่มนุษย์เราชอบตราหน้าพวกเดียวกันบางคนว่า โง่อย่างควายแม้แต่หน่อย**

ตามเงื่อนไขของอนุสัญญา การเสนอพื้นที่ชุ่มน้ำเป็น Ramsar site จะทำได้ก็ต่อเมื่อประเทศเจ้าของพื้นที่นั้นเข้าร่วมเป็นภาคี และรับจะปฏิบัติตามอนุสัญญาองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization; UNESCO หรือ ยูเนสโก) **โดยกำหนดให้ วันที่ 2 กุมภาพันธ์ ของทุกปี เป็น วันพื้นที่ชุ่มน้ำโลก (World Wetland Day)** ประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีของอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำอันดับที่ 110 และ **พรควนซีเลี่ยน ได้รับการประกาศเป็นพื้นที่แรมซ่าเมื่อวันที่ 13 กันยายน 2541 นับเป็น Ramsar site แห่งแรกของประเทศไทย และเป็นลำดับที่ 948 ในทะเบียนพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ** ปัจจุบัน ประเทศไทยเรามีพื้นที่ชุ่มน้ำภายใต้อนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ 11 แห่ง

ผู้สนใจสามารถดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ [www2.onep.go.th/wetlands/frontend/theme/ramsars\\_main.php?Lang=0](http://www2.onep.go.th/wetlands/frontend/theme/ramsars_main.php?Lang=0)





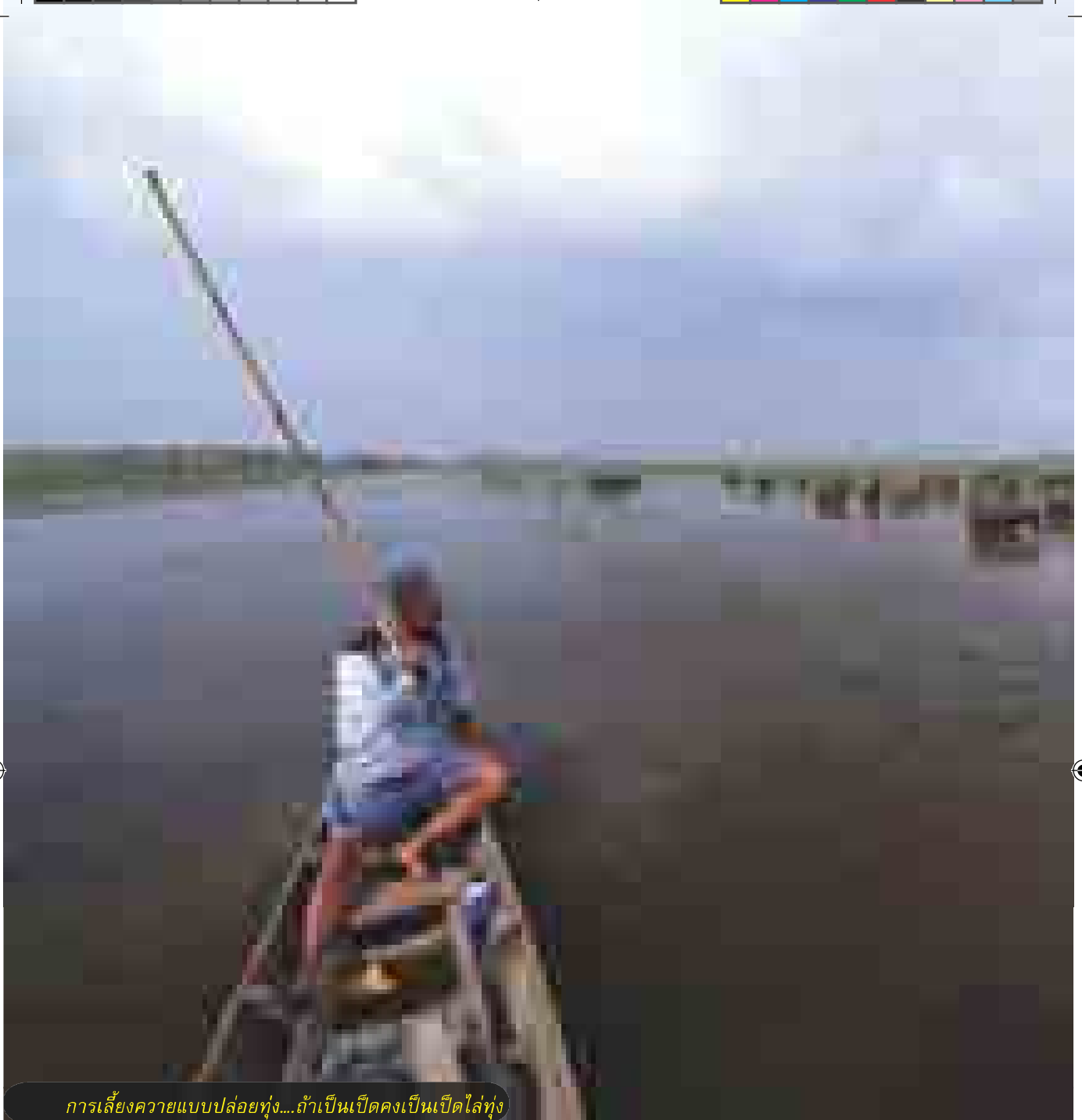
ทะเลน้อยและพื้นที่ใกล้เคียงโดยรอบ ที่มีการเลี้ยงควายกันมาก

**ปัจจุบัน** พื้นที่รอบทะเลน้อยที่ยังคงมีการเลี้ยงควายกันอยู่มากได้แก่ ตำบลทะเลน้อย และตำบลนางตุง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง และตำบลบ้านขาว อำเภอร่อนนวด จังหวัดสงขลา จากการสำรวจข้อมูลจำนวนประชากรควายในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ในปี พ.ศ. 2548 พบว่า มีประชากรควายทั้งหมด 4,334 ตัว แบ่งเป็นเพศผู้ 1,342 ตัว เพศเมีย 2,992 ตัว (ควายเพศเมียมีจำนวนกว่าสองเท่าของควายเพศผู้) และมีผู้เลี้ยงควาย 164 ราย

ปลายปี 2548 ถึงต้นปี 2549 มีน้ำท่วมมากและนาน ทุ่งคลองนางเรียงและคลองยวนประสบปัญหาน้ำท่วมเป็นเวลาติดต่อกันหลายเดือน ทำให้ควายขาดอาหารและเป็นโรคล้มตายไปจำนวนมาก แม้ว่าชาวบ้านที่เลี้ยงควายจะได้รับการช่วยเหลือจากทางการและมีการจัดหาควายมาชดเชยบ้างแล้ว แต่จำนวนประชากรควายในปัจจุบันก็ยังนับว่าลดน้อย

ลงกว่าเดิมไปมาก ในปี 2550 ได้มีการสำรวจเก็บข้อมูลจำนวนควายในพื้นที่ทะเลน้อย โดยเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย พบว่าจำนวนควายในพื้นที่ลดลงเหลือเพียง 3,104 ตัว

**นายวิชิต บัวแดง** รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) บ้านขาว อำเภอร่อนนวด จังหวัดสงขลา ซึ่งมีควายอยู่ราว 30 ตัว กล่าวว่า ปัจจุบัน (ต้นปี 2552) จำนวนควายในพื้นที่ทะเลน้อยลดลงเหลือเพียงราวกว่า 2,000 ตัวเท่านั้น เนื่องจากผู้เลี้ยงควายจำนวนหนึ่งได้ขายควายทิ้งไปยกฝูงให้กับคนต่างพื้นที่ เพราะประสบกับความยากลำบากในการเลี้ยงควาย ปกติแล้ว ชาวบ้านแถบนี้จะเลี้ยงควายไว้ขาย โดยลูกค้ากลุ่มใหญ่จะเป็นพ่อค้าคนกลางที่ซื้อไปขายต่อให้กับชาวมาเลเซีย ซึ่งนิยมรับประทานเนื้อควาย สร้างรายได้ให้กับผู้เลี้ยงประมาณครัวเรือนละ 30,000 - 50,000 บาทต่อปี



การเลี้ยงควายแบบปล่อยทุ่ง...ถ้าเป็นเบ็ดคงเป็นเบ็ดไล่ทุ่ง

**การเลี้ยงควายโดยทั่วไปจะมี 2 แบบ** คือ **การเลี้ยงแบบล่าม** (กระบือบก) และ **การเลี้ยงแบบปล่อยทุ่ง** (ควายพรุ หรือ ควายเล) ใน การเลี้ยงแบบล่ามนั้น ควายแต่ละตัวต้องมีสน ตะพายร้อยจุมกและมีเชือกต่อยาวประมาณ 5-10 ม. เพื่อให้มีพื้นที่สำหรับควายกินหญ้าแต่ให้พื้นที่ ถูกจำกัดไว้

**การเลี้ยงควายของชาวบ้านในแถบทะเล น้อยที่ปฏิบัติกันมานานแล้ว เป็นการเลี้ยงแบบ ปล่อยทุ่ง** คือปล่อยให้ควายหากินเองในทุ่งหญ้าซึ่ง เป็นที่ลุ่ม เนื่องจากพื้นที่ที่ควายหากินจะมีน้ำท่วม ชังติดต่อกันปีละหลายเดือนในฤดูฝน ควายจึงต้อง ปรับตัวในการหากิน โดยควายจะต้องลุยน้ำออกไปหากิน บางครั้งไกลถึง 4-5 กม. รวมระยะทาง





เอาคางเกยหลังว่ายน้ำไปยังที่ต่างๆ และสามารถว่ายน้ำได้เป็นระยะทางไกลโดยทำไม่ถึงพื้น ควายตัวโตสามารถดำน้ำโดยใช้ขาหลังชี้ขึ้นฟ้า ส่วนหัวดำลงไปใต้น้ำเพื่อหาหญ้าหรือกระดูกกิน ส่วนลูกควายนั้นจะดำน้ำลงไปทั้งตัว การดำน้ำแต่ละครั้งควายสามารถดำได้ค่อนข้างนานหลายนาที



ไปกลับรวม 10 กม. และจะต้องดำน้ำลงไปกินหญ้าหรือกระดูกหนูใต้น้ำ

**ควาย**แถบนี้จะมีลักษณะกึ่งเท้าและฝ่าเท้านุ่ม และสามารถลุยโคลนได้ดี หากควายต้องเดินในที่ดอนหรือบนดินแข็งนานๆ ควายจะเจ็บเท้า ในการลุยน้ำออกไปหากิน แม้ควายที่มีลูก จะให้ลูกควาย





ผู้ที่ติดตามข่าวสารเกี่ยวกับควายทะเลน้อยอยู่บ้าง คงเคยได้ยินมาบ้างว่ามีผู้กล่าวอ้างว่า การว่ายน้ำและการดำน้ำหากินของควายเช่นนี้ เป็นลักษณะพิเศษเฉพาะของควายในบริเวณทะเลน้อยเท่านั้น แต่ที่จริงแล้วความสามารถในการว่ายน้ำและดำน้ำน่าจะเป็นคุณลักษณะของควายน้ำโดยทั่วไปอยู่แล้ว และอย่างน้อยก็มีหลักฐานเป็นบทความเรื่องหนึ่งที่กล่าวถึงควายที่สามารถว่ายน้ำและดำน้ำเพื่อหากินหญ้าใต้น้ำได้เช่นเดียวกับควายทะเลน้อยในแหล่งเลี้ยงควายขนาดใหญ่อีกแห่งหนึ่งของประเทศไทย ซึ่งได้แก่ที่หนองหาร อำเภอมือง จังหวัดสกลนคร วิธีการเลี้ยงควายของชาวบ้านแถบหนองหานนี้มีลักษณะคล้ายคลึงกับการเลี้ยงควายที่ทะเลน้อยเป็นอย่างมาก กล่าวคือเป็นการเลี้ยงแบบปล่อยทุ่งเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม ควายที่นั่นมักจะเลี้ยงกันเป็นฝูงเล็กๆ และในปัจจุบันมีจำนวนโดยรวมน้อยกว่าที่ทะเลน้อยมาก จึงน่าจะกล่าวได้ว่าขณะนี้ **ทะเลน้อยเป็นแหล่งเลี้ยงควายที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย**

**ควาย** ทะเลน้อยก็เช่นเดียวกับควายน้ำทั่วไป ที่มีพฤติกรรมเป็น **สัตว์สังคม** กล่าวคือ จะอยู่รวมกันเป็นฝูง มีจำฝูงหรือแม่ฝูง มีความรักพวกพ้อง มีระเบียบวินัย เช่น เข้านอนประจำที่ ถ้านอนผิดที่ก็จะถูกควายเจ้าของที่ไล่ ควายทะเลน้อยเป็นสัตว์ที่มีความกตัญญูรู้คุณต่อเจ้าของ เลี้ยงง่าย สามารถเข้าคอกตัวเองโดยไม่ต้องมีใครไล่ต้อน และจะไม่ทำร้ายเจ้าของ มีนิสัยช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เช่น หากมีลูกควายกำพร้าเกิดขึ้นในฝูง แม่ควายที่มึนมจะผลัดเปลี่ยนกันให้นม **เรื่องอย่างนี้ทำให้ สังคมควาย ดูดีกว่าสังคมคน เสียอีก เพราะทั้งฉลาด มีระเบียบ และเอื้ออาทร เลย ทำให้ไม่รู้ว่ ควายเสียหลายตรงไหนจนถึงกับถูกจับมาใช้เป็นคำมรุตสาทในหมู่คน**





ที่ยืนบนหลังผม และที่กำลังบินไปนะ ไม่นานก็เอี้ยงดอกกะศรี





## ปัญหาท้าทาย ควายแห่งทะเลน้อย

ทำไมควายทะเลน้อยจึงมีปัญหา? ปัญหาที่ว่  
นี้ มีทั้งปัญหาที่ควายสร้างให้กับผู้อื่น และที่ควาย  
และเจ้าของควายต้องประสบจากความเปลี่ยนแปลง  
ที่กำลังเกิดขึ้น

**เรามาดูกันว่า  
ปัญหาเหล่านี้คืออะไร?**

ปัญหาหลักที่สำคัญได้แก่ การที่พื้นที่หากิน  
ของควายกำลังลดลง ทั้งจากน้ำท่วมขังที่นานขึ้นใน  
บางปี ที่ทำให้หญ้าตายและอาหารของควายลดลง

แต่ปัญหาใหญ่มากกว่าที่กำลังเกิดขึ้นก็คือ  
การเปิดพื้นที่เพื่อปลูกข้าว และปาล์มน้ำมัน มีเพิ่ม  
ขึ้นมาก เป็นเหตุให้พื้นที่หากินของควายลดลงอย่าง  
รวดเร็ว อีกทั้งยังทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่าง  
ผู้เลี้ยงควายกับเจ้าของสวนปาล์ม เมื่อควายเข้าไป  
เหยียบย่ำต้นกล้าปาล์ม จนเคยทำให้เจ้าของควาย  
ต้องจ่ายค่าเสียหายให้กับเจ้าของสวนปาล์มเป็น  
เงินจำนวนไม่น้อย



สวนปาล์มเพิ่มจำนวนอย่างรวดเร็วรอบทะเลน้อย มีปัญหาทั้งกับคนและกับควายรวมทั้งระบบนิเวศ



เรือนพักควายบริเวณทุ่งนางเรียม เกิดเป็นควายก็มีบ้านได้แค่นี้แหละ....แต่ก็ยังมี ที่ยังมี

**นายวิชุด บัวแดง รองนายก อบต.** บ้านชาวเล่าว่า ปัญหาควายเข้าไปเหยียบย่ำต้นกล้าปาล์มในสวนปาล์มนี้ ทำให้ปัจจุบันเจ้าของควายไม่สามารถปล่อยควายให้หากินเองตามลำพังเหมือนที่เคยปฏิบัติมาแต่ก่อนได้ และต้องใช้สมาชิกในครอบครัวคนใดคนหนึ่งออกไปเฝ้าติดตามดูแลควายอย่างใกล้ชิดทำให้เสียโอกาสในการไปทำงานอย่างอื่นเพื่อหารายได้เพิ่ม สวนปาล์มที่เป็นปัญหาเกี่ยวกับควายเหล่านี้ มีทั้งที่มีเอกสารสิทธิ์ในที่ดินอย่างถูกต้อง และทั้งที่นายทุนเจ้าของสวนเข้าไปบุกรุกที่สาธารณะในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย หรือได้เอกสารสิทธิ์มาอย่างไม่ถูกต้อง

ต่อปัญหาการบุกรุกที่สาธารณะในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย เจ้าหน้าที่ของเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยให้ข้อมูลว่า การที่เขตห้ามล่าฯ มีกำลังเจ้าหน้าที่น้อยในพื้นที่ซึ่งกว้างขวางถึงกว่า 400 ตร.กม. ทำให้ไม่สามารถรับมือกับการบุกรุกได้ และเมื่อพบปัญหาการบุกรุก การบังคับใช้กฎหมายเพื่อให้เจ้าของสวนหรือเกษตรกรพยานออกไปก็ทำได้ยาก และต้องพึ่งกระบวนการยุติธรรม ซึ่งใช้เวลายาวนานปัญหาดังกล่าวนี้คงแก้ไขได้ยาก หรือได้ไม่รวดเร็วพอ หากว่าไม่มีเจ้าหน้าที่ราชการระดับสูงหรือนักการเมืองเข้ามาดูแลอย่างจริงจัง

**นายสุทิน แก้วกล้า** เจ้าของฝูงควายที่เลี้ยงปล่อยทุ่งคลองนางเรียม เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย กล่าวว่่า ตนมีควายที่เลี้ยงปล่อยทุ่งอยู่ในพื้นที่ดังกล่าวเกือบ 50 ตัว โดยได้รับการสืบทอดมาจากพ่อมานานกว่า 20 ปี ซึ่งในแต่ละปีสามารถสร้างรายได้เลี้ยงครอบครัวได้ ส่งลูกเล่าเรียนจนสามารถเลี้ยงตัวเองได้ แต่มาระยะหลัง จากการที่รัฐบาลได้ส่งเสริมการปลูกปาล์มน้ำมัน และราคาข้าวเปลือกที่มีราคาสูงขึ้น ทำให้มีนายทุนและชาวบ้าน มาแย่งจับจองพื้นที่ โดยการนำรถแบ็คโฮ (Backhoe) มาขุดร่องปลูกปาล์มน้ำมัน และปรับเป็นที่ทำนาจนทำให้เกษตรกรที่มีอาชีพเลี้ยงควายได้รับความเดือดร้อนอย่างหนัก ไม่สามารถต้อนควายมาเลี้ยงได้ เนื่องจากเกรงกลุ่มนายทุนแจ้งความดำเนินคดีจนทำให้ควายที่เกษตรกรเลี้ยงอยู่ประมาณเกือบ 2,500 ตัว ต้องอยู่ด้วยความยากลำบาก และบางรายเริ่มทยอยขายออกไปในราคาเหมาจ่ายตัวละ 6,000 บาท ซึ่งพื้นที่ดังกล่าว หากผู้ว่าราชการจังหวัด หรือหน่วยงานที่รับผิดชอบ ไม่รีบเข้ามาแก้ไข คาดว่าควายน้ำปล่อยทุ่งคงจะหมดไปจากทะเลน้อยอย่างแน่นอน หรือมีชะตากรรมเช่นเดียวกับช้างแควระ ที่สูญพันธุ์ไปจากทะเลน้อยแล้วเมื่อกว่า 50 ปีก่อน



กำลังกลับเข้าคอกพักในยามใกล้พลบค่ำ  
พวกเรากลับบ้านเองก็ได้ แต่ขอไม่กลับบ้านเก่าเร็วเกินไปจะได้ป่าว?

**ปัญหาอีกประการหนึ่ง** ได้แก่ การที่กฎหมายมีข้อห้ามมิให้สร้างสิ่งปลูกสร้างในเขตห้ามล่าสัตว์ป่า แต่ควายจำเป็นต้องมีเรือนพักหรือคอกไว้นอนในเวลากลางคืน ทั้งนี้ชาวบ้านที่เลี้ยงควายได้สร้างคอกพักควายในพื้นที่นานมาแล้ว ก่อนที่จะมีการประกาศให้พื้นที่นี้เป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่า ในปี พ.ศ. 2518 เสียอีก แต่ชาวบ้านไม่สามารถสร้างคอกควายขึ้นมาใหม่ได้ อย่างไรก็ตาม ปัญหาในปัจจุบันไม่นับเป็นปัญหารุนแรง เพราะเขตห้ามล่า

สัตว์ป่าทะเลน้อยได้ผ่อนผันให้สามารถสร้างคอกควายขึ้นมาใหม่ได้ในเขตห้ามล่า แต่ห้ามใช้เครื่องจักรกล ซึ่งก็สามารถลดความขัดแย้งระหว่างผู้เลี้ยงควายกับเขตห้ามล่าฯ ไปได้ระดับหนึ่ง

**ปัญหาประการสุดท้าย** (คงมีอีกหลายปัญหา *ระหว่างกลางที่ยังไม่รู้ชัด*) ได้แก่ การที่เจ้าของควายนิยมปล่อยให้ควายเจริญเติบโตและสืบพันธุ์ตามธรรมชาติ ไม่ได้คัดเลือกพันธุ์แต่อย่างใด เมื่อ







ลูกควายเกิดมาก็มักจะปล่อยให้กินนมแม่ไปจนกว่าแม่จะไม่ยอมให้กิน หรือมีความจำเป็นที่จะต้องแยกแม่ลูกออกจากกัน โดยที่ควายเหล่านี้มีสายเลือดใกล้เคียงกัน จึงเกิดการผสมพันธุ์กันเองในระหว่างพี่น้อง (in-breeding) ทำให้ลักษณะของควาย ต้อยลงเรื่อยๆ ที่เห็นได้ชัดคือขนาดของควายมีแนวโน้มเล็กลง การนำพ่อพันธุ์จากที่อื่นเข้ามาขยายพันธุ์ยังไม่สามารถทำได้หากทางราชการหรือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องไม่เข้ามาช่วยเหลือ เพราะชาวบ้านไม่มี

ทุนทรัพย์พอที่จะซื้อพ่อพันธุ์มาผสมพันธุ์ ประกอบกับมีน้ำเสียจากโรงงาน จากชุมชน และพื้นที่ทำนา ไหลสู่ทะเลสาบ น้ำเสียเหล่านี้มีมลพิษปะปนมาด้วยไม่น้อย ทั้งสารเคมีจากปุ๋ย ยาฆ่าแมลง ทำให้น้ำและหญ้าที่ควายใช้บริโภคมีคุณภาพเสื่อมลงจนร่างกายควายไม่สมบูรณ์และเติบโตได้ดีดังเช่นแต่ก่อน



ลูกควายมีความน่ารักไม่น้อยกว่าลูกสัตว์ชนิดอื่น

## บทเรียนจากควาย

เรื่องของควาย ที่ไม่ได้โง่ แต่โชคไม่ค่อยดี ซึ่งท่านได้อ่านมาจนเกือบจบแล้วนี้ น่าจะทำให้เราท่านตระหนักมากยิ่งขึ้นถึงความเชื่อมโยงของธรรมชาติ ระบบเกษตรกรรม และวิถีชีวิตชุมชน ว่าส่งผลถึงกันและกันอย่างไรมีนัยสำคัญ วิถีชีวิตของชุมชนที่เริ่มเปลี่ยนแปลงไปจากทั้งโลกาภิวัตน์ และระบบตลาดทุนนิยมที่รุกคืบเข้ามาถึงคนชนบทอย่างชาวทะเลน้อย ได้ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศของพื้นที่โดยรอบ

และระบบนิเวศของพื้นที่ซึ่งกำลังเปลี่ยนแปลงไปนี้ ก็กำลังส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านไม่น้อยเช่นกัน

**บังเอิญแต่ว่า ชาวบ้านในชุมชนที่ได้รับผลกระทบในทางลบที่ย้อนกลับมานั้น มักจะเป็นชาวบ้านคนละกลุ่มกันกับที่ทำให้เกิดผลกระทบ การเรียนรู้ของผู้คนจึงเกิดขึ้นอย่างช้า ๆ จนบางครั้งและบ่อยครั้งก็สายเกินการณ์**





**ในบรรดาปัญหาทั้งหมดที่กล่าวมา ปัญหาการรुकคืบของสวนปาล์มและนาข้าวซึ่งทำให้พื้นที่หากินของควายลดลงเป็นอย่างมาก นับเป็นปัญหาที่มีผลกระทบต่อควายมากที่สุด และคงจะแก้ไขได้ยากหากไม่มีอำนาจรัฐยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือ หากแก้ปัญหานี้ได้ ปัญหาอื่นก็นับว่าไม่รุนแรงมากนัก หากสามารถเรียกพื้นที่ที่เคยเป็นทุ่งหญ้าเลี้ยงควายกลับคืนมาได้ จะไม่เพียงแต่จะช่วยต่อลมหายใจให้กับควายแห่งทะเลน้อยเท่านั้น แต่ยังจะช่วยคงสภาพธรรมชาติของพื้นที่ชุ่มน้ำแห่งนี้ที่มีความสำคัญยิ่งจนพื้นที่ส่วนหนึ่งได้รับการประกาศเป็นแรมซาร์ไซด์มาแล้ว ให้ลูกหลานไทยได้เรียนรู้และใช้ประโยชน์ไปอีกนานหลายชั่วอายุคน อีกทั้งยังจะช่วยอนุรักษ์ควายไทยที่กำลังมีจำนวนลดลงอย่างรวดเร็วอีกด้วย**

**จำนวนควาย และความเป็นอยู่ของควายในทุ่งทะเลน้อยจึงน่าจะเป็นดัชนีชี้วัดความสมบูรณ์ทางนิเวศวิทยาของพื้นที่ได้ในระดับหนึ่ง และอาจจะเรียกดัชนีตัวนี้ว่า ดัชนีควาย ก็ได้**

**ความช่วยเหลือทางตรงที่น่าจะเป็นประโยชน์มากแก่ชาวบ้านที่เลี้ยงควาย ก็คือการจัดหาพ่อพันธุ์ควายจากต่างถิ่นเข้ามาให้ชาวบ้านยืมไปผสมพันธุ์ เพื่อให้เกิดความหลากหลายทางสายเลือด อันจะเป็นการปรับปรุงสายพันธุ์ควายทะเลน้อยให้ดีขึ้น ช่วยแก้ปัญหาคาการผสมพันธุ์กันในระหว่างพี่น้องสายเลือดใกล้เคียงกัน หรือปัญหาเลือดชิด การแก้ไขปัญหาดังกล่าวนี้จะอยู่ในวิสัยที่ดำเนินการได้ไม่ยากนัก เพราะน่าจะมีต้นทุนทั้งในการจัดหาพ่อพันธุ์ควายและในการบริหารจัดการไม่มากนัก**

**ทางออกอีกอย่างหนึ่งเพื่อช่วยเหลือผู้เลี้ยงควาย น่าจะได้แก่การหาทางทำให้พวกเขามีรายได้เพิ่มขึ้น เพื่อชดเชยกับภาวะและต้นทุนที่เพิ่มขึ้นในการเลี้ยงควาย โดยไม่ต้องรับภาระค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นมาจนมากนัก**

ปัญหาของควายและคนเลี้ยงควายที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ไม่น่าจะสามารถแก้ไขได้ง่ายหรือแก้ไขได้อย่างรวดเร็วนัก เพราะเรื่องนี้อาจจะถูกมองว่าเป็นเพียงปัญหาของคนชายขอบกลุ่มเล็กๆ ที่คงไม่ได้รับความสนใจจากหน่วยราชการมากนัก หรือหากจะได้รับความสนใจจากนักการเมืองบ้าง ก็คงจะเพียงเฉพาะในช่วงฤดูกาลหาเสียงเท่านั้น (แหม... เมล็ดแขวะนักการเมืองเข้าจนได้ ถ้าไม่จริงก็ไม่ต้องกินปูนร้อนท้องนะครับท่านผู้แทนทุกระดับ)







หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยในจังหวัดสุพรรณบุรี อิม..ม.. ควายที่นี้อ้วนจิ่ง และก็ไม่ได้ด้วย



**ทะเลน้อย** นับเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญอยู่แล้วของจังหวัดพัทลุง จึงได้มีผู้แนะนำให้ นำควายมาฝึกและใช้ในการแสดงให้นักท่องเที่ยวชม เพราะเชื่อว่าควายเป็นสัตว์ที่มีความน่ารักไม่น้อยไปกว่าช้าง และมีความฉลาดจึงสามารถนำมาฝึกได้ไม่ยากนัก อีกทั้งยังมีคุณสมบัติที่เป็นที่ชื่นชอบของคนทั่วไปอีกหลายประการดังได้กล่าวมาแล้ว

ดังเช่นที่หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยในอำเภอ **ศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี** ได้ดำเนินการจนประสบความสำเร็จมาแล้ว และน่าจะเป็นแบบอย่างที่ดีในการนำมาประยุกต์เพื่ออนุรักษ์ควายได้แห่ง **ทุ่งทะเลน้อยได้** 🐘



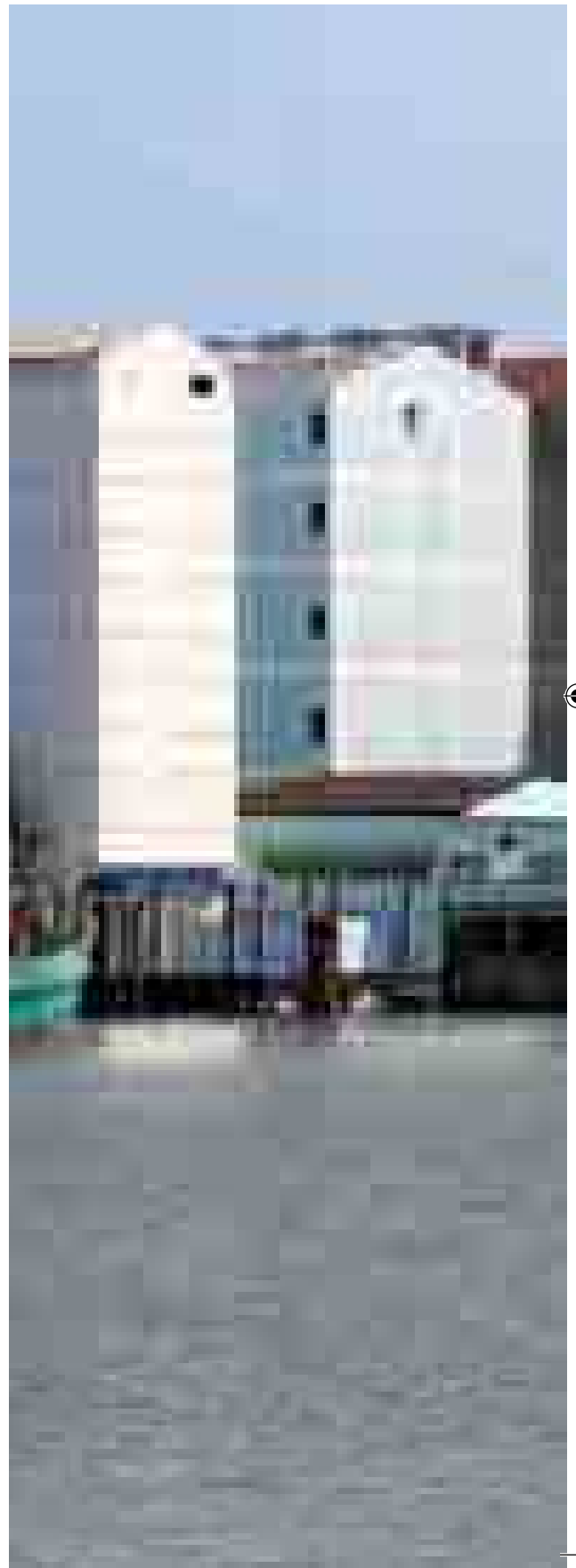
# เกาะรังนก... บ้านรังนก

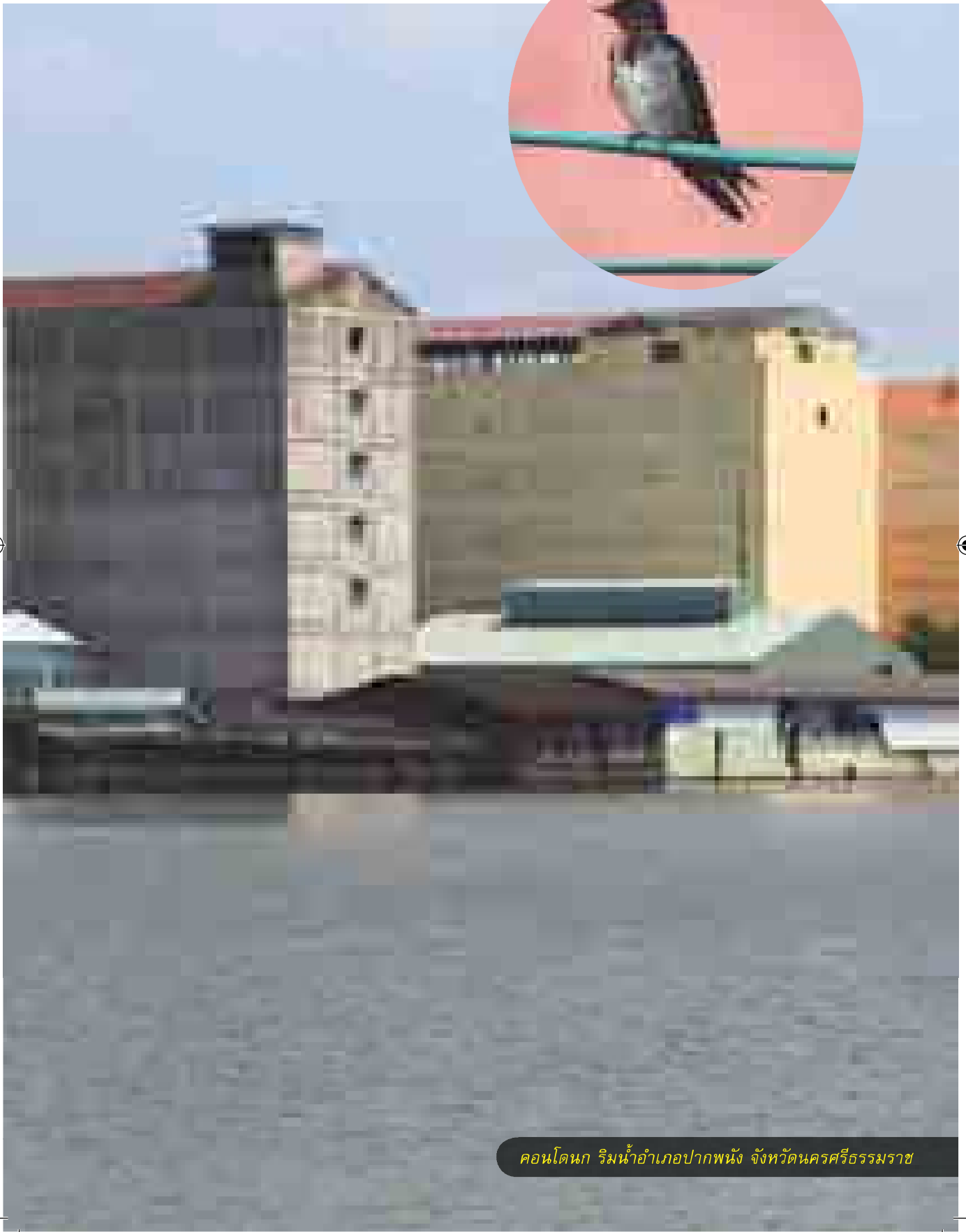
สิทธิชัย พิริยคุณธร

เกริ่นนำจาก เลสาบเรา

บทความเรื่องนี้ โดยท่านอาจารย์สิทธิชัย พิริยคุณธร ภาควิชาวิศวกรรมโยธา คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มีจุดประสงค์เพื่ออธิบาย ในมุมมองของอาจารย์วิศวกร ถึงรูปแบบการประกอบ อาชีพจากรังนกนางแอ่นด้วยการสร้างอาคารรังนก ที่ เริ่มมีขึ้นบริเวณชายฝั่งทะเลฝั่งตะวันออกของอ่าวไทย และบริเวณลุ่มน้ำปากพนัง ลุ่มน้ำปัตตานี และลุ่มน้ำ ทะเลสาบสงขลา หากได้มีวัตถุประสงค์ที่จะส่งเสริมการ ทำร้ายทำลายทรัพยากรธรรมชาติและรังนกอันมีค่าของ ภาคใต้ หรือเพื่อให้มีการแก่งแย่งช่วงชิงทรัพยากรนี้ด้วย การเกิดมีบ้านรังนกเต็มไปหมด เพราะบ้านที่นกอยาก มาอยู่อาศัยและทำรังจะต้องเป็นบ้านที่มีความพิเศษที่ ต้องเป็นเหมือนธรรมชาติให้มากที่สุด และความพิเศษที่ ต้องให้ประโยชน์กับทั้งสองฝ่าย คือทั้งกับฝ่ายมนุษย์ที่ เก็บเกี่ยวผลประโยชน์ และฝ่ายนกที่ต้องทำมาหากินสืบ เผ่าพันธุ์ต่อไป

พิจารณาในแง่ดี คือ ท่านผู้อ่านจะได้รับทราบถึง กิจกรรมเรื่องนี้ที่กำลังมีขึ้น ได้เห็นรูปทรงอาคารหน้าตา แปลกๆ ที่แต่ก่อนไม่มีใครได้เห็น ไม่มีใครได้รู้จัก ได้รับ ทราบถึงธรรมชาติและการเล่นแบบธรรมชาติเพื่อให้ นกแอ่นขึ้นชอบ และท่านผู้อ่านจะได้ช่วยกันดูแลรักษา สมดุลของธรรมชาติด้วยความรู้เหล่านี้ เพราะใช่แต่ว่า พอมีบ้านรังนกก็จะมีนก และใช่แต่ว่าการเก็บเกี่ยวผล ประโยชน์จากรังนกจะทำได้โดยไม่คำนึงถึงลูกนก ที่ จะต้องมีมากขึ้นและเจริญเติบโตขึ้นไปสร้างรังนกต่อไป รวมทั้งการที่จะต้องศึกษาเพิ่มเติมถึงแหล่งอาหารของนก และการรักษาสิ่งแวดล้อมเพื่อให้แหล่งอาหารนั้นยังคง อยู่ต่อไป อย่างยั่งยืน อีกช่วงเวลานาน...





คอนโดเนก ริมน้ำอำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช



ที่มา: สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ (องค์การมหาชน)

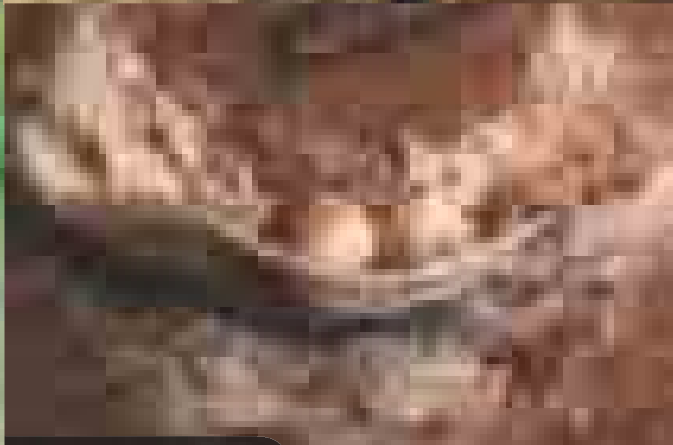
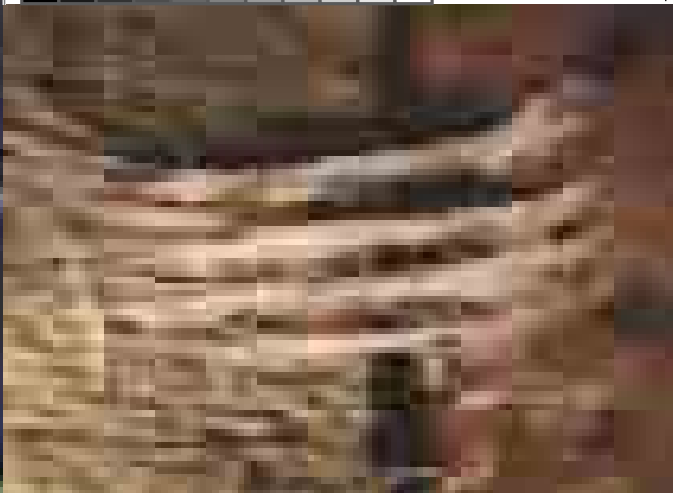
เกาะสี-เกาะห้า

**เกาะสี-เกาะห้า** ในทะเลสาบสงขลา ตอนกลาง ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่รับผิดชอบของตำบล เกาะหมาก อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง เป็นเกาะที่มีความงามและเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติอันล้ำค่ามากแห่งหนึ่งของลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เมื่อ ร.ศ. 108 (รัตนโกสินทร์ศก เริ่มต้นเมื่อ พ.ศ. 2325) ได้เคยเสด็จประพาสและทรงจารึกพระปรมาภิไธยย่อไว้บนผนังถ้ำที่เกาะหน้าเวทดา ซึ่งเป็นเกาะที่บริษัทที่รับสัมปทานรังนกตั้งอยู่ด้วย **ตั้งที่หนังสือ เลสาบเรา ฉบับปฐมฤกษ์ และ เลสาบเรา 3 ได้บรรยายไว้บ้างแล้ว หมู่เกาะแห่งนี้เป็นที่อยู่ของนกนางแอ่นทะเลเป็นจำนวนมาก และถูกขนานนามว่าหมู่เกาะรังนก** นกนางแอ่นอาศัยสร้างรังวางไข่ตามผนังถ้ำ การเก็บรังนกในแต่ละปีมีมูลค่ามหาศาล (กิโลกรัมละอย่างน้อยสามหมื่นบาทจนถึงเกือบแสนบาท) คุณภาพรังนกจากเกาะรังนกนี้

เป็นที่เลื่องลือว่าดีที่สุดในโลก เพราะทำเลที่ตั้งของเกาะอยู่ในเขตพื้นที่สามน้ำ คือน้ำจืด น้ำกร่อย และน้ำเค็ม

**รังนก** นางแอ่นที่นำมารับประทานเพื่อบำรุงสุขภาพมนุษย์นั้นทำมาจากน้ำลายของนก นกนางแอ่นเป็นนกตัวเล็ก ๆ สีขาวดำ บินเร็ว มี 12 สายพันธุ์ รังนกที่มีมูลค่าคือรังของนกนางแอ่นกินรัง ซึ่งในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลามีอยู่ 2 ชนิด คือ นกแอ่นกินรัง และนกแอ่นหางสีเหลี่ยมหรือนกแอ่นรังดำ นกประเภทหลังนี้เป็นนกอพยพย้ายถิ่นฐานจากดินแดนทางตอนเหนือมุ่งลงมาทางใต้ทุก ๆ ปี และจะย้ายกลับไปเมื่อดินแดนทางตอนเหนืออบอุ่นเพียงพอ รังของมันสร้างขึ้นชั่วคราวจากเศษดินและกิ่งไม้แห้ง และน้ำลายของมัน นกนางแอ่นเป็นสัตว์คุ้มครองตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พุทธศักราช 2535





ไซในรังนก



การทำทำความสะอาดรังนก



รังนกมีรูปร่างเป็นถ้วยครึ่งซีก



เศษของรังนกที่นำมาขึ้นรูปใหม่  
เมื่อแห้งและแข็งตัวจะมีลักษณะคล้ายวุ้นเส้นที่อัดตัวแน่น



ลูกนกแอ่นกินรัง

**นกนางแอ่นกินรัง** มีลักษณะเด่นๆ เป็นสีดำ โดยลำตัวด้านบนสีน้ำตาลแกมดำ ตะโพกสีเข้มจนเห็นเป็นสีดำ ลำตัวด้านล่างเป็นสีน้ำตาล ปีกสั้นกว่าพันธุ์หิมาลัยและนกแอ่นทางสีเหลี่ยม กระพือปีกเร็ว ปลายหางเว้าตื้น อุณหภูมิทั่วไปคืออยู่ตามเกาะ หรือชายฝั่งทะเล และในเมืองที่ใกล้กับแหล่งน้ำ มีกิจกรรมและหากินในเวลากลางวัน ส่วนในเวลากลางคืนจะเกาะอยู่เป็นกลุ่มใหญ่ตามรัง ผึ้งถ้าหรือสิ่งก่อสร้างต่างๆ ที่ที่มันเห็นว่าปลอดภัย ช่วงเช้าๆ จะบินออกจากแหล่งอาศัย ไปหากินตามแหล่งน้ำในหุบเขาหรือตามป่า นกแอ่นกินรังเป็นนกที่กระพือปีกบินสลับร่อนตลอดทั้งวันโดยไม่มีการหยุดยกเว้นในช่วงที่มีลูกอ่อนที่มันจะนำอาหารกลับไปป้อนลูกที่รังเป็นครั้งคราว กระทั่งเวลาผสมพันธุ์ก็มีการผสมพันธุ์ขณะที่ร่อนอยู่กลางอากาศ ช่วงที่มีฝนตกมันจะไม่บินออกไปหากิน แต่จะรอจนกระทั่งฝนหยุดหรือซาลงแล้วจึงค่อยบินออกหากินตามปกติ ช่วงเย็นมันจะบินกลับแหล่งที่อยู่อาศัย มันสามารถบินได้ดีโดยไม่ชนสิ่งกีดขวางใดๆ เพราะมันจะส่ง

เสียงร้องออกไปแล้วฟังเสียงสะท้อนกลับ ทำให้รู้ว่ามีสิ่งใดขวางทางหรือไม่ หรือเรียกว่ามันมี ระบบโซนาร์ ในตัวมันเองคล้ายกับค้างคาว นกนางแอ่นกินรังกินแมลงขนาดเล็กเป็นอาหารโดยบินโฉบจับด้วยปากกลางอากาศ มันมีพฤติกรรมการกินน้ำโดยบินเหนือระดับน้ำเล็กน้อย จากนั้นจะโฉบลงกินน้ำ ครั้งแล้วครั้งเล่าจนกระทั่งอิ่ม

**สิ่ง** ก่อสร้างที่นกแอ่นมาอาศัยอยู่และทำรัง นอกเหนือจากถ้ำตามธรรมชาติแล้ว ส่วนใหญ่ก็คือ บ้านร้าง และศาสนสถาน สาเหตุที่ทำให้นกแอ่นมาสร้างรังตามอาคารที่มนุษย์สร้างขึ้น อาจเนื่องมาจาก

- ภัยธรรมชาติ ตลอดจนสถานการณ์อื่นๆ เช่น เกิดมีต้นไม้มันโตไปปิดปากทางเข้าถ้ำ
- มีสัตว์ที่กินสัตว์อื่นเป็นอาหารมากขึ้นในละแวกถ้ำ เช่น หนู งู เขี้ยิว นกฮูก ซึ่งเป็นอันตรายต่อนกและลูกนก
- แหล่งอาหารที่นกแอ่นหากินเริ่มอยู่ห่างไกล



บ้านหลังแรกที่นกเข้ามาทำรัง  
อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช

มากเกินไป โดยทั่วไปบริเวณแหล่งอาหารของนก  
แอ่นมักจะอยู่ในรัศมี 25 กม. จากที่อยู่อาศัย  
หากไกลเกินไปมากมันก็จะเริ่มย้ายที่อยู่ใหม่

- **ภายในถ้ำเดิมที่อยู่กันเริ่มแอ่น** นกบาง  
ส่วนก็จะปลีกตัวออกไปสร้างรังของมันเอง

แต่ไม่ว่าจะเป็นด้วยสาเหตุใดก็ตามที่ทำให้  
นกแอ่นอพยพไปสร้างรังตามอาคารร้างต่างๆ **มนุษย์ก็  
เริ่มเกิดความคิดที่จะก่อสร้างบ้านหรืออาคารสำหรับ  
ให้นกแอ่นอยู่เป็นการเฉพาะ เพื่อที่จะสามารถเก็บรัง  
ของนกนางแอ่นสำหรับนำไปขาย**

**การ** ก่อสร้างอาคารรอบลุ่มน้ำทะเลสาบ  
สงขลาสำหรับให้นกแอ่นมาอยู่อาศัย เป็นที่นิยมทำ  
กันเมื่อไม่นานมานี้ ข้อมูลต่างๆ ยังมีน้อยและไม่เป็น  
ที่เปิดเผยจากผู้ประกอบการมากนัก เพราะกลัวเกรง  
กันว่าจะทำให้นกย้ายไปอยู่อาศัยยังที่ที่ไม่ใช่ของตน ทำให้ผู้ที่ต้องการทำการก่อสร้างอาคารสำหรับ  
เลี้ยงนกแอ่นไม่มีข้อมูลช่วยในการตัดสินใจในการ  
ออกแบบ **การก่อสร้างบ้านสำหรับเลี้ยงนกจะมี**

**ต้นทุนสูงมาก หากทำการก่อสร้างแล้วนกไม่เข้าไป  
อยู่อาศัย บ้านที่สร้างขึ้นนั้นก็แทบจะไม่สามารถ  
นำไปใช้ประโยชน์อย่างอื่นได้อีกเลย** อย่างมากก็นำ  
ไปใช้เป็นสถานที่เก็บของเล็กๆ น้อยๆ เท่านั้น บ้าง  
จึงต้องหันเหไปอาศัยพิธีกรรมต่างๆ เชิญชวนให้นก  
มาอยู่ เช่น ขอให้หมอนกมาช่วยทำพิธีกรรมทาง  
ไสยศาสตร์ตามความเชื่อของแต่ละคน บ้างก็ติดตั้ง  
CD-เพลงขับขานเสียงนกนางแอ่น เป็นต้น



อุปกรณ์เสริมในการเลี้ยงนก





คอนโดเนก บริเวณอำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช

## ปัจจัยสำคัญที่สุดในการสร้างบ้าน นก็คือลักษณะทางกายภาพ ที่ต้องมี ความเหมาะสม คล้ายคลึงกับสภาพถ้า ในธรรมชาติที่นกแอ่นชอบอาศัยอยู่

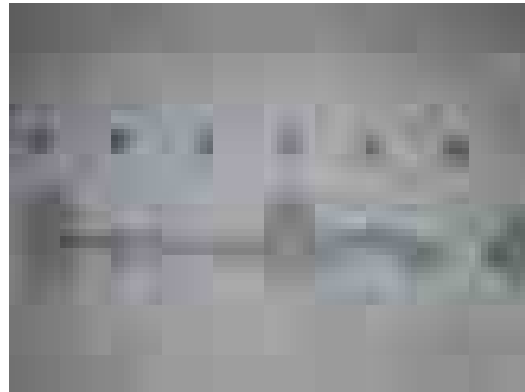
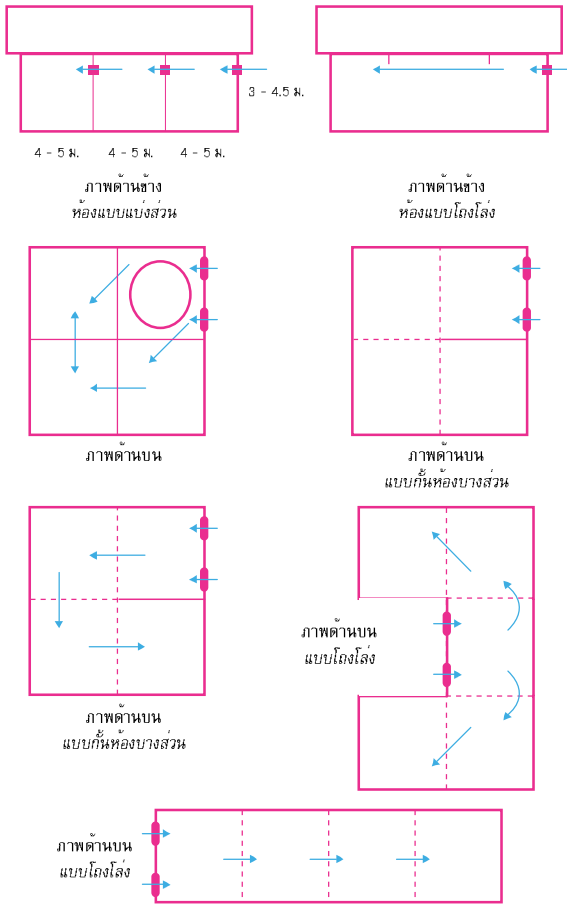
บ้านรังนกที่มีสภาพเหมาะสมจะมีลักษณะ  
ดังนี้

**1. ขนาดและลักษณะห้อง** จะต้องเป็นโถง  
โล่งหรือแบ่งเป็นห้องย่อย ขนาดที่เหมาะสมคืออย่าง  
น้อย 4 x 4 ม. ความสูงที่เหมาะสมอย่างน้อย 3 ม.  
แต่ไม่เกิน 5 ม. ความสูงนี้คำนวณได้จากลักษณะ  
พฤติกรรมการบิน เพราะนกแอ่นชอบทำรังในที่สูง  
ถ้าความสูงน้อยและห้องกว้างเกินไปนกแอ่นจะรู้สึก  
ไม่ปลอดภัย ห้องกว้างยังมีผลต่อปริมาณแสงที่เข้า  
มาในตัวอาคาร นกจะหาที่ทำรังยาก ดังนั้น เพื่อ  
หลีกเลี่ยงปัญหาเหล่านี้จึงควรแบ่งเป็นห้องย่อย

**2. อุณหภูมิ** นกแอ่นชอบอยู่ที่ 27-29 °C  
การควบคุมอุณหภูมิให้เหมาะสมอย่างสม่ำเสมอ  
ทำได้โดยการเลือกวัสดุก่อสร้าง และคำนึงถึงการ  
หมุนเวียนของอากาศระหว่างภายในกับภายนอก  
ผนังภายนอกอาจใช้วัสดุมวลเบาที่กันความร้อน  
หลังคาที่เป็นพื้นคอนกรีตจะร้อนกว่าหลังคาที่ทำจาก  
กระเบื้องดินเผา และต้องคำนึงถึงช่องระบายอากาศ

**3. ความชื้นอากาศ** ความชื้นมีความสำคัญ  
ไม่น้อยไปกว่าอุณหภูมิ หลังการก่อสร้าง จะต้อง  
ทำการตรวจวัดอุณหภูมิภายในและความชื้นสัมพัทธ์  
ที่เหมาะสมจะประมาณร้อยละ 85 ความชื้นที่สูงเกิน  
ไปจะทำให้รังนกเกิดรา และนกจะไม่เข้าไปทำรัง  
แต่ถ้ามีสภาพแห้งเกินไปก็อาจเพิ่มความชื้นด้วยการ  
ฉีดพ่นฝอยน้ำหรือทำแอ่งน้ำ หรือ ติดตั้งรางน้ำโดย  
รอบห้อง

**4. ระบบแสงสว่างภายใน** แสงสว่างจะมีผล  
ในเวลากลางวัน นกแอ่นไม่ชอบแสงสว่างมากเกินไป  
แต่มีตสนิทไปก็ไม่ได้ จึงต้องจัดระบบแสงให้เหมาะสม  
นกแอ่นไม่ชอบที่จะให้รังของมันอยู่ในที่มองเห็นได้  
ชัดเพราะจะไม่ปลอดภัย นี่เป็นคุณสมบัติของนกที่  
อาศัยอยู่ในถ้ำ ซึ่งจะพยายามซ่อนรังและจะระวัง  
ตัวเองและลูกนกจากศัตรู ระหว่างที่นกวางไข่และฟัก  
ไข่ นกแอ่นจะรู้สึกสบายใจมากถ้าไม่มีแสงส่อง แต่  
แสงสลัวจะเป็นประโยชน์ในระยะที่เป็นตัวอ่อนเพื่อ  
การพัฒนาตัวเองของลูกนกที่ยังไม่สามารถบินออกไป  
หากินเองได้ การก่อสร้างบ้านอาจทำเป็นลักษณะ  
ผนัง 2 ชั้น โดยมีช่องระบายอากาศในผนังแต่ละชั้น  
อยู่เอียงกันเพื่อป้องกันไม่ให้แสงสว่างเข้ามาภายใน  
ตัวบ้านมากเกินไป แต่อากาศก็ยังสามารถถ่ายเทได้  
หรืออาจจะใช้การต่อช่องอเข้ากับท่อที่ใช้ในการ  
ระบายอากาศเพื่อป้องกันไม่ให้แสงเข้ามาโดยตรง



ลักษณะการระบายอากาศของบ้านรั้งนก โดยการต่อช่องอเข้ากับช่องระบายอากาศ



ตัวอย่างลักษณะการแบ่งห้อง



ตะแกรงในช่องระบายอากาศจะช่วยป้องกันอันตรายจากสัตว์ที่จะเข้ามาทางช่องระบาย





ลักษณะและการติดตั้งรังไม้กระดาน



**5. การเลือก และการติดไม้** สำหรับให้นกเกาะเพื่อทำรัง รังนกไม้กระดานคือกระดานไม้ที่จะถูกนำไปติดตั้งในตัวบ้านเพื่อให้นกสามารถทำรังได้บ้างใช้ไม้สักเก่าๆ ซึ่งง่ายต่อการเกาะจับของนก ไม้สักต้องไม่มีมลพิษ ไม่ทาด้วยน้ำยากันปลวก และไม่ทาสี ประเทศเพื่อนบ้านของเรามีการพัฒนาค้นคว้าเลือกวัสดุไม้ในการทำรังนก ข้อมูลทั้งหมดถูกปกปิดเป็นความลับ เนื่องจากพบว่า การเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตรังนกส่วนหนึ่งมาจากการเลือกชนิดวัสดุ

ไม้ที่ให้นกทำรัง ปัจจุบันเป็นที่รู้จักกันในนามของ SWO-2 ซึ่งทำมาจากไม้ที่ปราศจากกลิ่น เบบและอ่อนนุ่ม ขนาดพอเหมาะ มีส่วนผสมกลิ่นบางอย่างถูกเพิ่มเติมเพื่อกระตุ้นเร้าให้นกมาทำรังได้สะดวกยิ่งขึ้น (<http://shop.birdnestcenter.com/vmchk/swo-2.php>) ไม้นี้มีราคาแพงมาก ขนาดหนา 3 ซม. กว้าง 15 ซม. ยาว 90 ซม. ราคาแผ่นละเกือบร้อยบาท สำหรับไม้กระดานแบบทั่วไปก็ใช้ได้ แต่ต้องไม่ถูกอัดด้วยน้ำยาหรือสารเคมีที่มีกลิ่น



ไฟส่องแสงเพื่อให้คนมาจับกิน



ลักษณะทางเข้า-ออก และการป้องกันอันตรายจากสิ่งรบกวน เหล็กแหลมบริเวณช่องทางเข้า-ออก ป้องกันนกขนาดใหญ่ได้

**6. การป้องกันศัตรูและผู้บุกรุก** สัตว์ที่รบกวนการเข้าทำรังของนกแอ่น ได้แก่ หนู นกใหญ่ ค้างคาวแมว มด และแมลงสาบ ในบรรดาผู้บุกรุกสัตว์ที่รบกวนนกแอ่นมากที่สุดคือ หนู หนูจะกินนกแอ่น ลูกนก และ ไข่ นก เป็นอาหาร บ้านที่สร้างจึงต้องสามารถป้องกันไม่ให้หนูเข้ามาทางช่องทางผนังต้องฉาบเรียบเพื่อไม่ให้หนูสามารถไต่ผนังขึ้นไปได้ แต่ไม่ต้องทาสี เพราะสีจะมีกลิ่นรบกวน ช่องระบายอากาศ และช่องอื่นๆ ที่จำเป็น ต้องติดตะแกรง และต้องไม่ให้มีต้นไม้หรือรั้วที่ติดกับตัวบ้าน เพราะจะทำให้หนูสามารถได้เข้าไปภายในบ้านได้ ส่วน นกใหญ่ สามารถป้องกันไม่ให้เข้าไปภายในบ้านได้ โดยการติดเหล็กแหลมบริเวณช่องทางเข้า-ออก







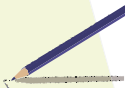


ดอนโดรงนก

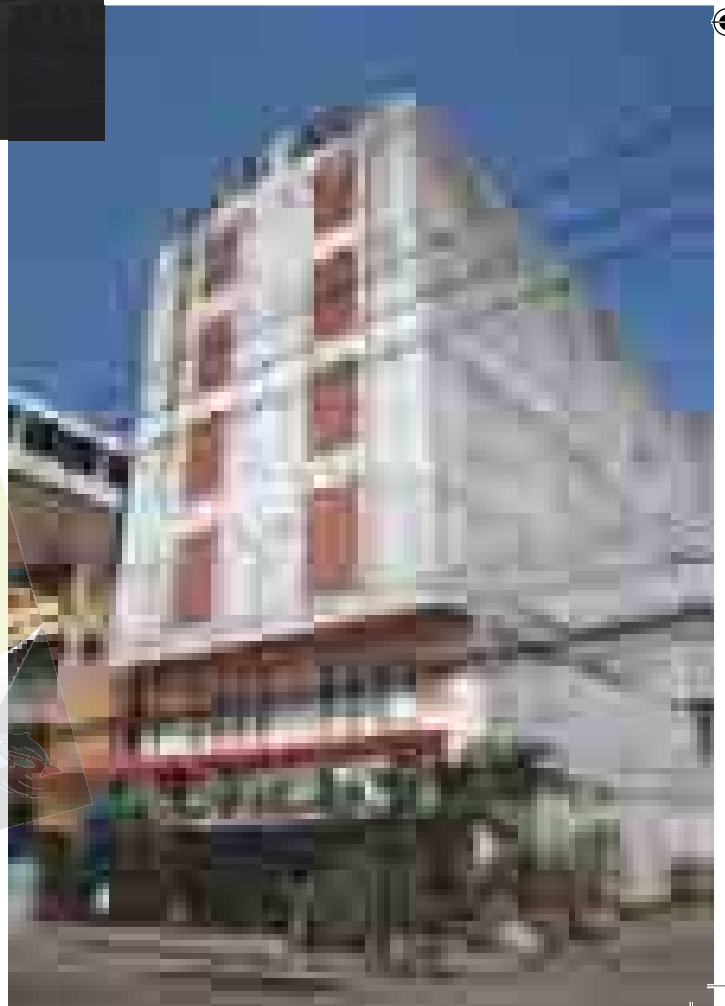
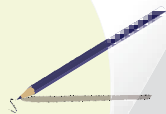
รูปแบบต่างๆ

ที่อำเภอปากพนัง

จังหวัดนครศรีธรรมราช



ความเสี้ยวที่ต้องรู้  
อาคารที่ออกแบบสำหรับนก  
ไม่เหมาะสำหรับการปรับปรุง  
สำหรับการอยู่อาศัยของมนุษย์  
หากนกไม่มาอยู่  
ก็เป็นการลงทุนที่สูญเปล่า  
จึงต้องรู้จักนก  
และเอาใจนกให้ดี





คอนโดริงนก ท่ามกลางชุมชนที่อำเภอปากพนัง

## ขนาดของบ้านริงนก

นอกจากขนาดของห้อง และปัจจัยอื่นๆ ที่ได้กล่าวมาแล้ว ถ้าถามว่าบ้านริงนกที่เหมาะสมควรมีลักษณะเช่นไร กว้างยาวกี่เมตร สูงกี่ชั้น ผู้เขียนจะขอเสนอว่า บ้านริงนกที่มีลักษณะสภาพที่ดีได้แก่บ้านหรืออาคารที่มีพื้นที่โดยรอบตัวบ้านซึ่งมีลักษณะคล้ายกับบ้านเดี่ยว เพื่อให้มีความเงียบสงบ อย่างไรก็ตาม ตัวบ้านควรมีหลายชั้นเพื่อความคุ้มค่าทางเศรษฐกิจ จึงเกิดอาคารที่เรียกว่า คอนโดริงนก แต่ปัจจัยหลักยังคงต้องให้ความสนใจมากที่สุดกับสภาพแวดล้อมภายในตัวบ้าน ลักษณะที่เหมาะสมต่อการอยู่อาศัยของนกแอ่นมากที่สุด ความมืดและความเงียบ ความชื้นที่ใกล้เคียงกับสภาพถ้ำ และประการสุดท้ายคืองบประมาณในการก่อสร้าง **ขนาดที่มีการลงทุนมากคืออาคารสูง 6 ชั้น แต่ละชั้นสูง 4 ม.**

**ยกเว้นชั้นที่ 6 ที่อาจสูงเพียง 2.5 ม. และชั้นล่างที่อาจสูงเพียง 3.5 ม. ก็พอ** ชั้นล่างสุดมักจะไม่มียกเข้าอยู่อาศัย หรือมีน้อยเพราะนกจะรู้สึกไม่ปลอดภัย ส่วนชั้นบนสุดเป็นการออกแบบไว้เพื่อสำหรับเป็นทางเข้า-ออก ไม่ได้มีไว้สำหรับให้นกอยู่อาศัย ดังนั้นพื้นที่ที่นกสามารถทำรังได้จึงมีเพียง 4 ชั้น ส่วนความกว้างยาวควรประมาณ 8 ม. และ 12 ม. ตามลำดับ ทำการเจาะช่องขนาด 1.50 x 1.50 ม. ตรงตำแหน่งกลางห้องของชั้น 3-6 เพื่อให้นกบิน เข้า-ออกระหว่างชั้น ชั้นบนสุดทำช่องเข้า-ออกอาคารติดตั้งเหล็กปลายแหลมที่ขอบช่องเพื่อป้องกันนกอื่นที่อาจจะเข้ามากรบกวอนได้ มีบันไดสำหรับเชื่อมต่อระหว่างชั้นแต่ละชั้นที่มุมอาคารด้านหลังและล้อมรอบด้วยผนังเพื่อป้องกันกรบกวอนนกเมื่อต้องการ





ขึ้นไปเก็บรัง ที่ชั้นบนๆ รอบๆ ช่องเปิดหรือรอบอาคารอาจมีรางน้ำเพื่อเพิ่มความชื้นภายใน ไม่มีหน้าต่างเพื่อป้องกันแสงแดดส่องเข้ามาในตัวอาคารผนังด้านข้างของตัวอาคารทำเป็นผนังสองชั้น และทำการระบายอากาศด้วยการติดตั้งอิฐช่องลมที่ผนังแต่ละชั้นเยื้องกันเพื่อให้มีการระบายอากาศ แต่สามารถป้องกันไม่ให้เกิดแสงสว่างมากเกินไป ผนังภายในเป็นชั้นเดียว และห้ามทาสี เพราะกลิ่นจากสีและปูนซีเมนต์จะทำให้นกไม่เข้ามาอาศัย อาจนำมูลนกนางแอ่นมาใส่ไว้ในตัวอาคารเพื่อทำการกลบกลิ่นของปูนซีเมนต์ การเปิด CD เสียงนก Love Song และ Fighting Song เพื่อเรียกร้องความสนใจนกนางแอ่น ก็เป็นการช่วยเสริมด้วยอีกประการหนึ่ง

**ดัง** ที่กล่าวไว้แต่ต้น การทำบ้านรังนกนั้นต้องมี **ความรู้** และต้องใช้ **ความเสี่ยง** แต่ **ความรู้** และ **ความเสี่ยง** นั้นจะต้องอยู่บน **พื้นฐาน** ของ **ความพอเพียง** ความละโมภในของมีค่ากระทั่งถึงขั้นทำลายสิ่งมีค่านั้นมีเรื่องเล่ามานานแล้วในเรื่อง **ห่านทองคำ** ซึ่งกล่าวถึงห่านวิเศษตัวหนึ่ง ที่ออกไข่ทองคำวันละฟองให้แก่เจ้าของ จวบจนลูกหลานเจ้าของเกิดความโลภที่ต้องการไข่ทองคำครั้งละหลายๆ ในคราวเดียว และทำการฆ่าห่านเพื่อนำไข่ทองคำออกจากท้องห่านนั้น จนทำให้ต้องสูญเสียไข่ทองคำอันมีค่าในอนาคตไปเสียหมด

**เราคงต้องช่วยกันดูแลว่า  
นกแอ่นอันมีค่าของลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา  
ไม่กลายเป็น แอ่นทองคำ ไปนะครับ** 🐦



# พนมจิน พนมลา ตอนแรกนี้

เนตรนภา สุทธิวิภากร

**พนมเปงงาม** ที่สงขลา ก็แล้ว (**เลสาบเรา ฉบับปฐมฤกษ์**) ลุยเมืองลุง เอ็มพุงเอ็มใจ ที่พัทลุง ก็แล้ว (**เลสาบเรา 2**) จะห่างหายไปก็เฉพาะใน **เลสาบเรา 3** นั้นแหละ เพราะมัวแต่ไปทำเรื่องเรียน ต่อมาบัณฑิตหลังจากที่เรียนปริญญาตรีจบมา เจ็ดแปดปี ก็เลย pause เรื่องการเขียนบทความ เอ๊ย...หยุด (ยัง) กิจกรรมเรื่องการเขียนบทความ ไปชั่วคราว...ให้อภัยกันบ้างนะจ๊ะคนดี

ฉบับนี้ ผู้เขียนจะขอ นำ (พา) ท่านผู้อ่านทุกท่านไปเยี่ยมเมืองพระกันชะหน่อย **เราชาวนครฯ อยู่เมืองพระ มันอยู่ในสังขะศีลธรรม กอปรกรรมดี มีมานะพากเพียร ไม่เบียดเบียนทำอันตรายผู้ใด** เอ้าเฮ...ตามข้าพเจ้ามา...มาชม มาชิม มากิน มาเที่ยวกัน ที่จังหวัดนครศรีธรรมราช...อีกหนึ่งจังหวัดที่มีพื้นที่สองอำเภออยู่ในเขตลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

ขอย้อนความหลังความรู้กันสักนิดว่า จังหวัดที่อยู่ ในลุ่มน้ำทะเลสาบ สงขลา มีที่จังหวัดนี้...นักเรียนคนไหนตอบได้บ้างเอ่ย... ถูกต้องแล้วคร้าบบ...มี 3 จังหวัดด้วยกัน คือ **พัทลุง สงขลา นครฯ** คนไหนที่ยังลังเลใจว่าจะใช่หรือเปล่าเอ่ย ก็ขอแนะนำให้ไปเปิดเว็บไซต์ [www.slb-media.psu.ac.th](http://www.slb-media.psu.ac.th)

ฟังเพลงเลสาบเรา จำ ผู้แต่งตั้งใจปั้นแต่งออกมาได้ไพเราะมากเชียวแหละ...นี่ถ้าไม่ชมกันเองแล้วจะให้ใครชมล่ะ ก็ผู้แต่งเนื้อร้องของเพลงนี้จะเป็นใครไหนอื่นได้นอกจากจะเป็นบิดาของผู้เขียนเอง หนูต้องดีนรันทนฟังมาหลายรอบแล้วละ

**กลับ** มาที่เรื่องกิน เรื่องชิม เรื่องเที่ยว เรื่องท่องเที่ยวที่แสนถนัด หลายคนบ่นอีกจำผู้เขียนที่ได้ไปเที่ยวหลายที่ แถมยังได้ไปกินของอร่อยของหลายจังหวัด ก็ทำทั้งหมดก็เพื่อท่านผู้อ่านทุกท่านทุกคนนี่แหละค้า ไปแล้วก็กลับมาบอกต่อ เพื่อท่านจะได้ไปลองเที่ยว ลองกินกันยังงัยละจ๊ะ (โอโฮ...สนุกเองอืมเอง แล้วก็ยังมาฝืนบอกได้ว่าทำไปก็ทำเพื่อผู้อื่นได้อีก **กฎหมายเป็นสี่เหลี่ยม เหตุผลเป็นวงกลม** สมดังที่ท่านเปา..บุ๋นจิ้น..กล่าวไว้จริง ๆ)

**เข้าเรื่องจริง ๆ อีกที** เห็นจะดีกว่า รอบนี้ก็เหมือนอย่างที่ได้กล่าวไว้ เราจะพาทุกท่านไปจังหวัดนครศรีธรรมราช หรือที่คนทางใต้เรียกจังหวัดนี้ว่า **เมืองคอน** ผู้เขียนก็เป็นคนใต้ (อย่างน้อยแม่และญาติฝ่ายแม่ทั้งหมดก็เป็นคนใต้แหละ) งั้นก็จะขอร่วมเรียกจังหวัดนี้ว่า **เมืองคอน** ตามแบบฉบับของคนใต้กันเลยก็แล้วกันนะจ๊ะ



วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช





ขนมจีนเมืองคอน พานยม

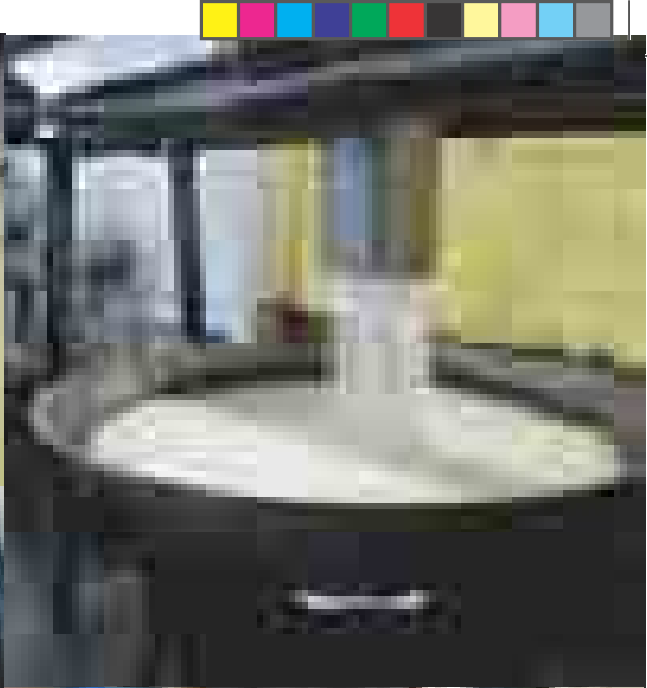
**เรา**ออกจากหาดใหญ่ประมาณตี 9 (09.00 น.) ถึงเมืองคอนก็ประมาณเกือบเที่ยงวัน ไกลถึงเวลาอาหารเที่ยงพอดีเลย อออิอิ...ราวจะตั้งใจ เราเลยมุ่งตรงไปทานของอร่อยอย่างแรกของเมืองคอนซะเลย ใครมาที่นี่แล้วไม่ได้มาลองชิม ก็จะต้องมาลองชิมไม่ถึงนะจ๊ะ อาหารอย่างแรกที่ว่า บอกไปใครก็ว่า โห! ทำไมต้องไปกินถึงเมืองคอนล่ะค้า ที่ไหนๆ ก็หา กินกันได้ทั้งนั้นแหละค้า แต่ที่ต้องไปเนี่ยก็เพราะของกินที่ว่ามีชื่อเสียงพิเศษนิดหน่อย ที่ที่อื่นอาจไม่พิเศษเท่านี้ละชี๊ะ ไข่คะ ขนมจีนคะ ขนมจีนจริงๆ ค่ะ ผู้เขียนไปเสาะหาถึงร้านเจ้าดำรับเลย (เค้าว่าอย่างนั้นนะ) ร้านนี้อยู่เลยวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารไปนิดเดียว (ขับมาจากด้านทิศใต้ วัดจะอยู่ทางซ้ายมือ) ขวามือจะเจอซอย ซีนป้ายว่า **ร้านขนมจีนเมืองคอน (พานยม)** ไม่มีสาขา เค้ารับรองว่าไม่มีใครที่นี่ที่จะไม่รู้จักคะ ขนมจีนที่นี่พิเศษที่ทางร้านทำเส้นขนมจีนเอง ตั้งแต่ขั้นตอนแช่ข้าวสารไว้เป็นเวลา 1 คืน เพื่อให้ข้าวสารพองตัว จากนั้นก็นำข้าวสารที่ได้มาไม่จนกลายเป็นแป้ง เมื่อไม่เรียบร้อยก็นำแป้งใส่ถุง มัดปากถุง แล้วใช้หินก้อนใหญ่ๆ หนักๆ ทับไว้เพื่อรีดเอาน้ำออก เมื่อน้ำหมดแล้วจึงนำแป้งไปนึ่ง แล้วนำไปนวดด้วยเครื่องนวด ก่อนที่จะนำมาปั้นให้เป็นก้อนทรงกระบอก แล้วนำไปเข้าเครื่องทำเส้นขนมจีน ผู้เขียนถามคุณป้าที่กำลังปั้นแป้งว่า แต่ละก้อนเนี่ยหนักเท่าไรคะ คุณป้าตอบว่า ประมาณ 3.3 (กิ) โล (กรัม) จ๊ะ แต่เมื่อนำแป้งไปต้มสุกแล้ว ก็จะมีน้ำหนักเพิ่มขึ้นเป็น 6 โลเชียวหละ โหห...หนักขึ้นเกือบ 2 เท่าเลยนะเนี่ย...ดี ดี ดี จะได้มีกำไรเยอะๆ

**เครื่องทำเส้น**ที่ว่ามีลักษณะเป็นทรงกระบอก ทำด้วยสแตนเลส (เห็นหลายๆ ที่เค้าใช้คำว่า แสตนเลส โดยใช้สระ แอ จริงๆ ต้องเป็นสระ เอ นะจ๊ะ เพราะคำนี้มาจากภาษาอังกฤษว่า Stainless ซึ่งแปลว่า ไร้สนิม หรือ ไม่เป็นสนิม Stain แปลว่า สนิม หรือรอยดำ จุดต่างพริ้ว ส่วน less ในที่นี้แปลว่า ไม่มี ไม่เป็น ไม่ได้แปลว่า น้อยลง นะจ๊ะ...ไหนๆ ก็ลงทุนเรียนโทภาษาอังกฤษ ก็ขอแสดงภูมิกะเขาซักกะหน่อยเผื่อจะคุ้มค่าเรียน) ด้านล่างของกระบอกมีรูเล็กๆ หลายๆ รู ที่ถูกเจาะไว้ ความพิเศษของเส้นขนมจีนที่นี้อยู่ตรงที่จะมีขนาดเส้นเล็กกว่าตามท้องตลาด และด้วยเส้นที่เล็กนี้เอง จึงทำให้เครื่องแกงซึมเข้าเส้นได้ง่ายขึ้น ทำให้เส้นที่ได้มีความอร่อยกำลังดีเร็วขึ้น โดยเฉพาะเมื่อทานคู่กับแกงต่างๆ แล้วล่ะก็ อืมมม.....คงจะอร่อยจนต้องรีบบอกต่ออย่างที่เขาบอกกันมาเลยละคะ





ขั้นตอนการทำเส้นขนมจีน



**กลับ**มาที่เรื่องกระบอกทำเส้นขนมจีนต่อนะค่ะ กระบอกดังกล่าววางอยู่เหนือกระทะใบใหญ่ที่มีน้ำเดือดๆ อยู่ด้านล่าง น้ำแข็งที่ป็นเป็นก้อนทรงกระบอกใส่ในเครื่องทำเส้น ปิดด้วยแผ่นพลาสติกบางๆ เล็กๆ ป้องกันไม่ให้แข็งติดกับแป้นกด ด้วยวิวัฒนาการที่ทันสมัยของที่นี่ เค้าก็แค่กดสวิทซ์ไฟแล้วเครื่องทำเส้นก็จะทำการรีดแป้งออกจากกระบอก สักครู่ก็เห็นก้อนแป้งกลายเป็นเส้นสีขาวทยอยกันย่อยลงสู่กระทะอย่างต่อเนื่อง ต้มเส้นขนมจีนไปเรื่อยๆ ด้วยความหิว เอ๊ย..ด้วยความสงสัยผู้เขียนก็เลยถามน้องตัวน้อยที่ยืนทำอยู่ว่า แล้วจะรู้ได้ยังไงเนี่ยว่าสุกแล้วค่ะ น้องตอบว่า **เส้นสุกเมื่อเส้นเป็นแก้ว ตอนแรกก็งั้นค่ะ สักครู่จึงได้เข้าใจว่าเส้นเป็นแก้ว หมายถึงเส้นที่ดูใส จนมีลักษณะคล้ายแก้วนี่เอง**

แล้วนั่นก็หมายความว่า  
ถึงเวลาทานขนมจีนกันแล้วละค่ะ



**สิ่ง**ที่ขาดไม่ได้ในการทานขนมจีนคือน้ำแกง ทางร้านบริการน้ำแกง 3 ชนิดค่ะ คือ แกงน้ำยา แกงไตปลา และแกงน้ำพริก และที่สำคัญก็คือผักสดที่รับประทานคู่กับขนมจีนค่ะ ทางร้านจะเตรียมผักมากมาย ชนิดที่ว่าเต็มถาดกันมาเลยทีเดียว เห็นจากคนมากมายที่ทยอยมารับประทานกันไม่ขาดสาย ก็เป็นการรับประทานได้เลยถึงความอร่อยและความสดของขนมจีนร้านขนมจีนเมืองคอน (พานยม)

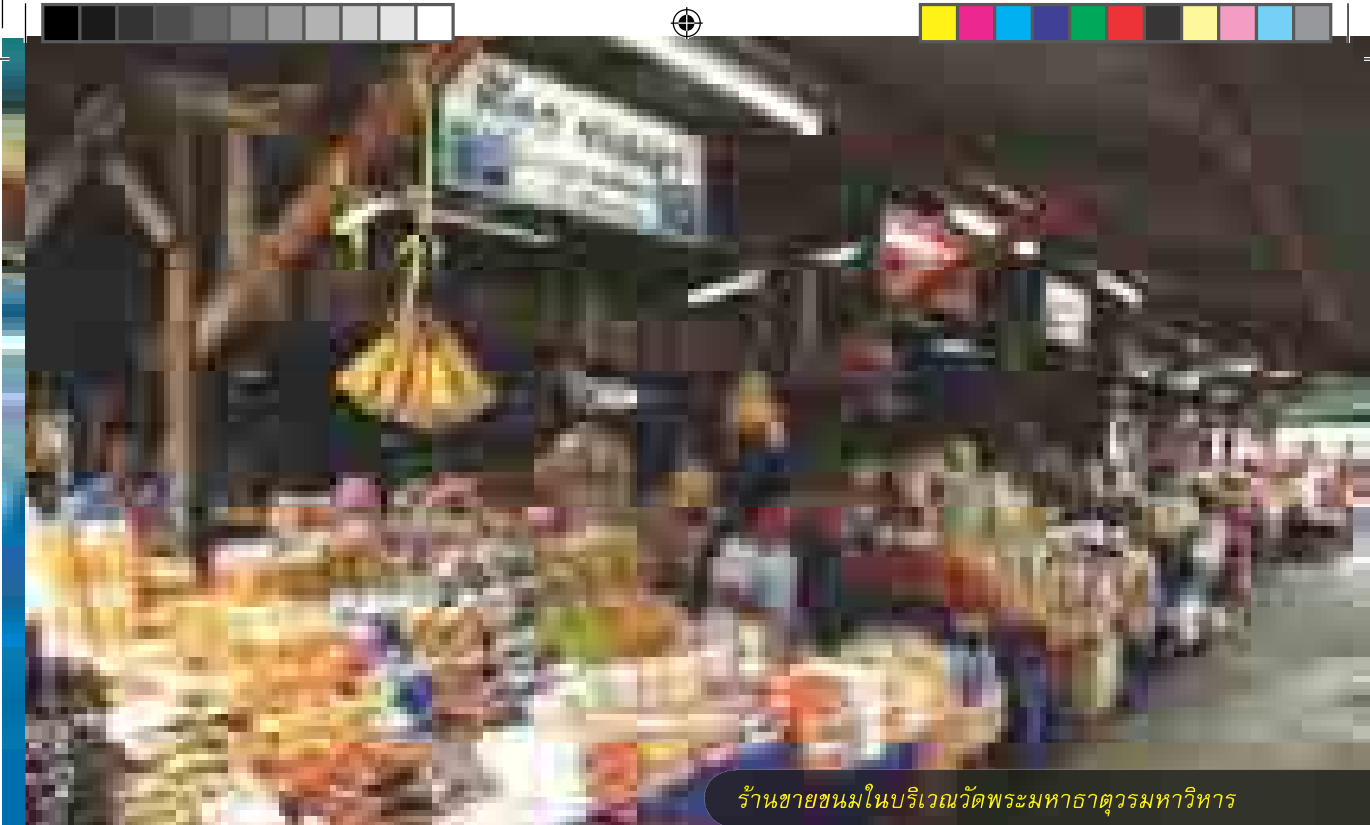
ก่อนจบเรื่องขนมจีน หลายคนคงเคยนึกแปลกใจเหมือนผู้เขียนหรือป่าวว่า ทำไมเค้าถึงเรียกเจ้าเส้นๆ ยุ่มๆ คล้ายหมี่สั้นแต่เส้นใหญ่กว่า สิ่งนี้ว่า **ขนมจีน** ทั้งๆ ที่ก็ขายก็กินอยู่ในเมืองไทยชัดๆ ไปเมืองจีนมาก็ไม่เห็นมีใครเค้าขายเค้ากินหรือทำขนมจีนกันเลย ก็เลยคิดว่าน่าจะแบ่งปันนิทานตำนานที่เคยได้ยินได้อ่านมาจากนิทานคำกลอนสอนเด็กเรื่องหนึ่ง ว่าที่เป็นเช่นนี้ เพราะกาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว (ยังกะเริ่มเล่าเทพนิยายวอลท์ดิสนีย์ ณะะ) มีเรือสำเภากันบรรทุกเสบียงและข้าวสารเต็มเรือ มาเกยตื้นจอดอยู่ชายฝั่งทะเลไทย น้ำทะเลลึกเข้าเรือท่วมข้าวของและข้าวสารหมด ได้กั๊งไม่รู้จะอย่างไรกับข้าวที่เปียกแฉะ ก็เลยยกให้คนไทยริมชายฝั่งที่ไปช่วยเหลือ เมื่อได้รับมาแล้วก็พากันนั่งขบคิดว่าจะนำไปทำอะไรต่อไป และแล้วก็มี

ผู้ดูความคิดสร้างสรรค์อันบรรเจิดว่า น่าจะนำไปแช่น้ำจืดต่ออีกซักคืน แล้วนำไปไม่ นำไปหนึ่ง นำไปอัดเป็นเส้น แล้วนำไปต้ม ม้วนให้เป็นยุมดูสวยๆ แล้วก็ทำน้ำยาดี ๆ เด็ดๆ รสแซบอร่อยราดชะเลย แถมใบไม้ใบหญ้าสดๆ ที่เด็ดได้แถวนั้นอีกหน่อย เท่านี้ก็อร่อยจิงๆ และเพื่อให้ไม่ลืมว่าชาวจีนนักเดินเรือเป็นผู้บริจาคข้าวสารให้ ก็เลยพากันเรียกสิ่งนี้ว่า **ขนมจีน**

ผิดถูก จริงไม่จริงยังงี้ ก็ขอให้พิจารณาถ้อ แล้วกันนะจ๊ะ ถ้ามีใครรู้จริงและจะบอกต่อก็ไม่ว่ากัน กลับจะต้องขอบคุณเสียอีกที่จะนำความรู้มาแบ่งปันกันค่ะ

**ทาน**ขนมจีนอ่อมแล้ว แต่จะจบไม่ได้เชียวน ถ้าไม่ได้ไปเสาะหาของหวาน มีขนมหวานขึ้นชื่อของเมืองคอนที่เป็นที่ถูกกล่าวขวัญของผู้มาเที่ยวมากมาย ด้วยวิธีการทำที่พิเศษ รสชาติที่อร่อย ทั้งหวาน กรอบ นุ่มลิ้น และยังมีหลากหลายสีสันทันให้สะดุดตาสะดุดใจ จนอดใจไม่ไหวต้องขอไปแวะซื้อเป็นของฝากซักกะหน่อยเสียแล้ว ตามมาทางนี้เลยคะ ผู้เขียนขอนำทุกท่านเข้ามาที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร นั่นแน่...มีคนกำลังงจะพามากินขนม หรือจะพาไปไหว้พระละนะเนี่ย... คุณคนเขียนงงหรือเปล่าเนี่ย?





ร้านขายขนมในบริเวณวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

555 ไม่งงหรือคะ เพราะแหล่งขายของฝากขึ้นชื่อของที่อยู่ภายในพื้นที่ของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร หรือวัดพระธาตุฯ ตามที่ผู้คนทั่วไปเค้ารู้จัก ภายในวัดมีพื้นที่กว้างขวางมากทีเดียวค่ะ และได้จัดสรรปันส่วนต่างๆ ได้อย่างลงตัว ที่จอดรถก็กว้างขวางเพื่อรองรับการมาเยือนของนักท่องเที่ยวจากทั้งภายในและภายนอกประเทศ ใครกราบไหว้บูชาพระและมหาเจดีย์แล้ว หรือจะผ่านไปก่อนก็ไม่ใช่ไร เพราะเมื่อเดินไปจนสุดอีกด้านหนึ่งของวัด ที่นี้เองที่เป็นแหล่งขายของฝาก ของที่ระลึกต่างๆ ภายในมีทั้งร้านขายขนม และเครื่องเงินเครื่องถมที่ขึ้นชื่อของเมืองคอน และขนมที่ผู้เขียนไปหาซื้อเพื่อรับประทานและเพื่อนำกลับไปฝาก รับรองได้ว่าไม่มีคนใดคนใดที่จะไม่รู้จักเลยละค่ะ ขนมที่ว่า ก็คือ **ขนมลา** นี้เองเอ๊...ทำไมถึงมีชื่อว่าขนมลาน้ำ ครึ่งก่อนไปเมืองลุงก็ไปเจอขนมจาก ครึ่งนี้มาเมืองคอน ก็มาเจอขนมลาหรือว่าชื่อนี้บ่งบอกอะไรถึงการ ลากจาก ลาก่อน แถมขนมลาล้วนใหญ่ก็มักทำกันใช้กันกินกันในช่วงงานบุญเดือนสิบ ที่มีการรับ-ส่งดวงวิญญาณบรรพบุรุษญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปก่อนหน้าแล้วนี่ จะมีความหมายใดๆ เชื่อมโยงกันหรือเปล่าน้า...

**ผู้เขียนเชื่อว่า หลายคนคงจะรู้ที่มาที่ไปของชื่อ ขนมลา กันมาบ้างแล้ว**

สำหรับคนที่ยังไม่ทราบ ผู้เขียนได้หาคำตอบมาให้แล้วจ้า แล้วจะรีบเฉลยให้ซะจ๊ะ

**ขนมลา เป็นขนมพื้นเมืองของคนใต้ ที่สัมพันธ์ใกล้ชิดมากกับงานทำบุญเดือนสิบ** หรือที่ทราบกันว่าเป็นช่วงวันแรม 1- 15 ค่ำ เดือน 10 ซึ่งเป็นการนับวันตามจันทรคติ เพราะฉะนั้นแต่ละปีงานบุญดังกล่าวจะไม่ตรงวันปฏิทินเดียวกันแน่ แต่จะอยู่ในช่วงประมาณเดียวกันในช่วงประมาณเดือนกันยายนถึงเดือนตุลาคม เทศกาลงานไทยเนี่ยมีทั้งแบบนับตามจันทรคติแบบนี้ เช่น วันเพ็ญเดือนสิบสอง น้ำนองเต็มตลิ่ง หรือวันสำคัญทางศาสนาอื่นๆ และแบบที่นับตามสุริยคติตามปฏิทินตรงกันทุกปี เช่น วันสงกรานต์ วันปีใหม่ เป็นต้น ก็เป็นแบบนี้แหละ เราเชื่อว่าชาวยุการรับอารยธรรมจากทุกที่ทุกแห่ง มาผสมเมดเลย์ ปนเปกันวุ่น ความสูงวัดเป็น ชม. หน้าอก รอบคอ ทรวดทรงองค์เວວวัดเป็น นิ้ว หาซื้อตะปูเป็น หุน รั้งวัดพื้นที่เป็นตารางวา ฯลฯ นี้ยังไม่นับหน่วยเอสไอ เป็นกิโลนิวตัน เมกกะปาสคาล นะสนุกดี แต่กลับเข้าใจเรื่อง ขนมลาคะดีกว่าจ๊ะ

แม้ว่า ขนมลา จะเกี่ยวข้องกับงานเดือนสิบมาก แต่ก็หาได้ทำให้ช่วงเวลาอื่นๆ ของปีไม่มีขนมลา ทั้งนี้ก็เนื่องด้วยความอร่อยของขนมลานั้นเอง



ส่องกล้อง แลทองพระธาตุ



และเนี่ยก็ทำให้คนคอนได้คิดปรับปรุงปรับเปลี่ยนสูตรขนมลาอีกนิดหน่อยเพื่อที่จะได้ขายขนมลา ทานขนมลาได้ตลอดทั้งปี ปัจจุบันจึงมีการทำขนมลาออกมาในหลายๆ รูปแบบ แต่กระนั้นของดั้งเดิมก็ยังคงมีการขายอยู่ เมื่อเดินเข้าไปในพื้นที่ผลิตขนมขายขนม กลิ่นหอมอบอวลของขนมลาช่างเฝ้าชวนให้ไปซื้อหามาชิมจริงๆ เลย อธิ

**เกือบทุกร้าน**บริเวณนั้นจะมีการทำขนมลาไปด้วยขายไปด้วย แต่ผู้เขียนไปสะดุดตาเข้ากับขนมลาลีซมพู่ที่แม่ค้าหน้าหวานกำลังง่วนทำอยู่ ซึ่งถึงแม้จะกำลังยุ่ง ก็ยังส่งขนมลาลีสวยให้ลองชิม รสชาติหอม หวาน กรอบ อร่อยมาก เลยขอยื่นสังเกตการณ์ซะหน่อยว่าทำให้อร่อยและสวยได้อย่างไร และอุปกรณ์ที่ผู้เขียนเห็นก็คือ กระทะใบโต กับกะละมังที่มีของเหลว ชนิดๆ ลิซมพู่ และนั่นก็คือแป้งนั่นเองจะและโดยมีกระป๋องเจาะรูเล็กๆ ติ๊ๆ กระป๋องหนึ่งอยู่เหนือกะละมัง แม่ค้านำไม้ที่ตรง ปลายพันด้วยผ้าขาวลงชุบน้ำมัน แล้วทาบางๆ ลงบนกระทะพอให้มีน้ำมันติดกระทะ จากนั้นก็กวบนแป้งในกะละมังแล้วตักใส่กระป๋องเจาะรู แล้วนำไปร่อนในกระทะที่ร้อนร่อนไป แล้วก็ร่อนมา ทำให้เกิดเป็นตารางถี่ๆ จากนั้นใช้ไม้เกี่ยวตรงปลายของด้านหนึ่ง แล้วก็หมุน หมุน หมุน นิดหน่อย เกี่ยวพันกันกลายเป็นขนมลารูปดอกไม้ลิซมพู่สวยงาม

ว่าแล้วก็ต้องขอลาแม่ค้าประดับปัญญา เพื่อประเทืองความอยากรู้อยากเห็นที่เป็นทุนเดิมทุกครั้ง นั่นล่ะค่ะ ถ้ามไปก็ไม่ใช่เสียตั้งค์เพิ่มเลยนึ มีแต่ได้

ทั้งความรู้และความรัก (จากแม่ค้าคนสวย เพื่อเค้าจะลดราคา หรือแถมให้เราบ้างเพราะเอ็นดูเรา ที่เขลาแท้...แต่ไฝรู้) ว่าขนมลามันทำมาจากอะไรกันแน่ แม่ค้าหน้าหวานเล่าอย่างเบิกบานสำราญฤทัยโดยไม่สงวนลิขสิทธิ์ หรือกลัวว่าเราจะไปลอกเลียนแบบไปทำขายเป็นคู่แข่ง ว่า ขนมลาทำมาจากแป้งข้าวเจ้าผสมกับน้ำผึ้งหรือน้ำตาล และใส่สีผสมอาหารแล้วแต่สีสันทันต้องการทำออกมา อย่างเช่น ที่เราเห็นมีทั้งหมด 4 สีด้วยกัน เริ่มจากสีน้ำตาลทำมาจากแป้งข้าวเจ้าผสมน้ำผึ้ง ขนมลาลีซมพู่เป็นการผสมของแป้งข้าวเจ้าและน้ำแดงเฮลล์บลูบอย ส่วนสีม่วงก็มาจากการผสมน้ำดอกอัญชัน และสุดท้าย สีเขียวก็มาจากการผสมน้ำใบเตย

ที่ไม่ลืมถามแถมๆ ก็คือว่า ทำไมขนมนี้ถึงมีชื่อว่า **ขนมลา** ละค้า แม่ค้าเล่าต่อว่า สมัยก่อนนั้นเค้าไม่ใช้กระป๋องโลหะเหมือนสมัยนี้ เค้าใช้**กะลามะพร้าวเจาะรู** ใส่แป้งแล้วนำมาร่อนในกระทะ แต่ปัจจุบันคนนิยมใช้กระป๋อง เพราะสะดวก ดูแลรักษาได้ง่าย และมีอายุการใช้งานที่ยาวนานกว่า

**สรุปว่าขนมลา**ก็คือขนมที่ทำโดยมีกะลามะพร้าวเป็นอุปกรณ์หลักในการทำนี่เอง (และก็ชวนให้นึกถึง **ขนมจาก** ที่มีใบจากเป็นใบห่อ และ **ขนมครก** ที่มีหลุมถาดคล้ายครกเป็นเตาอบ ขนมและอาหารหลายอย่างของเราก็เรียกมาจากภาษาหีบห่อที่ใช้นี่เอง)



**แม่ค้า**ยังบอกด้วยนะคะ ว่าขนมลาเป็นขนมที่ทำสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคนแล้ว เหมือนอย่างคุณแม่ค้าที่ผู้เขียนไปคุยด้วย ก็ทำเป็นทำอร่อยทำสวย เพราะว่าคุณยายและคุณแม่ของแม่ค้าเคยทำมาก่อน (หลายที่นิยมเรียกกันว่า เจ้าเก่า) ดีจังเลยนะคะ ที่ช่วยกันสืบทอด และสืบสานวัฒนธรรมมาได้จนถึงทุกวันนี้ แต่ก็อดเป็นห่วงไม่ได้ว่า แล้วต่อไปล่ะ จะมีคนรุ่นใหม่มา

แม่ค้าที่นี่ ล้วนแต่ทำขนมลาที่เรียกว่า **ขนมลากรอบ** กันทั้งสิ้น ส่วนขนมลาแบบนี้ที่ใช้ในงานบุญเดือนสิบนั้น ทำยากกว่า ที่ว่าอร่อยนั้นต้องไปรับมาจาก **หมู่บ้านหอยรอก ตำบลสุร่ง อำเภอบางขัน** ที่มีชื่อเสียงในการทำขนมลา ใจจริงแล้ว ผู้เขียนอยากพาผู้อ่านไปเที่ยวถึงสถานที่จริงเลยละค่ะ น่าเสียดายที่มีเวลาว่างเพียงวันเดียว หนทางอ้อมไปถึงหาดใหญ่ก็ยาวไกล ก็เลยอดดูอดซื้ออดตามเลย เสียต้ายเสียต้าย แต่ถ้าผู้อ่านท่านใดมีโอกาสได้ไป เขียนมาแล้วให้ผู้เขียนอ่านบ้าง ก็จะยินดีมากเลยละค่ะ

สนใจทำขนมลาหรือเปล่า เพราะเดี๋ยวนี้มีขนมสมัยใหม่ขายกันเกร่อ เดี่ยวขนมแบบโบราณก็ต้องเข้าพิพิธภัณฑ์หรือก ค้าตอบที่ได้ทำให้ใจชื้นขึ้นอีกหน่อย แม่ค้าบอกว่า ไม่ต้องห่วงดอกนะ เพราะขนมลามีชื่อเสียงในตัวของมันเองอยู่แล้ว อยู่มาได้ตั้งนานก็จะอยู่ต่อไป เดือนสิบก็ยังมีทุกปี ไม่เห็นปีไหนไม่มีการทำบุญเดือนสิบ แถมหลายร้านที่เคยขายขนมอย่างอื่น ก็หันมาขายขนมลากันเยอะขึ้นเสียด้วย

**ยัง**ไม่จบเรื่อง ขนมลา นะคะ ขอเล่าต่ออีกซักระนิดว่า นอกจากขนมลาแบบดอกไม้แล้ว แม่ค้ายังสามารถทำเป็นพับๆ เหมือนผ้าพับไว้ได้อีกด้วยคะ แต่ต้องรีบทำเป็นรูปขณะที่กำลังร้อน มิฉะนั้น ขนมลาจะกรอบไม่สามารถทำเป็นรูปได้ เหลือเชื่อจริงๆ เลยค่ะ ขนมลาที่มีส่วนประกอบเพียงไม่กี่อย่าง กลับสร้างชื่อเสียงจนกลายเป็นของฝากขึ้นชื่อของเมืองคอนได้ นี่เค้าเรียกว่า การสร้างมูลค่าเพิ่ม ยิ่งถ้าใส่ภาชนะหีบห่อหรือแพ็คเกจจิ้ง (ภาษาอังกฤษ Packaging อีกแล้ว) ที่สวยงามเหมาะสมแล้วละก็ขายนักท่องเที่ยวได้แพงกว่านี้อีก ส่วนเรื่องแม่ค้าเค้าไม่อ้อมภูมิ ยอมบอกทุกอย่างทุกขั้นตอนอย่างไม่กลัวถูกลอกเลียนแบบ ก็คงเพราะดูสารรูปมองเห็นทะลุปรุโปร่งตั้งแต่แรกถามแล้วว่า สาวน้อยนักถามคงไม่มีปัญญาไปทำเองแน่ๆ และผู้เขียนก็ทำเองไม่ไหวแน่ๆ ค่ะ แหะๆ งานนี้ต้องใช้ฝีมือเท่านั้น ถึงจะทำได้อร่อยด้วยและสวยด้วย





ร้านขายขนมลาในบริเวณวัด

เฮ้...ดีใจ...ลูกหลานเราต้องได้กินขนมลา  
แน่ๆ...ลูกของลูกหลานเราด้วย...เฮ้

นอกจากทำขนมอร่อยแล้ว คุณแม่ค้ายังใจดี  
ด้วยนะจ๊ะ น่ารักมาก และน่าจะน่ารักกันทุกคนทุก  
เจ้า ใครได้แวะไปไหว้พระธาตุฯ ขอแนะนำให้ไปลอง  
ชิมขนมอร่อยๆ อย่างเช่นขนมลา รับรองว่าอร่อยจน  
ไม่อยากจะรู้คนเดียวแน่ๆ อย่างผู้เขียนเนี่ย ก็ซื้อกลับ  
มาฝากคุณพ่อ คุณแม่ คุณน้อง คุณอา คุณเพื่อน คุณ  
เกลอ และอีกมากมาย มีของอร่อยก็ต้องเอามาแบ่ง  
ปันกัน จริงมั๊ยคะ

**อาหาร**จานหลัก และของหวานผ่านไปแล้ว  
ยังไม่หมดค่ะ ถัดจากอาหารอ่อมท้องหวานปาก ก็ต้อง  
ฝากให้จบที่ผลไม้ ผู้เขียนตั้งอกตั้งใจตามหาของกิน  
อย่างสุดท้ายเป็นของแถมเลยละคะ เพราะเห็นมี  
พ่อค้าแม่ค้านำมาขายในร้านอาหารและสถานที่  
ท่องเที่ยวต่างๆ มากมาย เคี้ยวว่ารสชาติหวาน  
กรอบ อร่อยด้วย และผลไม้ก็คือ **มังคุดคัต** ค่ะ  
ตอนอยู่ที่ร้านขนมจีนก็เจอเด็กผู้หญิงมาขาย เค้านำ  
มังคุดมาเสียบไม้ ไม้ละ 3-4 ลูก ขึ้นอยู่กับขนาด มี  
รูปร่างคล้ายดอกไม้สีขาว ราคาไม้ละ 20 บาท ส่วน  
เราก็เคยกินแต่มังคุดที่ต้องผ่านกลางลูกเอาเปลือก

ออกเพื่อทานเนื้อในเอง คงไม่เหมือนกันแน่ๆ เพราะ  
ครั้งนี้มีคนบอกให้ เสียบให้ สะเรียบร้อย และก็ดู  
แปลกๆ แข็งๆ แถมบอกว่าหวานกรอบอีก งานนี้เลย  
ว่าจะต้องไปหามังคุดคัตมาลองทานกันสักหน่อย แต่  
ตามธรรมเนียมปฏิบัติของผู้เขียนที่ต้องออกงาน  
งานนี้จะต้องให้รู้ก่อนว่า วิธีทำเป็นแบบไหน และ  
แหล่งทำอยู่ที่ใด จะได้ฟังกะหู ดูกะตา ว่า  
เป็นยังจริงๆ



เด็กมาขายมังคุดคัตที่ร้านขนมจีนเมืองคอน



บริเวณชุมชนหน้าสถานีรถไฟ เขตสะพานยาว สถานที่ที่ทำมังคุดคัต

และแล้ว เราก็มุ่งหน้าไปที่ชุมชนหน้าสถานีรถไฟ เขตสะพานยาว แหล่งผลิตมังคุดคัตของเมืองคอน ไปถึงก็พบว่ามียูทูทิงไม่กี่ร้านที่กำลังทำกันอยู่ คงเป็นเพราะวันที่เราไปเป็นวันหยุด เจ้าเลยหยุดพักผ่อนกันหรือเปล่าน้า แต่เอาละ ไม่ก็ร้านก็คงมีคำตอบ....ถึงเวลาค้นหาข้อเฉลยแล้วละค่ะ ว่าทำไมเค้าถึงเรียกว่ามังคุดคัต และมันคืออะไรกันแน่ แหล่งข้อมูลหลายแหล่งในอินเทอร์เน็ตระบุว่า **มังคุดคัต** คือ **การคัตมังคุด ที่ยังไม่สุก** แต่คำตอบกะหู่ที่ผู้เขียนได้รับจากปากผู้ทำเองเลยนั้น **การคัต** หมายถึง **การปอกมังคุด** ค่ะ ไม่ได้แปลหรือหมายความว่า เป็นการเลือกเค้าว่าเค้ารับมังคุดมาจากทั้งในเมืองคอนและจากจังหวัดจันทบุรี (มาไกลชะด้วย) มังคุดที่นำมาทำมังคุดคัตคือมังคุดที่ยังแก่ หรือยังไม่สุกนั่นเอง เปลือกมังคุดยังเป็นสีเขียวอยู่เลยละ ตกลง อินเทอร์เน็ตผิดครึ่งถูกครึ่ง จะให้แน่ใจต้องตรวจสอบหลายๆ ที่นะจ๊ะ (เรื่องอย่างนี้ฝรั่งเค้าเรียกว่า การ *consult second opinion* หรือ การถามหาความเห็นที่สอง) เค้านำมังคุดเขียวๆ ทั้งเปลือกทั้งลูก มาตัดหัวตัดท้ายแล้วนำไปแช่น้ำเกลือผสมสารส้มสักแป๊บหนึ่ง (น้ำยาจากเปลือกมังคุดออกมาสีเหลืองไม่น่ากินเอาซะเลย) จากนั้นก็ คัตมังคุด หรือ ปอกมังคุด ให้เห็นแต่เนื้อมังคุดสีขาว และค่อยๆ ทำให้เห็นเป็นกลีบๆ



ลักษณะของมังคุดที่จะนำมาทำมังคุดคัต



จากนั้นก็นำไปแช่น้ำเกลือผสมสารส้มที่เตรียมไว้อีกที (คราวนี้น้ำที่แช่ก็เหลืองน้อยลง แต่ก็ยังดูไม่ค่อยดีนักในสายตาผู้เขียน) สาเหตุที่ต้องแช่น้ำเกลือผสมสารส้มนั้น เพราะจะทำให้เนื้อมุ้งอุดกรอบและคงสภาพสีขาว (สีเหลืองจากน้ำยางของเปลือกมุ้งอุดย้ายไปอยู่ในน้ำที่แช่เกือบหมดแล้ว) เพียงครู่เดียวก็สามารถนำไปเสียบไม้ล้างด้วยน้ำสะอาดอีกครั้ง แล้วก็ทานได้แล้วค่ะ และถ้าจะให้อร่อยก็ต้องทานตอนที่กำลังเย็น อร่อย สดชื่นเขียวแหวะค่ะ ถ้าใครอยากจะซื้อไปฝาก ผู้เขียนขอแนะนำค่ะว่าใช้ได้ แต่สามารถเก็บไว้ได้เพียง 3 วันเองนะค่ะ แต่ถ้าให้ดี ต้องมาดูมาชิมเองที่เมืองคอนค่ะ ^\_^



**ทาน**โน่นนี่มาตั้งแต่  
เที่ยงวันจนบ่ายคล้อยจนพุงจะ  
ย้อย *ก่อนกลับหาคัดใหญ่ต้องขอ  
วะเดินไปไล่ความอ้วนอีกที่ค๊ะ*  
และต้องไม่ใช่เรื่องของกินแน่ๆ  
ค๊ะ แต่เป็นอีกหนึ่งอย่างที่มี  
ชื่อเสียงมานานแล้วที่เมืองคอน  
ผู้เขียนได้มีโอกาสวะไป  
ย่านขายเครื่องเงิน เครื่องถม  
สามกษัตริย์ ใกล้เคียง ศูนย์ OTOP  
เมืองคอน บริเวณนั้นมีร้าน  
ขายของเป็นแนวยาวตลอด  
ถนน แต่ละร้านมีเครื่องเงิน  
เครื่องถมมากมายหลากหลาย  
รูปแบบ ผู้เขียนเห็นป้ายร้าน  
หนึ่งชอบมากค๊ะ *เค้าเขียนว่า ทำ  
เอง ขายเอง ราคาตัวเอง* เลย  
ขอเข้าไปคุยกับพี่เจ้าของร้าน  
ซักหน่อย

คุณพี่ใจดีได้ให้ข้อมูล  
บางส่วนที่คิดว่าน่าจะเป็น  
ประโยชน์ต่อการท่องเที่ยว  
เมืองคอน พี่เจ้าของร้านเล่าว่า  
*ร้านต่างๆ แถวนี้อเปิดมานานแล้ว  
และสืบทอดกันรุ่นต่อรุ่น* ขณะ  
เดียวกันก็มีร้านใหม่ๆ ที่เปิด  
ขึ้นมาอีกมากมาย ร้านของเค้า  
ก็เพิ่งเปิดมาได้ประมาณสิบปี  
เศษ ตามสภาพเศรษฐกิจ  
ทั่วไปก็ยังสามารถขายได้อยู่  
แต่จะขายดีเป็นพิเศษในช่วง  
เทศกาลปีใหม่ และงานทำบุญ  
เดือนสิบ *ร้านต่างๆ นิยมทำเครื่องเงิน  
กันเอง ส่วนเครื่องถมมีราคาแพงและทำ  
ยาก จึงนิยมรับมาอีกต่อหนึ่ง* เมื่อเปรียบเทียบ  
การขายตั้งแต่สมัยก่อนจนถึงปัจจุบัน พบว่าค้าขาย  
ได้น้อยลง เพราะราคาเงินสูงขึ้น บริษัทนำเข้าเที่ยว  
ต่างๆ มักจะนำนักท่องเที่ยวมาวะเวียนอยู่เสมอ  
แต่ด้วยจำนวนร้านค้าที่มากเกินไปปริมาณของ  
นักท่องเที่ยว ทำให้มีการค้าขายไม่ทั่วถึง บางร้าน



ทำเลดีขายดี  
ขายได้อยู่แล้วก็  
ขายได้เพิ่ม บาง  
ร้านที่ไม่ค่อยมี  
ลูกค้าก็ขายได้เท่า  
เดิม อาศัยว่ามีลูกค้า  
ประจำ และบอกกันต่อๆ  
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย  
นั้นก็พยายามช่วยโดยการแจ้ง  
ข้อมูลข่าวสารเป็นประจำ เพื่อว่าร้านใดต้องการไป  
ออกร้าน OTOP ที่กรุงเทพฯ แต่ก็อีกนั่นแหละ ก็คง  
เป็นร้านใหญ่ๆ ที่มีทุนเท่านั้นที่จะไปได้โดย  
ไม่เดือดร้อน





แท่นผ้าขึ้นธาตุ







ผู้เขียนเองก็แค่คิดว่า ถ้าเมืองคอนสามารถจัดงานเทศกาลบ่อยครั้งขึ้นหรือนานวันขึ้น ไม่นานว่าเศรษฐกิจร้านเครื่องเงินเครื่องถม ร้านอาหาร และอื่นๆ ในเมืองคอน ก็อาจจะขายดีขึ้นตามไปด้วย เพราะคนจากที่ต่างๆ ก็จะได้แวะเวียนมาเที่ยวเพิ่มขึ้น แต่คิดน่ะง่ายกว่าทำอยู่แล้ว ถ้าทำได้ปานนี้เค้าคงทำไปแล้ว เอาเป็นว่าครั้งนี้เราก็ได้ไปช่วยเศรษฐกิจเมืองคอนเล็กน้อยและก็มีใจแล้ว และถ้าจะมีใครอ่านเรื่องนี้แล้วตามรอยไปเที่ยวบ้างก็จะเป็นอันส่งผลหลงเหลือที่ต้องการเยอะๆ

หนึ่งวันก็ผ่านไปพร้อมกับความอึดอัดใจ และได้มุมมองแง่คิดใหม่ๆ ที่คนรุ่นใหม่จะได้ช่วยสานต่อวัฒนธรรมประเพณีที่ดีของเมืองคอนไม่ว่าจะเป็น การกินเอาเรื่อง หรือ เครื่องประดับสำหรับผู้เขียนแล้ว ถ้ามีโอกาสอีกเมื่อไร ก็อยากจะกลับมาเที่ยว และมาหาของกินอร่อยๆ และแวะซื้อหาข้าวของที่นี่อีก

ว่าแล้วก็ต้องนั่งรถกลับหาดใหญ่แล้วละค่ะ นั่งรถอีก 3 ชั่วโมง นานนิด แต่ถ้ามาแล้วมีความสุขแบบนี้ ก็จะมาอีกจ้า

### อย่าลืมแวะมา

เที่ยวเมืองคอนกันบ้างนะคะ 🐼

ขนมจีน ขนมลา มังคุดดัด

เครื่องถม สามกษัตริย์ นครศรีฯ

เชิญท่านแก๊งว เล็งจลตมา ตอนธานี

ช่วงจลตอง ฆองดิดี ฆองนดรา



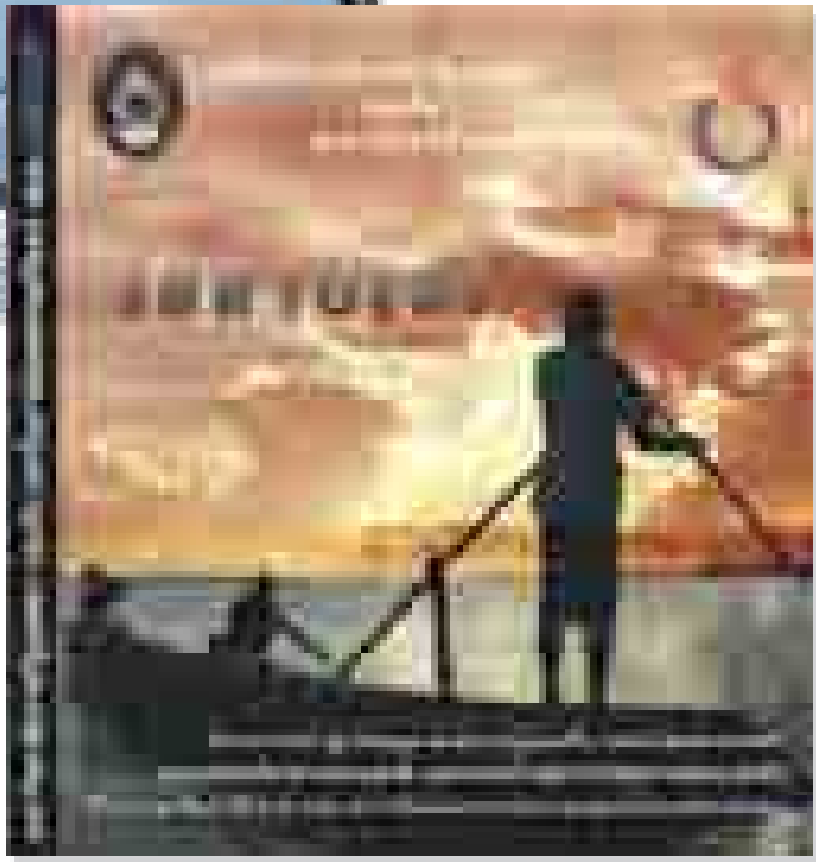


# เรื่องย่อ วิถีทัศน์ เลสาบเรา

**ปี พ.ศ. 2550-2551** ลือความรู้ ความรักและความห่วงใยกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา โดยผู้กำกับ **อาจารย์คำรณ คุณะดิลก** แห่ง **พระจันทร์เสี้ยวการละคร** ได้มีโอกาสนำเสนอวิถีทัศน์ เรื่อง **เลสาบเรา** ความยาวประมาณ 45 นาที เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของชนกลุ่มน้ำ ตัวแทนกลุ่มเล็กๆ กลุ่มหนึ่ง และเด็กน้อยลูกหลานชาวประมงพื้นบ้าน ที่ต้องฝ่าฟันปัญหาสารพัดของกลุ่มน้ำ ด้วยความเหนียวแน่นและน้ำตาที่ตกใน กว่าที่จะเรียนรู้ความเป็นไป ปรัชญาแห่งชีวิต และความเป็นจริง และสามารถหาเลี้ยงชีพพึ่งพาตนเองได้บนรากฐานของความรู้และความพอเพียง และพร้อมที่จะทำหน้าที่ผู้สื่อสารเพื่อกระจายรูปแบบของการเรียนรู้ และการให้ความรู้เหล่านั้นต่อไปสำหรับผู้ดำเนินรอยตามในท้ายที่สุด

**เลสาบเรา** ภูมิใจที่จะได้บันทึกเรื่องราวของวิถีทัศน์เรื่องเลสาบเรา นี้ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อดำรงไว้ซึ่งพันธสัญญาอันไว้ในอีกรูปแบบหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ผู้ที่สนใจวิถีทัศน์สามารถดาวน์โหลดดูภาพยนตร์เรื่องนี้ได้จากเว็บไซต์ [www.slb-media.psu.ac.th](http://www.slb-media.psu.ac.th) หรือเขียนไปขอสำเนาแผ่นดังกล่าวได้ที่หัวหน้าโครงการวิจัย **ดร.อัจฉรา วงศ์วัฒนามงคล** แห่งมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา ซึ่งอาจสามารถจัดทำให้ท่านได้หากยังไม่ได้แจกจ่ายหมดไปเสียก่อน นอกเหนือไปจากการติดต่อมาที่โครงการภารกิจที่ 6 ที่ **อาจารย์วิวัฒน์ สุทธิวิภากร** แห่งมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ผู้รับผิดชอบการให้วิถีทัศน์เรื่องนี้ (และเรื่องต่อไป) ออกสู่สายตาผู้ชม.....

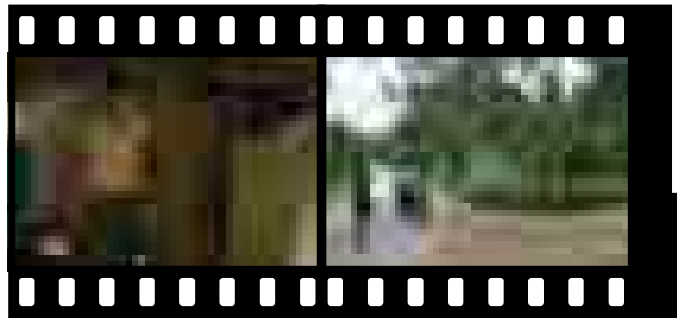
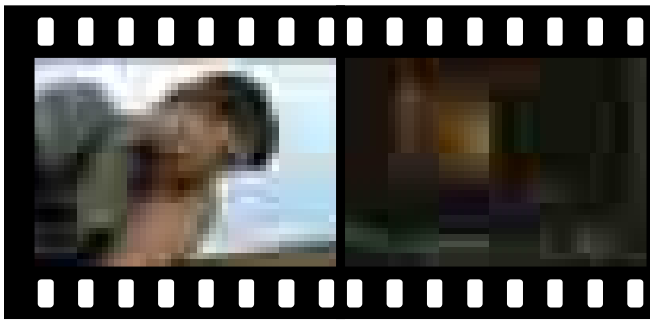






## เนื้อเรื่อง...

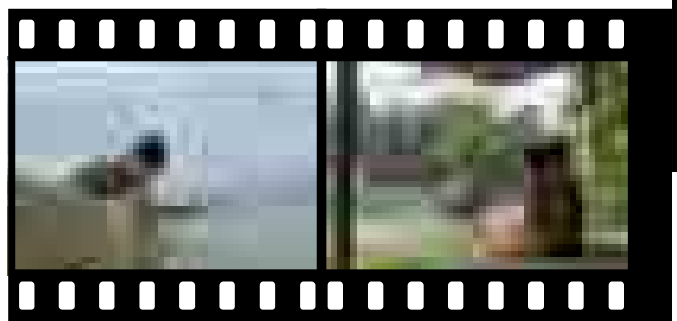
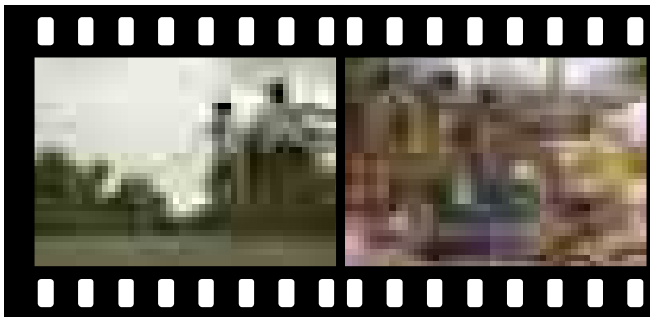
**เชน** เด็กหนุ่มจากบ้านบางแก้ว จังหวัดพัทลุง ซึ่งอยู่ริมฝั่งตอนกลางของทะเลสาบสงขลา ที่ที่เรียกขานกันว่าเป็น **ย่านน้ำหวาน** อันมาจากการที่บริเวณนี้เป็นน้ำกร่อย ซึ่งเกิดจากการผสมผสานของน้ำเค็มจากทะเลนอกและน้ำจืดจากย่านทะเลน้อย จนเกิดเป็นลุ่มเลอันอุดมสมบูรณ์ ครอบครัวของเชนประกอบอาชีพประมง



เชนยังมีเพื่อนหญิงที่สนิทคนหนึ่งชื่อ **ขวัญใจ** สาวน้อยไม่มีโอกาสเรียนต่อเนื่องจากต้องช่วยทางบ้านทำงานหาเลี้ยงครอบครัว แต่ถึงแม้ขวัญใจจะไม่ได้ไปโรงเรียนเหมือนกับเชนและอุสมาน พวกเขาก็ยังไปมาหาสู่และเป็นเพื่อนรักกันเหมือนเคย จนมาวันหนึ่งเชนก็ได้รับรู้ข่าวร้ายว่า ขวัญใจจำเป็นจะต้องเดินทางไปทำงานในโรงงานกับพี่สาวที่เมืองใหญ่ เนื่องจากการทำประมงที่บ้านเพียงอย่างเดียวมันไม่พอมืออีกต่อไป เธอจึงตัดสินใจไปทำงานและอยู่ในเมืองกับพี่สาว ถึงแม้ว่าเชนจะคัดค้านอย่างแรงขริบขี้ก็ไม่เป็นผล จากการขอร้องแกมตัดพ้อว่า **“ไม่ไปไม่ได้หรอก”** จนถึงการขอให้ **“เขียนจดหมายมาบ้างเถอะ”** และลงท้ายด้วยว่า **“ขวัญ...อย่าไป”** วันที่พี่สาวขับรถเครื่องพาขวัญใจจากไป เชนวิ่งชมชานไปส่งด้วยความรู้สึกที่ไม่อยากให้เพื่อนจากไปนัก แต่ก็ทำอะไรไม่ได้มาก นอกจากมองตามด้วยความผิดหวังและเศร้าใจที่ไม่สามารถจะช่วยเหลืออะไรเพื่อนได้เลย อายว่าแต่ตัวเองที่ก็ยังแทบช่วยไม่ได้



**เชนเป็นเด็กกำพร้า** มีปู่กับย่าเป็นคนเลี้ยงดู ย่าเพิ่งเสียชีวิตไปเมื่อ 2 ปีที่แล้ว ตอนนี้ปู่เองก็ไม่ค่อยสบายนัก เชนจะเป็นคนดูแลปู่ โดยการหาข้าวหามาให้ปู่ก่อนไปโรงเรียนทุกวัน เชนมีเพื่อนสนิทคนหนึ่งชื่อ **อุสมาน** เด็กหนุ่มชาวมุสลิมอยู่หมู่บ้านมุสลิมใกล้บ้านของเชน โดยเชนและอุสมานนั้นจะเดินทางไปโรงเรียนพร้อมกันทุกเช้า และทั้งสองก็มีความฝันร่วมกันอยู่เรื่องหนึ่งคือ วันหนึ่งเขาทั้งสองจะต้องมีรถมอเตอร์ไซด์กันสักคัน **...สีดำ...สีแดง...ทั้งคู่ถกเถียงกันว่ารถสีไหนดี** แต่ไม่รู้ว่าจะมีได้เมื่อไรและหรือไม่ เพียงแต่หวังว่าฝันนั้นคงเป็นจริงได้สักวัน



**ตั้ง** แต่ขวัญใจจากไป ทุกอย่างรอบๆ ตัวเชนดูแย่ไปหมด ที่โรงเรียนก็ดูไร้ซึ่งสิ่งที่จะช่วยแก้ไขปัญหา ดังคำรำพันว่า **“ที่โรงเรียน เราก็กีฬา เรียนๆ และที่เรียนก็ไม่เห็นมีเรื่องเกี่ยวกับเลสาบเลย”** ที่เลวร้ายที่สุดเห็นจะเป็นการได้อ่านจดหมายจากอุสมาน เพื่อนชายที่เชนรักที่สุด บอกเล่าให้เชนได้รับรู้ว่า

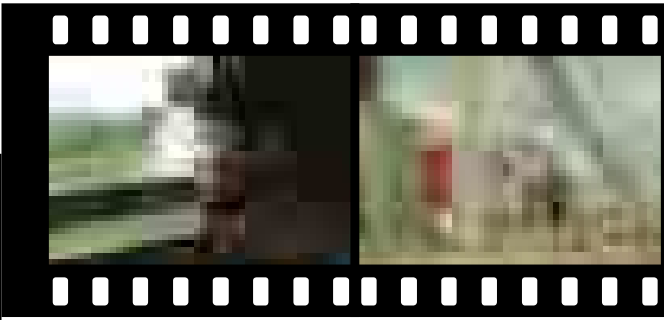




แม้แต่อุสมานก็ยังจำเป็นต้องออกเดินทางไปจากบ้านเกิดเพื่อไปทำงานในร้านซ่อมมอเตอร์ไซด์ที่อยู่ในเมืองใหญ่ จนทำให้เขนต้องคิดถึงตัวเองว่าจะทำอย่างไรต่อไปกับชีวิต

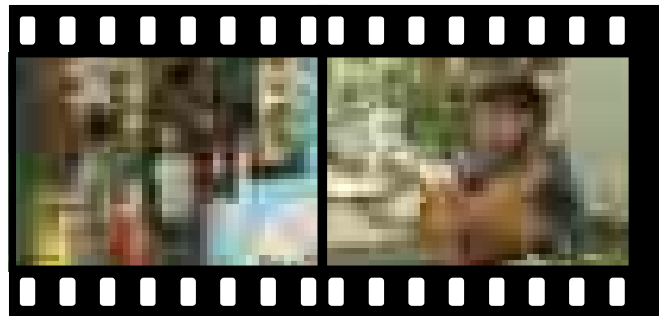


วันหนึ่งเขนได้ตัดสินใจว่าเขาจำต้องจากลาบ้านเกิดแห่งนี้เพื่อชีวิตที่ดีกว่า แต่เขนก็ได้ไปให้คำมั่นสัญญากับทะเลสาบว่า *“แม่เสียบ ลูกกินน้ำกินปลาแม่ เตียวนี้ไม่ปลาแล้ว ปู่ก็ไม่บาย ปลาก็ไม่ให้กิน ข้าวก็ไม่มี ลูกต้องไปทำงานแล้ว คอยลูกด้วย ลูกจะกลับมา”* จากนั้นเขนได้ไปบอกลาปู่ ถึงแม้ปู่จะไม่เห็นด้วย *“เขน...อย่าไป”* แต่ก็ไม่สามารถคัดค้านความตั้งใจของเขนในครั้งนี้ได้ การเดินทางของเขนสู่เมืองใหญ่จึงได้เริ่มต้นขึ้น



เมื่อเขนเดินทางด้วยรถไฟถึงหาดใหญ่ และได้พบกับความอ้างว้างและไม่เอื้ออาทรต่อกันเหมือนกับที่เขนได้พบเห็นในชนบทมาตลอดชีวิตน้อยๆ ของเขน เขนถึงกับสะท้อนใจว่า *“เมืองใหญ่จริงๆ แต่ไม่มีที่ให้คนเล็กๆ อย่างเรา”* แต่เมื่อมาถึงแล้ว เขนก็ได้แต่ทำใจว่าจะต้องลองสู้ดูสักตั้ง แต่ต้องหาอุสมานให้พบก่อนเผื่อจะได้ไปพักด้วย อย่างไรก็ตาม ข้อมูลในจดหมายที่อุสมานเขียนถึงเขนนั้น ได้บอกเพียงว่าร้านที่อุสมานทำงานอยู่นั้นอยู่บนถนนนิพัทธ์...แล้วก็เลอะเลือนไปจากการถูกรื้อและเหมือ

*“นิพัทธ์...นิพัทธ์...อะไรนั่น?”* เขนเดินทางทั่วเมืองก็พบว่าไม่มีชื่อถนนที่เริ่มด้วยคำว่า “นิพัทธ์” เต็มไปหมด จนแล้วจนรอด เขนก็หาร้านนั้นไม่พบ เมื่อเงินที่มีอยู่จะไม่พอใช้จ่าย เขนจึงตัดสินใจหางานทำแทนไปก่อน ซึ่งก็ไม่ใช่เรื่องง่ายเลยสำหรับเด็กหนุ่มจากบ้านนอกอย่างเขาที่จะหางานทำในเมืองใหญ่เช่นนี้ได้ ไม่ว่าไปถาม หางานที่ไหนก็ถูกปฏิเสธแบบไม่มีเยดีและรังเกียจไปเสียหมด ทำยังกับเขาเป็นขอทาน และทำให้เขนแทบจะหมดกำลังใจเลยทีเดียว

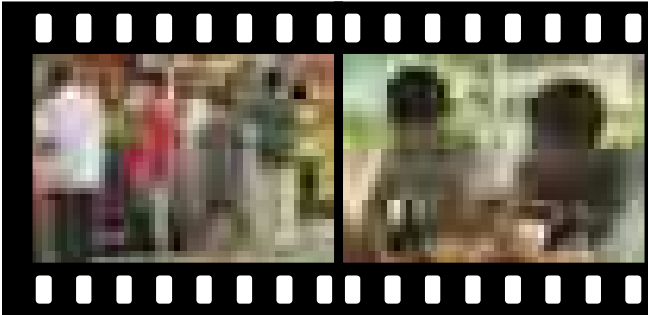


แต่แล้ว โชคชะตาก็ไม่เลวร้ายกับเขาจนเกินไปนัก เขนเดินมาไกลอย่างเหน็ดเหนื่อย กระทั่งมาพบกับอู่ซ่อมรถแห่งหนึ่ง อู่นี้มี **พีต้อย** เป็นเจ้าของ พีต้อยได้พูดคุยกับเขนจนทราบว่าเขนมาจากไกล มาจากจังหวัดพัทลุง ซึ่งพีต้อยก็อยากให้เขนกลับไปเรียนหนังสือต่อมากกว่าเพราะเห็นว่าเขนยังเด็กอยู่ แต่เขนก็ยืนยันกรานว่า กลับบ้านตอนนี้ไม่ได้จริงๆ พีต้อยสงสารจึงอนุญาตให้เขนเข้าทำงานและกินอยู่หลับนอนที่อู่นี้



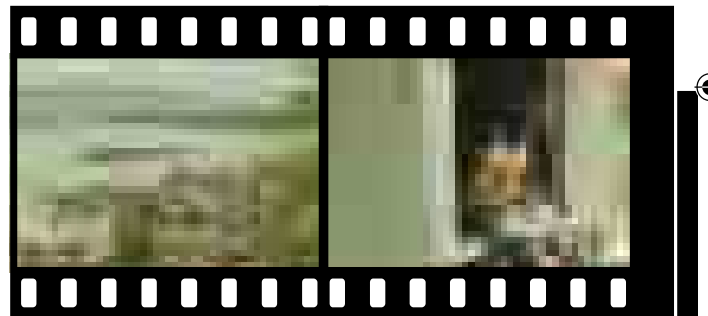
**เขน** เริ่มทำงานจากงานง่ายๆ แล้วก็ยากขึ้นๆ โดยมีพีต้อยเป็นคนสอนให้ เมื่อมีเวลาว่างเขนก็จะออกตามหาอุสมาน เป็นเวลาหลายสัปดาห์ทีเดียว





ที่เขนพยายามตามหาอุสมาน จนในที่สุดความพยายามของเขาก็เป็นผล เขาได้พบกับอุสมานโดยบังเอิญ **เขนดีใจเป็นที่สุดที่ได้พูดคุย ปรับทุกข์ และฝันถึงมอเตอร์ไซค์คันงามสักคันกับอุสมานด้วยกันอีกครั้งหนึ่ง** ในเวลาทำงาน ทั้งสองก็ตั้งใจทำงานเก็บเงินอย่างเต็มที่ และเมื่อมีเวลาว่าง เขนและอุสมานจะมาพบกันบ่อยๆ

**อย่างไรก็ตาม** เหตุการณ์ไม่คาดฝันอย่างหนึ่งก็เกิดขึ้น เมื่ออุสมานเกิดไปมีเรื่องทะเลาะวิวาทกับวัยรุ่นกลุ่มหนึ่ง อุสมานจึงมาขอความช่วยเหลือจากเขน ด้วยความตกใจและกังวลว่าจะมีอันตรายถึงชีวิต ทั้งสองจึงเก็บข้าวของเล็กน้อยที่มีอยู่ รังหนีหัวซุกหัวซุนไปพร้อมกัน โดยไม่รู้เลยว่าจุดหมายปลายทางอยู่ ณ หนใด ในที่สุดอุสมานก็คิดว่า เขามีวีระ (ลุง) อยู่ที่หัวเขาแดง ทั้งสองจึงตัดสินใจรีบไปหลบภัยที่บ้านวีระทันที



**แม้** มาอยู่เมืองใหญ่ เขนก็คิดและฝันถึงทะเลสาบอยู่เสมอ และคิดถึงคำที่ปู่เคยพร่ำสอนเมื่อตอนที่เขนและปู่ออกเรือหาปลาด้วยกัน ปู่มักพูดว่า **“ดูฟ้า ดูเมฆ ดูสี เหมือนกับตัวหนังสือ มึงต้องอ่านให้ออก”** คิดแล้วก็พาให้ใจหายเมื่อคิดว่าปู่ต้องอยู่บ้านคนเดียว ไม่มีใครดูแล เขนจึงตัดสินใจปรึกษาอุสมานเพื่อชวนกันกลับเยี่ยมบ้าน เพราะหลายเดือนที่ผ่านมาทำให้เขนได้รับรู้อะไรอีกหลายๆ อย่างเช่นเขนพบว่า **ในเมือง “รถเยอะ อากาศก็เสีย น้ำก็เสีย สงสัยเหมือนกันว่าปลาจะอยู่ได้หรือ”** อีกทั้งตอนนี้ ู่ของพี่ต๋อยก็ไม่ค่อยมีรถให้ซ่อมแล้ว เนื่องจากเจ้าของรถนิยมนำรถไปซ่อมที่ศูนย์ใหญ่มากกว่า เขนจึงคิดได้ว่า จริงๆ แล้ว เมืองใหญ่ไม่เหมาะกับเขาเลย แต่อุสมานกลับตอบว่า **“ถึงขั้นนี้แล้ว คงกลับบ้านตอนนี้ไม่ได้หรอก คงต้องสู้กันต่อไป”** ซึ่งเขนก็เข้าใจ และตั้งใจว่าจะต้องอยู่ในเมืองต่อไปอีกสักพัก

เขนและอุสมานหนีไปจนถึงบ้านวีระ และบอกเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นให้วีระฟังด้วยความตื่นเต้นและความกลัว วีระก็เต็มใจให้ทั้งสองอาศัยอยู่ด้วย ที่หัวเขาแดงนี้ เขน อุสมาน และวีระ ออกเรือหาปลาด้วยกัน ครั้งหนึ่งวีระเล่าว่า **“หัวเขาแดงเป็นหมู่บ้านชาวมุสลิม ที่อยู่อาศัยกันมายาวนานตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนต้นๆ ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ สุลต่านสุลัยมานเป็นคนสร้างป้อมปราการไว้คอยรักษาเมือง พวกเราอยู่ร่วมกับพวกแหลมสน บ่อยๆ สืบต่อกันมาอย่างพี่ๆ น้องๆ”** และที่นี้เองที่ทำให้เขนเข้าใจได้ไม่ยากเลยว่า ทำไมที่บ้านของเขาที่บางแก้วจึงมีจำนวนปลาลดลงอย่างมาก เนื่องจากในท้องน้ำเต็มไปด้วยโพงพาง ไซนัง ยอดคันใหญ่ และเครื่องดักสัตว์น้ำอื่นๆ ปักวางขวางอยู่เต็มทะเล **“อย่างนี้ปลาที่ไหนจะว่ายไปถึงบ้านเราได้ น่าเศร้าใจจริงๆ”**



สี่เดือนผ่านไป เชนและอุสมานคิดเห็นตรงกันว่าทั้งสองมารบวณอยู่ที่บ้านวิระนานมากไปแล้ว ถึงเวลาน่าจะขยับขยายจากที่นี่กันเสียที **แต่สิ่งที่คิดต่างกันก็คือความต้องการชวนอุสมานกลับบ้าน** แต่อุสมานกลับคิดเห็นตรงข้ามว่ากลับบ้านนั้นก็หาเงินได้ไม่พอใช้ **อุสมานตัดสินใจไปตายเอาดาบหน้า โดยจะไปทำงานที่เลนอก เลตุล** แต่เชนไม่เห็นด้วย เชนว่าเขาจะกลับบ้าน เงินทองเขาไม่เอาได้แล้ว แล้วพูดทั้งทำยถึงอุสมานให้ได้คิดว่า **“มึงมันหนีบ้าน หนีคน หนีเลสาบ”** ตั้งแต่วันนั้น เชนและอุสมานก็แยกย้ายกันไปตามทางที่แต่ละคนเลือก

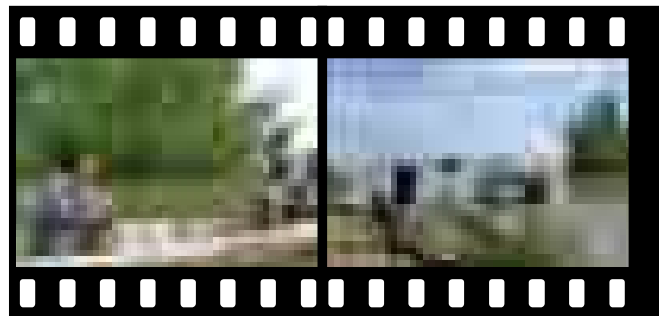
ขึ้นมากแล้ว แต่ก็ต้องนอนพักรักษาตัวต่ออีกสักพัก ปู่รู้สึกขอบคุณพี่โต้งมากที่พาหลานชายกลับมาหาปู่ โดยปลอดภัยทั้งๆ ที่ไม่เคยรู้จักกันมาก่อน ปู่จึงแสดงฝีมือทำแกงส้มปลาชึ่งตั้งเลี้ยงขอบคุณพี่โต้ง รับรองได้ว่าแกงส้มฝีมือปู่ต้องอร่อย หุงข้าวที่หม้อที่หม้อก็คงไม่พอกินแน่ เพราะพี่โต้งตั้งใจมาก โดยเฉพาะการที่พี่โต้งมีอาชีพเป็นนักถ่ายทำสารคดีชีวิตและความ เป็นอยู่ของชาวบ้าน



**เชน** ออกเดินทางจากบ้านวิระในเช้าวันรุ่งขึ้น เดินไป เดินไปเรื่อยๆ จุดมุ่งหมายคือบ้านเกิดของเขา แต่เขาไม่รู้ตัวเลยว่าเดินมาไกลมากแล้ว จนในที่สุด เชนก็เหนื่อยอ่อนมากเนื่องจากเดินมาไกลโซ และยังไม่ได้ทานข้าว เชนเป็นลมล้มลงบนเส้นทางหนารด จี๊ปคันหนึ่งที่กำลังขับแล่นสวนมา สารถีหยุดรถ กระชั้นหัน ลงไปดูเด็กหนุ่ม แล้วประคองพาขึ้นนั่ง พักบนรถ เชนยังพอมีสติอยู่บ้าง พร่ำบ่นแต่ว่าอยากกลับบ้าน สารถี **พี่โต้ง** ผู้ใจดีก็อาสาพาเชนไปส่ง

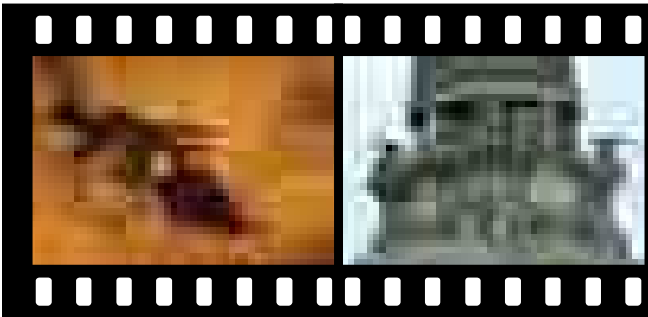
**ระ**หว่างทานข้าว พี่โต้งและปู่ได้พูดคุยซักถามกันอย่างสนุกสนานได้รสชาติ ปู่เล่าให้ฟังว่า ตอนนั้นปู่ออกเรือไม่ไหว และรู้สึกแค้นมากแล้วเพราะป่วยอยู่บ่อยๆ ปู่บอกว่า ปู่ได้สอนวิชาออกทะเลให้เชนจนหมดแล้ว เชนสามารถออกทะเลเองได้ จากนั้น พี่โต้งได้มาคุยกับเชนถึงเรื่องที่เชนออกจากบ้านไปทำงานในเมือง เชนอธิบายให้พี่โต้งได้รับรู้ปัญหาที่เกิดขึ้นว่า **ระยะหลังๆ นี้ หาปลาได้น้อยมาก เด็กหนุ่มเด็กสาวในหมู่บ้านต่างก็ออกเดินทางจากหมู่บ้านไปทำงานในเมืองกันหมด เพราะคิดว่าการทำงานในเมืองน่าจะช่วยครอบครัวหารายได้ได้ดีกว่าการทนทำมาหากินอยู่ที่บ้าน** ตัวเขาก็ไม่ต่างจากคนอื่น ๆ เพราะสงสารปู่ **อยากหาเงินมาช่วยปู่** จึงตัดสินใจจากบ้านไปทำงานในเมือง จนในที่สุดก็ต้องกลับมาบ้านเกิดตัวเองอีกครั้ง **แต่ยังไม่รู้เหมือนกันว่าชีวิตจะดำเนินต่อไปอย่างไร**

กลับถึงบ้านบางแก้ว พี่โต้งและเชนได้พบกับปู่ ปู่ตกใจมากแต่ก็ดีใจที่เชนกลับมา ตอนนั้นเชนรู้สึกดี

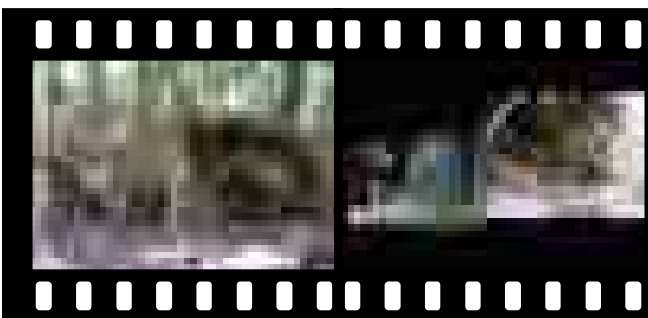




**ระหว่างที่พี่โต้งพำนักอยู่ เชนมีโอกาสดำพา พี่โต้งออกไปกลางทะเลสาบ ให้พี่โต้งได้ถ่ายภาพบรรยากาศทะเลสาบโดยรอบ ได้เก็บภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ รวมทั้งอาชีพและปัญหาการทำประมงของชาวเลสาบ เพื่อนำไปทำสารคดี พี่โต้งได้เสนอให้ เชนมาเป็นผู้ช่วยคอยแบกขากล่อง คอยเป็นล่าม คอยพูดจาภาษาใต้แทนพี่โต้งในเวลาที่พี่โต้งสื่อสารกับชาวบ้านไม่เข้าใจ โดยจะให้ค่าจ้างวันละ 100 บาท เชนนำเรื่องนี้ไปปรึกษาปู่และตกลงทำงานช่วยพี่โต้งด้วยความเต็มใจ**



**จากนั้นชีวิตของเชนก็หมุนไปอีกทางหนึ่ง หมุนไปกับกงล้อรถของพี่โต้ง ที่พุ่งทะยานไปยังดินแดนต่างๆ รอบทะเลสาบ เริ่มจากการไปเกาะสี่-เกาะห้าที่อยู่ใกล้ๆ ไปดูนกแอนกนินรัง พี่โต้งบอกว่า **“ที่นี่คือชุมทรัพย์ของทะเลสาบสงขลา”** จากนั้นทั้งสองก็ย้อนกลับไปถ่ายทำวัดเขียนบางแก้ว ซึ่งอยู่ที่อำเภอติดกันกับบ้านเกิดของเชน แต่เชนก็ยังไม่เคยรู้จักที่นี่เลย พี่โต้งชี้ให้เห็นสัญลักษณ์ของกาสัตว์บนเจดีย์ แล้วอธิบายว่าที่นี่มีความเก่าแก่ สร้างมาตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนต้น เป็นเวลา 700 กว่าปีมาแล้ว**



ระหว่างการเดินทาง พี่โต้งแวะข้างทางชี้ให้ดูเทือกเขาบรรทัด แล้วก็บอกว่า **บนเขาสูงนั้นมีชนเผ่าเก่าแก่ที่เรียกว่า **เผ่าซาไก**** อาศัยอยู่ นี่ก็เป็นอีกเรื่อง

หนึ่งที่ถือว่าเป็นเรื่องใหม่สำหรับเชน จากภูเขาสูง เชนและพี่โต้งก็ออกเดินทางต่อกันไปจนถึงป่าต้นน้ำ พี่โต้งบอกว่า **“ป่าชุ่มชื้นเท่านั้นถึงจะมีต้นไม้ใหญ่พวกนี้ ซึ่งก็หมายถึงที่นี่เป็นป่าอุดมสมบูรณ์ จากป่าอุดมสมบูรณ์จึงทำให้มีแหล่งน้ำไหลลงไปยังล่าง ให้คนได้ใช้ ได้อาบ ได้กิน ไหลไปถึงทะเลสาบสงขลาบ้านของเชนนั่นแหละ”**



จากนั้นทั้งสองก็เดินทางเลียบทะเลสาบขึ้นเหนือไปยังแหล่งน้ำจืดทะเลน้อย พื้นที่ชุ่มน้ำอันอุดมสมบูรณ์ด้วยพืชพรรณและนกน้ำนานาชนิด เมื่อออกจากทะเลน้อยก็ไปทางถนนไสกลิ้ง-หัวป่า ผ่านคลองที่เชื่อมทะเลน้อยกับทะเลสาบ สะพานคร่อมไปบนชายฝั่งที่ต้นเขิน บ่งชี้ให้เห็นว่าการเดินทางด้วยเรือนั้นไม่มีอีกแล้ว พี่โต้งสอนว่า **“ทะเลน้อยไม่ใช่มีเพียงแค่ออกบัวที่สวยงาม หรือนกน้ำนานาชนิดเท่านั้น เวลาที่ออกถ่ายทำ เราต้องคำนึงถึงวิถีชีวิตของผู้คนรอบๆ แถบนี้ด้วย”**



**จาก**กลุ่มน้ำจืดทะเลน้อย เชนและพี่โต้งเดินทางไปทางฝั่งระโนด แล้วก็ไปยังจุดที่เลสาบเชื่อมต่อกับเลนอก **เชนเห็นว่าที่นี่ไม่มีอะไรน่าสนใจเลย จึงเอ่ยปากถามพี่โต้งว่ามาที่นี่เพื่ออะไร ไม่มีอะไรสวย หรือน่าประทับใจเลย** แต่พี่โต้งกลับชี้ให้เชนเห็นว่าที่นี่สำคัญอย่างไร พี่โต้งบอกว่า **ที่นี่คือ ปากกระวะ** และชี้





ให้เห็น ทะเลหลวง หรือ ทะเลนอก **“ป่ากระวะแห่งนี้ เป็นปากให้กับน้ำ เวลานั้นข้างในน้อย น้ำข้างนอกก็เข้ามา เป็นเหมือนกับขุมกไวให้ทะเลข้างในได้หายใจ แต่ตอนนี้เขาปิดประตูนี้แล้ว [ไม่ปิดก็เหมือนปิด เพราะมีฝายกั้นตลอดสายน้ำที่เชื่อมต่อทะเลสาบกับ อ่าวไทย] ต่อไปจะส่งผลกับทะเลบ้านของตัวเอง [ที่ บางแก้ว] อย่างแน่นอน”** เขนไต้ยีนเช่นนั้นก็พาลใจหายจนแทบหายใจไม่ออก



จากนั้น ทั้งคู่ก็เดินทางไปที่วัดสี่หยัง ซึ่งตอนแรกเขนมองว่าวัดนี้ไม่สวยงามเอาเสียเลย เป็นเพียงวัดเล็กๆ เก่าๆ ผุพัง แต่พี่ไต้ยีนก็ทำให้เขนเข้าใจได้ไม่ยากว่า วัดแห่งนี้มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน สวดหลายปูนปั้นที่เห็นทั้งหมดนี้มีมาตั้งแต่สมัยอยุธยา สามารถบอกเล่าเรื่องราวในอดีตให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้เป็นอย่างดี ทำให้เขนรู้แจ้งถึงความงาม ความล้ำค่า เขนจึงตอบตัวเองได้ว่าที่นี่มีความน่าสนใจอย่างมากจริงๆ สมดังข้อคิดที่ว่า **“เมื่อเห็นจึงรู้ เมื่อรู้จึงแจ้ง”**

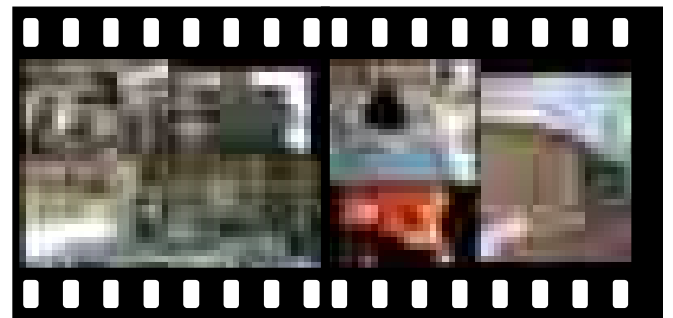


**ที่วัดจะทิ้งพระ** ที่นี่มีศิลปะสมัยอยุธยาตอนต้น มีวิหารพ่อเผ่านอน ตั้งอยู่ข้างๆ เจดีย์โบราณให้ได้ชื่นชม จากนั้นก็ย้อนกลับขึ้นเหนือไปที่วัดพะโคะ เขนได้ศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของวัดแห่งนี้ที่ผ่านเหตุการณ์ทั้งดีและร้ายตั้งแต่สมัยอดีตกาล อีกทั้งได้

มีโอกาสไหว้สักการะหลวงปู่ทวดที่มีชื่อเสียง โดยได้ทราบว่ คาบสมุทรสทิงพระแห่งนี้เป็นบ้านเกิดและที่บวชเรียนของหลวงปู่ทวดเหยียบน้ำทะเลจืดที่คนไทยทั้งประเทศรู้จักและเคารพนับถือนั่นเอง



**คาบสมุทรสทิงพระ** เต็มไปด้วยวัดทั้งสองข้างทาง ซึ่งเป็นหลักฐานยืนยันถึงฐานวัฒนธรรมพุทธอันเหนียวแน่นของคนแถบนี้ แต่ที่วัดเจดีย์งามสภาพวัดที่พบเห็นทำให้พี่ไต้ยีนเกิดความรู้สึกเสียตายอย่างยิ่งแม้ว่าเขนจะรู้สึกตื่นเต้นเพราะเริ่มรู้สึกซึ่งกับวัดวาอารามและโบราณสถานมากมายแถบนี้แล้ว และกำลังจะเตรียมกล้องเพื่อการถ่ายทำสารคดี แต่พี่ไต้ยีนบอกว่าไม่ต้อง ทอดถอนใจสายหน้าพร้อมมูทานว่า **“ไม่น่าเลย...”** ทั้งนี้เนื่องจากภาพปัจจุบันของวัดที่พบเห็น ถูกกำแพงสูงใหญ่ปิดกั้นคุณค่าไปจนหมดสิ้นไม่เหลือภาพเก่าของวัดเจดีย์งาม ที่ดูสะอาด สว่างสงบ อีกเลย

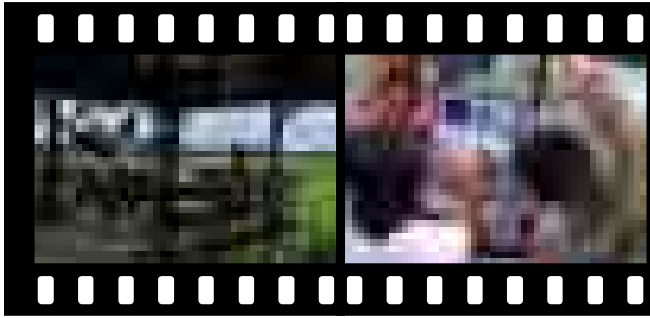


**การ**เดินทางทำให้เขนพบว่า รอบลุ่มทะเลสาบยังมีเรื่องราวที่น่าค้นหาอีกมากมาย นอกเหนือจากวัดวาอารามแล้ว ยังมีวิถีชีวิตของผู้คนอันหลากหลายที่กำลังจะสูญ เช่น ปัจจุบันไม่มีใครใช้หม้อดินกันอีกแล้ว และไม่มีใครที่จะสืบทอดวิทยากรปั้นหม้อดินอีกต่อไป แต่มีใช้เพียงหม้อดินเท่านั้นที่สูญหายไป ภูมิความรู้เรื่องดิน การผสมดิน





การบังคับไฟ รูปแบบเตาเผากับการระบายอากาศ  
ต่างสูญหายไปกับกาลเวลา เช่นจงใจว่า **“แล้วเรา  
จะเหลืออะไร? ลองนึกถึงแกงส้มที่ไม่มีปลาซีตัง ปลา  
หัวมิ่ง ปลามิหลัง แล้วมันจะมีรสชาติได้อย่างไร?”**

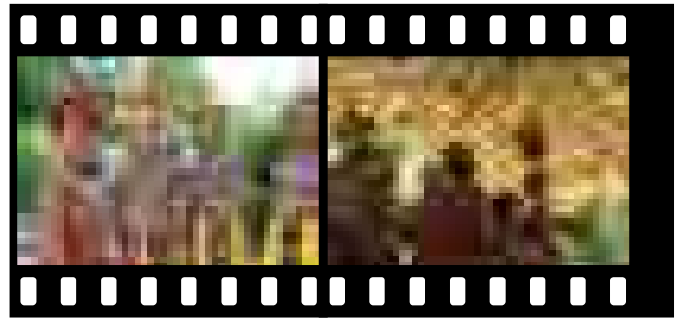


และแล้วทั้งสองก็วนเวียนกลับไปที่พักลุงอีก  
ครั้งหนึ่ง คำที่ไหนกินนอนที่นั่น ตลอดการเดินทาง ที่  
โต้งได้สอนให้เขารู้จักกับการถ่ายทำวิดีโอ การติดต่อ  
สร้างเรื่องราว เพื่อถ่ายทอดความนึกคิดให้คนอื่นได้  
ร่วมรับรู้



**จาก**ท้องทะเลสู่ท้องนา ที่นี้เขนได้เดินทาง  
ไปดูกลุ่มชาวบ้านที่ร่วมกันทำนาที่เรียกว่า **นาเกษตร  
อินทรีย์** ชาวนาที่นี่ทำข้าวซ้อมมือกันเอง เขนตื่นตื่น  
มาก ที่สำคัญเขนได้พบกับเพื่อนใหม่ที่เขนเรียกว่า  
**เกลอนา** ทั้งสองพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน  
อย่างสนุกสนาน เกลอนาบอกว่า **“มิ่งนะกินข้าวบ้าน  
กู แต่ว่ากูนะกินปลาบ้านมิ่ง น้ำในน่าน้ำบั้นเนนนี้ไหล  
ลงสู่ทะเลสาบแม็ด มิ่งกับกูนะกินน้ำเดียวกัน”** ซึ่ง  
เป็นมากกว่าคำบอกเล่าที่ทำให้เห็นภาพการพึ่งพา  
อาศัยซึ่งกันและกัน และการที่มนุษย์พึ่งพาธรรมชาติ  
ได้เป็นอย่างดี

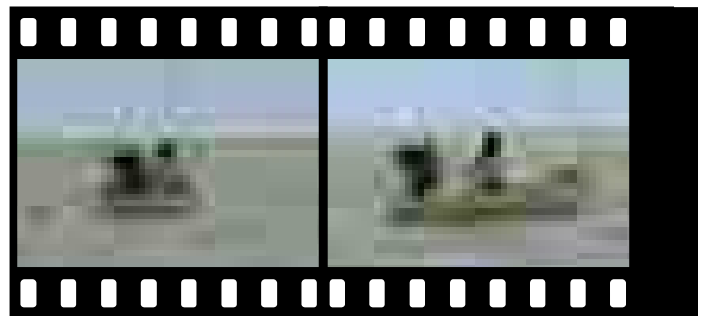
เกลอนายังได้ชวนเขนไปดูเขาซ่อมโนราที่  
โรงเรียน เขนได้ดูเกลอนาแสดงออกพรานอย่าง



สนุกสนาน ที่นี้ เขนได้เห็นเด็กนักเรียนหลายคน  
สนใจเรียนโนรา และมีเด็กหลายๆ คนที่รำโนราได้  
สวยงาม การแสดงนี้มีรากฐานหยั่งลงลึกสืบต่อมา  
จากโนราโรงครู อันเป็นพิธีกรรมและจิตวิญญาณของ  
ผู้คนรอบทะเลสาบ นับว่ายังเป็นโชคดี ที่มีเยาวชนที่  
ยังรักที่จะสืบสานการแสดงพื้นบ้านไว้ไม่ให้สูญหาย  
ไปอยู่บ้าง



สุดท้ายที่โต้งบอกว่า ถ้าจะไปให้ครบ จากเล  
ไปนา ก็ต้องไปให้ถึงหนอง เขนและที่โต้งจึงเดินทาง  
ต่อไปยังสวนตาลโดนด ได้ไปพูดคุยกับคุณลุงเจ้าของ  
สวน คุณลุงคุยให้ฟังว่า **“ถึงจะไม่เรียกว่าเศรษฐกิจ หรือ  
เก่าแก่ แต่ว่าเราภูมิใจในตัวของเรา ว่าเราไม่ต้องไป  
เป็นลูกจ้างคนอื่น เลี้ยงครอบครัวได้ และก็ไม่มีหนี้  
ใคร”** นี่แหละความภูมิใจของชาวเลสาบ

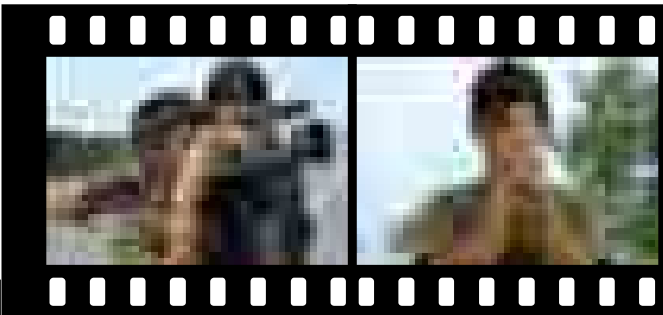




เช้าวันต่อมา เชนและพีโต้งก็ออกทะเลกันอีกครั้งเพื่อตามไปถ่ายภาพโลมา แต่จนแล้วจนรอดและจนเย็นแล้วก็ยังไม่เห็นโลมาเลย ทั้งๆ ที่สถานที่ที่ เชนพาพีโต้งไปก็คือ **ลับห้า** [บริเวณทางเหนือของ เกาะใหญ่ อำเภอกะเสสินธุ์ ที่แผ่นดินเริ่มบดบังไม่ให้เห็นเกาะสี่-เกาะห้า] ที่ที่ในอดีตเคยมีคนพบเห็น โลมาอิรวดี พีโต้งถึงกับผิดหวังและบอกว่า **“สงสัยจะหมดหวังแล้ว ปลาพรหมก็หมด โลมาก็หาไม่เจอ อีกหน่อยจะเหลืออะไร”** ทั้งสองจึงตัดสินใจเดินทางกลับ



หลังการจากไปของพีโต้ง เชนกลับไปเรียนหนังสือที่โรงเรียนอีกครั้ง และเริ่มคิดถึงวิธีการอยู่ร่วมกับทะเลสาบโดยไม่ต้องพึ่งพาใคร โดยคิดว่าทุกคนต้องเริ่มที่ตัวเอง พึ่งตนเอง แล้วเชนก็เริ่มวางแผนสร้างผังสำหรับการทำการเกษตรของตัวเอง จัดบริเวณนี้เป็นบ่อปลา บริเวณโน้นเป็นแปลงผัก นอกจากนั้น เชนยังได้ใช้ความรู้ที่ได้จากในเมืองซ่อมเครื่องเรือเก่าๆ ให้กลับมาใช้งานได้อีกครั้งหนึ่ง และในที่สุดวันที่เชนรอคอยก็มา ปูแข็งแรงขึ้นมาก เชนและปู่จึงได้กลับมาเป็นคู่เล่นกันอีก ออกทะเลด้วยกันเหมือนเคย เชนคิด **“นี่แหละความสุขอย่างพอเพียงของชาวเลสาบ”**



**กลับ** ถึงบ้าน พีโต้งดูซึมๆ ไป เชนเองก็ไม่ทราบว่พีโต้งมีเรื่องอะไร แล้วพีโต้งก็พูดกับเชนว่า **“เชน งานเสร็จแล้ว พีโต้งต้องรีบกลับกรุงเทพฯ วันหนึ่ง”** ถึงแม้เชนจะตกใจอยู่บ้างที่พีโต้งจะต้องรีบไป แต่เชนก็ได้เตรียมใจไว้บ้างแล้วว่าสักวันหนึ่งจะต้องมาถึง พีโต้งชวนเชนไปทำงานที่กรุงเทพฯ ด้วยกัน แต่ถึงวันนี้ เชนได้เรียนรู้และสามารถคิดอะไรได้หลายต่อหลายอย่าง เชนได้เห็นทะเลสาบโดยรอบเห็นความเสื่อมมาเยือนทะเลสาบ จะให้เขาทั้งแม่เลสาบไปได้อย่างไร เชนจึงตอบพีโต้งอย่างไม่ลังเลเลย ว่า เชนอยากอยู่กับปู่ อยากอยู่ที่เลสาบ ไม่อยากไปไหนอีกแล้ว พีโต้งมีความรู้สึกภูมิใจในตัวเชนมาก จึงเอ่ยปากกับเชนว่า **“พีโต้งขอฝากทะเลสาบให้เชนช่วยดูแลด้วยนะ”** ซึ่งเชนก็รับปากได้อย่างไม่ยากเลย และขอบคุณพีโต้งสำหรับทุกสิ่งทุกอย่างที่ผ่านมา



**วัน** หนึ่ง เมื่อเชนกลับจากโรงเรียนถึงบ้าน เชนรู้สึกประหลาดใจอย่างมากเมื่อพบว่ามิกกล้องพัสดวางอยู่ที่แคร่ใต้ถุนบ้านเจ้าหน้าที่ชื่อและที่อยู่ถึงเขา เชนเปิดกล่องออกดูด้วยความตื่นเต้น ภายในกล่องเชนได้เห็นรูปของพีโต้งที่ได้รับรางวัล และที่สำคัญ ในกล่องนั้นมีกล้องวิดีโอที่เคยใช้ถ่ายทำสารคดีทะเลสาบ ที่เชนเคยร่วมทำงานกับพีโต้งด้วยข้อความในจดหมายที่พีโต้งเขียนแนบมามีใจความว่า **“เชน...มีข่าวให้ดีใจนะ วิดีโอเลสาบที่เราถ่ายทำด้วยกัน ประกวตได้รางวัล ของรางวัลคือกล้องตัวใหม่ เชนเห็นในรูปไหม พีก็เลยส่งกล้องตัวเก่ามาให้เชนไว้**





ใช้ หวังว่าคงจะเป็นประโยชน์ต่อชนและทะเลสาบที่  
เขนรักนะ...จาก พี่โต้ง”



**เขน**ดีใจและรู้สึกขอบคุณที่โต้งเป็นอย่างมาก  
นับแต่นั้น เขนก็นำกล้องวิดีโอที่ติดตัวไปบันทึกเรื่อง  
ราวของทุกสิ่งทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับทะเลสาบ และ  
ได้เรียนรู้ผู้คนควบคู่ไปด้วย งานเรื่องแรกของเขนที่  
ตั้งใจไว้คือเรื่อง **ปลาตุ๊กของปู่** ซึ่งเขนก็ออกไปถ่ายทำ  
บันทึกภาพและเสียง พร้อมการสัมภาษณ์ และงาน  
ต่อๆ มาหลังจากนั้นก็ไปงานออกไปบันทึกภาพ  
เหตุการณ์การสัมมนา การประชุมชุมชน และการ  
บันทึกรูปแบบการแก้ปัญหาอันมากมายของ  
ทะเลสาบ ที่เขนต้องการสื่อให้ผู้อยู่ในลุ่มและผู้อื่น  
ที่เกี่ยวข้อง...อย่างเช่นที่พี่โต้งได้ทำ...ได้รับรู้ใน  
วงกว้างขึ้นๆ ต่อๆ ไป...



**...ทุก ๆ** วัน เรื่องราวของผู้คนรอบ  
ทะเลสาบยังวนเวียนอยู่ในความคิดของเขน ทุกสิ่ง  
ทุกอย่างรวมกันเป็นหนึ่งเดียว ไม่ว่าจะเป็นคนเล  
คนนา คนโหนด คนต้นน้ำ คนกลางน้ำ คนปลายน้ำ  
ทุกคนล้วนเป็นลูกแม่เดียวกัน..แม่ธรณี แม่โพสพ  
และแม่เลสาบ..ทุกสิ่งทุกอย่างเปลี่ยนไปตามกาลและ  
ความมืด ความไม่รู้ และความโลภของมนุษย์ ทำให้  
เลสาบเสื่อมสลายไปก่อนกาล น่าเสียดาย ถ้าเรา  
จะเสียเวลา **ต้องเริ่มต้นที่นี่ และเดี๋ยวนี้...**

พ.ศ. 2550 เขนอายุได้ 21 ปี เขายังทำงาน  
พื้นฟูทะเลสาบสงขลาร่วมกับเครือข่ายต่างๆ อย่าง  
ต่อเนื่อง

**...แต่ปลาพรหมยังคงสูญหาย และโลมา  
ยังไม่ค่อยพบเห็น..."**



## End Credit

โครงการสร้างฐานข้อมูล องค์ความรู้ท้องถิ่น  
แหล่งวัฒนธรรมและแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ  
และการสร้างชุดการเรียนรู้การสอนและสื่อ  
เพื่อกระตุ้นจิตสำนึกสาธารณะ  
ความรักและความห่วงแหน ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

## ขอขอบคุณ

รัฐบาล

สำนักงานประมง  
คณะกรรมการแผนแม่บทการพัฒนาลุ่มน้ำ  
ทะเลสาบสงขลา

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและ  
สิ่งแวดล้อม  
กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ผู้สนับสนุนงบประมาณโครงการภารกิจที่ 6  
มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา  
อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา  
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไพโรจน์ ด้วงวิเศษ

หัวหน้าโครงการฯ และผู้ช่วยอธิการบดี  
มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา  
ดร.อัจฉรา วงศ์วัฒนามงคล

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์  
รองอธิการบดีฝ่ายบริการวิชาการ และวิเทศสัมพันธ์  
รองศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรไชย รัตนไชย



### นักแสดง

เซน	ลำลี	หนูแก้ว
พีโต้	ทรงพล	สุขเรือน
อุสมาน	สตีต	แก้วอัมพร
ปู่	จรรยา	ช่วนเซ่ง
ขวัญใจ	ลัดดา	พลสมสาย
นนท์	วรากร	เกื้อทอง
ย่า	เขียน	จันเอี้ยง
เซน (ตอนเด็ก)	ปฎิภาณ	บัสตา
เร	เรวดี	พลสมสาย
จา	บรรจจา	หัวใจเพชร

### อำนวยการสร้าง

สถานีวิทยุกระจายเสียงมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์  
วิทยาเขตหาดใหญ่ (FM 88.0 MHz)

### ควบคุมการผลิต

เสี้ยวเซน โปรดักชั่น

### เขียนบทและกำกับการแสดง

คำรณ คุณะดิลก

### ผู้ช่วยผู้กำกับ

ทัศนาวดี แก้วสนิท

### ถ่ายภาพ

ทัศนาวดี แก้วสนิท  
นพดล พุทธสรณ์

### ลำดับภาพ

สรานี วงศ์พันธ์  
นพดล พุทธสรณ์

### ที่ปรึกษาด้านเทคนิค

ชาติชาย เกษนัส

### ผู้จัดการฝ่ายผลิต

ทักษิณาธร สุวิชากุล

### เทคนิคเสียงและไฟ

ธนกิต หนูนุ่ม

### เสียงบรรยายถิ่นใต้

มโน ฌแนลัม

### เสียงบรรยายไทย

คำรณ คุณะดิลก

### ดนตรีประกอบ

บุญรัตน์ ศิริรัตนพันธ์

### เพลงประกอบ

#### ลำพู

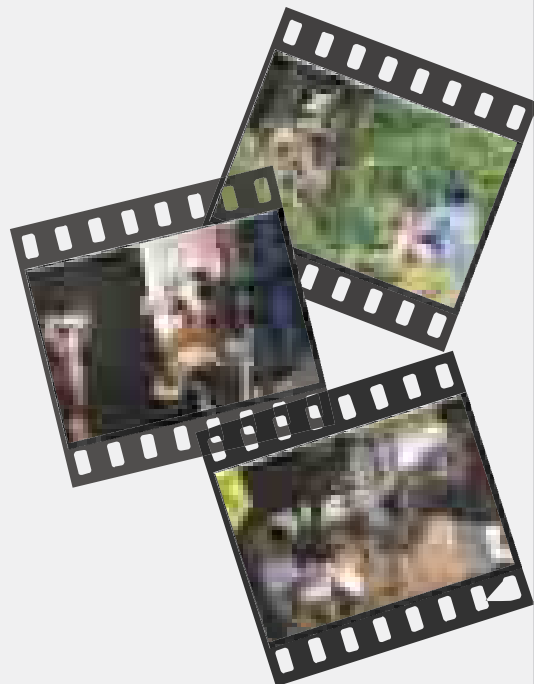
คำร้องและทำนอง โดย แสง ธรรมดา

#### เลสาบเรา

คำร้อง โดย อาจารย์วิวัฒน์ สุทธิวิภากร  
ทำนอง โดย ชาญวิชญ์ ชาพรหมสิทธิ์  
ขับร้อง โดย ประมินทร์ คงทอง

### เพลงกล่อมเด็ก

คำร้อง โดย วินัย คุณฤกษ์ และ ยรรยง พวงราช





### ขอบคุณ

นายฉ้าย	หนูแก้ว
นายวาทีต	ทองสุข
นายเนิ่น	นิลโกสิทธิ์
นางสายบัว	หนูแก้ว
นางพรทิพย์	หนูแก้ว
พันตำรวจโทพนม	จิตภักดี
นายมานพ	แก้วสนิท
นางสาวธิดา	คงภาษา
นางสาวรัตติกาล	ครูเส็น

### การรถไฟแห่งประเทศไทย บริษัทสยามเนลท์ จำกัด

#### สำนักงานสาธารณสุข

อำเภอบางแก้ว จังหวัดพัทลุง

#### สถานีตำรวจภูธร

อำเภอบางแก้ว จังหวัดพัทลุง

#### กลุ่มบ้านนาสวนธรรมชาตินาปะขอ

อำเภอบางแก้ว จังหวัดพัทลุง

#### อุทยานนกน้ำทะเลน้อย

อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

#### โรงเรียนบ้านปากพล

อำเภอบางแก้ว จังหวัดพัทลุง

#### โรงเรียนวัดนาปะขอ

อำเภอบางแก้ว จังหวัดพัทลุง

#### โรงเรียนเขาชัยสน

อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง

#### ร้านอาหารทิวทัศน์

อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง

#### ร้านคลินิกโพน

อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

#### ร้านน้ำชาคุณยายกนกวรรณ

อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

#### อุ้งนขาติการช่าง

อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

#### ร้านผักคุณอ่ำ ตลาดกิมหยง

อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

### หัวหน้าโครงการภารกิจที่ 6

อาจารย์วิวัฒน์ สุทธิวิภากร  
คณะกรรมการ ภารกิจที่ 6 ปีงบประมาณ 2550

#### คณะวิศวกรรมศาสตร์ ม.อ.

อาจารย์คณิต	เจริญพัฒนานนท์
คุณตฤณี	สุทธิวิภากร
อาจารย์ปราโมทย์	จุฑาทพร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์พยอม รัตนมณี	
อาจารย์วินิจ	จึงเจริญธรรม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ชัย ปรีชาวีรกุล	

#### คณะกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อม ม.อ.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปาริชาติ วิสุทธิสมาจาร

#### คณะวิทยาศาสตร์ ม.อ.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กำพล มีสวัสดิ์  
ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิมพ์ภา ศิลาวชิชาโน

#### ข้าราชการบำนาญ อดีตอาจารย์

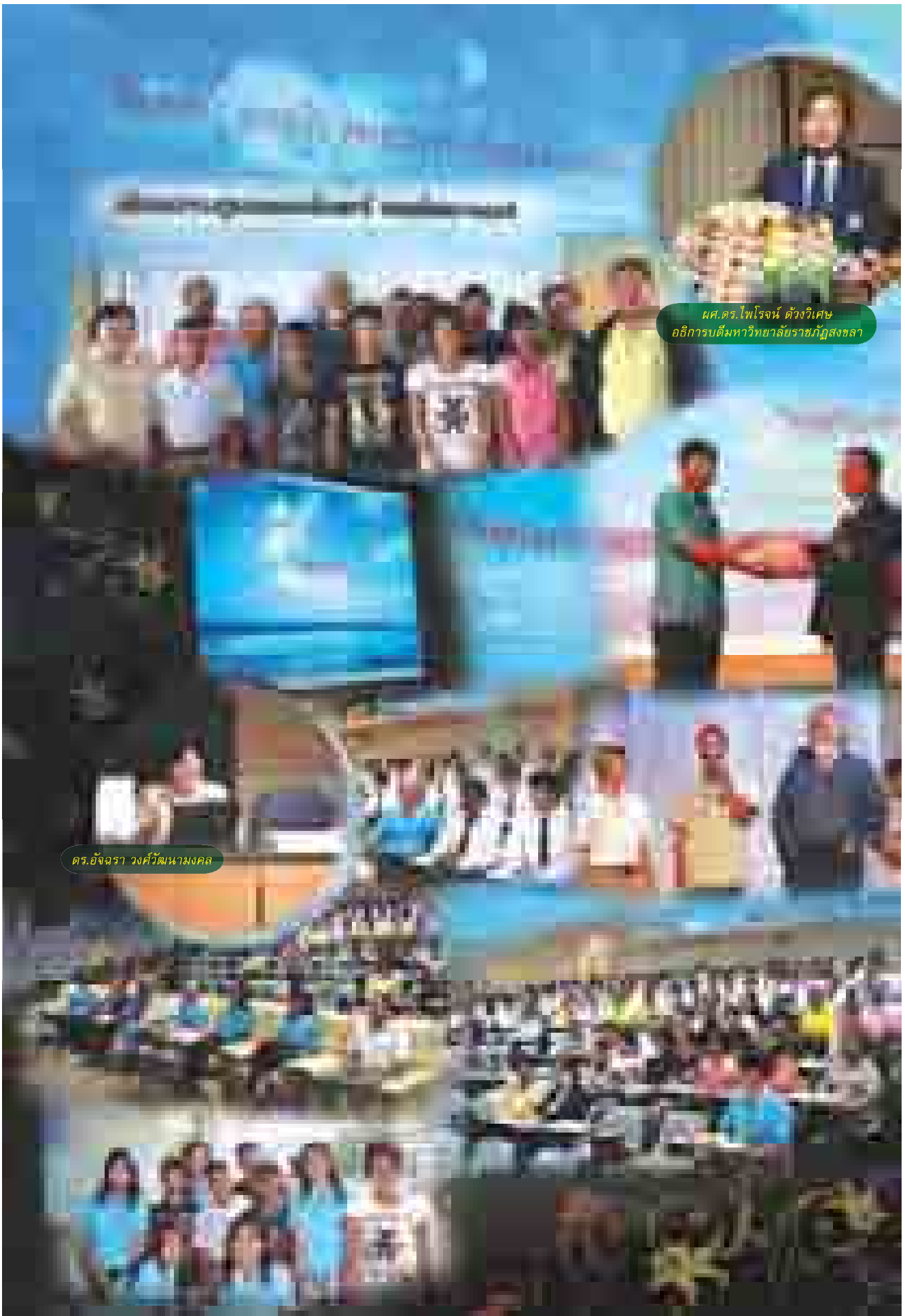
มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์อารี รังสิโยภักดิ์

#### คณะผู้ช่วยคณะกรรมการ ภารกิจที่ 6

นางสาวธนวรรณ	สิริสันติพงษ์
นางสาวเนตรนภา	สุทธิวิภากร
นางสาวปิยนุช	พลพงษ์
นางสาววสินี	สุทธิวิภากร
นางสาวสุภลักษณ์	แช่เขียน





ผศ.ดร.ไพโรจน์ ตังวิเศษ  
อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

ดร.อัจฉรา วงศ์วัฒนามงคล



# เลสาบเรา

คำร้อง : วิวัฒน์ สุทธิวิภากร  
ทำนอง : ชาญวิชญ์ ชาพรหมสิทธิ์  
เนื้อร้อง : ประมินทร์ คงทอง

พื้ทลุง สงขลา นครฯ  
เราต้องรักษา อารวณ

กระหวัดรอบเลสเรา เก้าก่อน  
ไม่หนึ่งนอนใจตั้งยังยืน

ต้นน้ำ ป่าไม้ ชายเลน  
นี้เวศอุดมขมชื่น

อย่าให้ไปเป็นไฟพิน  
ให้เราได้ร่มรื่น ไม่คลาย

วันนี้ วันนี้ วันนี้พอมีเวลา  
มารวม มาท่วง มาทวงก่อนจะหาย

วันหน้า วันหน้า วันหน้ามันอาจจะสาย  
ยุดยัง ความสลาย เสื่อมโทรม

มลพิษ ประสิทธิภาพจัดการ  
ใช้ความดี ความรู้ จูโจม

ท่องเที่ยว เชี่ยวชาญ รานโรม  
ธาโถมทุ่เม เพื่อ 'เลสาบเรา'

โพงพาง ปักไว้ และไชนั่ง  
บ้างซัด ซัดแย่งมายืนยาว

กระซัง เลี้ยงกุง ทุ่งนาข้าว  
และเรื่องราวยุ่งยากอีกมากมาย

วันนี้ วันนี้ วันนี้พอมีเวลา  
มารวม มาท่วง มาทวงก่อนจะหาย

วันหน้า วันหน้า วันหน้ามันอาจจะสาย  
ยุดยัง ความสลาย เสื่อมโทรม

ล้านใจ เลิศล้ำ สัมพันธ์  
ใช้ความดี ใช้ความรู้ เข้าจูโจม

ร่วมด้วยช่วยกัน รันโรม  
ธาโถมทุ่เม เพื่อ 'เลสาบเรา'

ธาโถมทุ่เม เพื่อ 'เลสาบเรา'